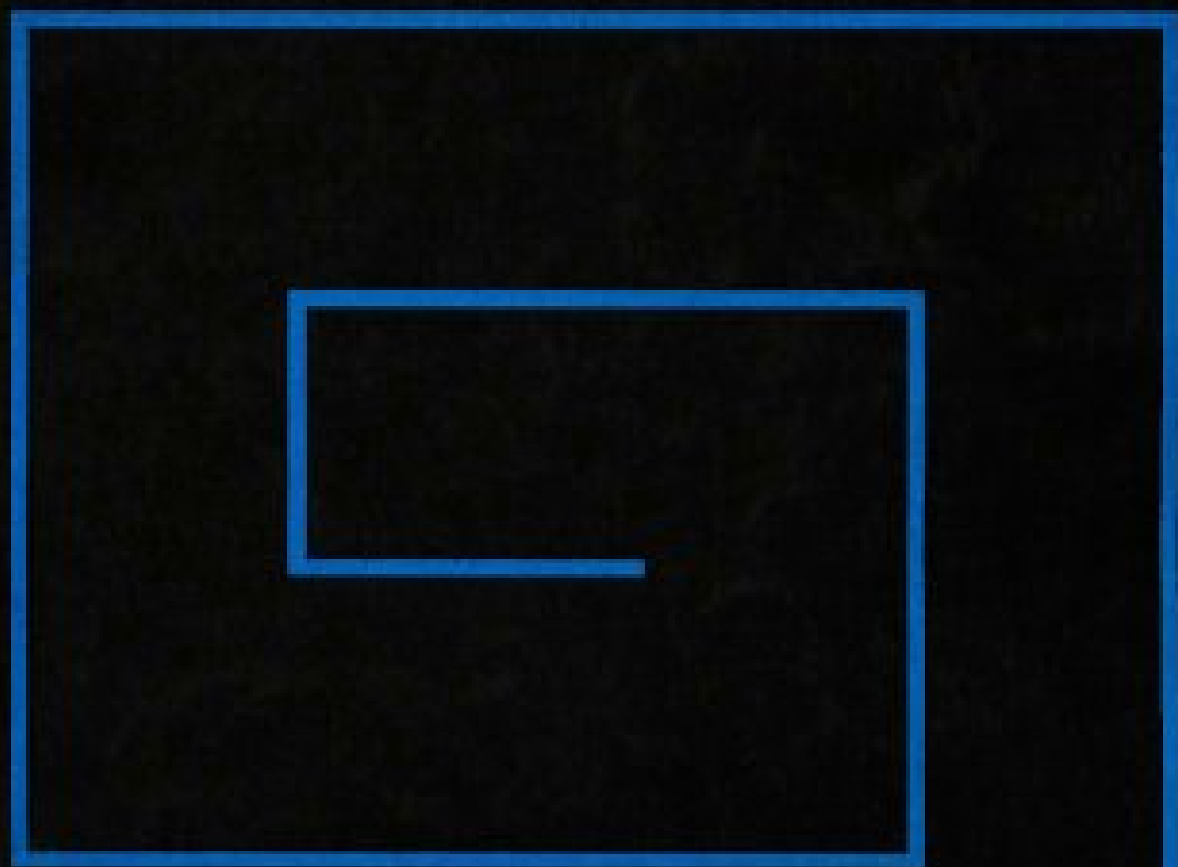
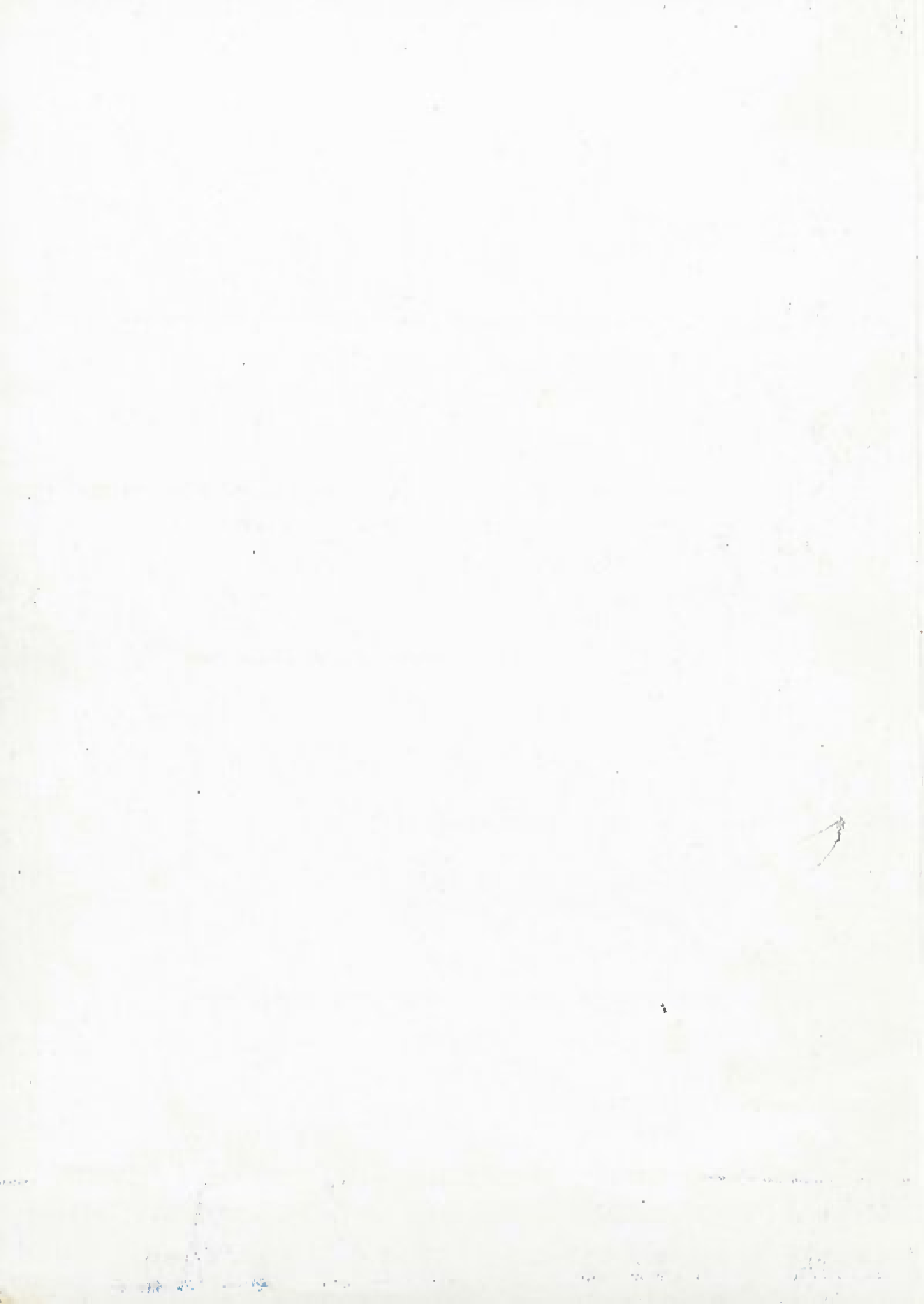

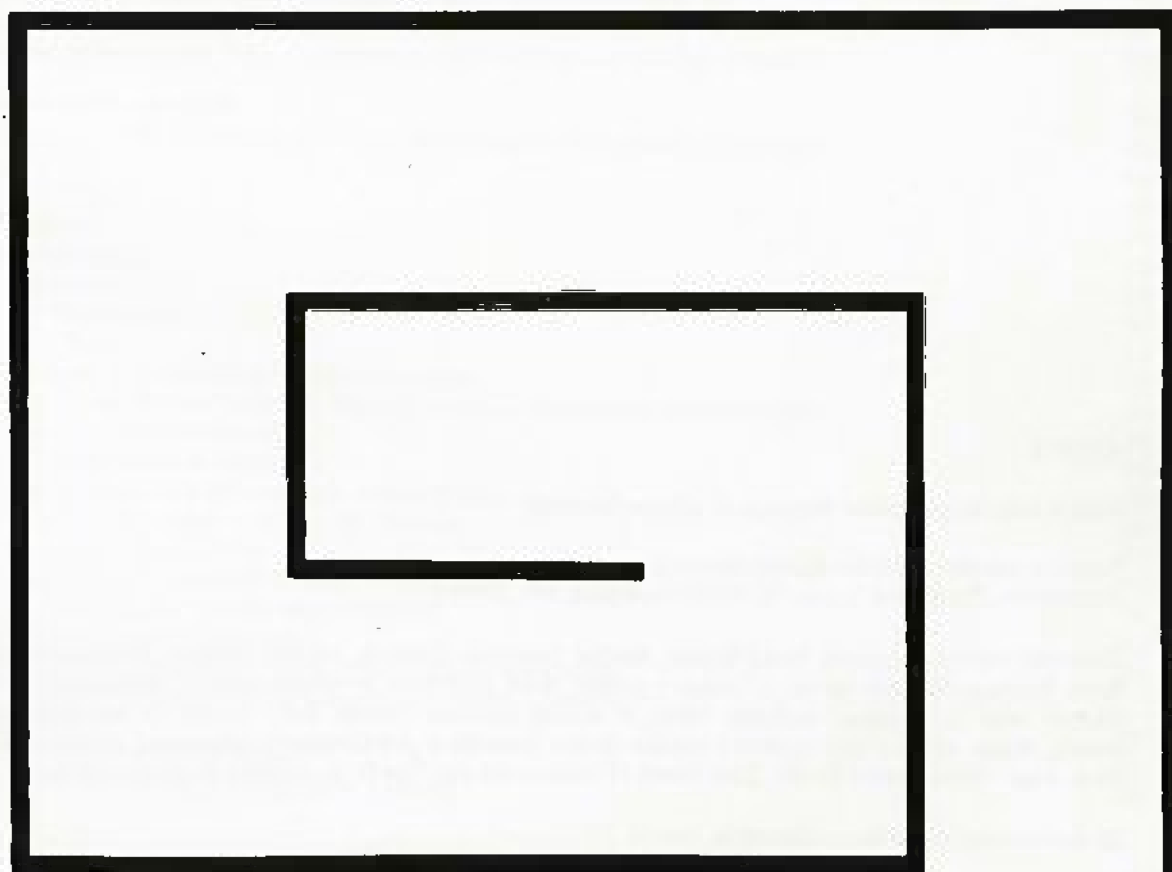
arhivi

Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije
Letnik V, številka 1-2 **Ljubljana 1982**

arhivi

Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije
Letnik V, številka 1-2 **Ljubljana 1982**

ARHIVI

Glasilo Arhivskega društva Slovenije in arhivov Slovenije

Izdalo in založilo Arhivsko društvo Slovenije

Uredništvo: Zvezdarska 1, p.p. 70, 61001 Ljubljana, tel. 21 6564.

Uredniški odbor: Ljudmila Bezljaj-Krevel, Marjan Dmovšek (urednik rubrike Gradivo iz domačih in tujih arhivov), Boris Rozman (urednik rubrik Iz prakse v prakso, Nove pridobitve slovenskih arhivov, Bibliografija arhivskih delavcev, Osebne vesti in tehnični urednik), Vladimir Kološa (urednik rubrike Delo arhivov in arhivskih organizacij), Rudi Koželj, Marija Oblak-Čarni (urednica rubrike Ocene, poročila o publikacijah in odgovorna urednica), Kristina Šamperl-Purg, mag. Milica Trebše-Štolfa, Ema Umek (Urednica rubrike Članki in razprave in glavna urednica), Viktor Vrtnjak.

Za strokovnost prispevkov odgovarjajo avtorji.

Izdajateljski svet: dr. Tone Ferenc, Primož Hainz, dr. Peter Vodopivec.

Prevod povzetkov in izvlečkov: Lidija Berden.

Zunanja oprema: Tomaž Marolt

Izdajo so omogočili: Raziskovalna skupnost Slovenije, Kulturna skupnost Slovenije, arhivi v Sloveniji, Arhivsko društvo Slovenije.

Prepis in razmnoževanje Edvard Usenik, Ljubljana, Kadilnikova 8.

Po mnenju republiškega komiteja za znanost in kulturo je publikacija oproščena plačila temeljnega davka od prometa proizvodov.

KAZALO

Članki in razprave

Jože Žontar, Urejanje in popisovanje arhivskega gradiva — temeljna vprašanja metodologije in postopka	5
Vladimir Žumer, Kriteriji valorizacije dokumentarnega gradiva družbenih pravnih oseb in društev, katerih arhivsko gradivo prevzema Zgodovinski arhiv Ljubljana	14
Marjeta Čampa, Narodnoosvobodilni tisk v Sloveniji	24
Janez Kos, Lucij Publicij Apro, emonski arhivar	30

Obvestila o pomembnejšem gradivu v domačih in tujih arhivih

Ratomir Mladenović, Informacija o gradivu sitarske in žinarske zadruge v Stražišču pri Kranju	32
Dušan Balun, Arhivsko gradivo o vodnih napravah na kamniškem in domžalskem območju	34
Peter Ribnikar, Dve novi pridobitvi Arhiva SR Slovenije	35

Iz prakse za prakso

Liljana Ciglar, Navodilo za odbiranje arhivskega gradiva iz dokumentarnega gradiva družbenopolitičnih organizacij	37
Vladimir Žumer, Valorizacija dokumentarnega gradiva v Sovjetski zvezi	38
Ivan Komelj, Haška konvencija o varstvu kulturnih dobrin v luči zakonov o SLO in naravni in kulturni dediščini	42
Marija Grabnar, Ali se lahko arhiv vključi v vzgojno izobraževalni proces mladega človeka ?	43

Delo arhivov in arhivskih organizacij

Delovna poročila za leti 1981 in 1982 in delovni programi za leto 1983 arhivov v Sloveniji:	46
Arhiv SR Slovenije	46
Zgodovinski arhiv v Celju	53
Pokrajinski arhiv Koper	54
Zgodovinski arhiv Ljubljana	58
Pokrajinski arhiv Maribor	64
Pokrajinski arhiv v Novi Gorici	67
Zgodovinski arhiv v Ptuj	69
Arhiv Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani	72
Peter Klasinc, Ema Umek, Marjan Zupančič, Poročilo o delu Arhivskega društva Slovenije:	74
Izvršni odbor Arhivskega društva Slovenije	74
Uredniška odbora glasila Arhivi in edicije Viri	76
Komisija za šolanje in strokovno izobraževanje arhivskih delavcev	76
Komisija za popis arhivskih fondov in zbirk v SR Sloveniji	76
Sekcija arhivskih delavcev izven arhivov	77
Poročila o delu komisij Zveze arhivskih delavcev Jugoslavije:	78
Jože Žontar, Svet za znanstveno raziskovalno dejavnost	78
Ema Umek, Komisija za mednarodne zveze	78
Nada Majcen, Komisija za konservacijo in restavracijo arhivskega gradiva	78
Peter Ribnikar, Komisija za spremljanje in pospeševanje zaščite arhivskega gradiva izven arhivov	80
Aua Zaletelj, Komisija za pravna vprašanja	80
Marjetka Legat, Komisija za strokovne kužnice v arhivih	80

Peter Klasinc, Arhivi 1982 — IV. posvetovanje o strokovnih in tehničnih vprašanjih v arhivih

Nada Majcen, Konservacija in restavracija arhivskega in knjižničnega gradiva v nekaterih italijanskih ustanovah (Poročilo o študijskem obisku)	83
Peter Klasinc, Kratek obisk arhivov v Bolgariji	84
Marija Oblak-Čarni, Študijski arhivski obisk v Sovjetski zvezi	85
Peter Klasinc, Posvetovanje arhivskih delavcev Bosne in Hercegovine	87
Peter Ribnikar, Kulturna izmenjava z Generalno direkcijo državnih arhivov Bavarske	88
Marjeta Čampa, Obisk v Nacionalnem arhivu v Washingtonu	90
Nada Jurkovič, Razstava 20 let delavskih srečanj bratstva in prijateljstva	91
Marija Maček, Ob razstavi „Preteklost Celja v arhivskih dokumentih“	91
Peter Klasinc, Drugo zvezno posvetovanje arhivskih delavcev Jugoslavije	92
France M. Dolinar, 14. zborovanje cerkvenih arhivarjev v Rimu	93
Peter Klasinc, Znanstveno srečanje ob 670-letnici zaščite arhivskega gradiva v Splitu in tridesetletnici Zgodovinskega arhiva Split	94
Ema Umek, Strokovni seminar v Novi Gorici	95

Ocene, poročila o publikacijah

Arhivski vjesnik XX1–XXII, XXIII, 1978–1979, 1980, (Darinka Drnovšek)	97
Makedonski arhivist 1981 (Vladimir Kološa)	98
Vjesnik Historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu 1981 (Vlasta Tul)	99
Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchivs 1981 (Nada Jurkovič)	101
Sovetskie Arhivy 1982 (Vladimir Kološa)	101
La Gazette des Archives (Ivan Nemanič)	103
Scrinium 1969–1981 (Majda Ficko)	105
Archiva ecclesiae (France M. Dolinar)	107
Janko Pleterški, Politično preganjanje Slovencev v Avstriji 1914–1917, zv. 2 (Vasilij Melik)	108
Le Brigate Garibaldi nella resistenza: documenti (Boris Gombač)	109
Jože Prinčič: Predsedstvo SNOS, Prezidij SNOS, Prezidij Ustavodajne skupščine	
LRS 1944–1947 (Darinka Drnovšek)	109
Ivan Nemanič: Filmsko gradivo Arhiva SR Slovenije (Janez Kos)	110
Guida Generali degli Archivi di stato Italiani I, A – E (Lina Umek)	111
France Štukl, Knjiga hiš v Škofji Loki I (Vinko Demšar)	113
Vlado Valenčič, Ljubljanska trgovina od začetka 18. do srede 19. stoletja (Vinko Demšar)	115
Enciklopedija druge svetovne vojne 1939–1945 (Marjeta Adamič)	116

Nove pridobitve slovenskih arhivov

Arhiv SR Slovenije 1981	117
Arhiv SR Slovenije 1982	117
Zgodovinski arhiv v Celju 1982	118
Pokrajinski arhiv Koper 1981–1982	118
Zgodovinski arhiv Ljubljana 1982	118
Enota za Gorenjsko v Kranju	119
Enota v Škofji Loki	119
Enota za Dolenjsko in Belo krajino v Novem mestu	119
Pokrajinski arhiv Maribor 1980–1982	119
Pokrajinski arhiv v Novi Gorici 1981–1982	120
Zgodovinski arhiv v Ptuj 1981–1982	120
Arhiv Inštituta za zgodovino delavskega gibanja 1981–1982	120
Nadškofijski arhiv Ljubljana 1982	121

Bibliografija arhivskih delavcev 1981–1982

122

Osebnosti

127

Stanko Murovec (Ljudmila Bezljaj-Krevel).

127

dr. Jože Šorn (Traute Sežun)

127

Zakonski predpisi za področje arhivske dejavnosti

129

Pravilnik o strokovnih in tehničnih pogojih za začetek dela strokovnih organizacij

129

Pravilnik o pripravi in o opravljanju strokovnih izpitov za delavce v arhivih

130

Sinopsisi

135

članki in razprave

UREJANJE IN POPISOVANJE ARHIVSKEGA GRADIVA – TEMELJNA VPRAŠANJA METODOLOGIJE IN POSTOPKA

Jože Žontar

I. UVOD

Namen našega prispevka ni obravnavanje vseli vprašanj o urejanju in popisovanju arhivskega gradiva. Pomisliti je treba le na raznovrstnost arhivskega gradiva in na časovna razdobja, iz katerih imamo arhivsko gradivo v naših arhivih. To niti ni uspelo nedavnemu poskusu, ki je bil napravljen v mednarodnih okvirih.¹ Sprašujemo se predvsem po načelnih vprašanjih, ki določajo sistem konkretnega dela. To pa ne pomeni, da iščemo enoten obrazec za dela na arhivskih fondih, saj se je to že velikokrat pokazalo kot nemogoče, če ne celo škodljivo.

Prispevek je nastal na podlagi daljših proučevanj metode urejanja in popisovanja arhivskega gradiva v Jugoslaviji in tujini.² Udeleženci posvetovanja v Novi Gorici 6. in 7. decembra 1982 bodo spoznali, da je doživel osutek prispevka v zadnjem času tudi znatnejše spremembe. Želel pa bi se na tem mestu zahvaliti vsem, ki so mi pri iskanju rešitev kakorkoli pomagali s predlogi ali pa kritičnimi pripombami.

II. NEKATERA IZHODIŠČA

Pripomoček za uporabo arhivskega gradiva in ureditev arhivskega fonda

Narava arhivskega gradiva je taka, da mora biti v določenem stanju ter morajo biti izdelani pripomočki, če ga želimo uporabljati. Da ureditev sama še ni zadostno sredstvo, ki omogoča uporabo arhivskega gradiva, so poudarjali tudi že naša dosedanja arhivistična dela. Navajamo učenje v delu S. Vilfan–J. Žontar, *Arhivistika*:

„Z ureditvijo utrjena oziroma ustvarjena struktura in red omogočata orientacijo v gradivu in najdbo posameznih delov. Pri tem pa moramo predpostavljati, da poznamo načela, po katerih je gradivo razvrščeno, in da tudi obstajajo po potrebi še druga sredstva, ki nas napotijo na mesto, kjer naj bi bil iskani podatek.“ Enaka misel je v omenjenem delu ponovljena še enkrat: „V vsakem primeru pa so za najdbo zgodovinskega gradiva v arhivu poleg njegove razvrščenosti po katerikoli načelu potrebna še posebna sredstva. S pomočjo teh sredstev raziskovalci sami izbirajo in združujejo podatke glede na predmet raziskave. To pa na noben način ni namen, ki bi ga moglo doseči urejanje gradiva.“³

Tudi v članku *Predpisi, ki urejajo arhivsko dejavnost*, smo poudarili načelo, da je treba napraviti arhivsko gradivo dostopno za uporabo predvsem s pomočjo popisovanja in ne s pomočjo sistemov ureditve.⁴

Osnova za uporabljanje arhivskega gradiva je torej določen pripomoček. Pregled nad vsebino pa je mogoče doseči v

vsakem primeru le na podlagi neke sistematike. Narava logičnega nišljenja je namreč ta, da izbiramo podatke oziroma dejstva v povezavi z drugimi, predvsem pa od širših pojmov proti ožjim oziroma obratno. Zastavljamo pa si vprašanje, ali mora dejanska ureditev arhivskega gradiva (zlasti mislimo na spisovno gradivo) slediti tudi sistemu razvrščanja enot gradiva, ki smo ga uporabili v pripomočku za uporabo arhivskega gradiva. Odgovor na to vprašanje odvisi od sistema, ki je bil uporabljen pri poslovanju s spisi. Če je ta slonel na nekem sistematičnem načelu in se zato tudi razporeditev enot arhivskega gradiva v pripomočku za uporabo od te sistematike bistveno ne razlikuje, potem bomo napravili nekaj popravkov v ureditvi arhivskega gradiva in dosegli skladnost. Ko bo zahteval uporabnik gradivo za določeno tematiko, bo to gradivo tudi dobil na enem mestu. Povsem drugače pa se je treba odločiti pri sistemih poslovanja s spisi, ki temeljijo predvsem na kronološki osnovi (uporaba letnikov, kronološko razvrščanje enot, itd.). Tu pa je treba zatečeno ureditev arhivskega gradiva pustiti nespremenjeno. Če bi hoteli vzpostaviti novo ureditev, bi bila potrebna prava armada delavcev v arhivu, kar pa vse ne bi bilo niti malo v sorazmerju s koristjo. To seveda pomeni, da imamo ob uporabi nekaj več dela pri dviganju arhivskega gradiva, kar pa je še vedno praktično zanemarljivo v primerjavi z obsegom dela, ki bi ga terjala kakršnakoli preureditev. Pri veliki večini spisovnega gradiva v naših arhivih pa imamo opravka ravno z drugim primerom. Iz navedenih razlogov nismo mogli pritegniti strokovni praksi, ki išče rešitve za usposabljanje arhivskega gradiva prvenstveno v urejanju.⁵

Ureditve arhivskega gradiva v arhivu bo temeljila na tako imenovani prvotni ureditvi, to je ureditvi, ki jo je dal ustvarjalec dokumentarnemu gradivu glede na potrebe svojega poslovanja oziroma dela. Ohranitev prvotne ureditve pa ni sama sebi namen in je tudi ne moremo šteti kot lastnost kulturne dediščine. Zato načela ne smemo razumeti tako, da ne bi upoštevali morebitnih sprememb in izboljšav pri ureditvi, ki jih je napravil že sam ustvarjalec. Pri nekaterih sistemih ureditve dobi namreč spisovno gradivo svojo končno strukturo šele pri prenosu iz tekoče v stalno zbirko dokumentarnega gradiva. Tudi navedenega načela ne smemo šteti kot zapoved, da ne bi smeli v arhivu iz utemeljenih razlogov pri ureditvi arhivskega gradiva karkoli menjati.

Zaradi nedvoumnosti pa moramo poudariti, da od načela prvotne ureditve razlikujemo načelo provenience. Vse gradivo, nastalo pri enem ustvarjalcu, obravnavamo in hranimo v arhivu kot ločeno celoto. To načelo je osnova za oblikovanje arhivskih fondov, ne zadeva pa njihove notranje strukture. O njem v tem prispevku ne govorimo.⁶

Ureditve arhivskega gradiva

Razlikovati moramo ureditev in urejenost arhivskega oziroma dokumentarnega gradiva. Kadar govorimo o ureditvi, mislimo na sistem, kadar pa o urejenosti, misli-

mo na stanje. Obstoj sistema je predpogoj, da lahko sploh govorimo o stanju. Zato bomo najprej obravnavali vprašanja sistemov. Osrednje vprašanje ureditve arhivskega gradiva je vprašanje ureditve spisovnega gradiva. Podobna vprašanja srečujemo tudi pri drugih vrstah arhivskega gradiva, ki pa se jih v tem prispevku posebej ne dotikamo.

Osnova vsake ureditve arhivskega gradiva, tudi spisovnega, je določen sistem. Sistem tega gradiva pa določajo trije elementi:

- združevanje spisov v enote,
- razvrščanje enot,
- časovna razdobja razvrščanja enot.

Razlikujemo več vrst enot spisovnega gradiva:

1. spis,	3. zadeva,
2. dopis in odgovor,	4. dosje.

Enote so razložene v delu S. Vilfan–J. Žontar, Arhivistika,⁷ zato tega ne bomo ponavljali. Pojasniti želimo nekoliko podrobneje pojem dosje. Dosje je enota spisovnega gradiva, ki se oblikuje – v primerjavi z zadevo – na višjem nivoju tako, da se v njem vsebovane zadeve „izgubijo“. Če smo npr. zadevo označili z: „Janez Mušič, gradbeno dovoljenje“, potni bi bila enota spisovnega gradiva na višjem nivoju (to je dosje) „gradbene zadeve“. Osnova za oblikovanje dosjejev je lahko enaka vsebina, lahko pa je osnova tudi oseba, na katero se nanašajo spisi ali pa korespondenčni partner (npr. vsi spisi nastali ob korespondenci z oddelkom za socialne zadeve neke občine, ali pa vsi spisi, nastali ob korespondenci z nekim podjetjem). Na našem območju srečujemo dosjeje pri poslovanju podjetij oziroma organizacij s področja gospodarstva. Pri poslovanju upravnih organov s spisi pa je šel razvoj že v 19. stoletju v takratnih avstrijskih deželah drugače kot v nemških in niso postali dosjeji osnovna enota spisovnega gradiva. Izjemoma se pojavljajo dosjeji na nekaterih področjih, npr. v personalni službi itd. Kot enote spisovnega gradiva uporabljajo dosjeje tudi inšpekcijske službe. Navedeni dosjeji imajo za osnovo določeno osebo (fizično ali pravno). Deželna vlada v Ljubljani, veliki župan ljubljanski ter banska uprava Dravske banovine pa so za nekatero gradivo uporabljali tudi dosjeje, ki pa so imeli za osnovo določeno stvar. Imenovali so jih konvolute ali specialne fascikle. Seveda je smisel dosjejev – tudi tistih, ki imajo za osnovo določeno osebo – v tem, da se omejujejo na povsem določeno stvar, sicer tako združevanje ne bi moglo biti osnova sistema. Zato bomo npr. v personalni dosje Petra Grašiča vložili njegovo odločbo o nastavitvi na delovno mesto, o določitvi osebnih dohodkov, o razporeditvi na drugo delovno mesto ipd., ne pa njegovega lovskega dovoljenja. Kot smo že omenili, pa so vse oblike dosjejev pri sistemih poslovanja s spisi, ki so se uporabljali na našem območju v upravi, predstavljali le izjemno obliko.

V zvezi s pojmom dosje želimo opozoriti še na to, da dosje ni identičen s serijo zadev, ki nastane pri sistematičnem razvrščanju (npr. vse zadeve, ki nosijo isto klasifikacijsko šifro). Serija ni enota in zato zanj ne bomo uporabljali pojma dosje.

V uvodu tega poglavja smo našli vrste enot spisovnega gradiva, kakor jih poznamo iz naše literature. K temu je treba dodati še eno vrsto enot, ki jo predstavljajo istovrstne kategorije gradiva kot npr. sejni zapisniki, bilance ipd.

Razvrščanje enot spisovnega gradiva je prav tako obravna-

vano v delu S. Vilfan–J. Žontar, Arhivistika. Pri sistematičnem razvrščanju zadev prilaga do grupiranja enot. Kot osnova za grupiranje služi klasifikacijski načrt (včasih so zanj uporabljali izraz registraturni ali arhivski načrt, ker se je nanašal na grupiranje končanih zadev). V avstrijskih deželah poznamo tako grupiranje pri fondih upravnih organov od 18. stoletja dalje. V sistemu, ki je v uporabi pri fondih upravnih organov v SR Sloveniji od 1.1.1962 dalje, pa se na klasifikacijo navezujejo tudi že spisovne evidence. Sistematično grupiranje zadev je predvsem značilno za fonde upravnih organov.

Dodamo naj še to, da poznamo tudi sisteme razvrščanja, pri katerih se grupirajo enote, vendar pa te med seboj niso razvrščene na podlagi neke sistematike.

Tretji element ureditve spisovnega gradiva je časovno razdobje razvrščanja enot. Razlikujemo dva načina oblikovanja časovnih razdobij, v katerih je ustvarjalec razvrščal zadeve. Po prvem načinu so vse zadeve razvrščene v eni zaokroženi celoti, običajno je to letnik. Po drugem načinu pa se oblikujejo časovna razdobja razvrščanja različno za posamezne spisovne enote. Ta način se najpogosteje uporablja v gospodarstvu. Primer (iz fonda rudnika): nezgode 1954–1960, čiščenje odpadnih voda 1957, jamska transformatorska postaja 1951–1952, statistika 1950–1960, sezname zemljišč 1956–1958, geotehnična raziskovanja 1958, obratno poslopje rudnika 1954–1956, skladišče kisika 1955, pripravniki 1958–1959, požarnobrambni načrt 1956, itd. Oblikovanje neenotnih časovnih razdobij razvrščanja je predvsem posledica neenotnega načina prenašanja enot iz tekoče v stalno zbirko dokumentarnega gradiva.

Zahteve do ustvarjalcev glede urejenosti arhivskega gradiva

Sistem ureditve daje osnovo za urejenost, enako pomemben pogoj za urejenost pa so tudi ustrezna ravnanja. V drugi polovici 19. stoletja je začelo število spisov uaraščati, do posebno močnega porasta pa je prišlo po drugi svetovni vojni. Vzporedno se je vse bolj širila tudi nedoslednost pri poslovanju s spisi. Zlasti se je to odražalo pri upravnih organih. Mnogi spisi, ki so bili naslovljeni na funkcionarje, so ob prihodu obšli spisovno evidenco, s tem pa so izgubili tudi stik z ureditvijo. Spisov, ki se pojavljajo v velikem številu in ne nastajajo v upravnem postopku, pogosto sploh niso vpisovali v spisovne evidence.

Izročitelju nalaga 68. člen Zakona o naravni in kulturni dediščini, da mora arhivsko gradivo izročiti arhivu urejeno. Na urejenost ga zavezuje zakon že prej, saj mu 57. člen nalaga, da mora dokumentarno gradivo, iz katerega se odbira arhivsko gradivo, hraniti v urejenem stanju. Kdaj bomo torej šteli, da je spisovno gradivo urejeno? Če ne bi upoštevali opisanih okoliščin, bi se odgovor na to vprašanje glasil: spisovno gradivo je urejeno, če je vsaka njegova enota na mestu, določenem s sistemom ureditve, ki ga je uporabljal ustvarjalec in morebitnimi spisovnimi evidencami. Taka zahteva pa ne bi terjala le pogostih rekonstrukcij prvotne ureditve, za velike množine gradiva bi bilo treba sploh opraviti tista dela, ki sodijo med normalna pisarniška opravila ustvarjalca. Zato je treba odgovor na gornje vprašanje postaviti drugače:

Kot izhodišče smo vzeli primere, ko ni mogoče uporabiti spisovne evidence kot pripomoček za uporabo arhivskega gradiva, ali ko spisovne evidence sploh ni. Poudarili smo

že, da večinoma prvotni sistem ureditve spisovnega gradiva (kot se je uporabljal na našem območju) ne omogoča sistematičnega pregleda nad gradivom. Zato lahko sprejmemo odločitev, da se bomo zadovoljevali z urejenostjo (ne glede na to, ali so se dogajale nedoslednosti ali pomanjkljivosti pri poslovanju s spisi, ali pa ni bil dosledno vzdrževan red), le da ne bo povzročala težav pri sestavi pripomočka za uporabo arhivskega gradiva. Ta pogoj pa je dosežen pri naslednjem stanju:

– če so spisi, ki pripadajo določeni enoti spisovnega gradiva združeni v tej enoti (dingod jih namreč tudi nihče ne bo iskal),

– če so enote spisovnega gradiva razvrščene po časovnih razdobjih, ki jih je uporabljal ustvarjalec.

Poudariti pa moramo, da v pogoju ni obveze, kako morajo biti razvrščene zadeve npr. v okviru letnika oziroma drugega časovnega razdobja razvrščanja. Tudi, če si zadeve na podlagi izbranega sistema ureditve ne sledijo tako, kot bi morale (lahko tudi zato, ker so prišle v nered), tega stanja ne bomo popravljali.

Osnovne zahteve glede urejenosti spisovnega gradiva pa povečujemo v dveh primerih:

– kadar je ustvarjalec na kakršenkoli način grupiral enote spisovnega gradiva, morajo biti enote razvrščene v pripadajoči skupini,

– kadar je mogoče, da uporabljamo spisovne evidence (delovodnik, kazalo, kartotečno kazalo, vpisnik itd.) kot pripomoček za uporabo arhivskega gradiva, morajo biti enote spisovnega gradiva razvrščene v skladu s spisovno evidenco.

Pri oblikovanju zalitev do ustvarjalcev glede urejenosti arhivskega gradiva smo torej maksimalno upoštevali načelo racionalnosti pri delu.

Popisovanje arhivskega gradiva

Pri vsakem popisovanju se moramo najprej vprašati, kaj je enota popisovanja. Pri arhivskem gradivu je ta enota isto, kar je enota ureditve. Enota ureditve pa je odvisna od sistema ureditve, o čemer smo že govorili. Če se omejimo le na spisovno gradivo, se moramo nadalje vprašati, kakšni so možni načini popisovanja.

Vsebino enote je možno izraziti namreč na več načinov:

1. na verbalni način, npr. Zemunski komisariat sporoča Deželni upravi v Temišvaru, da sta Demeter in Endredi, ki sta sodelovala v madžarski vstaji, zapustila Beograd,

2. na nominativni način, npr. obrtno dovoljenje,

3. s pomočjo deskriptorjev, npr. kmetijstvo, šolanje (če se nanaša vsebina zadeve na kmetijsko šolstvo).

Pri nominativnem načinu, to je pri izražanju vsebine predvsem s pomočjo samostalnikov, poznamo dve možnosti: krajšo in razširjeno (poglobljeno) obliko. Primer, ki smo ga zgoraj navedli, predstavlja krajšo obliko. Pri razširjeni obliki pa s pomočjo vsebinskih zaznamkov opozarjamo tudi na to, kaj – poleg tega, kar je že navedeno v krajši obliki – vsebuje še enota ipd., npr. gradbeno dovoljenje za osnovno šolo v Tržiču – vsebuje tudi historiat šole.

Pri nominativnem načinu izražanja uporabljamo besede iz teksta, ki so značilne za vsebino. Pri tem si lahko pomagamo tudi z oznakami vsebine na spisih ali pa v spisovnih evidencah. Zmotno je mnenje, da bo nova oznaka v vsakem primeru bolj služila uporabi za raziskovalne namene. Ni pa potrebno, da se togo držimo oznake ustvarjalca. Če ugotovimo, da je ta neustrezna ali pa pomanjkljiva, bomo napisali ustrežnejšo. Vse pojme bomo

označevali z izrazi, ki so jih uporabljali v času nastanka gradiva, četudi so nekateri danes že zastareli. Za izraze iz časov, ko je gradivo nastalo, se odločamo iz več razlogov: tudi današnji jezik bo imel npr. čez sto let zastarele izraze. Včasih je zelo težko najti ustrezen novejši izraz, sploh pa vsako spreminjanje izrazov zahteva veliko časa.

Praviloma bomo uporabljali pri popisovanju spisovnega gradiva nominativni način. Seveda ni izvedljivo, da bi popisali vse spisovno gradivo tudi v razširjeni obliki. Zato je potrebno določiti prioriteto fondov, pri katerih bomo uporabljali to obliko popisovanja (lahko v celoti ali pa le za pomenibnejše enote). Pri tem se bomo ravnali po naslednjih kriterijih:

– potrebe uporabnikov,

– pomen arhivskega gradiva oziroma njegovih delov.

Verbalni način izražanja vsebine prihaja v poštev le včasih in to pri starejšem arhivskem gradivu. Deskriptorje uporabljamo pri računalniški obdelavi podatkov.

Elementi popisovanja so nadalje še čas nastanka in signatura enote arhivskega gradiva.

Drugo (nespisovno) arhivsko gradivo terja razne posebnosti pri popisovanju. Pri knjigah navajamo npr. oznako vsebine in časovno razdobje, v katerem je knjiga nastala. Posebne lastnosti kart, načrtov, fotografij in še določenega drugega gradiva zahtevajo pri popisovanju drugačne podatke. Med drugim je treba dokumentirati tudi določena dejstva o nastanku gradiva. O metodi popisovanja tovrstnega gradiva je že nekaj prispevkov tudi v jugoslovanski strokovni literaturi.⁸

Dokumentarno gradivo pa popisujejo (za potrebe svojega poslovanja) tudi številni ustvarjalci. Rezultat tega popisovanja so spisovne evidence (delovodniki s kazali, kartotečna kazala, vpisniki ipd.). Spisovne evidence uporabljajo povečini nominativni način podajanja vsebine.⁹

Zahteva po racionalnosti dela v arhivu pa se mora kazati tudi v tem, da ne zavrnemo nobenega pripomočka ustvarjalca, ki predstavlja uporaben popis arhivskega gradiva. V primerih, ko obstoji spisovna evidenca in ko zadošča krajša oblika popisa, v arhivu ne bomo še enkrat popisovali arhivskega gradiva; kvečjemu bomo napravili kake popravke, če bomo v spisovni evidenci ugotovili napake ali pa nedoslednosti.

Glede uporabe spisovnih evidenc nastopa naslednja možnost: iz spisovne evidence izpišemo tiste vpise zadev, ki imajo lastnosti arhivskega gradiva. To pomeni, da bomo npr. pri arhivskem fondu neke občine prepisali podatke s kartic kartotečnega kazala tistih zadev, ki smo jih odbrali kot arhivsko gradivo. Kartice bi bilo treba tako ali tako prepisati, ne le zato, ker so neprikladne po svoji obliki (zavzemajo tudi veliko prostora), marveč je težko v kartoteki vzdrževati red in vedno je nevarno, da se kartice tudi izgubijo. Prav tako bomo pri fondu nekega sodišča prepisali iz odgovarjajočega vpisnika le tiste zadeve (opravila), ki imajo lastnosti arhivskega gradiva. Pri fondih, pri katerih ima večji odstotek dokumentarnega gradiva lastnosti arhivskega gradiva, pa bomo pisarniške evidence tudi v arhivu direktno uporabljali.

Postopek urejanja in popisovanja arhivskega gradiva

Za vsa dela na arhivskem fondu je Splošni pregled fondov in zbirk Mestnega arhiva ljubljanskega, ki je bil objavljen leta 1959, uporabil pojem strokovna obdelava arhivskega

gradiva. Ker si morajo posamezna dela slediti v določenem vrstnem redu in ker naj bo posledica vsakega dela usposobljenejša arhivsko gradivo, navedeni pregled fondov govori o stopnjah strokovne obdelave, ki si sledijo takole:

- 2 – fond določen, a neurejen
- 3 – določene splošne sestavine (podfondi, organizacijska enota)
- 4 – urejeno po dosjelih (arhivskih znakih, šifrah)
- 5 – urejeno po zadevah
- 6 – preškatirano in fascikulirano
- 7 – podrobno urejeno (akti v zadevalih)
- 8 – inventarizirano (s paginacijo)
- 9 – opremljeno s pripomočki.¹⁰

Izpustili smo stopnji, ki sta označeni s številkanama 0 in 1, ker se nanašata na pomešane fonde. V takih primerih gre za ločitev arhivskega gradiva, kar pa je sploh predpogoj za delo na posameznem fondu, o čemer govorimo v tem prispevku.

Tak vrstni red posameznih del je bil posledica metode dela, ki je temeljila predvsem na dveh načelih:

1. Arhivsko gradivo smo odbirali tako, da smo iz dokumentarnega gradiva postopoma izločili tiste dele, ki nimajo več pomena za tekoče delo in ki nimajo lastnosti arhivskega gradiva. Po taki metodi je mogoče zaključiti odbiranje šele potem, ko so potekali vsi roki hrambe dokumentarnega gradiva za upravne in poslovne namene. To pomeni, da je trajalo odbiranje 50 in več let od nastanka gradiva, zato pa tudi urejanja prej ni bilo mogoče zaključiti.

2. Ob posameznih fazah urejanja je bilo treba arhivsko gradivo vedno podrobneje popisati (in sicer po njegovi strukturi), kar naj bi po eni strani omogočilo vse bolj podroben razvid nad arhivskim gradivom, po drugi strani pa naj bi vse bolj služilo uporabi arhivskega gradiva. Postopnost popisovanja je bila vsekakor pogojena s prvimi načelom in že sama po sebi ni vzpodbujala k popisovanju. Pravilnik o odbiranju in izročanju arhivskega gradiva arhivu (Uradni list SRS, št. 34/81; popravki: Uradni list SRS, št. 2/82) iz razlogov, ki smo jih utemeljevali v članku Predpisi, ki urejajo arhivsko dejavnost,¹¹ ni sprejel gornje metode odbiranja arhivskega gradiva. Pač pa je treba v eni delovni fazi ločiti iz celote dokumentarnega gradiva vse, kar smo v smislu 55. člena Zakona o naravni in kulturni dediščini (Uradni list SRS, št. 1/81) določili, da predstavlja arhivsko gradivo. Ta sprememba omogoča združevanje omenjenih stopenj dela na arhivskem fondu tako, da razlikujemo v bistvu le še dve.

V prvi fazi del, ki je najtesneje povezana z odbiranjem arhivskega gradiva in ki predstavlja obenem pripravo na prevzem arhivskega gradiva v arhiv, je potrebno:

- popisati arhivsko gradivo (v krajši obliki), če ni na razpolago primerne spisovne evidence,
- urediti arhivsko gradivo v skladu z zahtevami, o katerih smo govorili,
- signirati enote arhivskega gradiva ter
- izdelati seznam arhivskega gradiva.

Druga faza del se opravlja po prevzemu arhivskega gradiva v arhiv. V okviru teh del je potrebno:

- opraviti revizijo popisa, če je bil napravljen v prvi fazi del, oziroma revizijo vpisov v spisovni evidenci, če pa obdelujemo fond, ki smo mu določili prioriteten pomen, pa ga v razširjeni obliki popisati,
- opraviti revizijo ureditve enot arhivskega gradiva, ure-

diti spise v okviru enot in izločiti nepotrebne spise v enotah,

- opraviti revizijo signatur ter
- izdelati inventar.

Taka organizacija del na arhivskem fondu pa ni le posledica spremenjene metode odbiranja, marveč je bila nujna tudi sicer, ker zasleduje dva pomenbna cilja:

1. z vidika uporabe arhivskega gradiva: arhivu izročeno arhivsko gradivo mora biti takoj dostopno za uporabo,
2. z vidika racionalnosti del: na istem fondu ponovno ne začenjamo istih del.

Zato tudi 68. člen Zakona o naravni in kulturni dediščini predpisuje, da je treba odbirano arhivsko gradivo izročiti arhivu urejeno in popisano. To pa podrobneje opredeljuje tudi Pravilnik o odbiranju in izročanju arhivskega gradiva arhivu.

III. PRIPRAVA ARHIVSKEGA GRADIVA NA PREVZEM

Urejevalna dela

Ko bi ustvarjalci, v skladu s sistemom ureditve dosledno odlagali spisovno gradivo in vzdrževali v njem red, bi mogli komaj v enem primeru govoriti o urejevalnih delih. O tem primeru bomo govorili v nadaljevanju. V praksi pa ni tako in je zato treba pogosto poskrbeti, da bodo izpolnjeni pogoji, pod katerimi štejem, da je arhivsko gradivo urejeno. To pomeni:

1. da je treba spise v primeru, ko niso odloženi v pripadajoči enoti, uvrstiti v to enoto,
2. da je treba enote spisovnega gradiva, ki niso odložene v pripadajočem časovnem razdobju, razvrstiti v to razdobje; kadar pa imamo opraviti z neevidentiranimi enotami, jih lahko razvrstimo na koncu evidentiranih spisov (v pripadajočem časovnem razdobju razvrščanja).

Ko povečujemo osnovne zahteve glede urejenosti spisovnega gradiva pomeni:

1. če naletimo na zadeve, ki niso odložene v pripadajoči skupini, jih je treba uvrstiti v to skupino,
2. če naletimo na zadeve, ki niso odložene v skladu s spisovno evidenco, jih je treba uvrstiti na pripadajoče mesto.

V nadaljevanju govorimo o urejevalnih delih, ki jih je treba opraviti na spisovnem gradivu, ki pa presegajo potrebe ustvarjalca. V ureditev spisovnega gradiva vnašamo, kadar je mogoče, to spremembo, da oh odbiranju združimo vse istovrstne osebne zadeve, ne pa stvarnih zadev, čeprav bi šlo za isto vsebino. Združimo jih v okviru istega časovnega razdobja razvrščanja. Osebne zadeve so tiste, ki se nanašajo na fizične oziroma pravne osebe (npr. Petrovič Ciril, obrtno dovoljenje). Stvarne zadeve se ne nanašajo na fizične niti na pravne osebe (npr. Poslovanje s spisi, navodila).¹² Tako bomo dosegli, da bodo združene npr. vse stanovanjske zadeve, registracije obrti, dodelitve poslovnih prostorov, gradbena dovoljenja, dodelitve zemljišč, ipd. Nastale razširjene enote bomo odložili tani, kjer se zadeva take vrste prvič pojavi. Opisano združevanje pa nikakor ne pomeni, da želimo doseči neko sistematično razvrstitev zadev, saj ustvarjene nove enote med seboj ne povezujemo, niti v združevanje ne vključujemo stvarnih zadev. Namen opisanega združevanja je le, da si olajšamo in pospešimo odbiranje ter da omogočimo hitrejšo popisovanje.

Specifična urejevalna dela, s tem pa tudi specifična strokovna vprašanja, se pojavljajo pri arhivskem gradivu, ki ima posebne lastnosti (npr. karte, načrti, risbe, fotografije, itd.).¹³

Opozoriti velja še na nekatera tehnična vprašanja v zvezi z urejanjem spisovnega gradiva. Zelo problematično je lepljenje spisov. Opustiti ga je treba že zato, ker je neracionalno. Izločanje nepotrebnih delov v okviru enot spisovnega gradiva pa opravljamo šele pri drugi stopnji del na fondu. Zato se je treba ravnati po naslednjem pravilu: če enota nima ovoja („srajčke“), jo je treba vložiti vanjo, sicer pa ne lepiti spisov v enotah.

Oblikovanje strukture arhivskega fonda

Strukturo arhivskega fonda določajo najprej enote arhivskega gradiva; na kratko jim pravimo arhivske enote. Pri sistematičnem razvrščanju nastajajo skupine enot. Strukturo fonda pogojujejo nadalje časovna razdobja razvrščanja, ki pri številnih sistemih poslovanja s spisi na našem območju dajejo posebno obeležje tej strukturi. V tem poglavju pa bomo govorili o celotah, ki nastajajo znotraj fondov na višji stopnji. Vzrokov za nastanek notranjih celot v okviru arhivskih fondov je več. Vsega spisovnega gradiva ustvarjalec navadno ne odlaga v okviru enega sistema. Večinoma je temu vzrok samostojnost notranjih organizacijskih enot pri poslovanju. Pri republiških upravnih organih je arhivsko gradivo posameznih organov celo samostojen arhivski fond. Pri sodiščih vodijo oddelki svoje spise ločeno. Najbolj samostojno je navadno poslovanje organizacijskih enot s spisi pri gospodarskih organizacijah. Lahko pa gre tudi za poseben položaj določenih organizacijskih enot ali pa za potrebo vodenja posebne evidence za določeno gradivo. Tako vodijo včasih tudi upravni organi ene družbenopolitične skupnosti le za nekatere notranje organizacijske enote spise ločeno. Naslednji vzrok za nastanek celot arhivskega gradiva v okviru fonda je v tem, da se pri ustvarjalcu določeno gradivo na poseben način vodi ali na poseben način obdeluje (npr. za potrebe evidenc, statistike, računovodstva, ipd.) in da se zato tako gradivo ne vpisuje v spisovne evidence. Včasih je potrebna posebna hramba določenih delov gradiva (npr. za gradivo, ki vsebuje zaupne podatke).

Ustvarjalec arhivskega gradiva se ne sprašuje, kako oblikovati notranjo strukturo vsega gradiva, ki pri njem nastaja. Ta naloga se zastavlja šele arhivu, ki pa mora pri določanju notranje strukture fonda upoštevati naslednji vrstni red: najprej je treba določiti mesto tistemu arhivskemu gradivu, ki zaradi svoje oblike, posebnih lastnosti, posebnih nosilcev zapisa, zahtev glede opreme in drugih fizičnih lastnosti terja tako hranbo, da ni pomešano s spisovnimi enotami. Upoštevati je namreč treba, da ima lahko del arhivskih enot obliko knjige ali kartoteke, da so del gradiva fotografije, karte, načrti, risbe (pri teh se pri oblikovanju enot naslanjamo na tematiko in podobno), da lahko predstavlja del gradiva posnetke na nosilcu zvoka ali slike ter podobno. Take enote ob urejanju izdvojimo (kolikor niso sestavni del spisovnih enot) in jih razvrstimo na koncu fonda.

Nato je treba določiti mesto notranjih celot v okviru arhivskega fonda. Pri tem razporejanju se naslanjamo na organizacijske sheme ustvarjalca (te pa slonijo na področjih dejavnosti, na posameznih poslovnih službah, ipd.), na razlikovanje med splošnim gradivom in gradivom, ki

obravna določeno področje ali nalogo, na to da se določeno gradivo obdeluje na poseben način (zaradi potrebe dela oziroma poslovanja ustvarjalca) ipd.

Signature arhivskih enot

Za označevanje posameznega dela arhivskega gradiva v okviru arhivskega fonda, s tem pa tudi za vzdrževanje urejenosti, potrebujejo arhivske enote signature. Pri spisovnem arhivskem gradivu, ki je bilo odloženo na podlagi spisovne evidence, bi se bilo sicer mogoče nasloniti na signature, ki jih imajo zadeve na podlagi teh evidenc. Vendar te signature same zase ne dajejo odgovora na vprašanje ali je gradivo popolno, ker si zadeve ne sledijo kontinuirano; le del spisovnih enot ima namreč lastnosti arhivskega gradiva. Predvsem pa je le en del gradiva vpisan v spisovnih evidencah, številni ustvarjalci pa pri poslovanju s spisi sploh ne uporabljajo evidenc. Zato se je treba dosledno odločiti za arhivske signature, to je za nove tekoče številke, ki jih dobijo vse arhivske enote v okviru celotnega arhivskega fonda enotno; tudi enote, ki ne vsebujejo spisovnega gradiva. Če uporabljamo akcesijske fonde, opravimo signiranje v okviru takega fonda. V primerih ko bomo uporabljali spisovno evidenco tudi kot pripomoček za uporabo arhivskega gradiva v arhivu, bomo navedli v spisovni evidenci pri prevzetih oziroma izročeni enotah arhivskega gradiva arhivske signature.

Kadar imamo večje število drobnih enot kot so načrti, karte, fotografije in podobno gradivo, si lahko pomagamo pri signiranju s kombinacijo tekoče številke in podštevilke.¹⁴

Arhivska škatla ne prilaga v poštev kot element signature arhivskega gradiva. V tem primeru bi bilo treba škatle tekoče oštevilčiti, gradivo v okviru škatle pa foliirati ali paginirati. Foliranje oziroma paginiranje pa je mogoče šele potem, ko je gradivo podrobno urejeno v okviru zadev, to pa prilaga kot možnost v poštev šele ob izdelavi pripomočka za uporabo in ko smo gotovi, da kasneje ne bomo našli morebitnih delov fonda. Gradivo pa moramo signirati že ob prevzemu, če želimo tedaj izdelati seznam arhivskega gradiva. Škatli je treba zato prepustiti le vlogo opreme arhivskega gradiva.

Še opozorilo o napisih na arhivskih škatlah oziroma drugih opremljenih enotah. Napis naj vsebujejo le najnujnejše podatke. Zadošča, če je navedena signatura arhivskega fonda (lahko je to tudi akcesijski fond). Poleg tega pa mora biti navedena tudi signatura prve in zadnje arhivske enote v škatli. Napis na škatli lahko vsebuje tudi naziv fonda, ni pa to nujno.

Seznam arhivskega gradiva

Ob prevzemu oziroma izročitvi arhivskega gradiva arhivu mora biti izdelan seznam arhivskega gradiva (zato ga imenujemo tudi prevzemni seznam). Ta mora navajati strukturne dele fonda, to je notranje celote, časovna obdobja razvrščanja (pri kronoloških sistemih) ter skupine enot (pri sistematičnem razvrščanju), v okviru teh poglavij pa posamezne arhivske enote in to po vrstnem redu tako, kot so dejansko odložene. Kadar uporabljamo v arhivu spisovno evidenco direktno, ni treba iz nje prepisati posameznih enot. Navajanje strukturnih delov fonda ima svoj pomen v tem, ker zagotavlja večjo jasnost oznak enot in boljši pregled nad gradivom.

Na seznam arhivskega gradiva se navezujeta pravzaprav dve zahtevi:

1. predstavlja naj pripomoček za uporabo.
2. predstavlja naj razvid nad arhivskih gradivom, ki je bilo odbrano in nato izročeno arhivu.

Prvo zahtevo mora seznam v celoti izpolniti, saj mora nuditi možnost za uspešno iskanje delov gradiva sploh. To vlogo izpolnjuje seznam s tem, da nas napoti do neke omejene količine arhivskega gradiva, v kateri je mogoče na podlagi pregledovanja poiskati tisto gradivo, ki ga potrebujemo. Namen seznama arhivskega gradiva pa ni podajanje podrobnejše vsebine. Takoj, ko začnemo širiti navedbe v seznamu (pa še kako vabljivo je to), se nam povečuje čas, ki je potreben za sestavo in vse manj bomo kos nalogam.

Kot razvid nad arhivskim gradivom, ki je bilo izročeno arhivu, je seznam arhivskega gradiva obvezna priloga zapisnika o izročitvi arhivskega gradiva arhivu. Od seznama arhivskega gradiva pa ne moremo zahtevati, da bi bilo na njegovi podlagi mogoče preverjati obstoj posameznega dokumenta. Izdelava takega seznama bi terjala ogromno časa, pač pa je treba varnost arhivskega gradiva doseči na drug način.

V nadaljevanju navajamo dva primera seznama arhivskega gradiva. Prvi primer je za gradivo občinskega ljudskega odbora iz leta 1954:

Signatura enote	1954
216	Zapisniki sej občinskega ljudskega odbora
217	Stanovanjske zadeve
218	Družbeni plan
219	Sredstva za investicije
220	Privatna obrt
221	Združitve in preimenovanja naselij
222	Gradnja vodovoda
223	Tržni in sejemski red — odlok
224	Volitve
225	Amortizacija v podjetjih
226	Dodelitve poslovnih prostorov
227	Kategorizacija cest
228	Zaključni računi podjetij
229	Ustanovitve mestnih podjetij
	itd.

Drugi primer je za gradivo rudnika, kjer so uporabljali kot enote spisovnega gradiva dosjeje.

Signatura enote	
309	Nezgode 1954—1960
310	Čiščenje odpadne vode 1957
311	Jamska transformatorska postaja 1951—1952
312	Statistika 1950—1960
313	Seznam zemljišč 1956—1958
314	Geotehnična raziskovanja 1959
315	Obratno poslopje rudnika 1954—1956
316	Skladišče kisika 1955
317	Pripravniki 1958—1959
318	Požarnoobrambni načrt 1956
	itd.

Na seznamu arhivskega gradiva v veliki meri temelji normalno poslovanje arhiva. Zato ga ne morejo nadomestiti

popisi, ki bi bili izdelani po načelih tako imenovanega sumarnega inventarja.¹⁵

Podatki o organizaciji oziroma organizacijski enoti, od katere izvira arhivsko gradivo

Ob pripravi na izročitev arhivskega gradiva arhivu je treba zbrati tudi podatke o organizaciji, oziroma organizacijski enoti, od katere izvira arhivsko gradivo. Potrebni so predvsem podatki o njeni ustanovitvi, statusnih spremembah, morebitnem prenehanju, notranji organiziranosti in dejavnosti. Ti podatki se hranijo nato v dokumentaciji, ki dopolnjuje register fondov v arhivu (10. člen Pravilnika o sestavi in vodenju evidence arhivskega gradiva, Uradni list SRS, št. 34/81).

IV. UREJANJE IN POPISOVANJE ARHIVSKEGA GRADIVA V ARHIVU

Popisovanje arhivskega gradiva

S tem poglavjem prehajamo na drugo stopnjo del na arhivskih fondih, in sicer bomo najprej govorili o popisovanju spisovnega gradiva. Ker pa popis sam ni končni cilj, marveč le podlaga za pripravo pripomočka za uporabo arhivskega gradiva, je velikega pomena vprašanje, kako bomo izvedli popisovanje. Način, ki ga prikazujemo, je seveda le možna varianta, ki naj bolj pojasni popisovanje, kot pa poda neko dokončno metodo. Uporabili bomo razširjeno (poglobljeno) obliko popisovanja.

Začnimo torej s popisovanjem. Podatki se vpisujejo na kartotečne lističe formata A 6, in sicer tako, da se vpisujejo podatki vsake arhivske enote na nov kartotečni listič. Če vsebuje enota podatke, ki segajo v različne klasifikacijske skupine, na podlagi katerih bodo v pripomočku za uporabo razvrščeni naslovi, je treba zanj izdelati več lističev. Ker se obseg nekaterih podatkov od primera do primera močno razlikuje, ni priporočljivo uporabljati tiskanih obrazcev (v tem primeru tudi format A 6 ne bi zadoščal), pač pa enotno obliko razporejanja podatkov na popisnih lističih. Doseči je treba torej vedno enak vrstni red zapisovanja podatkov. Popisne lističe zlagamo v obliki kartoteke.

Popisni listič vsebuje naslednje razpredelke:

Signatura fonda	Začasna signatura arhivske enote	Dokončna signatura arhivske enote
NASLOV	<i>Arhivsko gradivo občinskega ljudskega odbora</i>	
Vsebuje	<i>občinska arhiv. enote</i>	
Vsebuje tudi		
Leto		
Provenienca		
Opombe		

O signaturi fonda smo govorili že v prispevku Predpisi, ki urejajo arhivsko dejavnost. Navadno je to tekoča številka fonda. Določanje signature fondov na temelju neke klasifikacije fondov praktično niti ni izvedljivo niti ni potrebno. V ničemer pa to ni ovira, da bi npr. register fondov vodili na podlagi neke klasifikacije.¹⁶

„Naslov“ predstavlja kratko oznako vsebine, navadno več arhivskih enot (glede na to, kako vsebino arhivskih enot združujemo). „Naslov“ formuliramo ob redakciji popisnih lističev (ob popisovanju pustimo ta razdelek prazen).

V razpredelku „Vsebuje“ bomo navedli kratko vsebino enote, npr.: Varovanje javnega reda (primer je iz časa stare Jugoslavije). Običajno pa kratka vsebina zadeve ne pove vsega, kar zadeva vsebuje, zato bomo ta podatek dopolnili v razpredelku „Vsebuje tudi“, npr. (za isto zadevo): Praznovanje 1. maja, stavka delavcev v tekstilni tovarni v Kočevju. Ta razpredelk lahko poimenujemo tudi z drugimi izrazi: vsebuje med drugim ..., vsebuje samo ..., vsebuje predvsem ..., serija vsebuje ..., na posamezne primere nanašajoči se spisi vsebujejo Pomen tega zaznamka je tudi v tem, da preprečimo zavajanje uporabnikov, kadar bi ti iz navedbe vsebine npr. mnogo več pričakovali. V vsebinskem zaznamku navajamo tudi imena oseb, na katere se nanaša enota, če so pomembne za proučevanje.

V razpredelku „Signatura arhivske enote“ vpisujemo pripadajočo številko arhivske enote. V razpredelku „Leto“ bomo navedli letnico nastanka enote. Razpredelk „Provenienca“ izpolnjujemo le, kadar vsebuje fond spisovno gradivo tujega izvora, npr. kot predpise. V takih primerih bomo v tem razpredelku navedli naziv oziroma ime ustvarjalca arhivske enote.

Redakcija popisnih lističev

Vsebino arhivskega gradiva lahko podajamo na podlagi njegove dejanske strukture,¹⁷ lahko pa tudi sistematično,¹⁸ neodvisno od dejanske strukture. Sistematičnost je treba razumeti v treh ozirih:

1. da so vsebinsko sorodne oziroma slične arhivske enote združene,
2. da so take arhivske enote združene ne glede na leto nastanka,
3. da so združene arhivske enote sistematično razvrščene.

Iz razlogov, ki smo jih poudarili v uvodnem poglavju, smo se odločili za sistematično podajanje vsebine arhivskega gradiva v pripomočku za uporabo arhivskega gradiva. Sistematika omogoča uporabniku, da izbira in združuje podatke glede na predmet raziskave. S tem pa tudi dosežemo, da je pripomoček pregleden in ekonomičen, pri tem pa ne dopuščamo, da bi se izgubljali individualni podatki. Moramo pa poudariti, da se seveda vse združevanje arhivskih enot, o katerem govorimo, dogaja le na papirju, ne pa v strukturi fonda. Pot do sistematičnega pripomočka pa pelje preko redakcije popisnih lističev.

Najprej potrebujemo vsebinsko shemo (klasifikacijo), na podlagi katere bodo v pripomočku razvrščeni naslovi. Shema obsega vsebinske skupine in podskupine (po potrebi uporabljamo tudi večstopenjsko razčlenitev). Pri poimenovanju skupin in podskupin bomo lahko uporabljali izraze iz časa, iz katerega je arhivsko gradivo. Kot vsebinsko shemo lahko uporabimo tudi klasifikacijski

načrt spisov, ki ga je uporabljal ustvarjalec pri svojem poslovanju. Pri sestavi te sheme je treba rešiti tudi vprašanje razvrščanja naslovov, ki segajo na več področij, npr. ali razvrstimo šolske zgradbe pod „šolstvo“ ali pod „gradnje“.

Nato razvrstimo popisne lističe po skupinah in podskupinah klasifikacije, v okviru posamezne skupine oziroma podskupine pa kronološko. Ko smo vse popisne lističe tako razvrstili, je treba lističe z enako ali sorodno vsebino združiti in oblikovati „Naslov“.

Vzemimo naslednji primer zadev z enako vsebino:

Gradbena dovoljenja 1934
Gradbena dovoljenja 1935
Gradbena dovoljenja 1936
Gradbena dovoljenja 1937
Gradbena dovoljenja 1938
Gradbena dovoljenja 1939.

Za vse navedene enote se bo glasil „Naslov“ Gradbena dovoljenja 1934–1939. V obliki „od–do“ (npr. 1934–1939) bomo označili časovni razpon le v primeru, kadar je gradivo sklenjeno za vsa navedena leta, sicer pa v obliki npr. 1911–1918, 1921, 1925–1931.

Združevanje po sorodnosti lahko temelji na dveh osnovah: bodisi, da gre za tisto, kar je vsem enotam skupno, bodisi na dejstvu, da lahko formuliramo neko vsebino v širšem ali ožjem smislu. Vzemimo najprej naslednji primer, ko imamo na popisnih lističih navedeno v razpredelku „Vsebuje“:

Sejemski in tržni red v Ribnici, 1887
Pravilnik o tržnih dnevih v Ribnici, 1939
Prostor za živinske sejme v Ribnici, 1885
Izkazi o sejnih v Ribnici, 1923
Izkazi o sejnih v Ribnici, 1927
Izkazi o sejnih v Ribnici, 1937

Vse navedene zadeve se nanašajo na sejme v Ribnici. Zato bomo kot „Naslov“ navedli: Sejmi v Ribnici. Ostali pa bodo naslednji zaznamki o vsebini:

Prostor za živinske sejme 1885
Sejemski in tržni red 1887
Dodelitev dveh novih sejmov 1901
Izkazi o sejnih 1923, 1927, 1937

Pravilnik o tržnih dnevih 1939
Seveda je lahko oznaka „Naslova“ samo v zvezi z namenom, zaradi katere je, oziroma so, arhivske enote nastale. Če se nanašajo enote npr. na prodajo Groharjeve slike, Jamove slike in Stemenove slike, jih ne bomo označili z „Naslovom“ Slovenski impresionisti.

V gornjem primeru smo uporabili kronološko razvrščanje vsebinskih zaznamkov. Po potrebi pa lahko zaznamke tudi smiselno razvrščamo.

Vzemimo še naslednji primer: Okrajno glavarstvo Kočevje je poslalo 4.6.1920 poziv županstvu Ribnica, naj predloži seznam padlih vojakov v vojni, da se pospeši izročitev civilnih oblek padlih vojakov. V širšem smislu gre za vojake, ki so padli v prvi svetovni vojni, v ožjem smislu pa za izročitev njihovih civilnih oblek svojcem. Ko smo tako opredelili vsebino v širšem smislu, lahko nanjo navezujemo tudi druge sorodne zadeve, npr. prekop posmrtnih ostankov padlih vojakov. Kaj bomo vzeli kot oznako vsebine v širšem smislu, torej kot oznako „Naslova“, je odvisno v takih primerih od pomena vsebine in obsega gradiva.

Podatke iz razpredelka „Vsebuje“, ki niso bili porabljeni v „Naslovu“ ter podatke iz razpredelka, označenega z

„Vsebuje tudi“, in podobno, združujemo pri redakciji v vsebinski zaznamek, ki dopolnjuje v končnem besedilu „Naslov“.

Ko je celotno delo pri redakciji popisnih lističev končano, bomo še preverili, če smo izraze v vsem besedilu enotno uporabljali. S tem želimo doseči čimvečjo enotnost besedila.

Zajemanje vsebine uradnih in poslovnih knjig

Kot pri spisovnem arhivskem gradivu tudi pri uradnih in poslovnih knjigah v krajšem popisu še ni globlje zajeta njihova vsebina. Iz seznama lahko pri knjigah navadno celo manj sklepano na vsebino kot pri spisovnem arhivskem gradivu. Eno izmed sredstev za zajemanje vsebine knjig je abecedni indeks, ki obsega oseba, krajevna in stvarna gesla.

Z indeksom se da zajeti vsebino, vendar kljub temu ne izpolnjuje pričakovanih želja, ker je abecedni indeks sam po sebi pasiven. Predpostavlja namreč, da uporabnik pozna gesla za vprašanja, ki ga zanimajo. Toda navadno uporabnik ne preuči in ne pregleda podrobno indeksa, da bi se seznanil z gesli, ker to zahteva dosti časa. Zato uporabljamo, zlasti, kadar gre za pomembnejše gradivo, pri zajemanju vsebine knjig obliko regist v kombinaciji z indeksom (in sicer indeks imen oseb, krajev in stvari, ki se navajajo v registih).

Posebno vprašanje je tehnika izdelave indeksov in registrov.¹⁹ Opozoriti velja tudi na razliko glede navajanja uradnih in poslovnih knjig v pripomočku za uporabo v primerjavi s seznamom arhivskega gradiva. Pri razširjenem popisu je treba navesti naslov knjige, oznako vsebine, če iz naslova knjige ni dovolj razvidna, podatke o formatu, materialu, številu folij oziroma strani ipd.

Inventar arhivskega fonda

Osnovni pripomoček za uporabo arhivskega gradiva se mora vezati na posamezen fond in mora obsegati predvsem naslednje elemente:²⁰

1. uvod: kratek zgodovinski razvoj ustvarjalca fonda (predvsem sta pomembna območje in področje njegove dejavnosti), kratek prikaz ravnanja z gradivom pred prevzemanjem v arhiv, dela na fondu ter bibliografija (predvsem o zgodovinskem razvoju ustvarjalca),
2. seznam uporabljenih kratic,
3. popis vsebine arhivskega gradiva,
4. indeks oseb, krajev in stvari, navedenih v pripomočku,
5. konkordančno tabelo (navedbe starih in novih signatur, če je prišlo do njihovih sprememb).

Omenjali smo že, da je vsebina arhivskega gradiva lahko podana tako, kot je dejanska struktura arhivskih enot, lahko pa je podana sistematično, ne glede na dejansko strukturo. Kot osnovo popisa smo lahko izbrali kratek ali pa razširjeni način popisovanja. Odločili smo se, da ne glede na te razlike, imenujemo navedeni pripomoček za uporabo arhivskega gradiva inventar. Termin inventar pa bi bilo treba rezervirati le za obravnavano obliko pripomočkov, sploh pa kaže opustiti rabo tega termina za eno izmed oblik popisa arhivskega gradiva.²¹

Inventar ima obliko knjige. Uveljaviti je treba redno objavljane inventarje (lahko tudi v cenejši izvedbi).

Pogosto dobimo za posamezne teme ali vprašanja podatke v več fondih. Včasih vzemo za take podatke šele

preko vsebinskih zaznamkov. V takih primerih pripravimo zbirni inventar, npr. za določeno temo ali vprašanje, in sicer na podlagi inventarjev, izdelanih za posamezne fonde. Pri posameznih popisnih podatkih je treba seveda v zbirnih inventarjih navesti poleg pripadajoče signature arhivske enote še signaturo fonda.

Zbirne inventarje si raziskovalci zelo želijo. Na to kaže tudi stara težnja, ko so pri urejanju arhivskega gradiva združevali spise, ki se nanašajo na isto problematiko, celo iz več fondov.

Urejanje in izločanje spisov v okviru arhivskih enot

Ob popisovanju arhivskega gradiva bomo istočasno opravili tudi nekatera dela na arhivskem fondu, dela, ki zahtevajo podrobno branje vsebine. Če želimo spise v okviru zadeve razumeti, jih moramo brati v kronološkem zaporedju nastanka. Navadno pa spise ustvarjalci razvrščajo ravno obratno in jim bomo zato sedaj obrnili vrstni red. Odbiranje arhivskega gradiva je sploh osnova za nastanek arhivskega fonda. Za drugo stopnjo del na fondu smo prihranili le izločanje nepotrebnih spisov v okviru že odbranih arhivskih enot, in sicer prav tako zaradi ekonomičnosti. S tem namreč preprečujemo dvakratno podrobno proučevanje vsebine posamezne enote.

Potem, ko smo opravili navedena dela, bi bilo mogoče (pod pogojem, da ni pričakovati najdbe dodatnega gradiva, ki sodi v fond) opraviti foliiranje oziroma paginiranje listov oziroma strani. Menimo, da to praviloma sploh ni potrebno in da zadošča signiranje arhivskih enot. Paginirali oziroma foliirali pa bomo npr. knjige, če tega že ni opravil ustvarjalec.

Vsa naša dosedanja obravnava ima za osnovo predpostavko, da je ustvarjalec vsaj kolikor toliko v skladu z nekim sistemom odlagal spisovno gradivo in vzdrževal v njem red. Od posameznikov (privatnikov) pa seveda ni mogoče zahtevati niti pričakovati, da bi vodili urejeno pisarniško poslovanje. Ne glede na to pa moramo tudi pri takem gradivu v arhivu doseči stanje, ki smo ga označili kot osnovni pogoj, pod katerim štejemo, da je arhivsko gradivo nrejeno (s tem, da sami določimo časovna razdoblja odlaganja). Poleg tega bomo pri privatnem fondu izoblikovali tudi neko notranjo strukturo (npr. osebne zadeve, premoženjske zadeve, korespondenca, gradivo, ki se nanaša na posamezne dejavnosti ustvarjalca, itd.).²²

Dokumentacija o delih na arhivskem fondu

Dela na arhivskem fondu je treba dokumentirati. To napravimo tako, da v poročilu o delu opišemo opravljeno delo (tudi če je prišlo do formiranja več fondov), na kakšen način in kako je bilo delo opravljeno, kakšni problemi so se pojavili in kako so bili rešeni, kakšni dopolnjeni in spremenjeni podatki o fondu, ki jih potrebujemo za evidenco, so bili ugotovljeni ter kdo in kdaj je delo opravil. Poročilo naj bo konkretno in naj ne ponavlja splošnih opisov dela na fondih in podatkov o dotedanjih delih. V poročilu bomo lahko tudi predlagali konservacijo oziroma restavracijo določenega gradiva, lahko pa tudi varnostno mikrofilmanje. Poročila o delih na fondih in podatke o ustvarjalcih arhivskega gradiva hranimo v dokumentaciji, ki dopol-

njuje register fondov v arhivu (10. člen Pravilnika o sestavi in vodenju evidence arhivskega gradiva, Uradni list SRS, št. 34/81).

Vprašanja arhivskih fondov, ki so bili doslej urejeni in popisani

Sprememba metode dela nikakor ne pomeni, da bi morali v arhivu karkoli spreminjati pri fondih ki so bili doslej na kakršenkoli način urejeni in popisani, le da je bil dosežen cilj, to je usposobitev arhivskega gradiva za uporabo. Za mlajše fonde, ki so že v arhivu, pa še niso urejeni, pa bo treba naknadno opraviti dela, o katerih govorimo v tem prispevku. Praviloma bodo ta dela povezana z odbiranjem arhivskega gradiva, saj do sprejema Zakona o naravni in kulturni dediščini večkratoma ni prilitajalo v arhiv odbrano arhivsko gradivo. Ključna naloga je v tem primeru vsekakor tudi odbiranje arhivskega gradiva.

Sklep

Kot že sam naslov prispevka pove, smo želeli predvsem opozoriti na temeljna vprašanja metodologije in postopka v zvezi z urejanjem in popisovanjem arhivskega gradiva. V bližnji prihodnosti pa nas čaka dosti dela na področju standardizacije popisovanja arhivskega gradiva. Pri tem bo treba upoštevati poleg spisovnega gradiva posebej še karte, načrte, fotografije, uradne in poslovne knjige, zapuščine, itd. Posebej pa bo treba proučiti tudi vprašanja v zvezi z izdelavo deskriptorjev, torej vprašanja, ki so povezana z računalniško obdelavo podatkov.²³

Opombe

- 1 H. A. Taylor, *The Arrangement and description of archival materials*. With Contribution: *Les instruments de recherches dans les archives* by Etienne Taillemite. K. G. Saur, München - New York - London - Paris, 1980, 181 str.
- 2 Na tem mestu želimo opozoriti le na nekatero tujo literaturo: J. Papritz, *Archivwissenschaft*, zv. 3, *Archivische Ordnungslehre, Erster Teil*, Marburg, 1976, 303 str.; zv. 4, *Archivische Ordnungslehre, Zweiter Teil*, Marburg, 1976, 345 str.; J. Papritz, *Die archivische Titelaufnahme bei Sachakten*, *Veröffentlichungen der Archivschule Marburg*, Institut für Archivwissenschaft, Nr. 4, Marburg 1976³ - *Ordnungs- und Verzeichnungsgrundsätze für die staatlichen Archive der Deutschen Demokratischen Republik*, Staatliche Archivverwaltung der Deutschen Demokratischen Republik, 1964, 127 str. - *Ergänzung 1: Druckschriften*, *Ergänzung 2: Karten und Pläne*, Potsdam 1970, 50 str. - *Ergänzung 3: Fotografische Reproduktionen (Filme)*, Potsdam 1972, 27 str. - *Ergänzung 4: Urkunden*, Potsdam 1980, 45 str. - Teorija in praksa arhivnega dela v SSSR, Moskva 1982² str. 133-262. - Manuel d'archivistique, Direction des archives de France, Paris, 1970, str. 187-293.

- 3 S. Vilfan-J. Žontar, *Arhivistika*, Ljubljana, 1973, str. 49, 53.
- 4 J. Žontar, *Predpisi, ki urejajo arhivsko dejavnost*, Arhivi IV, št. 1-2, Ljubljana, 1981, str. 27.
- 5 B. Lekić-M. Jovović-M. Miličević, *Sredjivanje arhivskih fondova po principu slobodne provenijencije*, Deveti kongres arhivskih radnika Jugoslavije, Struga 28.-29.9.1980, str. 131-142 in tam navedena literatura.
- 6 S. Vilfan-J. Žontar, *Arhivistika*, Ljubljana, 1973, str. 53-62.
- 7 S. Vilfan-J. Žontar, *Arhivistika*, Ljubljana, 1973, str. 25-26 - S. Vilfan, *Tipologija upravnih registratura*, Sistemni prvobitnog sredjivanju u upravnim registraturama, *Arhivist* št. 2, XX/1970, str. 95-99.
- 8 *Priručnik iz arhivistike*, Zagreb, 1977, str. 150-157. - S. Lalić, *Arhivsko gradivo tehničkog karaktera*, Naučno-informativna sredstva i korišćenje, *Arhivski pregled*, št. 1-2, Beograd, 1973, str. 46-67. - H. Romeyk, *Bildliche Darstellungen, Archivische Erschliessung und quellenkritische Bewertung*, *Veröffentlichungen der staatlichen Archive des Landes Nordrhein-Westfalen*, Hauptstaatsarchiv Düsseldorf, 1975, 83 str.
- 9 Pisarniško poslovanje v državnih organih, zavodih in organizacijah, *Casopisni zavod Uradni list SRS*, Ljubljana, 1964, str. 13-14. - V. Kosec, *Organizacija in poslovne spise v trgovini*, Ljubljana, 1976, str. 220.
- 10 60 let Mestnega arhiva ljubljanskega (s sodelovanjem kolektiva ustanove sestavil dr. Sergij Vilfan), *Publikacije Mestnega arhiva ljubljanskega*, Poročila in pregledi gradiva, zv. 1, Ljubljana, 1959, str. 74. Pojem „obdelava zgodovinskega arhivskega materiala“ je v takem pomenu uporabljal že splošni zakon o državnih arhivih z dne 23.1.1950 (2. člen, Uradni list FLRJ, št. 12/50). Srečamo pa pojem „obdelava arhivskega gradiva“ tudi v drugih literarnih pomenih, kar je razvidno že iz naslovov naslednjih člankov: J. D. Gavrilović, *O principima sredjivanja i obradi novijih arhivskih fondova*, *Arhivski pregled*, št. 1-2, Beograd 1956, str. 3-8 in S. Lalić, *Sredjivanje, obrada i korišćenje arhivske gradnje tehničkog karaktera*, *Arhivski pregled*, št. 1-2, Beograd 1973, str. 294-301.
- 11 J. Žontar, *Predpisi, ki urejajo arhivsko dejavnost*, Arhivi IV, št. 1-2, Ljubljana, 1981, str. 23.
- 12 Pisarniško poslovanje v državnih organih, zavodih in organizacijah, *Casopisni zavod Uradni list SRS*, Ljubljana, 1964, str. 13-14.
- 13 L. M. Marković, *Arhivska gradnja tehničkog karaktera*, *Sredjivanje i obrada*, *Arhivski pregled*, št. 1-2, Beograd, 1973, str. 30-45.
- 14 *Prir.* tudi S. Lalić, *Potrebe i mogućnosti uvođenja jedinstvenih signatura*, *Arhivski pregled*, št. 1-2, Beograd, 1973, str. 167-176.
- 15 S. Timotijević, *Sumarni inventar - uloga i potrebe za inovacijama u načinu njegove izrade*, Deveti kongres arhivskih radnika Jugoslavije, Struga 27.-29.9.1980, str. 143-149 in tam navedena literatura. - B. Lekić-M. Jovović-M. Miličević, *Izrada inventara za fondove sredjene po principu slobodne provenijencije*, Deveti kongres arhivskih radnika Jugoslavije, Struga 27.-29.9.1980, str. 150-161.
- 16 J. Žontar, *Predpisi, ki urejajo arhivsko dejavnost*, Arhivi IV, št. 1-2, Ljubljana, 1981, str. 30. - Drugačno mnenje glede signatur fondov zaslopa L. Popović, *Klasifikacioni sistemi za razvrstavanje i označavanje arhivskih fondova*, Deveti kongres arhivskih radnika Jugoslavije, Struga 27.-29.9.1980, str. 194-200.
- 17 N. Nikolić, *Izrada analitičkih inventara*, Deveti kongres arhivskih radnika Jugoslavije, Struga 27.-29.9.1980, str. 162-183 na tam navedena literatura. - N. Nikolić, *Neka iskustva na izradi analitičkog inventara*, *Arhivski pregled*, št. 1-2, Beograd, 1978, str. 101-106. - N. Nikolić, *O izradi analitičkih inventara i registra (indeksa)*, *Savetovanje arhivskih radnika Vojvodine*, Arhiv Vojvodine, Sremski Karlovci, juna 1979, 67. str. (razmnoženo). - V. Trnić, *Elementi opisa arhivskih jedinica u analitičkom inventaru*, Deveti kongres arhivskih radnika Jugoslavije, Struga 27.-29.9.1980, str. 184-193.
- 18 L. Popović, *Katalogizacija arhivske gradje*, *Arhivski pregled*, št. 1-2, Beograd, 1968, str. 35-39. J. Doboš, *Katalogi i registri arhivskih dokumenata*, Naučno-informativna sredstva

- i informativna delatnost arhiva, Predavanja sa seminara za arhivske radnike, održanog od 12.-14. juna 1972, Arhiv Vojvodine, Sremski Karlovci, 1972, str. 85-106. - S. Lalić, Sredstva evidencije i informacije i njihovo povezivanje u jedinstveni sistem, Arhivski pregled, št. 1-2, Beograd, 1974, str. 26-28. - S. Lalić, Problemi izrade analitičkog inventara u arhivima SAP Vojvodine, Arhivski pregled, št. 1-2, Beograd, 1978, str. 97-100.
- 19 S. Vilfan, Decimalna klasifikacija u arhivistici, Arhivist VI, št. 2, Beograd, 1956, str. 9-12. - S. Tot, Predmetno indeksiranje; K. Kalmar, Indeksi i indeksiranje, oboje v: Indeksiranje i metodologija izrade indeksa, Predavanja sa seminara za arhivske radnike, održanog 17. decembra 1976, Arhiv Vojvodine, Sremski Karlovci, 1977, (razmnoženo).
 - 20 K. Nemeth, Popisivanje arhivske gradnje, Priručnik iz arhivistike, Zagreb, 1977, str. 176-196. - S. Tot, Pomoćni naučno-informativni aparat, Naučno-informativna sredstva i informativna delatnost arhiva, Predavanja sa seminara za arhivske radnike, održanog 12.-14. juna 1972, Arhiv Vojvodine, Sremski Karlovci, 1972, str. 107-115. - J. D. Gavrilović, Istorijska beleška, Arhivski pregled št. 1-2, Beograd, 1973, str. 11-16.
 - 21 S. Vilfan-J. Žontar, Arhivistika, Ljubljana, 1973, str. 111-112.
 - 22 Uputstvo o sredjivanju ličnih i porodičnih fondova, Arhivski pregled, št. 1-2, Beograd, 1970, str. 58-61. - D. Božić-Buzančić, Obiteljski arhivi, Arhivski vjesnik XIV, Zagreb 1971, str. 275-287 in tam navedena literatura.
 - 23 H. Romeyk, EDV und Archive - Ein Ratgeber, 2., überarbeitete Auflage, Veröffentlichungen der staatlichen Archive des Landes Nordrhein-Westfalen, Hauptstaatsarchiv Düsseldorf, 1981, 135 str.

ZUSAMMENFASSUNG

ORDNUNG UND VERZEICHNUNG VON ARCHIVGUTGRUNDFRAGEN DER METHODOLOGIE

Jože Žontar

In der Einführung wird die Arbeitsorganisation an den Archivbeständen behandelt. Der Autor teilt die Arbeit auf zwei Stufen: auf die Arbeit, die bei der Archivgutsaussonderung erledigt sein muss und auf die Arbeit, die später geleistet wird (nicht für alle Bestände) und vor allem die Enthält-Vermerk der Archivalien umfasst. Bei der Grundfragenlösung der Arbeitsmethodologie ist der entscheidenden Bedeutung die Verhältnisfestsetzung zwischen zwei Grundbestandteilen der Arbeit an den Archivfonds, nämlich des Verhältnisses zwischen der Ordnung und Verzeichnung. Im Kapitel, in dem über die Archivgutsordnung geschrieben wird, ergänzt der Beitrag dieses zügiges Kapitel im Buch S. Vilfan - J. Žontar, Arhivistika (Die Arhivistika), Ljubljana, 1973. In der Fortsetzung behandelt der Autor die Forderungen gegenüber

den Bildner hinsichtlich der Archivgutsordnung. An dieses Kapitel knüpft er die Frage im Zusammenhang mit der Einrichtungsarbeit und inneren Strukturgestaltung des Archivbestandes, sowie im Zusammenhang mit den Archivsignatureinheiten an.

Im Beitrag wird die Archivverzeichnung zweimal behandelt. Erstens geht es um die Ausarbeitung des Archivverzeichnisses, das bei der Archivgutssonderung vorbereitet sein muss und der Bestandteil des Uebnahmeprotokolls ist, zweitens geht es aber um die Archivalienverzeichnung an der zweiten Arbeitsstufe. Hier geht es um die Enthält-Vermerk der Archivdokumente, daher in diesem Zusammenhang die Formgebung der Verzeichnungs-Kartei, ihre Redaktion im Zusammenhang mit der Vorbereitung des Archivalienkatalogs, sowie die Zusammensetzung des Archivalienkatalogs behandelt wird. Im Zusammenhang mit der Archivdokumenteverzeichnung weist der Autor auch auf die Besonderheiten hinsichtlich der Karten-, Plane-, Photographien-, Amts- und Geschäftsbücherverzeichnung. Im Schlussteil schreibt der Autor auch über die Aktenschriftstückenordnung und -ausscheidung im Rahmen der Archiveinheiten.

KRITERIJ VALORIZACIJE DOKUMENTARNEGA GRADIVA DRUŽBENIH PRAVNIH OSEB IN DRUŠTEV, KATERIH ARHIVSKO GRADIVO PREVZEMA ZGODOVINSKI ARHIV LJUBLJANA

Vladimir Žumer

Prispevek ima namen opozoriti na kriterije valorizacije dokumentarnega gradiva družbenih pravnih oseb in društev, od katerih prevzema oziroma bo prevzemal arhivsko gradivo Zgodovinski arhiv Ljubljana. Dosedanje strokovno delo na valorizaciji je ob upoštevanju pristoj-

nosti arhiva in kriterijev za vrednotenje dokumentarnega gradiva omogočilo pripravo konkretnih navodil za odbiranje arhivskega gradiva za področje upravnih organov občin, sodišč, delovnih organizacij s področja gospodarstva, zdravstva in šolstva, področje samoupravnih interesnih skupnosti družbenih dejavnosti, SDK, gospodarskih zbornic, družbenopolitičnih organizacij, družbenih organizacij, društev in zvez. Navodila za odbiranje, ki vsebujejo sezname dokumentarnega gradiva, ki ima lastnosti arhivskega gradiva ter kriteriji za odbiranje, so v tej fazi še zelo splošna oziroma široka in jih nikakor ni mogoče smatrati za dokončne in absolutne. Vsekakor

pa so osnova in smernice za nadaljnje delo na valorizaciji dokumentarnega gradiva, za družbene pravne osebe in društva pa predstavljajo osnovo za konkretno odbiranje arhivskega gradiva. Upoštevati je tudi treba, da so navodila prilagojena in namenjena ustvarjalcem gradiva, ki bodo glede na strokovno usposobljenost le grobo odbirali arhivsko gradivo, ki bo dokončno valorizirano šele po prevzemu v arhiv.

Novi predpisi, ki urejajo arhivsko dejavnost, predvsem Zakon o naravni in kulturni dediščini ter Pravilnik o odbiranju in izročanju arhivskega gradiva arhivu,¹ so leta 1981 v mnogočem spremenili dotedanja načela in metodologijo valorizacije in odbiranja arhivskega gradiva iz dokumentarnega gradiva. V primerjavi s prejšnjo zakonodajo² so bistveno spremenjene obveznosti družbenih pravnih oseb in društev glede ravnanja z dokumentarnim gradivom ter odbiranja in izročanja arhivskega gradiva. V postopku odbiranja je poudarjena imetnikova iniciativa in odgovornost. Predpisi pa jasno določajo tudi obveznosti arhivov pri valorizaciji dokumentarnega gradiva in odbiranju arhivskega gradiva. Razmejitev obveznosti in obojestransko sodelovanje šele lahko učinkovito zagotovi varstvo arhivskega gradiva kot dela kulturne dediščine.

Zakon o naravni in kulturni dediščini določa, da arhivsko gradivo nastane šele tedaj, ko ga imetnik na podlagi pismenega navodila in konkretnih kriterijev ter navodil o odbiranju, odbere iz celotnega dokumentarnega gradiva. Pismeno navodilo in kriterije za odbiranje arhivskega gradiva je arhiv dolžan dati vsakemu imetniku posebej. Navodilo mora obsegati seznam dokumentarnega gradiva oziroma kriterije za določanje dokumentarnega gradiva, ki ima lastnosti arhivskega gradiva. Seznam tega dokumentarnega gradiva je treba izdelati na podlagi klasifikacijske, organizacijske ali drugačne sestave gradiva.³ Načela in metode odbiranja arhivskega gradiva ter obveznosti družbenih pravnih oseb in društev na eni strani ter arhivov na drugi, so torej z novimi predpisi jasno določene. Obsežnejše komentarje predpisov, ki urejajo dolžnosti imetnikov in arhivov pri odbiranju in izročanju arhivskega gradiva, je objavil dr. Jože Žontar.⁴

Postopek odbiranja arhivskega gradiva iz dokumentarnega gradiva temelji na najnovejših rezultatih arhivističnih raziskav in praktičnih izkušnjah doma, še zlasti pa v tujini, čeprav ga ponekod arhivska zakonodaja še ne predpisuje. Naša dosedanja arhivska teorija je predvidevala rešitev vprašanja odbiranja arhivskega gradiva na dveh osnovah:

- izhajati je treba iz celote dokumentarnega gradiva in ga ovrednotiti z ozirom na trajni pomen in roke hrambe za upravne in poslovne namene,
- iz te celote je treba izločiti (škartirati) po poteku rokov hrambe nepotrebne dele gradiva, tako da ostane trajno arhivsko gradivo.

Na teh osnovah je temeljilo navodilo o odbiranju arhivskega gradiva iz registraturnega gradiva,⁵ na podlagi katerega se je pomen arhivskega gradiva ugotavljal z vnaprejšnjimi in izvršilnimi izločitvenimi seznamami. Seznami oziroma liste so bili dolžni sestavljati ustvarjalci gradiva, šele nato je arhiv lahko valoriziral dokumentarno gradivo glede na trajen pomen za znanost ali za kulturo. V praksi se je pokazalo, da s takšnim postopkom, predvsem zaradi neizpolnjevanja obveznosti ustvarjalcev, arhivi ne morejo učinkovito varovati arhivskega

gradiva imetnikov, od katerih naj bi gradivo prevzemali. Številni poskusi izdelave tipskih vnaprejšnjih izločitvenih seznamov ter formalno potrjevanje izvršilnih izločitvenih seznamov so dali zelo skromne rezultate.⁶ Zato je začela pozornost arhivov prehajati le na določanje in odbiranje arhivskega gradiva, vse manj pa na izločanje oziroma uničevanje nepotrebne dokumentarne gradiva, ki so mu potekali roki hrambe za upravne in poslovne namene. Vsebolj je postajalo jasno, da je naloga arhivov valorizacija dokumentarnega gradiva oziroma določanje dokumentarnega gradiva, ki ima lastnosti arhivskega gradiva, roki hrambe pa so zadeva pozitivne zakonodaje in imetnikov samih glede na potrebe pri poslovanju.

Nova usmeritev, ki jo v veliki meri že vsebujejo novi arhivski predpisi, nalaga arhivom na področju odbiranja arhivskega gradiva seveda strokovno zelo odgovorno nalogo, to je valorizacijo najnovejšega dokumentarnega gradiva, ki nastaja pri družbenih pravnih osebah in društvih. Zahtevnost naloge pogojuje in stopnjuje vedno večji obseg nastajajočega gradiva ter vedno večje število ustvarjalcev gradiva oziroma vedno hitrejši družbeni in gospodarski razvoj. Osnovno vodilo pri valorizaciji mora biti zagotoviti optimalen obseg arhivskega gradiva, ki ima kot del kulturne dediščine znanstveno, zgodovinsko, kulturno ali estetsko vrednost in to še pred prevzemanjem v arhiv.

Postopek valorizacije dokumentarnega gradiva

Kot je bilo že omenjeno je osnovni namen valorizacije določitev dokumentarnega gradiva, ki ima lastnosti arhivskega gradiva. Za razliko od arhivske teorije in prakse v drugih republikah je valorizacija usmerjena le na določanje arhivskega gradiva, ne pa tudi na določanje rokov hrambe dokumentarnega gradiva. Kljub temu je bilo treba še vedno izhajati iz celote dokumentarnega gradiva vseh družbenih pravnih oseb in društev, od katerih bo arhiv prevzemal arhivsko gradivo. Šele temeljita vsestranska analiza ustvarjalcev in celotnega dokumentarnega gradiva, ki nastaja, more ob upoštevanju osnovnih in specifičnih kriterijev valorizacije biti osnova za določitev arhivskega gradiva. Strokovni delavci arhiva so pri valorizaciji dokumentarnega gradiva koristno uporabili dosedanje rezultate pri odbiranju arhivskega gradiva. Popisi odbranega arhivskega gradiva iz obdobja po letu 1945 in seznamami izločenega gradiva ob urejevalnih delih v arhivu ter vnaprejšnji izločitveni seznamami iz obdobja od leta 1972 do 1982 so pokazali na dosedanje kriterije in rezultate odbiranja. Škoda je le, ker obstojijo vnaprejšnji izločitveni seznam v glavnem le za področje gospodarstva. Izjema so le pravosodni organi in SDK, ki so uporabljali pri odbiranju tipske vnaprejšnje izločitvene seznami in seznami kategorij gradiva trajne vrednosti.⁷ V veliko pomoč so bile tudi vse teoretične in praktične izkušnje drugih jugoslovanskih in tujih arhivov, objavljene v strokovnih glasilih, arhivskih učbenikih, samostojnih publikacijah,⁸ ali pa te razmnožene kot delovni pripomočki (tipske liste registraturnega gradiva z roki hrambe). Kljub precejšnjemu opravljenemu delu v zadnjih dvajsetih letih in študiju razpoložljive strokovne literature, je bilo pred sestavljanjem navodil potrebno ponovno proučiti predvsem dvojne vprašanje:

– organizacijo, pristojnosti, predmet poslovanja oziroma funkcije družbenih pravnih oseb in društev za posamezna področja in

– na podlagi kriterijev valorizacije analizirati celotno dokumentarno gradivo, ki pri njih nastaja.

Prvo vprašanje je bilo preučeno na podlagi literature, pozitivne zakonodaje, samoupravnih in drugih splošnih aktov ustvarjalcev, na podlagi statističnih publikacij in podatkov iz sodnega registra delovnih organizacij.⁹ Analiza dokumentarnega gradiva je bila napravljena vzorčno in primerjalno pri dveh ali treh ustvarjalcih enega področja oziroma panoge. Pri analizi gradiva nikakor ne smemo prezreti strokovne pomoči predstavnikov ustvarjalcev, ki zelo dobro poznajo vsebino in pomen gradiva. Nujno pa je, da je končna določitev arhivskega gradiva v rokah arhivistov (komisije ali strokovnega sveta arhiva) predvsem zato, ker imajo predstavniki ustvarjalcev pred očmi največkrat le trajni operativni pomen gradiva ne pa širše potrebe znanosti in kulture. Pri analizi specifičnega dokumentarnega gradiva je bilo večkrat potrebno sodelovanje širokega kroga strokovnjakov, kot npr. za gradivo s področja uprave, sodstva, zdravstva, itd. Sodelovanje s strokovnjaki bo nujno tudi pri pripravi še podrobnejših navodil za odbiranje pri posameznih ustvarjalcih v okviru enega področja oziroma dejavnosti.

Kriteriji valorizacije dokumentarnega gradiva

Ker v slovenski arhivistični literaturi osnovni kriteriji za valorizacijo še niso bili obdelani, jih je bilo treba ob analizi dokumentarnega gradiva konkretno opredeliti. Čeprav se vsak kriterij lahko uporablja samostojno, se morajo pri določanju arhivskega gradiva med seboj prepletati, dopolnjevati in kombinirati. Ob delu so se izoblikovale naslednje osnove oziroma kriteriji za valorizacijo dokumentarnega gradiva:

1. Pomen družbene pravne osebe ali društva (ustvarjalca gradiva)
2. Pomen vsebine gradiva
3. Čas in kraj nastanka gradiva
4. Dupliranje gradiva
5. Ponavljanje in sumiranje podatkov
6. Avtor gradiva (ne ustvarjalec kot družbena pravna oseba ali društvo)
7. Obseg gradiva
8. Ohranjenost gradiva
9. Jezikovne, paleografske, umetniške in druge značilnosti
10. Vzorčni kriterij
11. Znanstveno raziskovalna spoznanja in potrebe

1. Pomen družbene pravne osebe ali društva

Družbena vloga in pomen ustvarjalca gradiva pomembno vpliva na določitev arhivskega gradiva, ki nastaja pri njegovem delovanju. Pomen ustvarjalca gradiva se določa glede na:

- vrsto dejavnosti,
- položaj in vlogo v organizacijski strukturi te dejavnosti (vertikalno in horizontalno),

– stvarno ali teritorialno pristojnost in predmet poslovanja (funkcije).

Določitev družbenih pravnih oseb in društev na podlagi Zakona o naravni in kulturni dediščini,¹⁰ od katerih bo arhiv prevzemal arhivsko gradivo, pomeni enega izmed osnovnih kriterijev za ovrednotenje celote nastalega ali nastajajočega dokumentarnega gradiva. Določitev je bila napravljena na podlagi obstoječega stanja v letih 1981 in 1982 in nikakor ne more biti absolutna in trajno veljavna. Stalne spremembe družbenopolitičnega sistema in hiter družbenoekonomski razvoj zahtevajo stalno spremljanje sprememb in občasno dopolnjevanje seznamov ustvarjalcev. To velja še zlasti za obdobja ustavnih sprememb in ob spreminjanju zakonodaje. Nova ustava iz leta 1974 in zakon o združenem delu iz leta 1976 sta npr. imela za posledico izredno povečanje števila družbenih pravnih oseb (zlasti na področju gospodarstva in svobodne menjave dela). Zato se je kmalu pojavila težnja po strožji selekciji ustvarjalcev, ki pa seveda ne bi smela škodovati varstvu optimalnega obsega arhivskega gradiva. Sedanja določitev družbenih pravnih oseb in društev, od katerih bo prevzemal gradivo Zgodovinski arhiv Ljubljana (765 družbenih pravnih oseb, 108 društev, skupaj 873)¹¹ zajema glede na kriterije izbora dve skupini ustvarjalcev:

a) Družbene pravne osebe nekaterih dejavnosti so v celoti uvrščene v seznam, ker njihovo gradivo zajema zelo širok spekter podatkov političnega, družbenega, gospodarskega in kulturnega življenja na nivoju občine, mesta, regije ali celo republike. V to skupino so uvrščeni upravni organi družbenopolitičnih skupnosti (občine, skupnosti občin, mesto Ljubljana, posebni upravni organi), sodni organi (višja, temeljna sodišča in njihove enote, sodišča združenega dela, javna tožilstva, javna pravobranilstva, družbeni pravobranilci samoupravljanja, sodniki za prekrške), podružnice SDK z ekspoziturami, ter samoupravne interesne skupnosti materialne proizvodnje in družbenih dejavnosti.

b) V drugo skupino so uvrščene delovne organizacije s področja gospodarstva in družbenih dejavnosti, družbenopolitične organizacije, družbene organizacije in društva ter teritorialne samoupravne skupnosti (krajevne skupnosti). Zaradi velikega števila ustvarjalcev v okviru posameznih dejavnosti ter v večini primerov relativno ozkega ali specifičnega spektra podatkov v gradivu, je pri tej skupini napravljena selekcija ob upoštevanju najrazličnejših kriterijev. Praviloma so zajeti v celoti ustvarjalci, ki so glede na organizacijsko strukturo oziroma vertikalno povezanost najvišje, kot npr. gospodarska poslovalna združenja, gospodarske zbornice, družbenopolitične organizacije ter zveze družbenih organizacij in društev na ravni regij, mest in občin. Ostali ustvarjalci so selekcionirani z vidika primerne zastopanosti vseh področij dejavnosti, tako delovne organizacije vseh panog gospodarstva (industrija in rudarstvo, kmetijstvo, promet in zveze, trgovina, gostinstvo in turizem, obrt, finančne storitve) in družbenih dejavnosti (zdravstvo, socialno varstvo, izobraževanje, znanost, kultura in telesna kultura), krajevne družbenopolitične organizacije, družbene organizacije, društva in krajevne skupnosti. Kriteriji selekcije so zelo številni: funkcija ustvarjalca, velikost, pomen in obseg dejavnosti v gospodarskem in družbenem življenju (tudi dosežen prihodek), aktivnost, gostota istovrstnih organizacij na določenem območju, dolgoletna tradicija, teritorialna zastopanost v republiki,

regiji in občini (tudi relacija mesto-podeželje). Selekcija po navedenih kriterijih mora nujno upoštevati izbor ustvarjalcev na relaciji največji-najmanjši, najpomembnejši-nepomembni, kakor tudi specifične ustvarjalce glede na pristojnosti, predmet poslovanja ali vrste dejavnosti.

Dokaj ostra selekcija ustvarjalcev druge skupine je opravičljiva z dejstvom, da se njihovo arhivsko gradivo ali pa vsaj najpomembnejši podatki nahajajo v fondih ustvarjalcev prve skupine ter v fondih nadrejenih (višjih) organov in organizacij iste dejavnosti ali panoge. Npr.: arhivsko gradivo in podatki kulturnoumetniškega društva se nahajajo pri zvezi kulturnih organizacij in kulturni skupnosti (delovni in finančni plani ter poročila o dejavnosti), občinskih upravnih organih (register društev, dovoljenja za prireditve), temeljnem sodišču (premoženjskoppravne zadeve), zavodu za statistiko (statistična poročila), pri družbenopolitičnih organizacijah, SDK (zaključni računi), itd.

Od vseh registriranih družbenih pravnih oseb in društev, ki spadajo v stvarno teritorialno pristojnost Zgodovinskega arhiva Ljubljana, kljub nekoliko dvomljivi interpretaciji zakona o naravni in kulturni dediščini glede razmejitve stvarne pristojnosti z Arhivom SR Slovenije,¹² se giblje procent izbranih ustvarjalcev po občinah od 15–20 %. Kljub sistematični selekciji se je število družbenih pravnih oseb in društev v primerjavi s številom ustvarjalcev, pri katerih je arhiv opravljal službo varstva arhivskega gradiva do leta 1982 nekoliko povečalo. Bodoče spremembe pri določanju ustvarjalcev bi bilo ob dopolnjenih kriterijih nujno opraviti koordinirano z vsemi arhivi v Sloveniji hkrati, saj mora določitev upoštevati celoto vsega gradiva, ki nastaja v republiki, ne pa le gradivo, ki nastaja na območju regije ali posamezne občine. Zato je potrebno sproti spremljati razvoj družbenih pravnih oseb in društev (strukturo institucij)¹³ predvsem zakonodajo, tipologijo institucij, pristojnosti, funkcije, predmet poslovanja, organizacijo, sistem pisarniškega poslovanja, itd.

2. Pomen vsebine gradiva

Kriterij vsebine gradiva ima nedvomno osrednje mesto med kriteriji valorizacije in v bistvu vključuje vse ostale, s ciljem določiti dokumentarno gradivo, ki ima trajen pomen za znanost ali kulturo.¹⁴ Pomen vsebine dokumentarnega gradiva večinoma ni vnaprej poznan, ampak je lahko določljiv le s konkretno analizo gradiva, posameznih njegovih delov oziroma dokumentov. Vsak pojav, dogodek, stanje ali zadeva, katerih podatke vsebuje dokumentarno gradivo, se po pomenu razlikuje in ima različno vrednost. Zaradi tega se ta kriterij ne da povsem šablonizirati. Vrednotenje pomena vsebine gradiva ne more biti le mehanični postopek, ampak stvar neposredne analize vsebine gradiva.

Podrobna neposredna analiza dokumentarnega gradiva izbranih družbenih pravnih oseb in društev po posameznih dejavnostih je pokazala, da je za potrebe odbiranja arhivskega gradiva pred prevzemom v arhiv mogoče določiti del dokumentarnega gradiva (kategorije gradiva, zadeve, serije), za katere je glede na pomen vsebine že vnaprej mogoče reči, da imajo značaj arhivskega gradiva. Pri ustvarjalcih vseh dejavnosti nastajajo namreč tako imenovano splošno gradivo (tudi osnovno, gene-

ralno gradivo, stvarne zadeve pri upravnih organih), ki je ne glede na vrsto dejavnosti skupno večini in po formalni plati vsebuje istovrstne podatke oziroma kategorije gradiva ter po pomenu vsebine večinoma predstavlja arhivsko gradivo. V poslovanju vseh ustvarjalcev se pojavlja izvrševanje splošnih funkcij, katerega rezultat je istovrstno dokumentarno gradivo.¹⁵ Npr.: ustanovitve in organizacija (dokumenti o registraciji, likvidaciji), upravljanje in samoupravljanje (samoupravni in drugi splošni akti, zapisniki z gradivom za seje samoupravnih organov, delegacij, poslovnih organov, strokovnih organov), volitve (zapisniki o izidu volitev, razpis volitev), planiranje in analize poslovanja (letni in srednjeročni plani in poročila o poslovanju, dejavnosti, stanjih, itd.), statistika (zbirna statistična poročila), delovna razmerja (matične knjige delavcev), upravljanje družbenega premoženja (premoženjskoppravne zadeve, investicijski programi, gradbeni načrti), finančno poslovanje (zaključni računi), komercialno poslovanje (prospekti, katalogi razstav, nalepke), informacijskodokumentacijska dejavnost (glasila, fotografije, diplome, plakati), družbenopolitična in društvena aktivnost (seznanji članstva), itd.

Kljub temu bo v mnogih primerih potrebno ob odbiranju ali po prevzemu v arhiv vsebino tipičnega splošnega gradiva, upoštevajoč ostale kriterije valorizacije, analizirati od primera do primera in določiti njegov značaj. Vsi samoupravni akti npr. nimajo značaja arhivskega gradiva, ker se mogoče po vsebini ne razlikujejo od zakona ali pa so pri vseh ustvarjalcih enaki, ampak le najpomembnejši samoupravni akti ob začetku poslovanja, večjih organizacijskih spremembah, itd. Prav tako tudi ne vsi zapisniki samoupravnih organov, ki pri samoupravnem načinu odločanja nimajo vpliva na pomembnejše odločitve (zapisniki disciplinskih komisij). Tudi vse stvarne zadeve, ki nastajajo pri upravnih organih občin, nimajo značaja arhivskega gradiva, ampak le občinske stvarne zadeve, ki odražajo pomembnejše funkcije občine. Navodila za odbiranje, ki navajajo tipično splošno gradivo, torej le opozarjajo na potencialno arhivsko gradivo in na nek način šablonizirajo odbiranje dokumentarnega gradiva glede na pomen vsebine gradiva.

Ob splošnem gradivu pri vseh ustvarjalcih nastaja tudi zelo obsežno in po kategorijah zelo raznovrstno tako imenovano spremljajoče dokumentarno gradivo (tudi pomožno, operativno gradivo, osebne zadeve pri upravnih organih in sodiščih), katerega vsebina je omejena na določene ponavljajoče dogodke v poslovnem procesu ali upravnem postopku ali na posamezne pravne ali fizične osebe. Ta skupina gradiva je ob specifičnem gradivu posameznega ustvarjalca pravzaprav osnova za nastanek splošnega gradiva in je na nek način vsebinsko vanj vključena. Na področju planiranja in analiz so to npr. periodična poročila (dnevna, tedenska, kvartalna); na področju finančnega poslovanja računi, bančni izpiski, potni nalog, glavne knjige; na področju delovnih razmerij razpisi del in nalog, dosjeji delavcev; pri komercialnem poslovanju poročila o službenih potovanjih, prodajnice, nabavnice, skladiščne kartoteke; pri upravnih organih občin obrtna dovoljenja, gradbena dovoljenja, zapisniki o inšpekcijskih pregledih, vloge za socialne podpore, odločbe o nacionalizaciji, itd.

V tretjo skupino z oziroma na vsebino razvrščamo spe-

cifično dokumentarno gradivo, ki je rezultat specifičnih funkcij oziroma poslovanje ene dejavnosti, še večkrat pa le enega ustvarjalca v okviru panoge. Specifično gradivo je v nekem smislu lahko splošno za posamezno dejavnost ali posameznega ustvarjalca, lahko pa tudi spremljajočega značaja. Pri upravnih organih občin npr. del stvarnih in osebnih zadev (matične knjige, obrtni registri, katastri komunalnih naprav, registri društev, gradbeni projekti, zemljiški katastri), pri pravosodnih organih zemljiške knjige, sodni vpisniki s spisi, pri delovnih organizacijah s področja gospodarstva tehnološki elaborati, načrti izdelkov, s področja šolstva vsa pedagoška dokumentacija (matični listi, tedniki, redovalnice, učne priprave, šolske naloge), s področja zdravstva zdravstveni kartoni pacientov, evidence o prodaji in nabavi zdravil, prijave nalezljivih bolezni, pri družbeno-političnih organizacijah gradivo o predvolilni dejavnosti, političnih akcijah, pri društvi kronike, itd.

V navodilih za odbiranje, ki so kot rečeno naravnana le na posamezne dejavnosti oziroma panoge, je bilo mogoče za odbiranje konkretno določiti precejšen del splošnega, spremljajočega in specifičnega dokumentarnega gradiva. Za ostalo tovrstno gradivo pa so določeni kriteriji, po katerih je prepuščena odločitev ustvarjalcem ob odbiranju, pa tudi arhivu, ki bo pri odbiranju sodeloval s strokovnimi navodili. V tem se navodila za odbiranje med seboj zelo razlikujejo. Nekatera prepuščajo izbor ustvarjalcem ob upoštevanju specifičnih kriterijev ali splošnih kriterijev valorizacije, druga pa konkretno določajo kategorije, zadeve ali posamezne dele dokumentarnega gradiva. Slednje velja zlasti za navodila, po katerih bodo odbirale arhivsko gradivo delovne organizacije s področja gospodarstva in družbene dejavnosti (zlasti šolstva, zdravstva, kulture, znanosti in športa), SDK, poslovna združenja, SIS družbenih dejavnosti, družbeno-politične organizacije, društva, družbene organizacije in zveze.

Pri podružnicah in ekspoziturah SDK so določene npr. naslednje kategorije dokumentarnega gradiva, ki imajo lastnosti arhivskega gradiva:

- letna poročila,
- letni statistični bilteni,
- letna poročila o investicijah,
- poročila o aktualnih pojavih in problemih,
- glasnik, obvestila podružnic in ekspozitur,
- zaključni računi družbenih pravnih oseb,
- zbirni podatki iz zaključnih računov in analize.

Le zelo majhen del gradiva naj bi se pri SDK odbiral na podlagi specifičnih kriterijev.

Navodila za odbiranje gradiva upravnih organov občin in sodnih organov pa nasprotno temeljijo v manjši meri na odbiranju že vnaprej določenih kategorij ali zadev. Pri upravnih organih so to npr.: vse predpisane uradne evidence, najpomembnejši klasifikacijski znaki, del občinskih stvarnih zadev; pri sodnih organih pa letna poročila in vse uradne evidence (vpisniki, registri, zemljiške knjige). Večji del dokumentarnega gradiva (zlasti vse osebne zadeve) teh organov bo potrebno ovrednotiti neposredno ob odbiranju, upoštevajoč splošne kriterije valorizacije ter specifične kriterije pomena vsebine gradiva. Pri odbiranju osebnih zadev v fondih upravnih organov npr.: pomen in vloga pravne in fizične osebe v določenem času, pomen posamezne osebne zadeve za občinski družbeni in gospodarski razvoj; pri sodiščih splošne pristojnosti najtežje zadeve glede na izrečeno

kazen, varstveni ukrep, vrednost spora, vrsto spora, itd. Vsekakor specifični kriteriji za vrednotenje vsebine gradiva še niso dovolj podrobno obdelani, tako da so strokovne odločitve še vedno v veliki meri vezane na neposredno odbiranje gradiva od spisa do spisa.

3. Čas in kraj nastanka gradiva

Kriterija časa in kraja nastanka gradiva se zelo pogosto uporabljata in tudi v slovenski arhivistiki nista neznana. Uporabljata se lahko ločeno, še največkrat pa se dopolnjujeta. Večkrat celo izključujeta vse ostale kriterije valorizacije. Navodilo o odbiranju arhivskega gradiva iz registraturnega gradiva leta 1970 je štel v celoti za arhivsko gradivo vse gradivo, ki je nastalo pred letom 1848 ter gradivo, ki je nastalo pri organih in organizacijah narodnoosvobodilnega gibanja v letih 1941–1945. Nova arhivska zakonodaja teh določil ne vsebuje, ker gre za strokovno vprašanje, ne pa za pravno vprašanje. Kljub temu smatramo, da ima gradivo do leta 1848 zaradi redkosti značaj arhivskega gradiva, prav tako gradivo narodnoosvobodilnega gibanja zaradi izvirnega pričevanja o NOB in ljudski revoluciji. Značaj arhivskega gradiva ima tudi večji del gradiva iz prvih let po osvoboditvi zaradi velikih sprememb političnega in družbenoekonomskega sistema (razvoj ljudske oblasti, nacionalizaciji leta 1946 in 1948, agrarna reforma, obnova in začetek socialistične graditve). Strokovna odločitev je v pristojnosti posameznih arhivov.

Kriterij časa opredeljujejo torej večje spremembe oziroma pomembnejši dogodki v razvoju političnega, gospodarskega in družbenega življenja na določenem teritoriju. Dokumentarno gradivo, nastalo v takih obdobjih ima nedvomno večji znanstveni in kulturni pomen od istovrstnega gradiva v drugih obdobjih. Zato je potrebno tudi v najnovšem času spremljati pomenitve spremembe, procese in dogajanja v družbi, kakor tudi pri posameznih družbenih pravnih osebah in društvi in jih pri valorizaciji gradiva upoštevati. Npr.: pri delovnih organizacijah s področja gospodarstva je treba v večji meri odbirati gradivo o konstituiranju delovnih organizacij po sprejetju Zakona o združenem delu leta 1976, gradivo o izvajanju gospodarske stabilizacije, problemu zaposlovanja; na področju šolstva gradivo o pripravah in prehodu na usmerjeno izobraževanje; na področju sodstva gradivo o povečanem gospodarskem kriminalu, o delu novoustanovljenih sodišč združenega dela, družbenih pravobranilcev samoupravljanja, itd. Spremembe ali dogajanja v določenem času in kraju je treba spremljati tudi pri posameznih ustvarjalcih, kot denimo večje investicije v gospodarstvu, pojave epidemij v zdravstvu, večjo ali manjšo aktivnost društev, itd.

Kriterij kraja nastanka gradiva ima še en zorni kot. Z vidika gospodarske geografije se posamezni kraji (mesta, vasi) in teritoriji (občine, regije) močno razlikujejo. Z ozirom na to mora biti poudarek pri valorizaciji na tipičnem dokumentarnem gradivu, ki neposredno odraža specifičnost družbenega in gospodarskega življenja kraja, občine ali regije. Pri gradivu Skupščine občine Kočevje mora biti večji poudarek na gradivu za proučevanje kmetijstva in gozdarstva, kot npr. pri gradivu Skupščine občine Ljubljana Center, kjer je pomembnejše gradivo za področje industrije, urbanizma, komunalnih zadev, itd. Gradivo podeželskih osnovnih šol v

primerjavi s šolami po mestih je treba vrednostiti tudi s stališča vloge šole kot središča izobraževanja in kulturnega življenja na vasi. Šole v večjih središčih pomembnejše vloge v kulturnem življenju kraja že zdaviraj ne opravljajo več.

4. Dupliranje gradiva

Dupliranje gradiva (največkrat gre za multipliciranje) postaja ob vsebolj razvejanem sistemu upravljanja in samoupravljanja, delitvi dela v organizaciji poslovanja in potreb po čim širšem informiranju ter ob vse popolnejši tehniki razmnoževanja dokumentarnega gradiva, vedno večji problem valorizacije gradiva. V praksi se srečujemo z dupliranjem gradiva:

- a) v okviru fonda enega ustvarjalca,
- b) med fondi različnih ustvarjalcev (vertikalno in horizontalno dupliranje).

Prvo je značilno zlasti za delovne organizacije s področja gospodarstva ter upravne organe, mnogo manj pa npr. za pravosodne organe, društva, itd. Dupliranje gradiva med fondi različnih ustvarjalcev pa je nasprotno značilno prav za vse, bodisi, da gre za po dejavnosti sorodne ustvarjalce ali pa popolnoma različne. Pod vertikalnim dupliranjem razumemo relacijo med podrejenimi in nadrejenimi ustvarjalci v smislu stvarne in teritorialne pristojnosti, pod horizontalnim pa dupliranje gradiva med ustvarjalci ne glede na „hierarhične odnose“, največkrat med ustvarjalci sorodne dejavnosti.

a) Za odbiranje arhivskega gradiva, ki je duplirano v fondu enega ustvarjalca velja pravilo, da se odberejo originali tiste organizacijske enote, organa ali fizične osebe, pri katerih je gradivo nastalo, pri upravnih organih pa praviloma pri odgovarjajočem klasifikacijskem znaku, ki vsebuje original. Pod pojmom original razumemo overovljen, avtoriziran dokument z vsemi prilogami (koncepti, osnutki, pripombe, dopolnitve, spremembe). V kolikor je original doživel po nastanku bistvene spremembe, je treba odbirati tudi dopolnjene primere. V primeru, da se ne da ugotoviti ali gre za original ali duplikat, je pač treba odbirati najustreznejši izvod, upoštevajoč kvaliteto zapisa in materiala.

Pri vseh ustvarjalcih se v najnovejšem obdobju duplira zlasti gradivo s področja upravljanja in samoupravljanja ter s področja finančnega poslovanja, bodisi zaradi potreb po informiranju čim širšega kroga delovnih ljudi ali pa zaradi potreb poslovnih procesov. Zapisnike z gradivom za seje delavskega sveta delovne organizacije npr. najdemo v številnih primerkih v vseh organizacijskih enotah zaradi informiranja in odločanja delavcev ali pa zaradi izvrševanja sklepov (računovodstvo, komerciala, kadrovska služba), praviloma pa jih odbiramo iz dokumentarnega gradiva tajništva samoupravnih organov oziroma iz gradiva splošnega sektorja, ki opravlja administrativna opravila za delavski svet. Soglasja občinskih inšpekcij in služb, ki so potrebna za izdajo gradbenega dovoljenja družbenega ali individualnega objekta, je potrebno odbirati v okviru klasifikacijskega znaka „gradbene zadeve“, ne pa pri znakih za posamezne vrste inšpekcij ali drugih znakov, kjer so prav tako vložena soglasja.

Pri mnogih ustvarjalcih se del gradiva duplira zaradi sistema pisarniškega poslovanja ali odlaganja gradiva v zbirko dokumentarnega gradiva. Najpogostejši so taki

primeri pri upravnih organih občin, kjer se gradivo glede na različno vsebino in upravni postopek duplira pod več klasifikacijskimi znaki ali pa med nešifriranim gradivom (odločbe, družbeni plani). Pri delovnih organizacijah s področja družbenih dejavnosti, družbeno-političnih organizacijah in društvih se pogosto duplira gradivo razvrščeno po klasifikacijskih znakih ali delovnih številkah z gradivom tako imenovanih „svobodnih zadev“, ki jih ti ustvarjajo predvsem zaradi pogostejše uporabe ali pomembnosti tega gradiva (npr. samoupravni akti, zapisniki z gradivom za seje, okrožnice).

Odbiranje dupliranega gradiva v fondu enega ustvarjalca ne more torej sloneti le na splošnem pravilu odbiranja originalov, ampak je v mnogočem odvisno tudi od načina pisarniškega poslovanja, odlaganja gradiva v arhiv in organizacijske strukture ustvarjalca. Zato je potrebno splošne kriterije konkretizirati za vsakega ustvarjalca posebej.

b) Dupliranje arhivskega gradiva med fondi ustvarjalcev nastaja zaradi izredno različnih potreb in povezanosti političnega, gospodarskega in družbenega sistema. Dejstvo je, da se v raznih fondih nahaja povsem identično arhivsko gradivo. Navodila za odbiranje arhivskega gradiva v Zgodovinskem arhivu Ljubljana rešujejo to kompleksno vprašanje le načeloma, v podrobnostih pa so še zelo nedorečena. Vprašanje vertikalnega in horizontalnega dupliranja gradiva lahko razreši le sistematičen študijski pristop, ki bo moral obravnavati vse oblike in nivoje povezanosti ustvarjalcev na območju celotne SR Slovenije in ugotoviti vrste dupliranega gradiva. Šele na to bo mogoče določiti ustvarjalce, od katerih bodo arhivi prevzemali arhivsko gradivo. Trenutno je bilo mogoče določiti nekaj kategorij arhivskega gradiva, ki ga bo arhiv prevzel le pri določenih ustvarjalcih in tako zmanjšal obseg dupliranega gradiva v različnih fondih. Opozoriti je treba, da je v arhivski literaturi zaslediti zahtevo, naj se odbiranje dupliranega arhivskega gradiva med fondi opravlja izključno v arhivu, predvsem zaradi kompletiranja gradiva med fondi ali med arhivi.¹⁶ Vzrok za to je pomanjkljiva ohranjenost fondov v preteklosti ter neizdelani kriteriji za odbiranje dupliranega gradiva pred prevzemom v arhiv.

Kljub temu je mogoče (upoštevajoč tudi fonde, ki jih bo prevzemal Arhiv SR Slovenije) nasloniti odbiranje dupliranega gradiva med fondi na dva osnovna načela. Po prvem načelu naj bi se odbiralo le originalno gradivo v fondih ustvarjalcev, pri katerih gradivo nastaja, ne pa duplikati, ki jih sprejmejo drugi imetniki. To načelo velja tako za vertikalno kot horizontalno dupliranje gradiva. Poglejmo dva primera vertikalnega dupliranja: upravni organi družbenopolitičnih skupnosti naj bi odbirali le lastne stvarne zadeve (predpisi, okrožnice, poročila, plani, analize), ki se nanašajo na njihovo stvarno in teritorialno pristojnost, ne pa stvarnih zadev višjih upravnih organov; samoupravne interesne skupnosti zapisnike z gradivom za seje skupščin, ne pa delegacije izvajalcev in uporabnikov ter drugi. Primer horizontalnega dupliranja: sklepe o likvidaciji delovnih organizacij naj bi odbirali iz gradiva skupščin občin kot ustanoviteljic, ne pa iz gradiva temeljnih sodišč (kjer je sklep podlaga za črtanje iz registra, uvedbo stečajnega postopka in podlaga za spremembe v zemljiški knjigi), družbenih pravobranilcev samoupravljanja, družbenopolitičnih organizacij ali delovne organizacije same.

Prvo načelo naj bi veljalo vedno v primerih, kadar se gradivo duplira z namenom informiranja ali pošiljanja gradiva v vednost drugim družbenopravnim osebam in društvom (zlasti delegatsko gradivo, družbeni dogovori, zakonski predpisi, okrožnice). Kadar pa je tako duplirano gradivo pri njih osnova za nadaljnje reševanje (obravnavanje) in sproži nastanek novega gradiva ali se vsebinsko obogati, pa je potrebno pri določenem številu imetnikov od načela odstopiti. Podobno velja, kadar se gradivo skoraj izključno nanaša na problematiko ali dejavnost ene družbenopravne osebe ali društva. V takem slučaju naj bi se gradivo odbralo pri tistem, kjer je nastalo in pri tistem na katerega se gradivo nanaša ali pa ga je bistveno dopolnjeval, ne pa duplikati pri vseh drugih prejemnikih.

Drugo načelo za odbiranje gradiva, ki se običajno duplira v mnogo manjšem številu primerkov oziroma se nahaja pri nekaj imetnikih je popolnoma nasprotno od prvega in rešuje vertikalno dupliranje v smeri podrejenosti in nadrejenosti družbenih pravnih oseb in društev. Nešteto kategorij gradiva se zaradi najrazličnejših potreb (zlasti nadzora, statistike, planiranja, financiranja) duplira in obenem koncentriira v fondih določenih imetnikov, predvsem pri upravnih organih, samoupravnih interesnih skupnostih, družbenopolitičnih organizacijah, združenjih in zvezah na vseh nivojih (občinskem, regionalnem, republiškem in zveznem). Načeloma naj bi določene kategorije dupliranega arhivskega gradiva odbirali pri imetnikih, kjer se koncentriira gradivo vseh ali velikega števila družbenih pravnih oseb in društev, ne pa originalno gradivo pri njih samih. Npr. zaključni računi pri ekspoziturah SDK, letni plani in poročila o dejavnostih društev pri občinskih zvezah in samoupravnih interesnih skupnostih, gradbeni projekti družbenih objektov pri skupščinah občin itd. Podobnih kategorij je nešteto, vendar niso dovolj proučene. Dejstvo je, da se npr. dokumentarno gradivo vseh delovnih organizacij s področja gospodarstva duplira in obenem koncentriira pri upravnih organih, sodiščih, SIS materialne proizvodnje poslovnih združenjih, itd.

Prav to načelo v veliki meri omogoča večjo selekcijo pri določanju družbenih pravnih oseb in društev, od katerih bo arhiv prevzemal arhivsko gradivo. Tako ni bojazni, da bi se za proučevanje izvzetih ne ohranilo prav nič arhivskega gradiva. Opozoriti pa moramo, da je potrebno stalno spremljanje tovrstnega dupliranja oziroma koncentriranja arhivskega gradiva. V praksi se pogosto dogaja, da zbrano gradivo ni popolno, da se določene kategorije gradiva prenehajo koncentrirati ali pa funkcije zbiranja prevzamejo drugi imetniki. Zaključne račune od leta 1952 do leta 1965 npr. najdemo zbrane pri občinskih upravnih organih, nato pa pri ekspoziturah SDK; zapisniki občinskih zborov gasilskih društev so zaradi malomarnosti društev le redko v celoti zbrani pri občinskih gasilskih zvezah itd. Navodila za odbiranje zato zaenkrat predvidevajo prevzem originalov izbranih imetnikov in duplikatov pri imetnikih, kjer se koncentriira arhivsko gradivo vseh družbenih pravnih oseb in društev na ravni občin in regij.

5. Ponavljanje in sumiranje podatkov

Ponavljjanje in sumiranje podatkov ter informacij je značilno za ogromno večino dokumentarnega gradiva za-

radi najrazličnejših potreb poslovanja. Večina podatkov iz „primarnih dokumentov“ (ekstenzivni dokumenti) se ponavlja, posplošuje ali sumira v tako imenovanih „sekundarnih dokumentih“ (intenzivni dokumenti), ki vsebujejo praviloma kvalitetnejše podatke in informacije.

Po tem pravilu so najpomembnejši tisti sekundarni dokumenti, ki nastanejo kot rezultat zadnjih faz v procesu ponavljanja in sumiranja podatkov. Proces je značilen za gradivo v okviru enega fonda, pa tudi po vertikalni in horizontalni liniji med fondi različnih ustvarjaleev na vseh nivojih. Velikokrat je zadnjo fazo ponavljanja in sumiranja podatkov sploh težko določiti, prav tako kakor ugotoviti kategorije dokumentarnega gradiva, ki v tem procesu nastaja in imetnika, ki to gradivo hrani.

Ponavljjanje in sumiranje podatkov je značilno za vsa področja, zlasti pa za področje planiranja in analiz, statistike ter finančnega in komercialnega poslovanja. Poglejmo nekaj primerov. Podatki knjigovodskih listin, ki so podlaga za knjiženje (računi, blagajniške priloge, bančni izpiski) se ponavljajo, sumirajo ali posplošujejo v okviru enega fonda v poslovnih knjigah (finančni dnevniki, analitični konti, glavne knjige), periodičnih obračunih, zaključnih računih in nenazadnje v poslovnih poročilih. Proces se nadaljuje pri različnih fondih: pri SDK s periodičnimi in zbirnimi analizami zaključnih računov, pri gospodarskih zbornicah in upravnih organih pa z analizami gospodarjenja itd. Podatki iz delovnih nalogov v proizvodnji (primarni dokumenti) se ponavljajo in sumirajo v naslednjih sekundarnih dokumentih statističnega značaja: dnevnih, tedenskih, mesečnih, periodičnih in letnih poročilih o proizvodnji, poslovnih poročilih in se nadaljujejo v analizah poslovnih združenj, gospodarskih zbornic in upravnih organov (tudi zavodov za statistiko) na vseh nivojih od občine do federacije.

Naloga valorizacije je torej določiti kategorije gradiva s ponavljajočimi in sumarnimi podatki, ki v optimalni meri zagotavljajo dovolj podatkov za raziskovalne potrebe, obenem pa tudi določiti ustvarjalee, od katerih bo arhiv gradivo prevzemal. Odločitev za gradivo pri ustvarjalcih na višjih nivojih ni sporna, ker gre za zadnje faze ponavljanja in sumiranja podatkov, pač pa za obsežno primarno in sekundarno gradivo vseh drugih. Če zamenjamo vzorčni kriterij, ki zahteva reprezentativni izbor vseh kategorij gradiva in druge specifične kriterije valorizacije, lahko posplošimo, da ima v okviru enega fonda značaj arhivskega gradiva tisto gradivo s ponavljajočimi in sumiranimi podatki, ki je rezultat zadnje faze. S področja planiranja in analiz npr. letni plani in poročila, s področja statistike zbirna letna statistika, s področja finančnega poslovanja zaključni računi in zbirni inventurni elaborati, itd. V celoti kaže pri vseh ustvarjalcih odbirati tudi specifične kategorije sekundarnega gradiva, ki vsebujejo zbrane ponavljajoče podatke. Večina so to uradne evidence (registri, imeniki, seznami, delovodniki, indeksi, kartoteke, itd.). Pri upravnih organih občin so to npr. matične knjige, registri prebivalstva, stalni volilni imeniki, obrtni registri; pri temeljnih sodiščih zemljiške knjige, sodni registri in vpisniki; pri delovnih organizacijah matične knjige delavcev; pri društvihi kartoteke članstva; pri šolah katalogi, šolske matice, matični listi, itd.

6. Avtor gradiva

Pod tem pojmom ne razumemo družbene pravne osebe ali društva kot ustvarjalca fonda, ampak neposrednega ustvarjalca, avtorja gradiva v sistemu upravljanja, samoupravljanja in poslovnih procesov. Odločujoč faktor tega kriterija je pomen in vloga organov, organizacijskih oddelkov in fizičnih oseb pri upravljanju, samoupravljanju, odločanju, izvajanju, skratka pri kreiranju „politike“. Čim pomembnejša in zahtevnejša je vloga avtorjev gradiva, tem pomembnejše je praviloma dokumentarno gradivo, ki je rezultat njihovega delovanja. Gradivo centralnega delavskega sveta OZD je na podlagi tega kriterija pomembnejše od gradiva delavskih svetov posameznih TOZD ali gradiva odborov za delovna razmerja, ki so le njihovi izvršilni organi. Zato arhiv v navodilih lahko določi za odbiranje gradivo delavskih svetov v celoti, gradivo odborov za delovna razmerja pa le deloma, upoštevajoč kriterij pomena vsebine, kraj in čas nastanka gradiva ali vzorčni kriterij. Podobno je npr. v okviru delovne organizacije, ki se ukvarja s proizvodnjo računalniške opreme, pomembnejše gradivo oddelka za raziskave in razvoj kot gradivo nabavne službe. Z vidika tega kriterija je treba vrednotiti tudi pomen gradiva katerega avtorji so vodilni družbenopolitični delavci, individualni poslovodni organi, strokovnjaki, znanstveniki, pomembni kulturni in športni delavci, itd. V mnogih primerih pomen njihovega dokumentarnega gradiva izstopa in ima večji del značaja arhivskega gradiva.

7. Obseg gradiva

Nenavadno je slišati, da bi mogel biti tudi obseg dokumentarnega gradiva posameznega fonda eden od kriterijev valorizacije. Izjemno naraščanje količine dokumentarnega gradiva v najnovejšem času (pri nas po letu 1945) zahteva, da postane tudi obseg gradiva eden od kriterijev ali pa vsaj vzvod za sistematičen pristop k valorizaciji. Skrčenje gradiva na razumno mero narekujejo predvsem državni in družbeni interesi, na drugi strani pa tudi interesi uporabnikov. Problematiko v zvezi z naraščanjem količine gradiva je jedrnat nakazal ameriški arhivski teoretik T.R. Schellenberg, ki pravi: „Nobena država ni zmožna ohraniti vse pisane gradivo, nastalo na različnih področjih njenega delovanja... Sledstva, potrebna za njegovo vzdrževanje ne premorejo niti najbogatejše države. No, tudi znanstveniki niso zainteresirani, da se vse gradivo ohrani v celoti, ker je povsem izključeno, da bi se mogli znajti v ogromnih količinah sodobnega pisanega gradiva. Zato, da bi moglo služiti za znanstveno uporabo je potrebno zmanjšati njegov obseg... Tudi največje zagovornike celovitega čuvanja vsega gradiva za potrebe znanosti, popade strah, ali se ne bo zgodovinar v bodočnosti utopil v morju pisane dokumentacije... Zanimanje znanosti do uporabe gradiva je pogosto v obratnem sorazmerju s količino gradiva, kolikor več je dokumentov o neki zadevi, tem manjše je zanimanje zanje.“¹⁷ Citat v naših okoliščinah ni potrebno komentirati.

Številne kategorije dokumentarnega gradiva (s področja statistike, finančnega poslovanja, upravnega postopka), ki so jili arhivi še nekaj desetletij nazaj prevzemali kot pomembno arhivsko gradivo, so v najnovejšem času zaradi naraščajočega obsega te v zvezi z že omenjenimi

vzroki izgubile lastnosti arhivskega gradiva. V navodilih za odbiranje se navajajo namesto njih druge manj obsežne kategorije z zbirnimi, posplošenimi ali sumiranimi podatki ali pa se predvideva le vzorčno odbiranje. Npr. namesto množičnega osnovnega statističnega gradiva je predvideno odbiranje statističnih zbirkov oziroma končnih rezultatov obdelave osnovnih podatkov; namesto glavne knjige pri finančnem poslovanju le zaključni račun; namesto individualnih projektov gradenj le izbor tipičnih projektov na izbranih območjih, itd.

Kriterij obsega gradiva se ne sme uporabljati samostojno ali avtomatično, ampak vedno ob upoštevanju vseh ostalih kriterijev valorizacije. Zmanjševanje obsega gradiva ne sme zadovoljiti le splošnih interesov države in družbe ampak tudi in predvsem potrebe znanosti in kulture.

Po drugi strani pa tudi zmanjšani ali majhen obseg gradiva enega fonda vpliva na določitev arhivskega gradiva. Pri družbenih organizacijah in društvi, kjer se praviloma obseg nastajajočega gradiva (z izjemo finančnega) bistveno ne povečuje, je odstotek dokumentarnega gradiva, ki ima lastnosti arhivskega gradiva v primerjavi s celotnim obsegom fonda neprimerno višji kot pri upravnih organih, sodiščih ali delovnih organizacijah. Podobno je tudi pri manjših organih ali organizacijah, ki imajo poseben družbeni pomen.

8. Ohranjenost gradiva

Stopnja ohranjenosti gradiva je v bistvu eden od kriterijev valorizacije za starejše fonde v arhivih (vsaj do leta 1950). Če je v fondu najpomembnejše arhivsko gradivo pomembno ohranjeno ali celo v celoti uničeno, potem je potrebno namesto njega ohraniti „drugorazredno“ gradivo, ki sicer ne bi imelo značaja arhivskega gradiva.

Omenjeni kriterij v najnovejšem času dobiva nove razsežnosti. Če zanemarimo neodgovorno, nestrokovno ali pomankljivo odbiranje arhivskega gradiva pri ustvarjalcih, kar ima lahko za posledico uničenje ali nepopolnost arhivskega gradiva, ki ga je mogoče nadomestiti z duplikati ali z drugorazrednim gradivom, je treba rešiti vprašanje, kako ohraniti ali nadomestiti arhivsko gradivo, ki je računalniško obdelano, filmano, fotografirano, fonografirano ali kako drugače zapisano. Znano je, da so tehnične možnosti arhivov za uporabo, ohranjanje in reproduciranje tovrstnih zapisov izjemno majhne, kar pogojuje tudi odbiranje in prevzemanje gradiva v arhiv. Navodila za odbiranje določajo za prevzem v arhiv le filmano in fotografirano gradivo, ne pa tudi magnetnih trakov in diskov, ki nastajajo pri računalniški obdelavi podatkov. Zaradi kratke življenjske dobe zapisov na magnetnih trakovih in diskih (tudi magnetofonskih trakovih), obstaja nevarnost, da se tovrstno arhivsko gradivo ne bo ohranilo. Zanimljivo je mogoče odbirati le zbirno izhodno gradivo pri računalniški obdelavi, nemogoče pa je odbirati obsežno gradivo, ki vsebuje vhodne podatke. Magnetofonski zapisi naj bi se prepisovali na papir, v kolikor gre za pomembno vsebino (zapisniki sej, zasedanj, sestankov, govori, sponini, itd.).

9. Jezikovne, paleografske, umetniške in druge značilnosti gradiva

Našteti kriteriji niso značilni le za valorizacijo starejšega gradiva, ampak jih ne smemo prezreti tudi pri valorizaciji najnovejšega dokumentarnega gradiva. Pri jezikovnih značilnostih je treba biti pazljiv na različne posebnosti (dialekte, žargone, uradniški jezik, pravniški jezik, jezik drugih narodov in narodnosti), pri paleografskih pa na oblike in načine pisave. Težje je vrednotiti gradivo s stališča umetniškega pomena (likovni, glasbeni, literarni, umetniško-zgodovinski), je pa v navodilih za odbiranje nanje vsekakor načelno opozoriti, če je le mogoče pa tudi na posamezne kategorije gradiva (glasila, katalogi, prospekti, spomini, govori, šolske naloge).

10. Vzorčni kriterij

Namen vzorčnega principa odbiranja celote gradiva posameznega fonda, delov fonda, posameznih kategorij ali zadev v določenem času in kraju, ima namen reprezentirati celoten postopek poslovanja, pristojnosti ali predmet poslovanja družbenih pravnih oseb in društev. V povezavi z ostalimi kriteriji odbiranja ali pa s statističnimi metodami gre za izbor dokumentarnega gradiva, ki sicer nima značaja arhivskega gradiva. Večina je to tako imenovano spremljajoče oziroma drugorazredno dokumentarno gradivo; ki nastaja v velikem obsegu. Starejšo arhivsko prakso vzorčnega ohranjanja celotnega dokumentarnega gradiva enega fonda verjetno ne kaže nadaljevati, pač pa vzorčni izbor posameznih kategorij ali zadev v določenem daljšem časovnem obdobju. Npr. v šolah po en izvod vseli kategorij pedagoškega gradiva vsakih 10 let, pri sodiščih splošne pristojnosti 2% zadev za vsako vrsto kaznivih dejanj, vrsto sporov, nepravdnih zadev, itd. vsakih 5 let, pri upravnih organih občin določen odstotek tako imenovanih osebni zadev v okviru vsakega klasifikacijskega znaka vsakih 10 let. Vzorčni kriterij, povezan s statističnimi metodami izbora pa ima pri tipičnih izvrševalnih namenih odbrati večje dele dokumentarnega gradiva ali večji obseg kategorij oziroma zadev, na podlagi katerih je mogoče v podrobnosti proučevati specifične procese in dogodke v določenem času in kraju in jih nato posploševati.

11. Znanstveno raziskovalna spoznanja in potrebe

„Poskusi, da bi opredelili trajno pomembno gradivo na podlagi zgodovinskih in drugih raziskovalnih problemov oziroma raziskovalnih vidikov, so sicer opozorili na pomen nekaterih kategorij gradiva (in teh vidikov ni podcenjevati), niso pa dali odgovora na osnovno vprašanje, kako določiti gradivo trajnega pomena“, je zapisal dr. Jože Žontar v raziskavi osnov za valorizacijo.¹⁸ Dejansko tudi pri valorizaciji najnovejšega gradiva ne moremo mimo številnih kategorij ali delov gradiva, ki je služilo kot prvovrsten vir za najrazličnejše proučevanje zgodovine v najširšem pomenu ter drugih znanstvenih disciplin (sociologije, etnologije, geografije, itd.). Mnogo teh kategorij gradiva so še danes prvorazredni vir za

najrazličnejše raziskave (zemljiške knjige, matične knjige, zemljiški katastri, obrtni registri, šolske kronike, zapisniki sej, popisi prebivalstva). Ne gre pa izkušeni avtomatično presajati, saj se kategorije gradiva po obliki in vsebini zelo hitro spreminjajo, nadomeščajo jih druge, tako da v določenem obdobju lahko izgubijo vsak pomen za raziskovalno delo.

Na drugi strani je treba spremljati potrebe vseh znanstvenih disciplin oziroma nove raziskovalne projekte, nove metode proučevanja, nove usmeritve itd., ki posredno ali neposredno tudi opozarjajo na vire oziroma arhivsko gradivo.¹⁹ Tak primer je denimo projekt raziskovalnega načrta „Zgodovina Slovencev 1945–1976“.

Za zaključek je potrebno ponovno poudariti, da so navodila za odbiranje arhivskega gradiva družbenih pravnih oseb in društev, katerih arhivsko gradivo bo prevzemal Zgodovinski arhiv Ljubljana še zelo splošna in trenutno naravnana na posamezna področja oziroma dejavnosti. Kriteriji valorizacije dokumentarnega gradiva so se izoblikovali ob pripravljanju navodil in niso bili teoretično raziskani. Zato bo v bodoče potrebno delo usmeriti v teoretično raziskavo kriterijev, na drugi strani pa v pripravo konkretnjših in popolnejših navodil za posamezne družbene pravne osebe in društva. Le na ta način bi arhiv lahko izpolnil svoje obveze, ki mu jih na področju varstva arhivskega gradiva pred prevzemanjem v arhiv nalaga nova arhivska zakonodaja.

Opombe

1. Zakon o naravni in kulturni dediščini, Uradni list SRS, št. 1/81; Pravilnik o odbiranju in izročanju arhivskega gradiva arhivu, Uradni list SRS, št. 34/81, popravek Uradni list SRS, št. 2/82.
2. Zakon o arhivskem gradivu in o arhivih, Uradni list SRS, št. 34/73. Navodilo o odbiranju arhivskega gradiva iz registraturnega gradiva, Uradni list SRS, št. 9/70.
3. 3. člen Pravilnika o odbiranju in izročanju arhivskega gradiva arhivu.
4. J. Žontar, Predpisi, ki urejajo arhivsko dejavnost, Arhivi, Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije, Ljubljana, 1981, letnik IV, št. 1–2, str. 5–27; Dolžnosti družbenih pravnih oseb in društev glede arhivskega gradiva, ki nastaja pri njihovem delu, Gradivo za seminar o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva, Zgodovinski arhiv Ljubljana, Ljubljana, 1982.
5. Glej opombo 2.
6. V. Žumer, Odbiranje arhivskega gradiva iz poslovne dokumentacije v delovnih organizacijah s področja gospodarstva, III. posvetovanje Arhivi'81, Maribor, 1981, str. 130–143.
7. Vnaprejšnje izločitvene sezname in tipske sezname kategorij gradiva trajne vrednosti za pravosodne organe in SDK je pripravila Skupnost arhivov Slovenije leta 1975 in 1976.
8. Navedemo naj le nekaj osnovne literature za vprašanje valorizacije in odbiranja arhivskega gradiva: T.R. Schellenberg, Moderni arhivi, Beograd, 1968, str. 118–156; I. Beue, Arhivistika, Zagreb, 1968, str. 80–85; Priručnik iz arhivistike, Savez društev arhivskih radnikov Jugoslavije, Zagreb 1977, str. 63–87; B. Stulli, O valorizaciji i kategorizaciji arhivske gradje, Arhivski vjesnik XIII, Zagreb, 1970, str. 477–485; R. Turković, Odbiranje arhivske gradje i izluči-

- vanje bezvrednog registraturnog materijala u registraturama, Arhivist XXV, št. 1-2, 1975, str. 128-150; Kančetijsko poslovanje u svijetlu arhivskih propisa, Društvo arhivskih radnika BiH, Sarajevo, 1976; H. Djula, Kriteriji za vrednovanje arhivskih dokumenata, Arhivski pregled, Beograd, 1980, št. 1, str. 72-86; D. Gavrilović, Metodologija skartiranja, Arhivski pregled, Beograd, 1966, št. 1-2, str. 25-35; V. Vučinić, Unutarfondovsko, medjufondovsko i medjuarhivsko dupliranje dokumenata, Medjuepubličko savetovanje arhivskih radnika SR Srbije i SR Makedonije, Novi Sad, 1974 (gradivo za posvetovanje); V. Zumer, Navodila za odbiranje in izročanje arhivskega gradiva osnovnih kot na ohnočju Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Arhivi, Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije, Ljubljana, 1981, letnik IV, št. 1-2, str. 135-136; V. Zumer, Odbiranje arhivskega gradiva iz poslovne dokumentacije v delovnih organizacijah s področja gospodarstva, (gl. op. 6)
- 9 Primer raziskave pristojnosti ustvarjalcev: M. Kafol, Pregled pristojnosti in opravil občinskih skupščin in občinskih upravnih organov za področje gospodarstva, Arhivi, Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije, Ljubljana, 1981, št. 1-2, str. 89-93
- 10 95. člen Zakona o naravni in kulturni dediščini
- 11 Seznane družbenih pravnih oseb in društev po posameznih ohčinah so objavili v odredbah občinski upravni organi, pristojni za kulturo, v uradnih listih SRS ali v občinskih uradnih glasilih leta 1981 in 1982.
- 12 98. člen Zakona o naravni in kulturni dediščini
- 13 Strokovni izraz v osnovi novega jugoslovanskega učbenika za arhivistiko
- 14 98. člen Zakona o naravni in kulturni dediščini
- 15 Navedene so le nekatere splošne funkcije, v oklepaju pa primeri kategorij ali zadev dokumentarnega gradiva, ki se pojavlja pri vseh ustvarjaleh
- 16 Priručnik iz arhivistike, Savez društava arhivskih radnika Jugoslavije, Zagreb, 1977, str. 70-71
- 17 T.R. Schellenberg, Moderni arhivi, Beograd, 1968, str. 118
- 18 J. Žontar, Osnove za valorizacijo registraturnega gradiva gospodarskih delovnih organizacij, Ljubljana, 1980, rokopis v okviru raziskovalne naloge Valorizacija gospodarskega registraturnega gradiva v Zgodovinskem arhivu Ljubljana
- 19 B. Grafenauer, Usklajevanje dela arhivov s programom zgodovinskega, Arhivi, Glasilo Arhivskega društva Slovenije, Ljubljana, 1978, št. 1, str. 11-13; B. Paternu, Pogledi na slovensko književnost, Pogledi I, Ljubljana, 1974; N. Sumi, Pogledi na slovensko umetnost, Pogledi II, Ljubljana, 1975; Pogledi na etnologijo, Pogledi III, Ljubljana, 1978; S. Flešić, Pogledi na geografijo, Pogledi IV, Ljubljana, 1979

ZUSAMMENFASSUNG

DIE AUSWERTUNG DOKUMENTARISCHEN SCHRIFTGUTES DER GESELLSCHAFTLICHEN JURISTISCHEN PERSONEN UND VEREINE, DEREN ARCHIVGUT VOM HISTORISCHEN ARCHIV LJUBLJANA ÜBERNOMMEN WIRD

Vladimir Zumer

Die neuen Vorschriften, die die archivalische Tätigkeit in der Sozialistischen Republik Slowenien regulieren, vor allem das Gesetz über die natürliche und kulturelle Erbe, sowie die Geschäftsordnung über die Archivgutsansammlung und Übergabe an das Archiv, haben im Jahre 1981 die Auswertungsmethodologie und -grundsätze des dokumentarischen Schriftgutes, das in den gesellschaftlichen juristischen Personen und Vereinen entsteht, ziemlich verändert. Das Archivgut entsteht, wenn es der Registratureigner aufgrund schriftlicher Anweisung des Archivs aus dem dokumentarischen Schriftgut aussondert. Die schriftliche Anweisung für die Aussonderung, die das Archiv pflichtig ist auszuarbeiten, muss die Liste des dokumentarischen Schriftgutes umfassen, das die Eigenschaften des Archivgutes hat, sowie die Aussonderungskriterien.

Der Autor behandelt die Problematik, die bei der Ausarbeitung der allgemeinen Anweisungen für die Aussonderung im Historischen Archiv Ljubljana aufleuchte und zwar für den Bereich der Gemeindeverwaltungsor-

gane, des Gerichtswesens, Arbeitsorganisationen im Bereich der Wirtschaft und gesellschaftlichen Tätigkeiten (das Gesundheits-, Schulwesen), selbstverwaltenden Interessengemeinschaften für den Bereich der gesellschaftlichen Tätigkeiten, für den Bereich des gesellschaftlichen Buchhaltungsdienstes, der Wirtschaftskammern, gesellschaftlich-politischen Organisationen, Vereine und Bünde.

Der Akzent ist vor allem an den Auswertungskriterien des dokumentarischen Schriftgutes, die Grundlage für die Archivgutfestsetzung sind und in der slowenischen archivalen Literatur noch nicht theoretisch bearbeitet werden. Bei der Auswertung musste man besonders die folgenden Kriterien in Betracht nehmen:

- die Bedeutung der gesellschaftlichen juristischen Person oder des Vereins (des Schriftgutbildner),
- die Bedeutung des Schriftgutinhalts,
- die Zeit und der Ort der Entstehung,
- Duplizität des Schriftgutes,
- Angabenwiederholung und -summierung,
- der Autor des Schriftgutes (nicht der Bildner wie die gesellschaftliche juristische Person oder der Verein),
- der Schriftgutumfang,
- sprachliche, paläographische, künstlerische und andere Eigenheiten,
- das Musterkriterium und
- wissenschaftliche und Forschungserkenntnisse und Bedürfnisse

NARODNOOSVOBODILNI TISK V SLOVENIJI

Marjeta Čanpa

Narodnoosvobodilni tisk in njegov obseg

K slovenskemu narodnoosvobodilnemu tisku štejemo vse publikacije periodičnega in neperiodičnega značaja (časniki, časopisi, žepni časopisi, brošure, knjige), pa tudi drobni tisk (letaki, plakati, vabila, plačilni boni), ki je nastajal v partizanih, v okupatorjevih zaporih in taboriščih ter med našimi prekomorci v obdobju 1941–1945. Posebno mesto imajo izdaje v italijanskem in nemškem jeziku za partizane oziroma prebivalstvo avstrijske in italijanske narodnosti na Primorskem, v Trstu in na Koroškem.

Zgodovinarju je ta tisk pomemben primarni vir zlasti še za prvo obdobje NOB, ko primanjkuje drugega gradiva.¹ Seveda ima analiza tiska kot zgodovinskega vira svoje zakonitosti in svoj domet: direktni značaj tiska, zmagam in dogodkom v NOB je dana velika popularnost, mnogokrat tudi Sovjetski zvezi; nekatere stvari ali dogodki so bili zamolčani oziroma jih niso širili v javnost. Morali pa bi z večjo pozornostjo preučiti, kje naj se to gradivo hrani: sodini, da bi ti materiali spadali v arhive. Četudi se bo en del še vedno nahajal v muzejih in bibliotekah, pač zato, ker se je v povojnem obdobju tamkaj zbiral. Tako se odpira širši problem razmejitve gradiva in dejavnosti med omenjenimi ustanovami.² Vendar pa je večji del narodnoosvobodilnega tiska popisani v obeh vodnikih po arhivih Slovenije 1965 in 1970.³

Natančnejši časovni okvir tiska ni enotno načrtan. To vprašanje je pri nas načel Marijan Brečelj: ali naj velja za začetek 4. julij 1941, ali pa bi bilo treba poseči še nekaj mesecev nazaj. Prav tako ni jasen zaključek: 1944. leta je bilo dokončno osvobojenega že precej jugoslovanskega ozemlja in tudi Beograd. Ali sodijo v partizanski tisk tudi beletristične izdaje, ki so izšle v Beogradu, kakor jih je označila 1964. leta Bibliografija izdanja v narodnoosvobodilačkom ratu 1941–1945.⁴ Vsekakor je to aktualno za Jugoslavijo, dočim za Slovenijo ne, ker njena osvoboditev sovpada s koncem vojne. Tako npr. uvodna beseda k Mundovi bibliografiji slovenskega marksističnega tiska 1969 postavlja kot začetni datum 27. marec 1941 in končni 9. maj 1945. Ostaja pa še odprto vprašanje, kdaj naj bi začeli govoriti o tako imenovanem slovenskem „narodnoosvobodilnem“ tisku. Jože Bajec je namreč v svoji bibliografiji slovenskih časnikov in časopisov za to razdobje (1941–1945) vedno uporabljal dvojni naslov – „revolucionarni in narodnoosvobodilni listi“.

Da so ti fondi obsežni, nam kažejo tile statistični podatki:

1941. leta je izšlo 7 naslovov (brošure in knjige, ki so jih izdali partizanski civilni in vojaški organi)

1942. leta: 66 naslovov

1943. leta: 297 naslovov

1944. leta: 932 naslovov

1945. leta: 212 naslovov

Skupaj je torej izšlo 1514 naslovov, od teh samo v letu 1944 932.⁵ Tudi v jugoslovanskem merilu je v 1944. letu največji razmah narodnoosvobodilnega tiska – izšlo je kar 3811 naslovov.⁶ Zelo ilustrativni so statistični podatki, do katerih pridemo pri natančnejšem pregledo-

vanju že omenjene Bajceve bibliografije. 1941. leta so revolucionarni in narodnoosvobodilni listi predstavljali 1,99 % vseh slovenskih in drugojezičnih glasil na slovenskem ozemlju in ob upoštevanju listov, ki so jih Slovenci izdajali v tujini (Jože Bajec k revolucionarnim in narodnoosvobodilnim listom ne šteje raznih zapor-niških in taboriščnih glasil). 1942. leta se je ta odstotek dvignil na 17,73 % in naslednje leto že na 39,66 %. V času največjega razmaha, v letu 1944 je izšlo 378 časnikov in časopisov, kar je pomenilo 69,61 %. V zadnjem letu vojne je delež sicer padel na 55,85 %, a je še vedno zelo visok. To je izreden prispevek k naporom narodnoosvobodilne borbe! Omenim naj pomembno vlogo, ki so jo imele številne izdaje partizanskih pesni in pa abeced-nik ter drugi učbeniki, pripravljeni posebej za potrebe partizanskega šolstva.

Partizanski dnevnik, list za Slovensko Primorje (1943–1945), je kot pravi dnevnik izhajal vsak dan kljub ofenzivam in težkim pogojem, kar je gotovo poseben dosežek v evropskem odporiškem gibanju in je verjetno edini ilegalni dnevnik v tedanji jugovzhodni Evropi. Grafične mape (Nikolaj Pirnat: Domovi – ječe – gozdovi, tiskarna „Triglav“ 1944; Nikolaj Pirnat in France Mihelič: Naša borba, tiskarna „13A“ 1944); bibliofilska izdaja Prešernove Zdravljice (Janez Vidic in Marijan Šorli-Viher, tiskarna „Trilof“ 1944) in Pirnatov lepak (Narod! Matija Gubec Ti kliče ... 1945, Partizanska tiskarna) predstavljajo najvišjo kvaliteto sloven-skega partizanskega tiska in tudi zato bi bila zanimiva primerjava s tiski evropskega odporiškega gibanja. Vse-kakor bi bila najprej potrebna primerjava v jugoslovanskem prostoru!⁷

Naštetje najvažnejše tiskarne, ki so delovale na sloven-skih tleh: Centralna tehnika KPS, Podmornica, Tunel, tiskarna „Toneta Tomšiča“, Tehnika, Jarna, Cinkogra-fija (v Ljubljani), Grafika 11A, 12 A in 13A oziroma tiskarna Triglav in Partizanska tiskarna, Tehnika Glav-nega štaba (na Dolenjskem), Ančka 222, Julij 63, Dober-dob, Slovenija (na Primorskem), 7A, 4M, Grafika 30A, Pohorska tiskarna, Pravica (na kamniškem in štajerskem področju), Julija, Trilof in Donas (na Gorenjskem). Tisk so razmnoževale še številne ciklostilne tehnike po vsej Sloveniji, pa tudi v Trstu in na Koroškem; v prvem obdobju NOB so bile edina oblika širjenja pisane be-sede, kasneje pa nepogrešljivo dopolnilo tiskarnam. V to delo je bilo vloženo mnogo truda in iznajdljivosti ter hrabrosti!

Fonde narodnoosvobodilnega tiska so začeli urejati že med samo vojno. Tako je Znanstveni institut pri SNOS v 1944. letu dobival po dva obvezna primerka od vsake publikacije (odlok IOOF 12.3.1944), njegov bibliotekar pesnik Jože Udovič pa jih je zbiral in urejal. Arhivarske posle je opravljal zgodovinar Janko Jarc in zbral med drugim tudi letake, lepake partizanskih civilnih in vo-jaških oblasti in zbirko partizanskih muzikalij ter oku-patorjeve letake in lepake ter propagandne materiale kontrarevolucije. Z januarskim odlokom (1945) pred-sedstva SNOS o zaščiti knjižnic, arhivov in kulturnih spomenikov se je to delo še bolj razmahnilo in nada-ljevalo tudi po osvoboditvi vse do februarških dni 1948. leta, ko je bil inštitut razformiran. Delo na teh fondih je nadaljeval Muzej narodne osvoboditve (danes Muzej ljudske revolucije Slovenije – MLRS) in 1959. leta ustanovljeni Inštitut za zgodovino delavskega gibanja (IZDG).⁸ Fond partizanskega tiska v Narodni in univer-

zitetni knjižnici (NUK) je prav tako nastajal že med vojno: dva njena uslužbenca (Pintarič in Urbančič) sta zbirala partizansko literaturo in jo skrivala v skladišču: sorazmerno najdostopnejše so jima bile seveda izdaje ljubljanskih ilegalnih tiskarn in tiskaru.⁹

Drugod po Sloveniji se je zbiral omenjeni tisk skupaj z drugim dokumentarnim gradivom in tako so nastale večje ali manjše zbirke pri muzejih NOB oziroma v arhivih in knjižnicah.

„Priznati je treba, da je bilo osvobodilno gibanje uročnejše v svojih propagandnih in agitacijskih sredstvih v obliki tiskane besede, kakor pa v etru.“ (Jože Javoršek, Radio Osvobodilna fronta, Ljubljana, Partizanska knjiga, 1979, str. 174). Zanimiva bi bila obdelava napisov na zidovih hiš, na ograjah v obliki parol, simbolov, napotil, najnovejših vsteti, kakor tudi listkovnih akcij (te problematike se je na Hrvaškem dotaknil le Melhid Konjodžić!).

Sistemi urejanja narodnoosvobodilnega tiska

O tej specialni problematiki praktično skoraj da ni literature. Marijan Brečelj je v uvodu k svoji bibliografiji partizanskega tiska na Primorskem nanizal težave, s katerimi se srečuje bibliotekar pri iskanju podatkov za tehnike in tiskarne, za kraj ter čas izdaje, o določanju avtorjev in o popisu posameznih izdaj (paginacija, format, naklada, tehnika razmnožitve).¹⁰ Breda Filo je objavila daljši prispevek o drobnih tiskih nasploh v današnji Univerzitetni knjižnici v Mariboru, ki hrani tudi stoletja staro gradivo.¹¹ Ugotovila je, da je prav specifičnost teh materialov vzrok, da še nimamo študije, ki bi sistematično obravnavala vključevanje drobnih tiskov med knjižnično gradivo. Specialne knjižnice ga obdelujejo po svoje, v skladu s svojimi funkcijami. Po drugi strani pa tudi oblika gradiva sama povzroča bibliotekarjem težave npr.: listi, listki, letaki, lepaki, vabila itd. Zato obdelava teh materialov nasploh v bibliotekah ni enotna. Prevladuje mnenje, da jih je treba posebej katalogizirati na krajši in litrejši način kot drugo knjižno gradivo. Skratka, ni enotnih pravil.

Ker gre v našem primeru za primarne zgodovinske vire za NOB, seveda ne pride v poštev eventualna selekcija kot na primer za sodobni drobn tisk. Zato hranimo prav vse dosegljive tiske in sodimo, da spada omenjeno gradivo tako po svoji obliki in vsebini prej v arhiv kot v knjižnico. Kot že omenjeno, je potrebna posebna katalogizacija, ki zajema poleg običajnih elementov (avtor, naslov dela, ev. izdajatelja, kraj in leto izida, število strani, format, ilustrator, priloge) tudi tehniko oziroma tiskarno, način razmnoževanja (brošure in knjige), urednika, centralno ali pokrajinsko izdajo (listi). Letake, plakate opisujemo z naslovom ali prvim stavkom, krajem izida, izdajateljem, datumom, številom strani, s formatom in načinom razmnoževanja. Če je naslovni stavek predolg, navedemo samo nekaj začetnih besed. Lahko pa si pri razvrščanju gradiva pomagamo s kazali in registri in prilogami, kot jih prinaša Bibliografija izdanja v narodnoosvobodilnem ratu 1941–1945, Beograd, 1964. Gre za doslej najboljše tovrstno delo v jugoslovanskem merilu: preko 9000 bibliografskih enot! Vsaka enota ima tudi oznako ustanove, kjer se gradivo hrani.

1. register izdajateljev – enote, komande in ustanove NOV Jugoslavije

2. register izdajateljev – partijsko – politična vodstva in organizacije, organi ljudske oblasti, sindikati, kulturno-prosvetne ustanove in združenja

3. register izdaj – po posameznih letih (kronološko)

4. stvarni register – pehota, artilerija, inženirske enote, oklepne enote in konjenica, vezisti, topografija, sanitetna in veterinarska služba, intendantska in finančna služba, organizacija in mobilizacija, letalstvo in mornarica, znanost in politika, književnost, likovna umetnost, glasba, nčbeniki ter priročniki in koledarji, zakonodaja, razno

5. register izdaj v tujih jezikih itd.

Tu sem našla nekaj najpomembnejših registrov, ki so pravzaprav katalogi. Najvažnejši del bibliografije pa sestavljajo abecedni imenski (oziroma naslovni) katalogi za knjige, brošure in periodiko:

a) izdaje enot, komand in ustanov NOV in POJ

b) izdaje partijsko-političnih vodstev in organizacij, organov ljudske oblasti, sindikata, kulturno-prosvetnih ustanov in združenj.

Žal bibliografija ni zajela tako imenovanega drobnega tiska (letaki, lepaki, razglasi, vabila itd.), ampak samo knjige, brošure, časnike, časopise in biltene.

Pomembno je, da je narodnoosvobodilni tisk vendarle urejevan oziroma urejen v ustanovah, ki hranijo največ tega gradiva: tako v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja (IZDG), Narodni in univerzitetni knjižnici (NUK), Muzeju ljudske revolucije Slovenije (MLRS), v Mariboru, Kopru, Postojni ter drugod.

V arhivu IZDG se hrani največji tovrstni fond v Sloveniji in morda tudi v Jugoslaviji: poleg lepakov, letakov in drobnega tiska 713 naslovov periodike in 1367 naslovov neperiodičnega tiska. Pokojna Darja Ravnikar je 24 let vestno urejala te bogate materiale. Arhiv tesno sodeluje z Muzejem ljudske revolucije Slovenije, ki ima enak sistem katalogov za tisk. Obe ustanovi si delita komplete tiska: I. ima arhiv IZDG, II. MLRS, III. (nepopolnega) IZDG. Materiali so zajeti s 5 katalogi za periodični in neperiodični tisk, katalogom za drobn tisk ter kartoteko tehnik in tiskarn:¹²

1. abecedni naslovni katalog periodičnega narodnoosvobodilnega tiska (časniki)

2. abecedni imenski katalog (brošure, knjige)

3. abecedni stvarni katalog za:

a) periodični tisk – artilerija, bataljoni, bolnice, brigade, čete, delavski listi, divizije, glavni štab, humoristični listi, italijanski listi, kurirji, nemški listi, odredi, partija, šolstvo, taborišča, vojaške šole, vojna področja, tehnike in tiskarne, ženski listi, razno

b) neperiodični tisk – akcije in borbe (razdeljeno po vojaških enotah), biografije, fašizem, glasba, stara Jugoslavija, kmečko vprašanje, koledarji, komunizem (partija, SKOJ itd.), leposlovje (igre, pesmi itd.), likovna umetnost, ljudska oblast, inejna vprašanja, mladina, nacionalno vprašanje, narodni izdajalci, narodnoosvobodilni boj (po pokrajinah), obletnice in sponimi, OF, osvobodilna gibanja (Avstrije, Grčije, Italije), razno, Rdeči križ, sindikati, slovarji, Sovjetska zveza, II. svetovna vojna, šolstvo, taborišča, vojaška strokovna literatura, zdravstvo, zgodovina, žene.

4. katalog tiska po pokrajinah in letih izdaje (1941–1945)

- a) periodični tisk
 - b) neperiodični tisk
 5. katalog tiska po tehnikah in tiskarnah:
 - civilne tehnike (po pokrajinah)
 - vojaške tehnike (v odredih, brigadah, divizijah in conah)
 - partizanske tiskarne (osrednje in pokrajinske, za Gorenjsko, Primorsko in Štajersko), ljubljanske ilegalne tiskarne
 6. kartoteka tehnik in tiskarn (podrobnejši opis tehnik in tiskarn na slovenskem nacionalnem ozemlju)
 7. katalog lepakov okupacijskih oblasti:
 - a) nemški
 - b) italijanski
 1. politične in upravne odredbe (po izdajateljih in po pokrajinah)
 2. talci (kronološko – 1941–1945 in po kraju ustrelitve).
- Katalog partizanskih lepakov še ni urejen. Akcisijska knjiga je skupna za ves arhiv IZDG.
- Drobni tisk pa je Darja Ravnikar razporedila v 32 skupin:¹³ letaki, lepaki, vabila, vstopnice, osebne izkaznice, boni itd.
1. Komunistična internacionala, KPJ, KP Slovenije, Vrhovni štab NOV in POJ, govori maršala Tita
 2. Slovani, Sovjetska zveza, Rdeča armada, pogodba med Sovjetsko zvezo in Jugoslavijo
 3. Zavezniki: konference, izjave, govori, članki
 4. Glavni štab NOV in PO Slovenije
 5. Partizanske akcije in borbe (po vojaških enotah in po pokrajinah)
 6. Osvobodilna fronta, njen Vrhovni plenum in Izvršni odbor
 7. Osvobodilna fronta (po okrožjih in pokrajinah)
 8. Narodnoosvobodilni svet za primorsko Slovenijo, okrožni odbori OF na Primorskem, v Slovenski Benečiji, mestni odbori OF v Gorici in Trstu
 9. OF (Sokoli in katoličani), slovenska duhovščina
 10. Delavci, kmetje, izobraženci
 11. Mladina in žene
 12. Slovenski narodnoosvobodilni odbor, Slovenski narodnoosvobodilni svet
 13. Volitve (letaki, tiskovine, letaki – parole)
 14. Rdeči križ Slovenije in zdravstvo
 15. Pozivi slovenski kontrarevoluciji
 16. Amnestija 1944 in 1945
 17. Pozivi italijanskim vojakom (v italijanskem jeziku)
 18. Pozivi francoskim vojnim ujetnikom, nemškim in avstrijskim vojakom
 19. Ilustrirani letaki
 20. Trosilni listki
 21. Razne tiskovine civilne in vojaške uprave
 22. Osebne izkaznice in spričevala
 23. Programi in vabila za kulturne prireditve (gledališke predstave, razstave, koncerti itd.)
 24. Propustnice in dovolilnice
 25. Partizanske pesmi (notni zapisi)
 26. Okrožnice, navodila in poročila (KP Slovenije, SNOS, Glavni štab NOV in PO Slovenije, OF, Zveza slovenske mladine, pionirji, Slovenska protifašistična ženska zveza)
 27. Zemljevidi
 28. Partizanski denar, posojilo svobode
 29. Razni tiski (ceniki, stenski koledarji, pošta)

30. Partizanske pesmi (teksti v rokopisu, ciklostilu in tisku)

31. Tisk ob osvoboditvi (maj–junij 1945)

32. Srbohrvatski narodnoosvobodilni tisk.

Arhiv IZDG hrani tudi dokaj bogat arhiv partizanskih tehnik in tiskarn (8,83 tm), ki je urejen do stopnje 2. Omenimo še kataloge narodnoosvobodilnega tiska v Narodni in univerzitetni knjižnici (NUK) ter v Mariboru. NUK ima v svojem rokopisnem oddelku¹⁴ dva kataloga (abecedni imenski oziroma naslovni katalog in abecedni stvarni katalog) za periodiko, brošure, letake (partizanske in okupatorjeve) ter napredni študentski tisk iz leta 1941.

Stvarni katalog je takole opremljen:

- a) tisk po pokrajinah (Bela Krajina, Gorenjska, Dolenjska, Koroška, Primorska, Štajerska) in Ljubljana posebej
- b) IOOF
- c) KP

č) Moskva 1941–1945: precej tiskov v slovenskem, srbohrvatskem in italijanskem jeziku

d) OF

e) SNOS

f) vojaški partizanski tiski

Ljubljanski tiski so urejeni posebej in predstavljajo res lepo zbirko.

a) periodika

b) brošure in zbirke

c) letaki

č) parole, pozivi, razglasi, objave.

Bogata zbirka trosilnih listkov je urejena po kronološkem redu (v kuvertah), parole pa po naslovih v abecednem redu.

Zbirko z okoli 3000 bibliografskimi enotami sta uredila Vida Tausig in Marijan Vode.

Muzej narodne osvoboditve v Mariboru ima poleg običajnih katalogov (za časnike, brošure in drobni tisk) obsežno kartoteko štajerskih tehnik in tri akcisijske knjige.

Univerzitetna knjižnica v Mariboru hrani veliko in bogato zbirko drobnega tiska, ki datira celo nekaj stoletij nazaj, razdeljen je v 24 skupin: ena od teh je namenjena zgodovini. Obdobje 1941–1945 je takole grupirano:

- a) oblastni in policijski ukrepi
- b) preskrba
- c) propaganda: partizanska, okupatorjeva
- č) NOB
- d) taborišča
- e) 1945. leto – osvoboditev

Zbirka je obdelana s tremi katalogi: inventarni, abecedni imenski ter lokalni.

Ohranjenost gradiva

Znano je, da je ta tisk nastajal v izjemno težkih okoliščinah in tako se 35 let po vojni pojavlja problem njegove zaščite (še posebej plakatov in periodike iz 1941. leta). Zanimanje zanj ni majhno in je mnogo uporabnikov. Mikrofilmanje in laminiranje sta najpogostejši rešitvi; od kseroks tehnike smo morda preveč pričakovali. Ponatis najpomembnejših listov je dober izhod, četudi je povezan z nemajhnimi stroški.

Ponatisi narodnoosvobodilnega tiska

Tovrstne izdaje so bile tehnično različno pripravljene: od čistega faksimila do ponatisa oziroma kombinacije obojega.

Takoj po osvoboditvi so bile ponatisnjene publikacije z aktualno družbenopolitično vsebino (slovenski, jugoslovanski in sovjetski ter bolgarski avtorji), partizanske pesmi in grafična mapa. Nekateri Kardeljevi teksti so bili v prevodu ponatisnjeni tudi na srbohrvatskem jezikovnem področju (gl. Marija Sentič: Bibliografija o narodnoosvobodilni borbi i socijalističkej revoluciji u Hrvatskoj 1941–1945, Zagreb, 1978).

Sledilo je nekaj ponatisov, pa tudi faksimiliranih izdaj partizanske periodike ob raznih jubilejih oziroma političnih zborovanjih ter ena sama znanstvena izdaja (France Škerl: Slovenski poročevalci 1938–1941, Ljubljana, SKZ, 1951).

V najnovejšem obdobju pa se skuša strokovno in znanstveno pripraviti ponatise in faksimilirane izdaje iz različnih področij in s potrebnimi spremljajočim aparatom. Narejen naj bi bil tudi okvirni načrt za sistematično in selektivno pripravljane letne izdaje. Na ponatis še čakajo npr.: Slovenski partizan oziroma Naša vojska (1941–1945), Osvobodilna fronta (1941–1942), Našim ženam oziroma Naša žena (1942–1945), Kmečki glas (1943–1944), Slovenski pionir (1943–1945), Mlada pest (1943–1944), nekaj najpomembnejših brigadnih glasil in Partizanski zdravstveni vestnik, morda še kakšna partizanska pesmarica in pesniška zbirka in abecednik „Šolo smo odprli“ (1944). Primeren bi bil ponatis brošure Josip Broz – Tito: Borba narodov zaslužnjene Jugoslavije (1944). Na ponatis čakajo tudi partizanski letaki, kakor tudi še nekatera laboriščna glasila. Vse poveljne ponatise oziroma faksimilirane izdaje sem razdelila nekako v 6 skupin:

1. ponatisi publikacij z aktualno politično vsebino
2. pesmi
3. likovne izdaje
4. periodika
5. ostalo
6. znanstvene izdaje.

Ad. 1: Ponatisi publikacij z aktualno politično vsebino:

Marijan Brecelj: O izgradnji slovenske narodne oblasti. Ljubljana, Propagandna komisija pri IOOF 1945. Ponatis izdaje Partizanske tiskarne 1944 in izdaje tehnike v Slov. Konjicah, 1944.

Edvard Kardelj:

Dve poti malih narodov jugovzhodne Evrope. Ljubljana, Propagandna komisija pri IOOF 1945. Ponatis izdaje Triglavске tiskarne 1944.

O današnjih glavnih nalogah zaledja. Ljubljana, Propagandna komisija pri IOOF 1945. Ponatis različnih tiskarn in tehnik iz 1945. leta.

Še en ponatis je izšel v Murski Soboti, pri Piekmurski tiskarni (1945).

Poi nove Jugoslavije. Ljubljana, Propagandna komisija pri IOOF 1945. Ponatis izdaj iz leta 1944, različne tiskarne in tehnike. Zgodovinsko mesto nove Jugoslavije. Ljubljana, Propagandna komisija pri IOOF 1945. Ponatis izdaje tehnike štaba baze JLA v Bariju 1945, ki je izšla pod naslovom „Zgodovinski položaj nove Jugoslavije“.

Boris Kidrič:

Dve vojski, dva značaja in dva namena. Ljubljana, Knjižni zavod

Osvobodilne fronte 1945. Ponatis izdaj iz let 1943–1944, različnih tiskarn in tehnik.

En ponatis je izšel v Celju pri Zvezni tiskarni (1945).

Govor tovariša Kidriča v Kočevju dne 1. oktobra 1943. Ljubljana, Knjižni zavod Osvobodilne fronte 1945. Ponatis izdaje tiskarne na Gorenškem Snežniku in različnih tehnik iz let 1943–1944 (naslov je malce drugačen: „Govor tovariša Kidriča, sekretarja Izvršnega odbora Osvobodilne fronte slovenskega naroda“).

O gradnji narodne oblasti in slovenske državnosti v okviru federativne Jugoslavije. Ljubljana, Propagandna komisija pri IOOF 1945. Ponatis izdaje tiskarne 13A in raznih tehnik iz 1944. leta.

Dve leti osvobodilne fronte. Izšlo v publikaciji Zgodovinska vloga Osvobodilne fronte, Ljubljana, Komunisti, 1981, b.p. (Spomeniki delavskega revolucionarnega gibanja in narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem. 19. in 20. zvezek).

To je ponatis izdaj različnih tehnik 1943–1944 in tiskarne „Ančke 222“ 1944. leta.

Marija Vilfan: Slovenski duhovniki in politiki o Osvobodilni fronti in veri. Ljubljana, Propagandna komisija pri IOOF 1945. Ponatis izdaj tiskarne 13A in raznih tehnik iz 1944. leta.

Sernec, Marušič, Vavpetič, Leskovšek: O vprašanjih lastnine, reda in zakonitosti. Razgovore zapisala Marija Vilfanova. Ljubljana, 1945. Ponatis izdaj različnih tehnik iz 1944. leta.

Naredba o disciplinski odgovornosti vojaških oseb. Ljubljana (1945). Ponatis izdaje tehnike VII. korpusa NOV in POJ 1944 in tehnike baze Glavnega štaba Slovenije 1945.

Sklepi in odloki. Prvo zasedanje Slovenskega narodnega osvobodilnega sveta. Ljubljana, Propagandna komisija pri IOOF 1945. Ponatis izdaj tehnik iz 1944. leta.

Sklepi drugega zasedanja Protifašističnega sveta narodne osvobodilne Jugoslavije. Ljubljana, Propagandna komisija pri IOOF 1945. Ponatis izdaj tiskarn in tehnik iz 1943. leta.

Slovenski zbornik 1942. Ljubljana, DZS 1945. Ponatis izdaje tehnike iz leta 1942.

Josip Broz – Tito: Narodnostno vprašanje v luči narodnoosvobodilne borbe. Ljubljana, Propagandna komisija pri IOOF 1945. Ponatis izdaj različnih tiskarn in tehnik iz leta 1943.

Ivan Ribar: Ustavnost in zakonitost stare in nove Jugoslavije. Ljubljana, Propagandna komisija pri IOOF 1945. Ponatis izdaje Triglavске tiskarne iz 1944. leta.

S. Abalini: Partija Lenina – Stalina. Ljubljana, Agit. prop. komisija pri CK KPS 1945. Ponatis izdaje tiskarne Glavnega štaba NOV in POS iz leta 1945.

I. Fedorov: Religija in cerkev v Sovjetski zvezi. Ljubljana, Propagandna komisija pri IOOF 1945. Ponatis izdaje tiskarne Triglav iz leta 1945.

A. Ilolopova: Junaška obramba Leningrada. Ljubljana, Propagandna komisija pri IOOF 1945. Ponatis izdaje tiskarne Triglav iz leta 1945.

M. Kalinin: O množičnem partijskem delu. Ljubljana, Agit. prop. komisija pri CK KPS 1945. Ponatis izdaj različnih tehnik iz leta 1944.

A. W. Karpinski: Kako si vlada sovjetsko ljudstvo. Ljubljana, Propagandna komisija pri IOOF 1945. Ponatis izdaje tehnike Glavnega štaba NOV in POS iz leta 1945.

M. Kriškova: Sovjetska žena v veliki domovinski vojni. Ljubljana, Propagandna komisija pri IOOF 1945. Ponatis tiskarn in tehnik iz 1944. leta.

Konstantin Paustovskij: Dekle s severa. Ljubljana, Propagandna komisija pri IOOF 1945, str. 3–22. Ponatis izdaje logora NOVJ Gravina iz leta 1944.

A. J. Višinski: Sovjetska država – država novega tipa. Ljubljana, Agit. prop. komisija pri CK KPS 1945. Ponatis izdaje Partizanske tiskarne iz leta 1944.

G. Dimitrov:

Fašizem in delavski razred. Ljubljana, Agit. prop. komisija pri CK KPS 1945. Ponatis izdaj tehnik in tiskarn iz let 1943–1945.

O kadrih. Ljubljana, Agit. prop. komisija pri CK KPS 1945. Ponatis izdaj tehnik in tiskarn iz let 1942, 1944–1945.

Ad. 2: Ponatisi pesmi

Matej Bor (Vladimir Pavšič):

Previharimo viharje. Ljubljana, Cankarjeva založba 1961. Ponatis izdaje iz leta 1942.

Previharimo viharje. Nova Gorica – Ljubljana, ČZP Soča in Partizanska knjiga (1968). Faksimile žepne izdaje tiskarne Podmornica iz 1942. leta.

Pesmi. Ljubljana, Cankarjeva založba 1979. Spremno besedo napisal Lojze Gostiša. Faksimile izdaje tiskarne „Julije“ iz 1944. leta.

Kajuh (Karel Destovnik):

Pesmi. Ljubljana, Propagandna komisija pri IOOF 1945. Ponatis izdaje tiskarne 13A iz 1944. leta.

Pesmi. Prop. odsek II. brigade NO v Postojni, julija 1945. Ponatis v ciklostilni tehniki.

(Drago Destovnik): Pesmi. Senta, II. Udarne brigada „Ljube Škerca“, avgusta 1945. Ponatis v ciklostilni tehniki.

Pesmi. Velenje – Ljubljana, Temeljna kulturna skupnost občine Velenje – Partizanska knjiga 1974. Spremno besedo napisal Emil Cesar. Faksimile izdaje tiskarne 13A iz leta 1944.

Mile Klopčič: Pesmi naših borec (II. zv.). Ljubljana, Propagandna komisija pri IOOF 1945. Izbral in uredil Mile Klopčič, ponatis I. zvezka njegovega zbora iz leta 1944, ki ga je tiskala Partizanska tiskarna.

Pesmi. Ljubljana, Odbor Centralne tehnike KPS 1975. Faksimile izdaj Okrožne tehnike KPS v Ljubljani 1943. leta.

Zapojmo. Ljubljana, Propagandna komisija IOOF 1945. Ni čisti faksimile izdaje Propagandnega oddelka Glavnega štaba NOV in POS 1945.

Ad. 3: Likovne izdaje

Nikolaj Pirnat – France Mihelič: Naša borba. Maribor IOOF 1945. Grafična mapa z 12 linorezi. Ponatis izdaje tiskarne 13A iz 1944. leta.

Prešernova Zdravljica (France Prešeren). Jesenice, Pripravljalni odbor za izvedbo VI. zboru gorenjskih aktivistov pri občinski konferenci SZDL Jesenice, 1974. Faksimile izdaje tiskarne „Trilof“ iz 1944. leta.

Prešernova Zdravljica (France Prešeren). Maribor, Obzorja 1975. Spremno besedo napisal Lojze Gostiša. Faksimile izdaje „Trilof“ iz 1944. leta.

V Kristusovem imenu. Ljubljana, Odbor Centralne tehnike KPS 1976.

Ponatis izdaje „Okrožne tehnike KPS v Ljubljani. Zbirke karikatur iz leta 1943 so dodani še trije letaki Vlasta Kopača in karikature Leona Rupnika, ki jih je prispeval France Uršič. Ostali sodelavci: J. Weiss, N. Omerza, S. Kumar, N. Pirnat, B. Kalin, B. Kobe, D. Serajnik.

Ad. 4: Ponatisi periodičnega tiska

Delavska enotnost (1942–1944). Ljubljana, Republiški svet Zveze sindikatov Slovenije 1954. Spremno besedo napisal Tone Fajfar. Ponatis izdaj 1942–1944.

Delo 1941–1942. Ljubljana, Cankarjeva založba 1947. Ponatis izdaj ima krajši dodatek s pojasnili. Ovitki posameznih števil Dela (v barvah) niso čisti faksimile.

Mlada Slovenija 1941–1942, Mladina 1943. Ljubljana, Mladinska knjiga 1946. (ponatis izdaj iz let 1941–1943 je pripravil Jože Smole).

Ljudska pravica 1943. Ljubljana, Cankarjeva založba 1946. Ponatis izdaj iz leta 1943, v dodatku nekaj posnetkov originalnih ilustracij.

Partizanski dnevnik 1944–1945. Nova Gorica – Koper – Ljubljana, Skupščina občine Nova Gorica – Lipa – Partizanska knjiga 1975. Izbrala in uredila Marjeta Čampa in Branko Marušič. Spremna beseda: Joža Vilfan. Bibliotekarska pojasnila: Marjeta Čampa. Kserografirana izdaja, ni čisti faksimile tiskanih izdaj tiskarne „Slovenije“ 1944–1945.

Ad. 5: Ostalo

Florjan (Svetko Kobal): K.L. Mauthausen. Ponatis brošure, ki so jo izdale različne tehnike 1944. leta. Ponatis je izšel ob avtorjevem spominskem zapisu „Kako je nastala brošura K.L. Mauthausen“ v Loških razgledih 1979, XV., str. 216–230. (ponatis ovitka in vsebine na str. 218 in 223–229).

Mate (Dušan Bravničar): Boj v Jelenovem žlebu. Ponatis izdaj različnih tehnik iz 1943. leta je izšel v brošuri „Šesti partizanski pohod delavcev Ljubljanske banke in Narodne banke SRS v Jelenov žleb v soboto, 31. maja 1980“ na straneh 3–18. Ponatis, ki ni pravi faksimile, je pripravil skupaj s pojasnili Dušan Omahen.

Pelko (Janez Perovšek): Pravljica o Osvobodilni fronti. Ljubljana, Partizanska knjiga 1976. Faksimile izdaje tiskarne „Pravica“ – 7A iz 1944. leta.

Spomenica o prvem zboru slovenskih pravnikov na osvobodjenem ozemlju dne 10. in 11. oktobra 1943. Ljubljana, Dopisna delavska univerza 1977. Faksimile ciklostilne izdaje Belokranjske tehnike 1944.

Josip Vidmar: Lik Markala Tita. Ponatis izdaje tiskarne 13A. 1944, v knjigi Božidarja Jakea, Portret Tita, Ljubljana, DZS 1972.

Ad. 6: Znanstvene izdaje ponatisov oziroma faksimilov

Slovenski poročevalci 1938–1941. Ljubljana, Slovenski knjižni zavod 1951. Izdajo je pripravil France Škerl.

Kapucinski Toti in Toti Stari pisar. Celje, Muzej revolucije Celje 1981. Izdajo sta pripravila Vlado Novak in Janez Šumrada. Faksimilirana izdaja obeh glasil celjskih političnih zapornikov z vsem spremnim aparatom in spremno besedo. Posebnost ponatisa: v faksimilirani obliki so objavljeni tudi vsi rokopisi za oba lista.

Prešernova Zdravljica (France Prešeren). Ljubljana, Komunist 1977. Obsežno spremno besedo je prispeval Boris Paternu. Ponatis obeh izdaj iz leta 1944: tiskarne „Trilof“ in tehnike „Porezen“.

Pesmi partizana Cirila. Ljubljana, Plenum kulturnih delavcev OF in založba Obzorja 1980.

Ta faksimilirana izdaja pesmi Mitje Ribičiča (iz let 1942–1944) je zanimiva tudi po svoji obliki: ponatisnjena je osebnost beležnica, kamor je avtor pisal svoja besedila, ki obsegajo 20 pesmi. Spremni tekst Borisa Paternuja je preveden v srbohrvatski in angleški jezik. (Notni zapis zajema 17 pesmi, tonski zapis – kaseta pa 16 pesmi).

Slovenska partizanska plačilna sredstva. Ljubljana, Narodna banka Slovenije 1977. To je dokaj kompletan ponatis, večinoma čisti faksimile, partizanskih plačilnih sredstev, ki so bila v obtoku. Dodani so še osnutki in risbe. Izdajo sta pripravila Peter Kos in Branko Simčič.

Če resumiramo stanje ponatisov vidimo, da bi bilo treba najprej zapolniti določene vrzeli, ki so nastale zaradi nesistematičnega pristopa ob raznih jubilejnih publikacijah in tako manjkajo pri periodičnem tisku sledeči letniki: Slovenski poročevalci (1942–1945), Mladina (1944–1945), Ljudska pravica (1941 in 1944–1945),

Partizanski dnevnik (1943–1944). Nato pa bi prišel na vrsto izbor ostalih tekstov.

Četudi je najboljša rešitev znanstvena izdaja, pa je vendar možen tudi kompromis v obliki ponatisov s krajšim spremnim tekstom. Na ta način so publikacije takoj dostopne vsem zainteresiranim in se kasneje pripravijo še znanstvene izdaje, ki zahtevajo seveda več časa. Odpira se nova možnost reprodukcije narodnoosvobodilnih tekstov preko lonskih zapisov na ploščah in kasetah.

Bibliografija narodnoosvobodilnega tiska

Bibliografij je nekaj, četudi na kompletno slovensko bibliografijo še čakamo.

Obenem se javlja potreba po bibliografiji člankov iz najvažnejše periodike: od Slovenskega poročevalca in Ljudske pravice do Delavske enotnosti in Dela, kakor tudi do Slovenskega partizana oziroma Naše vojske, Kmečkega glasu, Mladine, Naše žene, Partizanskega dnevnika, Partizanskega vestnika itd.

Poročila TANJUG-a. Izdaja podružnica TANJUG-a za Slovenijo (april 1944 – januar 1945).

Naš tisk v januarju in februarju 1945; Naš tisk v marcu 1945, april 1945, izd. Propagandna komisija pri IOOF.

(Moravec Dušan): Gradivo za bibliografijo slovenskega osvobodilnega tiska. 1. Periodični tisk. Ob razstavi slovenskega osvobodilnega tiska aprila 1945, izd. Propagandna komisija pri IOOF, 1945.

(Jože Udovič): Gradivo za bibliografijo slovenskega osvobodilnega tiska. Slovenski zbornik 1945. Ljubljana, DZS 1945, str. 559 – 606.

Gradnja za bibliografijo o narodnoosvobodilni borbi, knjige, brošure, časopisi i bilteni. Beograd, Direkcija za informacije pri vladi FNRJ 1948.

Gradnja za bibliografijo jugoslovenske periodike. Zagreb 1955 (Anali Leksikografskog zavoda 2).

Miša Šalamun: Slovensko primorsko časopisje. Študijska knjižnica v Kopru, Koper 1961.

Bogdan Žolnir: Partizanski tisk ob Meži, Dravi, Mislinji, Maribor, Obzorja 1962.

Bibliografija tiska mladinske organizacije v narodnoosvobodilnem boju 1941–1945 v knjigi: Dare Jeršek, Milica Kacin, Alenka Nedog, Oris mladinskega gibanja na Slovenskem v obdobju 1941–1945. Ljubljana 1963, str. 171–178.

Marijan Breclj: Bibliografija NOB tiska na Goriškem. Nova Gorica, Goriška knjižnica 1963.

Bibliografija partizanskega tiska na Primorskem. Nova Gorica, Goriška knjižnica 1965.

Bibliografija izdanja u narodnoosvobodilačkom ratu 1941–1945. Beograd, Vojnoistorijski institut 1964.

Jože Bajec: Slovenski časniki in časopisi 1937–1945. Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica 1973.

Jože Krall: Partizanske tiskarne na Slovenskem I., II., III. Ljubljana, Partizanska knjiga 1972–1976.

Jože Krall: Partizanske ciklostilne tehnike v Slovenskem Primorju, Ljubljana, Partizanska knjiga 1981.

Štefka Bulovec: Drobní tisk. Ljubljana v ilegali III., 1967, str.

468–471 (1942. leto) in Ljubljana v ilegali IV., 1970, str. 604–610 (1943–1945).

Darja Ravnihar: Bibliografija letakov iz narodnoosvobodilnega boja za leti 1941–1942 (rokopis v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani).

Darja Ravnihar: Pregled ilegalnega tiska v Ljubljani v letih 1941–1945. Ljubljana v ilegali III., 1967, str. 472–480 (objavljen je le del rokopisa, ki ga hrani arhiv Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani).

Marija Sentič: Bibliografija o narodnoosvobodilačkom ratu i socijalističkoj revoluciji u Hrvatskoj 1941–1945. Zagreb 1978. Bibliografija knjiga i brošura o Josipu Brozu Titu 1941–1980. Rijeka, Izdavački centar Rijeka 1981.

Oponibe

- 1 Metod Mikuž, Pregled zgodovine narodnoosvobodilne borbe v Sloveniji. 1. knj., Ljubljana, CZ 1980, str. 15–17; Marija Oblak-Čarni, Viri za zgodovino Osvobodilne fronte. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja 1966, števil. 1–2, str. 454–455.
- 2 O tisku v arhivih in urejanju te samostojne enote je pisal Gerhard Enders v Archivverwaltungslehre. Berlin 1962, str. 11, 115–118 in 153–155. O poljskih izkušnjah po II. svetovni vojni glede arhiviranja rokopisnih zbirk v knjižnicah je pisal Ljubomir Durković-Jakšić, Teoretsko i praktično nastojanje Poljaka za razgraničenje biblioteka i arhiva. Arhivski pregled (Beograd), 1968, števil. 1–2, str. 153–162.
- 3 Vodnik po arhivih Slovenije (ur. Jože Zontar). Ljubljana 1965, str.: 418–423, 480, 485–486, 493, 495, 499, 503, 505, 508–512, 515, 521, 526, 528–529, 531, 534, 535–536, 537, 538–539, 547. Jože Zontar in Sergij Vilfan: Arhivi v Sloveniji. Ljubljana, Arhivsko društvo Slovenije, 1970, str. 62.
- 4 Marijan Breclj, Bibliografija partizanskega tiska na Primorskem. Nova Gorica, Goriška knjižnica, 1965, str. 18.
- 5 Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem. Ljubljana, Partizanska knjiga 1976, str. 855–856.
- 6 Otmar Kreačič v uvodu k Bibliografiji izdanja u narodnoosvobodilačkom ratu 1941–1945. Beograd, Vojnoistorijski institut 1964.
- 7 Primerjaj: Boro Majdanac, Prilog proučavanju štampe narodnoosvobodilačkog pokreta u Srbiji 1941–1945. godine. Arhivski pregled (Beograd), 1979, št. 2, str. 105–122. Dvadeset godina Instituta za savremenu istoriju 1958–1978. Beograd, ISI 1979, str. 42–48. Mahmud Konjodžić: Riječi istine. Zagreb, Stvarnost (1975) i dr.
- 8 Fran Zwitter, Delo in pomen partizanskega Znanstvenega instituta. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja 1970, števil. 1–2, str. 151–155. Franec Škerl, Znanstveni institut. Zgodovinski časopis 1965–1966, str. 31–63. Janko Liška, Uspehi, vprašanja, načrti. Borec 1967, števil. 5, str. 437–440. Tone Ferenc, Poročilo o delu instituta za zgodovino delavskega gibanja za leto 1959. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja 1960, števil. 1, str. 371–372. Bogdan Osolnik, 10 let dela Inštituta za zgodovino delavskega gibanja in njegovo mesto v slovenskem zgodovinopisju. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, 1970, str. 163–176.
- 9 S(lavko) R(upel), Med partizanskimi tiski v Narodni in univerzitetni knjižnici. Knjiga 1954, števil. 6, str. 290–292 in Oddelek narodnoosvobodilnega tiska v Narodni in univerzitetni

- knjižnici. Borec 1954, štev. 10, str. 409–410. Vida Gaspari-Tausig, Narodna in univerzitetna knjižnica med okupacijo. Knjižnica 1974, štev. 3–4, str. 146–149.
- 10 Marjan Breceelj, Bibliografija 1965, str. 18–20.
- 11 Breda Filo, Drobni tisk v Visokošolski in študijski knjižnici v Mariboru, Knjižnica 1973, str. 81–90.
- 12 Dopolnjevanje obstoječih katalogov in kartotek: dragocene podatke najdemo ne le v arhivu tiskarn in tiskarn in v bibliografijah, ampak tudi v literaturi, ki izhaja pri Partizanski knjigi (med drugim „Knjižnica NOV in POS“), pri Borec; podatki so tudi v lokalnih zbornikih in v reviji Borec.
- 13 Fascikli 32–35 zajemajo zavezniški tisk in italijanski antifašistični tisk. Fascikla 36 in 37 vsebujeta okupatorjevo propagandno literaturo (nemško, italijansko in madžarsko). Neobdelan je še fond kontrarevolucionarnega tiska, ki ga hrani arhiv inštituta (IZDG).
- 14 Ta oddelček hrani tudi katalogizirano gradivo kontrarevolucije: periodika, brošure in letaki.

SUMMARY

THE PRESS DURING THE NATIONAL LIBERATION WAR IN SLOVENIA

Marjeta Čampa

The press during the national liberation war in Slovenia

comprises all the publications which were published periodically and not periodically, as well as the small print, which proceeded from the partisans in the woods, from the occupant jails and from the concentration camps, as well as from overseas partisans in the years 1941–1945. For a historian it presents an important elementary source, especially for the first period of the national liberation war, because there is not enough material from that period.

The press had from that period an important role. The Research Institute at the Slovene National Liberation Council which has received two compulsory copies of each publication since 1944, was well aware of its importance. The great majority of that material is kept by the Record Office of the Institute for History of the Workers' Movement in Ljubljana: 713 titles of the periodicals, 1367 titles of non periodical publications, as well as placards, pamphlets and other small print. The material has been classified into 32 material groups.

The press from the period of the national liberation war is also kept by the Museum of National Revolution of the Socialist Republic of Slovenia, by the National and University Library in Ljubljana (very interesting is the press proceeding from Ljubljana) and Maribor.

At the end of the essay there is the bibliography of the reprints as well as bibliographies of this press.

Uredništvo portala Sistory nima soglasja avtorja za objavo članka

obvestila o pomembnejšem gradivu v domačih in tujih arhivih

INFORMACIJA O GRADIVU SITARSKE IN ŽIMAR-SKE ZADRUGE V STRAŽIŠČU PRI KRANJU

Ratomir Mladenović

Pri izločanju in urejanju gradiva Puškarne v Kranju, ki se je 1975 priključila Delovni organizaciji Savi Kranj in danes dela kot njen TOZD Lovski material in embalaža, sem našel na arhivsko gradivo „Sitarske in žimarske zadruga“ v Stražišču. Po grobi ureditvi je ostalo približno 0,3 tni arhivskega gradiva do leta 1945, medtem ko je povojno gradivo obsejnejše in ga bom uredil nekaj kasneje.

Po ureditvi gradiva do leta 1945, sem iz njega povzel nekaj zanimivosti o delu Sitarsko-žimarske zadruga, ki jih tu objavljam.

Najstarejši dokument sega v leto 1907, to so pravila Sitarske in žimarske zadruga v Stražišču, z dne 9. maja 1907, dokument Razglas vpisa pa nosi datum 15. maj 1907 in ga citiram:

„Pri c.k.r.deželni kot trgovski sodniji v Ljubljani se je izvršil vpis firme „Sitarska in žimarska zadruga v Stražišču“, registrovana zadruga z omejeno zavezo v zadrugi register. Zadruga se opira na zadruga pravila z dne 28.4.1907, ima svoj sedež v Stražišču in namen pospeševati sitarsko obrt in sploh žimarsko obrt v kranjskem okraju.“

Dokaj zanimivo gradivo v fondu, iz katerega se da črpati dosti podatkov o življenju in delu zadruga, so revizijski zapisniki od 1909. do 1931. leta. Po njihovi evidenci je bilo gibanje članstva sledeče: leta 1909 113 članov, 1910 173, 1912 175, (članski delež je bil 200 kron), 1923. leta samo 135, 1925 136, 1929 114 in leta 1931 samo 105 članov.

V dokumentu iz leta 1909 je zadruga navedla, da „nabavlja surovo žimo, katero potem doma obdela in jo potem oddaja svojim članom. Ti izdelajo iz te žime sita in jih prodajo zadrugi, ta pa jih speča med nezadrugnike“. Zadruga se je v teh letih (1907–1910) srečevala z dokaj močno konkurenco z zasebnimi tovararni v Stražišču. Zato v letu 1910 naslovi na deželni odbor preko revizijskega zapisnika željo po prodoru na inozemske trge. Citiram:

„V tem oziru naj bi šel deželni odbor potem obrtno-pospeševalnega urada s tem na roko, da bi imel nastavljenega korespondenta, kateri bi bil zmožen angleškega, francoskega, laškega in ogrskega jezika in ki bi bil zadrugi za korespondenco na razpolago. Z nastavljanjem take uradniške moči, bi bilo prav veliko pomagano, in sicer ne samo Sitarski, ampak tudi Željarski v Kropi, Sodarski v Češnjicah in drugim takim zadrugam, katere eksportirajo svoje izdelke v inozemstvo. Ker pa ima pri zadrugi nad 300 sitarjev s svojimi družinami, torej skupno nad 700 ljudi svoj življenjski obstanek, je poleg od pomoči z nastavljanjem tujih jezikov zmožnega uradnika, tudi primerna podpora nujno potrebna, ker le tedaj bo zamogla zadruga svojim dolžnostim zadostovati

in le tedaj bo tamošnjemu siromašnemu ljudstvu zagotovljen vsakdanji kruh“.

V letu 1912 s pogodbo ustanovi zadruga s firmama Anton Globotschnig in Jakob Bajželj za vse tri tvrdke skupni Osrednji prodajni urad. Zadruga sama pa je imela svoje zaposlene delavce, in sicer enega knjigovodjo, nadalje za svaženje žime 1 predelavca in 5 pomočnikov. V fondu obstoja tudi knjiga zapisnikov osrednjega prodajnega urada in zajema obdobje od leta 1915 do 1934. Iz njih je razvidno, da v letu 1921 zadruga poseduje 119 statev, Globotschnig 67 in Bajželj 67 statev. Na podlagi tega so tudi v letu 1922 razdelili naročila po sledečem ključu: zadruga 47 %, Globotschnig 26,50 % in Bajželj 26,50 %.

Iz knjige zapisnikov sej načelstva in nadzorstva (24.1.1921 do 28.5.1927) je v seji z dne 26.2.1921 zanimiva zabeležka, naj bi bili člani zadruga obenem tudi člani Jugoslovanske strokovne zveze, vendar iz najdenega gradiva ni več razvidno ali se je včlanjenje izvršilo ali ne. Obravnavali so tudi problematiko prodaje in zabeležili so, da je že v letu 1923 še bolj pa v letu 1925 zaloga izdelanih sit izredno narasla: „vendar so bili člani kljub težkemu razpečevanju izdelkov vedno zaposleni. Izdelki so se ta čas razpečevali največ v Nemčiji. Zanimiva je tudi prabeležka iz teh zapisnikov, z dne 12.12.1925. Citiram:

„Ko je zadnjič liberalno-delavska organizacija priredila veselico, je prosila zadrugo za prispevek, katerega ji pa nismo dali. Da ne bodo nasprotniki šinili laži, da je zadruga nasprotna delavcem, predlaga načelnik, da se mesto „Uniji“, članici Šilav Ivani podari primeren znesek, kar se soglasno odobri.“

Še težja situacija glede razpečevanja izdelkov je bila leta 1926 in 1927. Revizijsko poročilo z dne 27.2.1927 pravi, da je bilo podobnih kriz v 20 letnem obstoju zadruga že mnogo. „Z ozirom na veliko trpežnost sitarskih izdelkov in pa vsled hude konkurence s strani žične industrije nastajajo v sitarni od časa do časa stagnacije, tekom katerih tudi pri najugodnejših ponudbah ni mogoče izdelkov sproti razpečevati“, (citat iz zapisnika).

Leta 1929 je bil ustanovljen nov „Osrednji prodajni urad“, v katerem so bili Sitarska in žimarska zadruga Stražišče, tvrdka Jakob Bajželj in tvrdka Valentin Benedik. V letu 1931 je bila zopet kriza prodaje, čeprav je imel Osrednji prodajni urad v Nemčiji, Franciji, Italiji in Bolgariji svoje zastopnike.

Leto 1936 je zanimivo po tem, da zadruga izda nova Pravila. V letu 1937 razširi svoje poslovanje še na Tunis, Alžir in Dansko. Največ problemov pa so imeli pri poslovanju z Nemčijo, ker je bila tam huda konkurenca „veliko slabših“ a cenejših izdelkov iz Poljske. V tem letu je zadruga praznovala 30-letnico obstoja in zaradi zanimivosti citiram priprave za proslavo, ki so bile sklenjene na občnem zboru 6.6.1937:

„Načelnik je poročal glede proslave 30-letnice zadruga predlog načelstva in nadzorstva, ki je bil na zadnji seji na dnevnem redu. Proslava 30-letnice naj se po njenju

načelstva in nadzorstva, radi štedljivosti praznuje skromno. Proslava naj bi se obhajala na sv. Joštu, kjer naj bi bila kot uvod proslave sv. maša, po sv. maši pa zborovanje na prostem, na katero naj se povabi govornik, ki naj bi bil po možnosti inteligent, ki je bil učenec ustanovitelja slovenskega združništva Dr. Janez Evangelista Kreka. Na predvečer proslave naj bi mogočen kres iz sv. Jošta oznanil praznik stražiških sitarjev. Po zborovanju na prostem naj se priredi za člane zadruge skupno kosilo. Mnogoštevilni zadrugarji so načelnikovo poročilo sprejeli z odobravanjem na znanje in poverili novi odbor, da po lastni uvidevnosti določi za to proslavo primerno nedeljo."

V letu 1938 je tvrdka Jakob Bajželj šla v konkurs, zadruga pa je morala prevzeti dolg Osrednjega prodajnega urada. Boriti pa so se morali tudi za zaščito svoje obrti s carinsko zaporo, ki je razvidna iz želje v pismu Narodni banki kraljevine Jugoslavije in ker v kratkem obrazloži smisel sitarstva v Stražišču citiram: „Podpisana zadruga, kot legalna zastopnica velike večine izdelovalcev sit, tkiv in eedil od konjske dlake v Stražišču, kjer se ta domača industrija že 300 let izvršuje, prosi naslov, da odkloni vsako prošnjo za dodelitev deviz, ki naj bi se plačale za iz inozemstva uvožene in kakorkoli že deklarirane „Izrade od konjske dlake po tar. br. 355 carinske tarife ad. 1“ Razna eedila za cedjenje olja i masti . . . , ker za uvoz teh ni nikakega utemeljenega razloga. V Stražišču in okolici je sitarska obrt (domača industrija) tako razvita, da je v stanu kriti ne le vso potrebo jugoslovanskega trga, temveč mora iskati za 90 % produkcije odjemalce na evropskih in izvenevropskih tržnicah. Poleg tega pa je kvaliteta stražiških izdelkov od konjske dlake tako odlična, da ti uživajo najboljše sloves po celi Evropi in tudi drugih delih sveta.“ Od leta 1937 pa do 1941 sta v gradivi še dva zapisnika, sej načelstva in nadzorstva, medtem ko zapisniki sej občinskih zborov manjkajo in jih nismo našli. Zadnja 34. letna skupščina je bila 14.3.1941, torej tik pred vojno. Nekaj gradiva sega tudi čez okupacijsko obdobje, kot je knjiga Denarni listi (izkaz blagajne), ki se je vodila do 28. junija 1941 v slovenščini, zajema pa obdobje od 20.2.1937 do 11.8.1947. Ohranjena je tudi knjiga odstopne od 10.2.1912 do 19.2.1940, vabila občinskih zborov 31.3.1935 do 27.6.1943, medtem ko zapisnikov ni. Ohranjene so tudi bilance od 1932. leta do 1944. leta, kar kaže, da je izdelovanje sit tudi med vojno potekalo dokaj nemoteno.

Za zaokroženo celoto dela zadruge naj omenim še dva povojna dokumenta, ki zaključujeta fond do vključno leta 1945. To je dopis z dne 16. maja 1945 s strani Sitarsko žimarske zadruge Vaškemu odboru OF, češ, da so nemške oblasti v Kranju zaplenjena sita shranili v skladišču Landrata v Kranju in prosijo za vrnitev le-tih in še drugih stvari v združno posest.

Drugi dokument pa datira z 10.6.1945, in sicer je to zapisnik ustanovne skupščine nove žimarske in sitarske zadruge v Stražišču pri Kranju. Citiram:

„Z ozirom na to, da je OF doprinesla k osvoboditvi naše domovine največje žrtve, smo podpisani lastniki žimarskih in sitarskih obratov sklenili, da ustanovimo novo žimarsko in sitarsko zadrugo, da s tem podpremo OF na gospodarskem polju. Osnovno glavnico določimo na DIN 2.000.000 -, katera se plača z gotovino ali pa z blagom. Sporazumno si razdelimo deleže kakor sledi:

Združna tovarna žime (solastnica tvrdke Ješe)	15 %
Sitarska in žimarska zadruga	15 %
Masterl Vilko	15 %
Masterl Dinko	15 %
Bajželj Janez	8 %
Bajželj Anton	8 %
Vindišar Joško	8 %
Kavčič Simon	8 %
Kavčič Avgustin	8 %

Okrožni odbor OF ljubljanskega okrožja, odsek za industrijo in rudarstvo prosimo, da nas podpremi z vsemi potrebnimi direktivami, ker je naš cilj pri ustanovitvi nove zadruge samo v tem, da podpremo in izboljšamo narodno gospodarstvo Slovenije“.

Predvojni del fonda je že prevzel Zgodovinski arhiv Ljubljana, enota za Gorenjsko s sedežem v Kranju.

ZUSAMMENFASSUNG

INFORMATION ÜBER DAS ARCHIVGUT DER SIEB- UND ROHHAARGENOSSENSCHAFTEN IN STRAŽIŠČE BEI KRANJ

Ratomir Mladenović

Der Autor, der als Archivar in der Arbeitsorganisation Sava Kranj beschäftigt ist, gibt in seinem informativen Beitrag eine kurze Schilderung des Archivgutes aus dem Bestand der Sieb- und Rohhaargenossenschaften in Stražišče bei Kranj für die Zeitperiode 1907–1947. Er macht uns an die wichtigeren Dokumente bzw. ihren Inhalt aufmerksam, den er durch die Zitate aus dem originalen Archivgut vorstellt. Das letzte wird im Historischen Archiv von Ljubljana, die Abteilung in Gorenjska, die Sitz in Kranj hat, aufbewahrt.

ARIHIVSKO GRADIVO O VODNIH NAPRAVAH NA KAMNIŠKEM IN DOMŽALSKEM OBMOČJU

Dušan Bahun

Zgodovinski arhiv Ljubljana je od Skupščine občine Kamnik prevzel del gradiva iz fonda Okrajno glavarstvo Kamnik, ki ga sicer hrani Arhiv SRS, tako imenovane „vodopravne spise“. Ti se nanašajo na gradnje in popravila vodnih naprav, vodopravne spore ter regulacije voda, kajti okrajna glavarstva so v Avstriji in predvojni Jugoslaviji kot državna upravna oblastva imela med drugim tudi pristojnost izdajati soglasja k postavitvam vodnih naprav ter razsojati v vodopravnih sporih. Okrajno glavarstvo Kamnik je teritorialno obsegalo območje današnjih občin Kamnik in Domžale. Samo gradivo časovno zajema obdobje 1817–1941, s predpisi pa seže nazaj celo do leta 1702, medtem ko količinski obseg gradiva znaša 3,2 tm.

V samem fondu je bilo gradivo razvrščeno po zadevalih glede na investitorje, zasebne in družbene oziroma stvarne zadeve, ki niso bile vezane na fizično ali pravno osebo. Poleg tega fond obsega tudi načrte vodnih naprav, za katere ni povsem jasno, ali gre pri njih za gradnje le-teh in so spisi izgubljeni, ali pa so le priloge k vodnim knjigam, ki jih v fondu sicer ni, kar je bolj verjetno. Vodne knjige so predstavljale seznam vseh vodnih naprav ter njihovih lastnikov, vodilo pa jo je okrajno glavarstvo. Za kompleksen pregled nad vodnimi napravami služijo situacijske skice po občinah Okrajnega glavarstva Kamnik, izdelane v 60-ih letih 19. stoletja. Le neznaten del gradiva se ne nanaša na vodne naprave. Pri tem bi bilo izdvojiti zlasti elektrifikacijo Kamnika v letih 1912–1913.

Vodne naprave se pojavljajo v glavnem na Kamniški Bistrici, Mlinščici, Pšati, Črni, Reki, Radomlji, Rači in Nevljici ter še na nekaterih manjših vodah.

Zasebni investitorji so postavljali mline, žage, stope in kovačnice ter včasih tudi vodne jezove in mostove. Gre torej za vodne objekte, ki izrabljajo moč vode za svoj pogon. Mlini ponavadi niso stali ob bregu naravnega vodnega toka, ampak je bilo skorajda praviloma treba dograditi še mlinščico ali mlinski potok (rake), ki je bila do njil speljana od jezua. Pred jezom se je voda nabirala, na kolesa pa se je spuščala z zatvornico. Pred zatvornico so bile postavljene grablje (tudi grabljice ali rešetke), da voda ni zanašala med lopate različne šare, ki bi ustavila kolo ali pa polomila lopate. Mlini so lahko imeli od 1–5 mlinskih kamnov (mlinčkov). Poleg mlinov so bile ponavadi postavljene tudi stope, kjer so predelovali proso v pšeno in ječmen v ješprenj. „Mlini“ vseh vrst so bili postavljeni ob brzicah rek in potokov, skratka tam, kjer je imela voda dovolj strmega, kajti lena in globoka voda za pogon mlinov in žag ni bila kdo ve kako pripravna. Morala je imeti dober padec, da so jo po rakah napeljali na mlinsko kolo, po odtočnem jarku pa na naslednje kolo pri „spodnjem“ mlinu ali pa nazaj v strugo. Sprva so kot pogonsko sredstvo uporabljali vodna kolesa, konec 19. in v začetku 20. stoletja pa vodne turbine oziroma električne generatorje.

Za vsako pomembnejšo vodno napravo sta k spisu priložena tudi načrt le-te in situacijska skica, pri postavitvah mostov in montažah vodnih turbin ali električnih generatorjev pa tudi statični izračun in tehnično poročilo. Sicer pa je moral vsak potencialni investitor namera-

vano postavitev vodne naprave najprej prijaviti okrajnemu glavarstvu, ki je potem razpisalo ogled, h kateremu so bili poleg investitorja pritegnjeni tudi gradbeni in hidrotehnični ter včasih elektrotehnični strokovnjaki. Vsi ti so potem na licu mesta podali svoja strokovna mnenja za ali proti nameravani gradnji. Ob soglasju mnenj vseh teh izvedencev je okrajno glavarstvo prosilcu izdalo gradbeno dovoljenje. Ko je ta gradnjo svoje vodne naprave dokončal, je moral zopet zaprositi za kolavdacijo oziroma odobritev le-te. Ugotovitvi, da vodna naprava ustreza vsem splošnim in tehničnim predpisom ter nasploh ne ogroža javnih ali privatnih interesov, je sledilo končno dejanje – vpis vodne naprave in njenega lastnika v vodno knjigo.

Med lastniki vodnih naprav je večkrat prihajalo do vodopravnih sporov, ko so si prišli navzkriž interesi ene ali druge strani. Vzroki so bili največkrat v odvajanju vode in postavitvah vodnih jezov, zaradi česar je prišlo do motenj v obratovanju prizadete strani. Ta se je pritožila okrajnemu glavarstvu, ki je podobno kot ob gradnjah razpisalo ogled na licu mesta in poskušalo uskladiti interese obeh strani. Taki spori so se včasih lahko vlekli tudi po več let.

Poleg zasebnikov so postavljale vodne naprave ali pa izrabljale moč vode za pogon strojev tudi različne tvrdke, kot npr. Titan, Vesna in Bistra v Kamniku, v Domžalah Medic & Zankl, Ljudevit Marx, Ladstätter in Oberwalder, na Količevem Bonač, v Mengšu Privovarna Mengeš, v Šmarci Tamburnino & Weingartner in Triglav, v Črni Kaolin–Črna, na Duplici Remec, v Srednjih Jaršah Tovarna platnenih izdelkov in še nekateri manjši industrijski ter obrtni obrati. Tako je tvrdka Titan v obdobju 1919–1934 zgradila več obratov in hidrocentralo na Kamniški Bistrici, tvrdki Medic & Zankl ter Ljudevit Marx pa sta v Domžalah postavili tovarno lakov in barv. Bonač je na Količevem postavil kartonažno tovarno ter več vodnih naprav in hidrocentralo na Mlinščici in Kamniški Bistrici. V Šmarci je vodno moč Mlinščice za obratovanje izkoriščala tovarna sodov, v Mengšu na Kamniški Bistrici pa je obratovala pivovarna. Tvrdka Kaolin–Črna je za potrebe lastnega obratovanja v Črni na istoimenskem potoku postavila hidrocentralo. Že tedaj so posebno skrb posvečali odvajanju odpadnih industrijskih voda v javne vode. Odpadne vode niso smele vsebovati strupenih snovi oziroma so morale biti prečiščene do te mere, da javnih voda niso onesnaževale.

Občine so kot take največjo pozornost posvečale gradnjam mostov in regulacijam voda oziroma gradnjam vodovodov. Tako je občina Loka postavila čez Pšato lesen most, občina Kamnik javno kopališče ob Nevljici, občina Tuhinj vodovod v Srednji vasi, občina Mengeš most čez Pšato v Pristavi, občina Stranje betonski most čez Kamniško Bistrico v Stranjah, občina Moste železobetonski most čez Pšato v Mostah, občina Dob prav tako železobetonski most čez Račo v Dobu ter občina Paloviče vodovod iz Studenca v Spodnjih Palovičah, občina Kamnik cestni most čez Kamniško Bistrico v Kamniku, občini Brezovica in Moravče pa skupaj vodovod Vrh–Viševke–Sv. Trojica–Moravče iz vaškega studenca pod vasjo Vrh. Občina Radomlje je čistila in izravnila potok Radomljo, občina Dob potok Rovščico v Dobu, občina Šmarca je zavarovala bregove Kamniške Bistrice, sama Kamniška Bistrica pa je bila regulirana od Domžal do Duplice, od izliva v Savo do Male Loke ter od Ihana do Domžal v obdobju 1901–1912, 1921–1939 pa

so se posvečali čiščenju potoka Mlinščice v Kamniku. Zaradi nekoliko zapoznelega gospodarskega razvoja so prav najrazličnejše vodne naprave ob naših rekah in potokih dolga leta v največji meri predstavljale značilno podobo „delovne“ slovenske pokrajine. Veliko število teh je ohranilo svojo prvotno podobo vse do današnjih dni. Ob njih se lahko poglobljamo v zgodovino te naše dejavnosti, za katero smo se vse doslej mnogo premalo zanimali. Zaradi tega nam vodopravni spisi iz fonda Okrajno glavarstvo Kamnik nudijo bogat vir za proučevanje razvoja naše ustvarjalnosti na telničnem področju.

ZUSAMMENFASSUNG

DAS ARCHIVGUT ÜBER DIE WASSERANLAGEN IN KAMNIK UND DOMŽALE GEBIET

Dušan Bahun

Das Historische Archiv von Ljubljana hat von der

Gemeindeversammlung Kamnik einen Teil des Archivgutes der Bezirkshauptmannschaft Kamnik übernommen, das sich beinahe ausschliesslich auf den Bau und Ausbesserung der Wasseranlagen (die Mahlmühlen, Sägemühlen, Schmieden, Hydrozentralen, Brücke usw.) bezieht, sowie die Rechtsstreite und Regulierung der Flüsse Kamniška Bistrica, Mlinščica, Pšata, Črna, Reka, Radomlja, Rača und Nevljica als auch der Bächleine in Kamnik und Domžale Gebiet.

Aus dem 19. Jhs. wurden meistens die Entwürfe von den Mahlmühlen, Sägemühlen, Stampfen, Schmieden, Wehranlagen und Brücken aufbewahrt, vom Ende des 19. Jhs. weiter aber tauchen auch sehr interessante Projekte und das Archivgut über die Hydrozentrale auf, die von den Privaten und verschiedenen Firmen wie z. B. Titan Kamnik, Medic & Zankl in Domžale, Bonač in Količevo, dem Kaolinbergwerk in Črna usw. aufgebaut wurden. Ausser der Hydrozentrale werden auf den Flüssen und Bächen auch andere Wasseranlagen errichtet, die die Wasserkraft für den Maschinenbetrieb ausbeuteten. Neben den Baudokumenten und Projekten der Wasseranlagen gibt es im Bestand auch die Akten über die Rechtsstreiten, die wegen der ausserordentlich grossen Zahl der Wasseranlagen sehr häufig vorkamen.

Bis zum heute wurden nur einige Wasseranlagen aufbewahrt, darum das aufbewahrte Archivgut eine sehr wertvolle Forschungsquelle der wirtschaftlichen Entwicklung in Kamnik und Domžale Gebiet vorstellt.

DVE NOVI PRIDOBITVI ARHIVA SR SLOVENIJE

Peter Ribnikar

V letu 1982 je Arhiv SR Slovenije pridobil arhivsko gradivo dveh uglednih slovenskih javnih in kulturnih delavcev, katerih arhivsko gradivo ne predstavlja samo pomembno dopolnitev arhivskih fondov Arhiva, temveč tudi obogatitev za raziskovalce slovenske politične in kulturne zgodovine od leta 1848 dalje. Te dve pridobitvi sta privatna arhivska fonda Lojzeta Udega in Ivana Murnika.¹

Lojze Ude,² rojen leta 1896 v Križah pri Trzinu, bорец za priključitev slovenske Koroške v letih 1918–1919 k Jugoslaviji, diplomirani pravnik in pred drugo svetovno vojno odvetnik v Lenartu v Slovenskih goricah, aktivist Osvobodilne fronte in prvi predsednik Verske komisije pri Slovenskem narodnoosvobodilnem svetu, vršilec dolžnosti direktorja Znanstvenega inštituta, po vojni pa vodja Inštituta za narodnostna vprašanja Univerze v Ljubljani, predsednik Zveze prostovoljcev borcev za severno mejo 1918–1919 ter ugledni znanstvenik in raziskovalec zgodovine koroških Slovencev in njihovega boja za doseg

narodnostnih pravic, je v svoji oporoki prepustil svoje arhivsko gradivo Arhivu Slovenije. Gradivo je predala Arhivu njegova vdova.

Privatni arhiv Lojzeta Udega vsebuje njegovo korespondenco, koncepte člankov in razprav, njegove govore, ki jih je imel na spominskih slovesnostih borcev za severno mejo, fotografsko gradivo ter gradivo Zveze prostovoljcev borcev za severno mejo 1918–1919, gradivo Kluba koroških Slovencev, prepise uradnih dopisov nastalih v letih 1918–1920 ter gradivo nekaterih koroških borcev, aktivnih udeležencev v bojih za Koroško v letih 1918–1919. Velik del prevzetega gradiva predstavljajo časopisni izrezki iz slovenskih in nemških časopisov in se nanašajo na najrazličnejšo problematiko, predvsem pa na boj slovenske manjšine na avstrijskem Koroškem za uveljavitev njihovih pravic.

Najpomembnejši del Udetovega privatnega arhiva predstavlja korespondenca z vidnimi slovenskimi javnimi in kulturnimi delavci. Ta sega v čas zadnjih let obstoja stare Jugoslavije ter sega do konca njegovega aktivnega udejstvovanja. V korespondenci je zajet utip političnega stanja na Slovenskem tik pred drugo svetovno vojno, v povojni korespondenci pa so vidne Udetove vezi s

političnimi delavei v domovini ter kulturnimi delavei v zamejstvu, zlasti v Celoveu in Trstu. Udetova zasluga je tudi v prizadevanju za pravilno ovrednotenje generala Maistra in vseh borev za severno mejo 1918–1919, kar je tudi razvidno iz njegovega gradiva.

Arhivsko gradivo Lojzeta Udetaja je bilo prevzeto v neurejenem stanju in brez popisa. Gradivo zaenkrat še ni dostopno za uporabo.

Druga, po količini skromnejša, vendar izredno dragocena in pomembna pridobitev, pa je privatni arhiv Ivana Murnika, katerega je Arhiv odkupil od njegovih dedičev. Ivan Murnik,³ slovenski rodobljub in politik, je bil rojen na Otoku pri Radovljici leta 1839. Murnik je končal pravne študije ter je bil po poklicu odvetnik in kasneje ugledni slovenski politik. Bil je član uredniškega odbora Novie in nato tudi odgovorni urednik Novie, poslanec v deželni in državni zboru, odbornik Trgovinske in obrtne zbornice na Kranjskem, predsednik Kmetijske družbe, predsednik Dramatičnega društva v Ljubljani, odbornik ljubljanskega Sokola in odbornik v drugih narodnih društvih. Bil je tudi mecen slovenskih kulturnih delavcev na prelomu tega stoletja. Umrli je leta 1913.

Arhivski fond Ivana Murnika obsega 346 enot arhivskega gradiva, ki jih sestavljajo privatna korespondenca, uradna korespondenca, brzojavke, zapisniki, potrdila, diplome, letaki, osmrtnice, fotografije, literarni teksti, zgodovinski teksti ter razni tisk. Lastnik je pred prodajo vse gradivo popisal in ga razvrstil v 36 skupin, ki jih je oblikoval po vsebinskih kriterijih, po provenienci in po koresponden-
tiah.

Najobsežnejši in tudi najpomembnejši del fonda predstavlja privatna korespondenca, ki jo sestavljajo pisma, dopisnice in razglednice vidnejših slovenskih političnih, literarnih in likovnih delavcev druge polovice 19. stoletja. Med korespondenti so Janez Bleiweis, Lovro Toman, Janko Kersnik, Tomo Zupan, Janez Meneinger, Fran Levstik, Luka Svetec, Valentin Zarnik, Josip Cimperman, Josip Vošnjak, Henrik Tuma, Radoslav Razlag, Ivan Šušteršič, Ivan Tavčar, Simon Gregorčič, Josip Stritar, Gregor Krek, Fran Erjavce in še drugi ugledni Slovenci. Izmed slovenskih likovnikov pa so ohranjena posamezna pisma Alojza Šubica, Janeza Šubica, Jurija Šubica, Mateja Sternena, Josipa Germa, Alojza Gangla, Alojza Repiča, Janeza Vurnika in Ivana Franketa. Privatna korespondenca Ivana Murnika vsebuje dragocene podatke in zapise o kulturnem in političnem življenju na Kranjskem v času preporoda slovenske kulturne in politične misli, zlasti od taborskega gibanja dalje. Med Murnikovo korespondenco so ohranjena tudi pisma kroga sodelavcev Slavjanskega Juga, najštevilnejša so pisma Djura Klariča. Omeniti je še dve pisni Antona Aleksandra grofa Auersperga – Anastazija Gruna iz leta 1865 ter eno pismo in zgodovinski sestavek o poštni reformi, ki ga je napisal Lovro Kosir.

Poleg korespondence vsebuje arhivski fond Ivana Murnika še drugo zelo dragoceno arhivsko gradivo. Ohranjeni dokumenti se nanašajo na delovanje društva za brambo narodnih pravic „Slovenija“, na Dramatično društvo v Ljubljani, na delovanje Južnega Sokola v Ljubljani ter na tabor 9. maja 1869 v Vižmarjih pri Ljubljani, za katerega je ohranjeno 6 pisem in 16 pozdravnih brzojav iz raznih krajev Slovenije ter iz Prage, Dunaja, Gradea, Trsta in Celovea.

Murnikov arhiv in v njem ohranjeni dokumenti vsebujejo obogatitev virov za slovensko politično in kulturno zgodovino od leta 1848 dalje. Na osnovi ohranjenih

dokumentov se Ivan Murnik predstavlja v novi luči, njegova vloga in njegovo delovanje kot odvetnik, narodnjak, politik in gospodarstvenik se dopolnjuje še z vlogo mecen slovenskim kulturnim delavcem na prelomu 19. v 20. stoletje.

Opombe

- 1 AS, Akcesijska knjiga, 1982, Vpis števil. 1857, 1867
- 2 Mala splošna enciklopedija, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1976. 3. knjiga, črka P do Ž, str. 574
- 3 Slovenski biografski leksikon, Ljubljana, 1935. Zvezek 6, str. 177

ZUSAMMENFASSUNG

ZWEI NEUE ERWERBE DES ARCHIVS DER SR SLOWENIEN

Peter Ribnikar

In seinem Beitrag der Autor informiert über die Erwerbung von zwei privaten Archiven und zwar von Lojze Ude (1896–1982) und Ivan Murnik (1839–1913). Die beiden waren wichtige slowenische kulturelle und politische Arbeiter, der erste in der Gegenwart, der zweite aber in der 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts. Ihre Archive, insbesondere ihre private Korrespondenz erhält uns wertvolle Angaben für die Forscher der slowenischen Geschichte und Kultur. Das Archivgut von Lojze Ude ist bedeutungsvoll für die politische Absonderung des slowenischen Volkes, besonders für den Kampf der slowenischen Freiwilligen für die nördliche Grenze in 1918–1919, das Archivgut von Ivan Murnik aber für die kulturelle und politische Geschichte der Slowenen in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts. Das Archivgut der beiden Persönlichkeiten stellt für das Archiv der SR Slowenien eine ausserordentliche Erwerbung vor.

iz prakse za prakso

NAVODILO ZA ODBIRANJE ARHIVSKEGA GRADIVA IZ DOKUMENTARNEGA GRADIVA DRUŽBENOPOLITIČNIH ORGANIZACIJ

Liljana Ciglar

Zakon o naravni in kulturni dediščini in Pravilnik o odbiranju in izročanju arhivskega gradiva arhivu ob drugih nalogah in obveznostih nalaga arhivu tudi pripravo pismenega navodila za odbiranje arhivskega gradiva iz dokumentarnega gradiva.

Te naloge smo se delavci Zgodovinskega arhiva Ljubljana lotili v letu 1982. Pripravili smo navodila za imetnike arhivskega gradiva po določenih dejavnostih tako za gospodarstvo, šolstvo, zdravstvo in socialno varstvo, SIS za področje družbenih dejavnosti, društva in družbenopolitične organizacije, katerih navodilo bom predstavila v tem sestavku.

Osnovo za nastanek navodila predstavlja poznavanje dokumentarnega gradiva, ki nastaja pri delovanju družbenopolitičnih organizacij. Odločila sem se za podroben pregled gradiva organizacije SZDL na terenu, in sicer pri Občinski organizaciji SZDL Ljubljana Center, Mestni organizaciji SZDL Ljubljana ter Medobčinskemu svetu SZDL ljubljanske regije. Ta seznam sem primerjala s seznamom gradiva ostalih družbenopolitičnih organizacij (ZS, ZSMS, ZZB NOV), ki so nastali ob obiskih na terenu, kot tudi s sumarnimi popisi arhivskega gradiva fondov, ki se nahajajo v arhivu.

Iz ugotovitve, ki je temu sledila, da se pri vseh družbenopolitičnih organizacijah pojavljajo enake kategorije gradiva, naj naštejem nekatere: zapisniki sej, splošni akti o organiziranosti in načinu delovanja družbenopolitične organizacije, programi dela, poročila o delu, gradivo evidenc, smo se odločili za tako imenovano splošno navodilo oziroma seznam arhivskega gradiva za vse družbenopolitične organizacije. Ta seznam bomo po potrebi dopolnili pač glede na vrste gradiva, ki nastajajo pri določeni družbenopolitični organizaciji. Ta navodila smo poslali vsem organizacijam z izjemo organizacij ZK Slovenije, za katere pripravljamo seznam oziroma navodilo v sodelovanju z Zgodovinskim arhivom CK ZK Slovenije.

Preden si ogledamo seznam dokumentarnega gradiva, ki ima lastnosti arhivskega gradiva je potrebno opozoriti na naslednje:

1. Namen navodila je ob tem, da podaja seznam dokumentarnega gradiva, ki ima lastnosti arhivskega gradiva tudi ta, da olajša delo osebam (največkrat je to administrativno osebje) pri odbiranju arhivskega gradiva ter je temu tudi prilagojena struktura seznama.

2. Določene kategorije gradiva, ki smo jih v seznamu združili oziroma navedli v okviru posebnih skupin, bodo največkrat zajete že v okviru skupine gradivo za seje in se v tem primeru ne bodo posebej odbirale.

3. Gradivo za seje smo oblikovali kot posebno skupino ločeno od skupine zapisniki sej, ne glede na to, da se

praviloma pojavlja kot sestavni del zapisnika seje, iz naslednjih razlogov: a) da smo pri skupini zapisniki sej lahko opozorili, da so mišljene seje, sestanki vseh organov, teles in drugih oblik delovanja določene družbenopolitične organizacije; b) da smo pri skupini gradivo za seje opozorili na kategorije arhivskega gradiva kot so: sklepi, stališča, izjave, politične smernice, ki se praviloma sprejemajo na sejah; c) da smo opozorili, da druga razmnožena ali tiskana gradiva drugih družbenopravnih oseb, ki jih dobe le v obravnavo in ne v reševanje, ne predstavljajo arhivskega gradiva.

4. Skupina gradivo v zvezi z volitvami, ki zajema gradivo predvolilne dejavnosti, politične aktivnosti ob volitvah in analize volitev, zaradi vrste gradiva, ki se pojavlja, ne predvideva odbiranja pri imetniku ampak v arhivu.

5. V seznam gradiva, ki ima lastnosti arhivskega gradiva, smo vključili tudi zapisnike, poročila osnovnih oziroma krajevnih organizacij, saj le te predstavljajo temeljne oblike organiziranosti družbenopolitičnih organizacij in kot take vsebujejo podatke o življenju oziroma delovanju ljudi v KS, DO, šoli.

6. Poleg gradiva, ki smo ga navedli pod točko 3c ne predstavlja arhivskega gradiva še spisovno gradivo (pri družbenopolitičnih organizacijah označeno tudi kot prejeti oziroma poslani spisi); slike z drugimi družbenopravnimi osebami bo moč slediti iz spisovnih evidenc, ki smo jih vključili v seznam arhivskega gradiva.

7. Z gradivom delovne skupnosti, računovodstva, se navodilo ne ukvarja, nismo ga uvrstili med kategorije arhivskega gradiva in ga morajo družbenopolitične organizacije same hraniti na podlagi pozitivne zakonodaje, ki ureja ta vprašanja.

Seznam dokumentarnega gradiva, ki ima lastnosti arhivskega gradiva:

1. Zapisniki sej (kompletni in skrajšani):

- organov in oblik dela DPO (konferenca, odbor, svet, predsedstvo, izvršni odbor, problemske konference)
- teles (komisij, odborov, svetov, koordinacijskih odborov, sekcij)
- nadzornih odborov, finančnoadministrativnih komisij
- teles za podeljevanje priznanj, odlikovanj
- drugih oblik delovanja organizacije (posvetovanja, javne razprave, tribune)

2. Gradivo za seje:

- sklepi, stališča, politične smernice, izjave, poročila, informacije
- druga gradiva za seje, razen razmnoženega ali tiskanega gradiva drugih družbenopravnih oseb in društev, ki ga DPO dobi v obravnavo ne pa v reševanje

3. Splošni akti:

- statutarni sklepi, poslovniki
- druga pravila o organiziranosti in načinu delovanja DPO

4. Programi dela (letni, srednjeročni), akcijska izlo-dišča
5. Poročila o delu, analize dela, analize političnih akcij, manifestacij, itd.
6. Letni finančni načrti in zaključni računi
7. Akti o ureditvi ustanovitelskega razmerja (sredstva javnega obveščanja)
8. Gradivo v zvezi z volitvami:
 - predvolilna dejavnost
 - politična aktivnost ob volitvah
 - analize volitev
9. Gradiva posvetovanj, tribun, javnih razprav
10. Seznani, kartoteke, evidence DPO:
 - krajevnih DPO, osnovnih organizacij
 - članstva (razen SZDL)
 - članov organov, teles
 - nagrajencev, dobitnikov priznanj, udeležencev NOV, aktivistov OF, udeležencev oktobrske revolucije, itd.
 - partizanskih grobišč, spominskih znamenj
11. Dokumentacija spomenikov in obeležij NOB
12. Zbrano gradivo o zgodovini DPO, kraja, področja
13. Spominsko gradivo o NOB in delavskem gibanju (intervjuji, izjave, spomini, topografija)
14. Gradivo o sodelovanju s pobratenimi mesti (zapisi o sodelovanju, programi sodelovanj in srečanj)
15. Gradivo mladinskih delovnih akcij
16. Gradivo proslav, manifestacij (vabila, plakati, scenariji, govori, pozdravna pisma)
17. Časopisni članki o delovanju DPO
18. Letna statistika DPO
19. Fotografije in filmi
20. Glasila, publikacije DPO
21. Evidence o spisih (delovodniki, indeksi, klasifikacijski načrti)
22. Zapisniki, poročila, plani, informacije, analize, prejeti od krajevnih organizacij ali osnovnih organizacij.

SUMMARY

INSTRUCTIONS FOR WEEDING OF THE RECORDS FROM THE DOCUMENTARY MATERIAL OF THE SOCIO-POLITICAL ORGANIZATIONS

Liljana Ciglar

The written instructions for weeding of the records from the documentary material of the socio-political organizations have been prepared on the basis of the knowledge of the documentary material, which proceeds from their activity. Therefore a detailed survey of the documentary material of the socio-political organizations has been made, the lists of the material, which had been prepared after official visits in those organizations in the past years, have been used, as well as the summary lists of the records of the fonds, having been already classified in the archive. As we have found out that all the socio-political organizations as a rule have the same material categories (session records, general acts on the organizations: activity, working programmes, working reports, evidence material), we decided to prepare the so called general instructions for all of the socio-political organizations, except for the League of the Communists. The list will be completed with respect to the special kinds of the material, proceeding from the activity of a certain socio-political organization.

In her contribution the authoress publishes a list of the documentary material, which has the characteristics of the records, and calls attention to the intention of the instructions, as well as the structure of the list. She explains more in details some categories of the material, that is the criteria, on the basis of which they will be weeded. The authoress also calls attention to those kinds of the documentary material, which are not classified among the categories of the records, so that the socio-political organizations are obliged to keep them by themselves on the basis of other positive legislation

VALORIZACIJA DOKUMENTARNEGA GRADIVA V SOVJETSKI ZVEZI

Vladimir Žumer

V času od 5. do 14. oktobra 1982 sem v okviru programa kulturnih stikov s tujino pri Kulturni skupnosti Slovenije obiskal nekaj državnih arhivov Sovjetske zveze v Moskvi, in sicer:

1. Glavno arhivsko upravo pri Svetu ministrov ZSSR:
 - organizacijsko planski oddelek,
 - oddelek za prevzemanje in valorizacijo arhivskega gradiva,
 - oddelek za pisarniško poslovanje in upravne arhive,
 - državno arhivsko inšpekcijo ter
 - računalniški center,

2. Vsezvezni znanstveno-raziskovalni inštitut za dokumentalistiko in arhivistiko (VNIIDAD),
 3. Centralni državni arhiv Oktobrske revolucije, višjih organov državne oblasti in organov državne uprave ZSSR,
 4. Centralni državni arhiv narodnega gospodarstva ZSSR,
 5. Centralni državni arhiv literature in umetnosti ZSSR.
- Po vnaprej pripravljenem programu strokovnega dela sem se na splošno seznanil s teorijo in prakso arhivskega dela v Sovjetski zvezi, predvsem z organizacijo in pristojnostmi državnih arhivov, organizacijo dela, planiranjem in normativi dela, znanstvenoraziskovalnim delom na področju arhivistike, z osnovami dokumentalistike in pisarniškega poslovanja, konservacijo, restavracijo, mikrofilmiranjem in računalniško obdelavo arhivskega gradiva ter tipičnimi strokovnimi vprašanji arhivistike kot je kompletiranje „državnega arhivskega fonda ZSSR“, valorizacijo ustvar-

julcev in arhivskega gradiva, popisovanjem gradiva, izdelavo pripomočkov za uporabo gradiva, izdajateljsko dejavnostjo arhivov in ne nazadnje z organizacijo uporabe arhivskega gradiva za raziskovalno dejavnost. V vseh arhivih so mi omogočili vpogled v njihovo strokovno delo, tako da sem teoretična načela lahko primerjal s praktičnim delom, z uspehi in problemi, ki se pojavljajo v praksi.

Poleg splošnega spoznavanja arhivske službe in arhivov sem glavni del obiska namenil proučevanju enega temeljnih problemov arhivistike v svet, to je valorizaciji dokumentarnega gradiva, ki ima trajen pomen za znanost in za kulturo. V okviru te teme sem se podrobno seznanil s teoretičnimi in praktičnimi dosežki in problemi valorizacije arhivskega gradiva, predvsem na VNIIDAD, kjer sem prejel tudi strokovno literaturo za to vprašanje. V državnih arhivih, ki sem jih obiskal, pa sem lahko primerjal praktično izvajanje teoretičnih načel valorizacije. Poudariti je treba, da je arhivska služba v Sovjetski zvezi centralizirana, tako da se tudi vrednotenje dokumentarnega gradiva in odbiranje arhivskega gradiva opravlja po vnaprej določeni metodologiji in konkretnih navodilih.

* * *

Osnovni cilj valorizacije dokumentarnega gradiva oziroma „ekspertize vrednosti dokumentov“ v Sovjetski zvezi je zagotoviti optimalno kompletiranje „državnega arhivskega fonda“, ki ima trajen politični, narodno-gospodarski, znanstveni, socialno-kulturni in zgodovinski pomen.¹ To je definicija arhivskega gradiva oziroma dokumentov, ki predstavljajo „državni arhivski fond ZSSR“ v razvejanem sistemu državnih arhivov, to je od centralnih državnih arhivov, preko arhivov zveznih in avtonomnih republik, krajev, oblasti, okrožij, rajonov in mest, pa do specialnih državnih arhivov pri ministrstvih, komitejih, akademijah, muzejih, itd.

Osnovne naloge valorizacije so:

- določanje vrednosti dokumentov in odbiranje za prevzem v državne arhive,
- proučevanje funkcij in organizacije tvorcev fondov,
- določanje rokov hrambe dokumentov,
- določanje strukture arhivskega gradiva, ki odgovarja pristojnostim posameznih državnih arhivov,
- doseči popolnost državnega arhivskega fonda ter ne nazadnje,
- najti možnost, da se zaradi stalnega povečevanja količine dokumentarnega gradiva ob vse večjem številu ustanov, organizacij in podjetij v SZ, zmanjša obseg trajnega arhivskega gradiva, pod pogojem, da se v optimalnih merah ohrani gradivo, ki odraža vse aspekte političnega, ekonomskega in kulturnega življenja države. Razvoj teorije in prakse valorizacije v SZ po oktobrski revoluciji je bil tesno povezan z razvojem arhivske dejavnosti, vendar vedno kot eno od temeljnih vprašanj, tako da so sedanji dosežki vredni pozornosti in posnemanja. V 20-tih letih so razvili dve metodi valorizacije:

- neposredna ocena dokumentov,
- ocena na podlagi tipskih seznamov,

ter uvedli sistem ekspertnih organov, ki delujejo v organizacijskem smislu popolnoma nespremenjeno še danes. Konec 50-tih let, ko se je že pojavil problem vse večjega obsega najstajajočega gradiva, je prišlo do novih metodoloških pravil odbiranja, s ciljem ohranitve opti-

malnega obsega arhivskega gradiva. V 60-tih in 70-tih letih je prišlo do večjih sprememb v metodologiji valorizacije s tem, da so bili bistveno dopolnjeni kriteriji odbiranja, s poudarkom na kriterijih odbiranja arhivskega gradiva, ki se duplira ter na kriterijih odbiranja arhivskega gradiva s ponavljajočimi informacijami in podatki. Prav v zadnjem času pa je poudarek na izdelavi novih kriterijev za določanje oziroma izbor ustvarjalcev arhivskega gradiva. Rezultati teoretičnih raziskav so objavljeni v številnih člankih, razpravah, samostojnih publikacijah in učenikih.² Omeniti je treba predvsem VNIIDAD, ki se prvenstveno ukvarja s problemi valorizacije.

Naj na kratko povzamemo kriterije valorizacije dokumentarnega gradiva, ki so teoretično zelo podrobno obdelani in so osnova za sestavljanje konkretnih seznamov za odbiranje arhivskega gradiva in obenem tudi za določanje rokov hrambe dokumentarnega gradiva. Opozoriti je treba na to, da so sovjetski državni arhivi pristojni tudi za pisarniško poslovanje in določanje operativnih rokov hrambe gradiva. Ne ločujejo rokov „trajno“ in „trajno operativno“. S trajno označujejo le arhivsko gradivo, ki ga prevzemajo v državne arhive, vse ostalo dokumentarno gradivo pri ustvarjalcih pa ima določene konkretne časovne roke hrambe (od 6 mesecev do največ 75 let). Kljub zelo obširnimi nalogam na področju varstva arhivskega gradiva pred prevzemom v državne arhive, najbolj poudarjajo končni cilj, to je formiranje „državnega arhivskega fonda ZSSR“.

Kot osnovni kriterij odbiranja navajajo pomen vsebine dokumentov s podrobnimi opozorili na vsebinski pomen dokumentov, ki jih je treba proučevati od primera do primera. Po vsebini ločijo tri skupine dokumentov:

- osnovna skupina, ki bi jo pri nas lahko primerjali s stvarnimi zadevami (plani, poročila, analize, statistika, itd.), ki jo v največji meri odbirajo za trajno hranjenje,
- pomožna skupina, kamor uvrščajo predvsem finančno, komercialno in proizvodno dokumentacijo, ki ima le začasni informacijsko-dokumentarni pomen,
- tretjo skupino sestavljajo osebni dokumenti oziroma pri nas tako imenovane osebne zadeve, ki imajo pomen le določen čas, valorizirajo pa se praviloma šele po preteku rokov hrambe od primera do primera.

Drugi enakovreden kriterij valorizacije je „pomen tvorca fonda“ oziroma pomen ustvarjalca gradiva. Čim večji je pomen ustanove, organizacije ali podjetja v sistemu centralizirane družbene in državne ureditve, toliko večjo vrednost ima njihovo gradivo. Po tem pravilu proučujejo pristojnosti in pomen ustvarjalcev. Leta 1960 je Glavna arhivska uprava izdala splošna navodila za sestavo spiskov ustvarjalcev arhivskega gradiva, od katerih bodo arhivi prevzemali gradivo. Na podlagi teh navodil so arhivi strogo v okviru svojih pristojnosti in območja delovanja sestavili tri spiske ustvarjalcev. Pri sestavljanju spiskov tudi v Sovjetski zvezi prihaja do „sporov“ med arhivi glede pristojnosti. Prvo skupino ustvarjalcev sestavljajo centralni organi oblasti in državne uprave Sovjetske zveze ter zveznih in avtonomnih republik. Na zveznem, republiškem, krajevnem in oblastnem nivoju državni arhivi prevzemajo gradivo vseh ustvarjalcev s področja uprave, sodstva, gospodarstva, kulture, znanosti, šolstva, političnih organizacij, zvez, itd. Na tem nivoju prevzemajo arhivsko gradivo od vseh ustvarjalcev in v celoti. Prevzemanje v celoti ne pomeni prevzemanje celotnega dokumentarnega gradiva, pač pa le odbrano arhivsko gradivo, ki je določeno v seznamih dokumentov, dolo-

čenih za prevzem v državne arhive. Po strokovni oceni znaša količina prevzetega gradiva od navedenih ustvarjalcev prve skupine do 4 procenke. Naša ocena, da predstavlja arhivsko gradivo slovenskih republiških in občinskih upravnih organov 40 do 60 procentov dokumentarnega gradiva, je naletela pri strokovnjakih za valorizacijo na veliko začudenje.

Drugo skupino sestavljajo ustanove, organizacije in podjetja pretežno rajonskega in mestnega značaja, katere uvrščajo na spiske po zelo ostrih kriterijih, vendar strokovno zelo pretehtanih. Od ustvarjalcev druge skupine prevzemajo arhivi le specifično arhivsko gradivo, ki ga ne vsebujejo fondi nadrejenih organov, po oceni od 1 do 4 procenke. V seznamih za odbiranje je to gradivo točno določeno. Osnovna kriterija selekcije ustvarjalcev druge skupine sta dva:

- izbor enega ali dveh ustvarjalcev ene panoge oziroma dejavnosti na določenem upravnoteritorialnem območju v primeru, da so zelo številni,
- če pa je istovrstnih ustvarjalcev malo ali pa so specifični po pristojnostih ali dejavnostih, uvrstijo v spiske vse in določijo le specifične kategorije gradiva za odbiranje.

Tretjo skupino predstavljajo ustvarjalci, od katerih gradiva ne prevzemajo.

Ocena pomena ustvarjalcev predstavlja enega glavnih kriterijev valorizacije dokumentarnega gradiva. VNHAD pripravlja dopolnitev tega kriterija, kar bo po dosedanjih rezultatih raziskave še v večji meri zmanjšalo število ustvarjalcev, od katerih prevzemajo arhivsko gradivo. Praviloma imajo torej državni arhivi dva spiska ustvarjalcev, ponekod pa tudi tretjega, na katereni so ustvarjalci, katerih pomen še proučujejo. Valorizacijo ustvarjalcev naj ilustriram s podatkom, objavljenim v glasilu „Sovetskie arhivy“ leta 1980.³ Od preko dva milijona registriranih organov, ustanov, organizacij in podjetij v Sovjetski zvezi prevzemajo državni arhivi arhivsko gradivo od 236.000 ustvarjalcev, torej od vsakega desetega. Število ustvarjalcev in procent prevzetega gradiva sta rezultat teoretičnega in praktičnega pristopa k problemu valorizacije, ki ga pri nas ne kaže avtomatično presajati, kaže pa uporabiti pozitivne rezultate pri nadaljnjem delu na tem področju. Ob tem kriteriju naj omenim le še sledeče: praksa v Sovjetski zvezi je pokazala, da bi kazalo iz posameznih kategorij gradiva ustvarjalcev ene panoge ali dejavnosti, ki niso na spiskih za prevzem, oblikovati tako imenovane „zbirne fonde“. Na primer: zbirni fond srednjih šol nekega rajona naj bi obsegal le matične liste in zapisnike učiteljskih konferenc, ker jih ni v fondih višjih državnih organov, itd.

V nadaljevanju naj le naštejemo še ostale kriterije za odbiranje:

- pomen dogodkov, časa in kraja nastanka gradiva,
- avtorstvo dokumentov (ne tvorec fonda!),
- dupliranje gradiva,
- dupliranje in sumiranje podatkov in informacij,
- stopnja ohranjenosti dokumentov posameznega fonda,
- fizična sestava dokumentov,
- paleografske, jezikovne, umetniške in druge značilnosti,
- pravni pomen dokumentov in
- obseg fonda.

Navedeni kriteriji so v strokovni literaturi podrobno obdelani z množico konkretnih primerov in opozoril. Ustavil bi se le pri kriteriju fizične sestave dokumentov,

ki v veliki meri pogojuje odbiranje, predvsem v najnovejšem času, ob uvajanju računalniške obdelave podatkov in mikrofilmanja na eni strani, na drugi strani pa uporaba vse manj kvalitetnega papirja in kemičnih sredstev zapisov. Vse več je papirja, ki je obstojen le kratko dobo, pisava pa zbledi že po nekaj letih. Kar se tiče računalniške obdelave podatkov v arhive ne prevzemajo magnetnih trakov in diskov, ampak le pisane ali tiskane končne elaborate, ki so rezultat računalniške obdelave. V kolikor se ustvarjalci poslužujejo mikrofilmanja, arhivi prevzemajo gradivo v originalu, to je na papirju. V primerih slabe kakovosti papirja ali zapisov sproti preverjajo pomen dokumentov in se odločajo za konservacijo, kserokopiranje, fotokopiranje ali pa le za varnostno mikrofilmanje. Obstojnost mikrofilmov in diskov pri računalniški obdelavi je po najnovejših podatkih 120 let. Novost, ki sicer ne sodi na področje valorizacije, začnemo pa jo v računalniškem centru pri Glavni arhivski upravi, je računalniška obdelava fotografij, filmov in zvočnih zapisov, ki obenem pomeni prenos tovrstnega arhivskega gradiva na povsem nov medij, obenem pa tudi konservacijo in restavracijo.

Povrnimo se nazaj k valorizaciji, konkretno k postopku. Sestav dokumentov, ki so določeni za prevzem v državne arhive in roke hrambe dokumentarnega gradiva opredeljujejo s tako imenovanimi „seznami dokumentov“, ki so normativni akti. Na tem področju so daleč pred nami. Seznane dokumentov lahko razdelimo v dve skupini:

1. tipski sezname dokumentov, ki določajo roke hrambe ali določajo dokumente za prevzem v državne arhive in jih sestavljajo arhivski strokovnjaki ter
2. specialni (konkretni) sezname, ki določajo roke hrambe ali določajo dokumente za prevzem in jih na osnovi tipskih seznamov sestavljajo ministrstva ter zvezni in republiški upravni organi za posamezna področja oziroma resorje ter za večje skupine organizacij, ustanov ali podjetij.

Tipске in specialne sezname odobrijo ekspertno nadzorne komisije in potrjujejo Glavna arhivska uprava pri Svetu ministrov ZSSR ter glavne arhivske uprave pri Svetih ministrov posameznih zveznih republik. Vsakemu posameznemu ustvarjalcu torej ni potrebno sestavljati lastnega seznama, ampak uporabljajo pri odbiranju arhivskega gradiva specialne sezname za področje ali resor v katerega spadajo. Obvezno so dolžni upoštevati specialne sezname, ki določajo dokumente za prevzem v državne arhive in specialne sezname z roki hrambe dokumentarnega gradiva.

Največ sprememb in dopolnitev so doživeli tipski sezname z roki hrambe od leta 1955 do leta 1977, ko je bil izdan zadnji „Seznam tipskega dokumentarnega gradiva, ki nastaja pri poslovanju ministrstev, uprave, in drugih ustanov, organizacij in podjetij z določenimi roki hrambe dokumentov“. Citirani tipski seznam vsebuje roke hrambe ločeno za ustvarjalce, ki oddajajo gradivo v arhiv in tiste, ki ne oddajajo gradiva. Kot je bilo že omenjeno ne ločujejo med pojmom „trajno arhivsko gradivo“ in „trajno operativno gradivo“. Ustvarjalci, katerih arhivsko gradivo prevzemajo državni arhivi, v celoti oddajajo gradivo z oznako „trajno“. Za vse ostale kategorije gradiva so določeni roki hrambe, in sicer najdaljši 75 let (zlasti za personalno dokumentacijo). Pri tovrstni dokumentaciji je tudi največkrat opomba „ekspertno nadzorna komisija“, kar pomeni, da komisija državnega arhiva po preteku roka hrambe določi konkretne kriterije za

odbiranje in kasnejši prevzem v arhiv. Presenečajo zlasti zelo kratki roki hrambe, seveda s stališča naših izkušenj na tem področju. V opombah so pri posameznih dokumentih ali zadevah navedeni specifični kriteriji odbiranja ali roki hrambe, ki jih ni mogoče določiti čisto, temveč glede na vsebino, dolžino pravne veljavnosti, čas vpisovanja, itd. Posamezni dokumenti oziroma zadeve v tipškem seznamu so razvrščeni v klasifikacijsko shemo, ki temelji na tipičnih funkcijah posameznih strok ali panog. Klasifikacija vsebuje 21 osnovnih skupin, ki so tipične za vse ustvarjalce: 1. upravljanje, vodenje in kontrola; 2. organizacija; 3. planiranje; 4. financiranje; 5. knjigovodstvo; 6. kadri; 7. delo; 8. znanje zadeve; 9. proizvodnja; 10. investicije in investicijsko vzdrževanje; 11. kvaliteta proizvodnje, tehnična kontrola in standardizacija; 12. znanstveno raziskovalno delo; 13. izobraževanje in kultura; 14. socialne zadeve; 15. pravne zadeve in sodstvo; 16. vzdrževanje in skladiščenje; 17. transport in zveze; 18. administrativno-gospodarske zadeve; 19. izdajateljska dejavnost; 20. pisarniško poslovanje in arhiv; 21. delo partijskih in sindikalnih organizacij.

Tipškemu seznamu z roki hrambe je priložen „tipski pravilnik o arhivu ustvarjalca“ in „tipski pravilnik o stalno delujoči ekspertni komisiji ustvarjalca“. Na podlagi tipških seznamov sestavljajo specialne ali konkretne sezname z roki hrambe za posamezna področja, panoge, resorje ali večje skupine ustvarjalcev. Klasifikacijsko shemo prilagodi svojim specifičnim potrebam, funkcijam, pristojnostim oziroma dejavnostim.

Drugo vrsto tipških seznamov predstavljajo tipski sezname dokumentov za prevzem v državne arhive. Te sezname so izdelali v letih od 1965 do 1973, kn je izšel „Seznam dokumentov za prevzem v državne arhive ZSSR“, ki določa le arhivsko gradivo, ne pa rokov hrambe. Odgovoriti je treba, zakaj je potrebna dvojna vrsta tipških seznamov, če že tipski sezname z roki hrambe dokumentov določajo tudi arhivsko gradivo za prevzem v arhiv. Treba je poudariti, da tipski sezname za prevzem kvalitetno dopolnjujejo tipske sezname dokumentov z roki hrambe v dveh stvareh:

1. vsebujejo vse arhivsko gradivo, ki predstavlja državni arhivski fond ZSSR, in sicer za področja:

- državne oblasti,
- uprave,
- sodstva,
- narodnega gospodarstva in
- družbenih dejavnosti.

2. Točno določajo ustvarjalce, od katerih arhivi prevzemajo določeno vrsto arhivskega gradiva. Osnova za takšno določitev je bila poprejšnja valorizacija ustvarjalcev po pomenu v centralizirani državni ureditvi in prončitev vertikalnega in horizontalnega dupliranja dokumentov ter dupliranja in sumiranja podatkov in informacij. Na osnovi tipškega seznama ministrstva in državni upravni organi sestavljajo svoje specialne sezname dokumentov za prevzem v državne arhive.⁴ Tisti ustvarjalci, ki so dolžni sestavljati specialne sezname z roki hrambe, upoštevajo kombinacijo vseh vrst tipških seznamov.

Poglejmo še organizacijo valorizacije dokumentarnega gradiva in postopek odbiranja arhivskega gradiva.⁵ Pri Glavni arhivski upravi deluje Centralna ekspertna nadzorna komisija, ki je nekakšen najvišji organ za valorizacijo, odbiranje in kompletiranje državnega arhivskega fonda ZSSR. V ostalih državnih arhivih za to področje skrbijo ekspertne nadzorne komisije.

Za organizacijo praktičnega dela valorizacije, odbiranje in pripravo gradiva za prevzem delujejo pri ministrstvih, višjih državnih upravnih organih in centralnih organih družbenih organizacij centralne ekspertne komisije. Pri vseh ostalih podrejenih ustanovah, organizacijah in podjetjih pa delujejo ekspertne komisije, ki jih sestavljajo direktorji splošnih služb (odgovorni za arhiv) ter strokovnjaki in kvalificirani delavci, ki so najbolj usposobljeni za določanje znanstvenega in praktičnega pomena dokumentarnega gradiva. Ekspertne komisije ustvarjalcev, ki so na spiskih za prevzem, so dolžne vsako leto oziroma v roku dveh let odbirati iz celotnega dokumentarnega gradiva arhivsko gradivo vseh organizacijskih enot ustvarjalca. Odbirani arhivsko gradivo popišejo v „opise dokumentov trajne vrednosti“ po določeni klasifikacijski shemi ali na podlagi organizacijske strukture. Opise dokumentov preverjajo in potrjujejo ekspertne nadzorne komisije arhivov. Po potrditvi opisov dokumentov ustvarjalci lahko uničijo gradivo, ki so mu pretekli roki hrambe, vendar le za obdobje, za katero je bilo odbirano arhivsko gradivo. Uničevanje dokumentarnega gradiva dokumentirajo le pri ustvarjalcih, naših izvršilnih izločitvenih seznamov ne poznajo. Vsi ostali ustvarjalci, katerih gradivo arhivi ne prevzemajo, uničujejo gradivo brez vednosti ali soglasja arhivov. Poudariti je treba, da opisi odbiranih dokumentov, praviloma omejenih na obdobje enega leta, služijo državnim arhivom po prevzemu kot osnovno informacijsko pomagalo za uporabo gradiva določenega fonda (do katalogizacije in izdelave drugih pripomočkov za uporabo).

Sezname dokumentov in dokaj enostaven postopek odbiranja in popisovanja arhivskega gradiva je pripeljal do zavidljivih konkretnih rezultatov. Uradni podatek, da je 236.000 ustvarjalcev, ki so na spiskih za prevzem, odbiralo in vneslo v opise dokumentov kar 83 procentov arhivskega gradiva,⁶ kaže na pravilno usmeritev teorije valorizacije. Dodati je treba, da imajo arhivi z ustvarjalci pri delu v „zunanjih službah“ enake težave kot pri nas (to so kadrovske, pomanjkanje arhivskih skladišč, neodgovornost). Za razliko pa imajo arhivi v Sovjetski zvezi kadrovske izredno močne oddelke „zunanje službe“, ki na račun ustvarjalcev opravljajo tudi naloge, ki bi jih po pravilih morali ti sami (predvsem odbiranje in popisovanje arhivskega gradiva).

Ob primerjavi teorije in prakse valorizacije dokumentarnega gradiva v Sovjetski zvezi in v naši republiki lahko ugotavljamo, da je naša nova usmeritev na podlagi Zakona o naravni in kulturni dediščini ter Pravilnika o odbiranju in izročanju arhivskega gradiva arhivu pravilna. V delokrog naših arhivov sicer ne spada tudi urejanje pisarniškega poslovanja in določanje operativnih rokov hrambe, zato moramo biti toliko bolj usmerjeni na pripravo teoretičnih osnov in kriterijev odbiranja arhivskega gradiva, na izdelavo tipških seznamov za odbiranje, dajanje konkretnih navodil za odbiranje itd. V določeni meri so nam izkušnje sovjetskih arhivistov, kljub različni družbenopolitični ureditvi, lahko v pomoč pri nadaljnem delu. Seveda pa je nujno združiti strokovne moči republiškega in pokrajinskih arhivov in obravnavati valorizacijo kompleksno od republiškega do krajevnega nivoja.

Opombe

1. Pravilnik o državnem arhivskem fondu ZSSR, 4. april 1980, Sovjetski arhivi, Moskva 1980, zvezek 4, str. 4–10.

- 2 Teorija in praksa arhivskega dela v ZSSR (učbenik), Moskva 1980, str. 60–117; Metodologija odbiranja dupliranega dokumentarnega gradiva, Moskva 1969; Osnovna pravila odbiranja dokumentov s ponavljajočimi informacijami, Moskva 1976.
- 3 F.I. Dolgih, Delo arhivskih ustanov države – na nivo novih nalog, Sovjetski arhivi, Moskva 1980, zvezek 4, str. 23.
- 4 Na primer: Seznam znanstveno tehnične dokumentacije za prevzem v državne arhive ZSSR, Moskva 1971
- 5 Glej op. 1, str. 7–8.
- 6 Glej op. 3.

ZUSAMMENFASSUNG

DIE AUSWERTUNG DES DOKUMENTARISCHEN SCHRIFTGUTES IN DER SOWJETUNION

Vladimir Žumer

Der Beitrag ist Ergebnis des Besuches des Autors in der Hauptarchivverwaltung beim Ministeriumsrat in der Sow-

jetunion, sowie auch in einigen sowjetischen Staatsarchiven. Der Autor möchte sich näher mit den theoretischen und praktischen Errungenschaften bei der Auswertung des dokumentarischen Schriftgutes vertraut machen.

Der Hauptziel der Auswertung ist die optimale Vervollständigung des „Staatsarchivfonds der Sowjetunion“ zu versichern, das eine dauerhafte politische, national-wirtschaftliche, wissenschaftliche, sozial-kulturelle und historische Bedeutung hat. Theoretisch sehr eingehend ausgearbeitete Auswertungskriterien ermöglichen die Festlegung:

1. des Archivgutes für die Aussonderung und Uebernahme seitens der Staatsarchive, und
2. der operativen Aufbewahrungsfristen des dokumentarischen Schriftgutes.

Das Verfahren hinsichtlich der Archivgutsaussonderung und Vernichtung des überflüssigen dokumentarischen Schriftgutes ist vorgeschrieben. Es wird von den zentralen Archivfachkommissionen der Beständegestalter bzw. -erzeuger geführt.

Die Zusammensetzung der Dokumente, die für die Uebernahme in die Staatsarchive festgelegt sind, sowie die Aufbewahrungsfristen des dokumentarischen Schriftgutes, werden durch die speziellen Listen der Dokumente, die normative Akten sind, bestimmt.

ALI SE LAHKO ARHIV VKLJUČI V VZGOJNO IZOBRAŽEVALNI PROCES MLADEGA ČLOVEKA?

Marija Grabnar

Vrednost arhiva se vsekakor kaže v čim dostopnejšem, čim bolj urejenem gradivu, ki je na voljo raziskovalcu. Najrazličnejša znanstvena raziskovanja, ki tako ali drugače osvetljujejo našo preteklost in pogojujejo ovredno-

tenje kateregakoli naroda, nujno slonijo na proučevanjih primarnih virov.

Želja oziroma zavest o vrednosti poznavanja lastne narodne preteklosti, se mlademu človeku oblikuje spontano, oblikujejo mu jo najrazličnejši dejavniki, od ožjega družinskega okolja do številnih vplivov današnje družbe. Nemalo lahko vpliva na celotno situacijo šola, se pravi celoten vzgojno izobraževalni sistem.

Arhiv SR Slovenije je že nekajkrat sodeloval z Zavodom

za šolstvo v akciji Znanost mladini, šole pa so redno informirane tudi o naših razstavah. Na tem mestu želimo govoriti o možnostih organiziranih obiskov, ki bi se vključevali v redni pouk, s to prakso inteno namreč v naši ustanovi že nekaj izkušenj.

Do leta 1964 lahko o obiskih študentov in srednješolcev končaj govorimo, po tem letu pa so občansko prihajale šolske skupine večinoma gimnazijcev, dve do tri skupine letno, nekajkrat tudi študentje pedagoške akademije in oddelka za zgodovino na filozofski fakulteti.

Opazen porast zanimanja za arhiv, njegovo vlogo pri raziskovanju naše preteklosti je čutili zadnja tri ali štiri leta. Verjetno so na to vplivale postavljene razstave, akcije kot npr. Dnevi odprtih vrat, tudi sicer se arhiv danes mnogo bolj odpira javnosti, kot se je v preteklosti. Od decembra 1982 do februarja 1983 sta prišli vsaj dve skupini srednješolcev na mesec. To so bili večinoma višji razredi ljubljanskih gimnazij, pedagoške gimnazije, srednje vzgojiteljske šole, poklicne administrativne šole. Najrazličnejše strokovne šole, tehnične šole doslej niso pokazale dosti zanimanja za arhiv.

Večini srednješolcev je to prvi stik z arhivom, prvo seznanjanje z delom in pomenom takšne ustanove, zato predavanja ne izpadejo v smislu obdelave posameznih tem, temveč skušajo dijakom razložiti pomen arhiva, arhivske dejavnosti na sploh, v Sloveniji, s posameznimi arhivskimi dokumenti pa dokazati njihovo vrednost za poznavanje ali kakršnokoli proučevanje preteklosti. Da je dijakom ta povezava čim nazornejša, skušamo upoštevati njihovo poznavanje obdobja, ki ga predstavljeni dokumenti argumentirajo, profil srednje šole, ki jo obiskujejo. Tako na primer sestavek o simptomih in zdravljenju kolere iz začetka prejšnjega stoletja dijakinjam srednje medicinske šole kaže na razširjenost te bolezni na Slovenskem, iz teksta zvenijo, kakšen je bil način ugotavljanja, zdravljenja kolere v tistem obdobju itd.

Drug tak primer arhivskega gradiva, ki je učencem izredno zanimivo in ob katerem lahko nakažemo vrsto možnosti informacij, so matične knjige. Običajno pokažemo več različno starih knjig, da lahko učenci sami sledijo razvoju vpisovanj, vse od preprostih vpisov osnovnih podatkov v najstarejših knjigah, do predpisanih, poenotjenih oblik v kasnejših matičnih knjigah. Opozorimo jih na vrsto statističnih podatkov, ki jih raziskovalcu nudi to gradivo kot npr. socialna struktura prebivalstva, migracija prebivalstva itd.

V konservatorsko – restavratskem oddelku, edincem te vrste v Sloveniji, se srednješolci seznanjajo z restavriranjem starih pergamentnih listin, dokumentov pisanih na ročno izdelanem papirju, spoznajo originalne stare vezave knjižnega gradiva.

Predavanja trajajo eno, največ tri šolske ure, odvisno pač od želje poslušalcev. Za solidno predstavitev arhiva in arhivskih dokumentov sta potrebni vsaj dve šolski uri.

Odziv učencev je dokaj različen in varira od navideznega, pasivnega poslušanja, do zanimivega zastavljanja vprašanj že med samim predavanjem. Intenzivnost zanimanja ne pogojuje vrsta šole, pač pa predhodna seznanjenost, obča informiranost dijakov o tovrstni problematiki, splošna razgledanost, iz katere, kot je že bilo povedano, tudi izhajamo. Na to pa vsekakor lahko vpliva učitelj sam, z lastnim odnosom do vključevanja ogledov kulturnih ustanov v učni program, povsem jasna je namreč razlika med naključnim obiskom kot npr. ob koncu šolskega

leta, ali organiziranim v dopolnitev, ali pojasnilo k že predavani šolski snovi.

Vprašanje je sedaj, kaj in v kolikšni meri lahko na celotno situacijo vpliva arhiv. Kot prvo lahko poskrbimo za ustrezno informiranje o sami možnosti obiskov v naši ustanovi. Dosedanje seznanjanje je bilo vendarle bolj slučajno, odvisno od ambicij posameznih učiteljev in informacij, ki so jih dobile šolske skupine ob ogledih arhivskih razstav.

Informacija naj bi čim konkretnje nakazala, kaj vse lahko dijakom v dvo ali triurnem predavanju predstavimo, od splošne predstavitve arhiva, ogleda najzanimivejših arhivskih eksponatov, tako kot je to do sedaj v praksi, do predstavitve posebej zaželenih dokumentov. Da sedaj se je namreč izkazalo, da je večkrat tudi učiteljem to prvi obisk v naši ustanovi, in si osnovne informacije o arhivu šele pridobivajo, možnosti popestritve učnega programa se zavedajo ob koncu ogleda, in jim je to bolj napotilo za naslednji obisk.

Organizirano vključevanje ogleda arhiva v učni program bi zahtevalo boljše urejenost obiskov, predvsem po telnični plati. Šolani naj bi bile na voljo določene ure v tednu, tako zaradi arhivista-predavatelja, ki organizira ogled arhiva in mu je to zaenkrat ena izmed delovnih nalog, kot zaradi ostalih delavcev, ki bi jih nepredvideni ogledi šolskih skupin motili pri delu.

Šole naj bi bile pravočasno informirane, ob začetku šolskega leta, ko se učni programi oblikujejo in se lahko predvidijo korelacije med posameznimi predmeti. Arhiv namreč hrani bogato gradivo, ki vsestransko osvetljuje našo preteklost.

Precejšnja možnost bo v usmerjenem izobraževanju nudil pouk arhivistike. Predavatelj bo prisiljen pokazati dijakom osnovne principe urejanja gradiva na samem gradivu, tembolj pa bo to zanimivo, če bo učenec vedel, zakaj hranimo določeno gradivo, kje je njegova vrednost, se pravi, da bo arhivistika v povezavi z ostalimi učnimi predmeti, zgodovino, zemljepisom, slovenščino itn. v dobrši meri osvetlila vir informacij, na katerem sloni znanstveno raziskovanje.

Vseskozi poudarjena predstavitev arhivskih dokumentov, originalov, ki predstavlja dijakom enkratno doživetje, saj je npr. o urbarjih poslušati vse kaj drugega kot pa originalne urbarje ineti pred seboj, pa ima vendarle luče posledice ravno za arhivsko gradivo samo. Če ob sedanjih obiskih sni arhivski delavci opazijo nekaj poškodb, zlasti na dokumentih, ki so sicer sestavni del razstav. Problem bi lahko rešili v dve smeri, ali bi organizirali manjšo rastavo zanimivejših dokumentov, občasno pa dodajali aktualnejše dokumente, ali pa bi preslikali, fotokopirali dokumente, skratka naredili čim vernejšo kopijo originala. Fotokopirani in preslikani dokumenti, opremljeni z natančnimi prevodi in osnovnimi podatki o dokumentu bi bili lahko sijajen pripomoček za najrazličnejše fakultativne skupine, za uvajanje dijaka v raziskovalno delo, saj po mnenju mnogih predavateljev ravno za tovrstno delo z učenci primanjkuje osnovnih pripomočkov.

Omenjena izvajanja so plod izkušenj osrednjega slovenskega arhiva s tovrstno problematiko. Pri nadaljnjem delu na tem področju bi kazalo povezati izkušnje vseh slovenskih arhivov. Da pa bo postalo vključevanje arhiva v srednješolsko izobraževanje resnično vsakdanja praksa in ne le slučajnost, bo potrebna podpora ostalih institucij, ki soddločajo o vzgoji mladega človeka.

ZUSAMMENFASSUNG

KANN SICH DAS ARCHIV IN DEN ERZIEHUNGS-
UND AUSBILDUNGSPROZESS DES JUNGEN MEN-
SCHENS EINSCHLIESSEN?

Marija Grabnar

In der Vergangenheit hat das Archiv der SR Slowenien auf verschiedenste Weise die Kontakte mit den Schulen

gepflegt. Besonders in den letzten drei oder vier Jahren hat sich das Interesse für das Archiv bemerkenswert vergrößert. Schon die bisherige Praxis sagt die grössere Zahl der Besucher an, deshalb soll man die Besichtigung des Archivs viel besser organisieren und die Besucher rechtzeitig über die verschiedensten möglichen Informationen informieren, die im Archiv zu finden sind bzw. mit welchen die Lehrer ihre Unterrichtsstunden interessanter machen könnten.

delo arhivov in arhivskih organizacij

DELOVNA POROČILA ZA LETI 1981 IN 1982 IN DELOVNI PROGRAMI ZA LETO 1983 ARHIVOV V SLOVENIJI

ARHIV SR SLOVENIJE

I. Delovno poročilo za leto 1981

Arhivski prostori in kadri

V letu 1980 je bila prekinjena sanacija stavbnega kompleksa arhiva, zato so bila v letu 1981 dokončana le še v prejšnjem letu začeta dela v Gruberjevi palači. Štukature so bile restavrirane le deloma. S policami in omarami smo opremili skladišča na podstrešju Rožne ulice in nabavili opremo za knjižnico in deloma za delovne prostore. Tako smo lahko odprli novo čitalnico in preselili knjige v ustrezno opremljeno knjižnico. Število delavcev se je povečalo za dva (en strokovni delavec v oddelku za konservacijo in restavracijo arhivskega gradiva in ena snazilka) tako, da smo imeli 35 redno zaposlenih v 4 sektorjih (sektor za odbiranje, zbiranje, vzdrževanje in hrambo arhivskega gradiva; sektor za obdelavo, evidenco in uporabo arhivskega gradiva; sektor za konservacijo, restavracijo in reprodukcijo arhivskega gradiva; sektor splošnih služb).

Opravljenno delo v letu 1981

Zaradi omejitve obsega izvlečka poročila o delu arhiva podajamo le izvleček poročila o opravljenih strokovnih arhivskih delih, ne pa tudi o delu splošnega sektorja ter o delu poslovnih, samoupravnih, družbenopolitičnih in delegatskih organov in organizacij v arhivu.

Programska usmeritev je temeljila na zakonskih določilih in je bila opredeljena v srednjeročnem programu razvoja in dela arhiva 1981–1985 ter delovnem načrtu za leto 1981. Novi zakon o naravni in kulturni dediščini, ki je stopil v veljavo 21.1.1981 je bil sicer še v fazi uvajanja (priprave podzakonskih aktov), a je odprl in tudi jasneje opredelil vrsto nalog in zadolžitev. Delo je potekalo v okviru sektorjev, po potrebi so pri posameznih nalogah sodelovali delavci raznih sektorjev.

1. Odbiranje, zbiranje, vzdrževanje in hramba arhivskega gradiva

- Valorizacija ustvarjalcev arhivskega in dokumentarnega gradiva: V skladu z 98. členom Zakona o naravni in kulturni dediščini pripravlja arhiv seznam družbenih pravnih oseb in društev, katerih gradivo bo v skladu z zakonom prevzemal. Predlog seznama je bil poslan na RKKZ, ki je želel določene dopolnitve glede zajetja vseh raziskovalnih organizacij v republiki. Seznam s točnimi imeni in naslovi imetnikov arhivskega gradiva bo končan v letu 1982.
- Valorizacija dokumentarnega gradiva in izločanje dokumentarnega gradiva: Izločanje nepomembnega dokumentarnega gradiva pri posameznih imetnikih se je v letu 1981 opravljal še v smislu določil Navodila o odbiranju arhivskega gradiva iz registratnega

gradiva (Uradni list SRS, št. 9/1970). Izločitveni postopki so bili pri 6 imetnikih.

V zvezi z valorizacijo dokumentarnega gradiva pri imetnikih smo dali navodila za določila o arhiviranju in hranjenju dokumentarnega gradiva v internih samoupravnih aktih 5 imetnikom.

Navodila za izločanje nepotrebne dokumentarnega gradiva so bila izdana 8 imetnikom.

- Materialno varstvo arhivskega in dokumentarnega gradiva pri imetnikih: Opravljeni so bili kontrolni pregledi pri 8 imetnikih.
- Prevzemanje arhivskega gradiva v arhiv: Prevzeto je bilo urejeno in popisano arhivsko gradivo (popise so izdelali delavci arhiva) naslednjih imetnikov: Inštituta za narodnostna vprašanja (16 tm), Republiškega komiteja za vzgojo, izobraževanje in telesno kulturo – personalne mape prosvetnih delavcev 1918–1945 (25 tm), RSPUP – oddelka za pravosodje (110 tm), RKEIG (96 tm), Hidrometeorološkega zavoda SRS (150 skatel).

Opravljenih je bilo še nekaj manjših prevzemov, tekle so tudi priprave za dodatni 9 večjih prevzemov, ki bodo opravljeni v letu 1982.

- Navodila za urejanje arhivskega in dokumentarnega gradiva so bila dana 12 imetnikom.
- Vodenje evidenc o arhivskem gradivu, ki ga bo prevzemal arhiv: Arhiv vodi dosjeje imetnikov arhivskega in dokumentarnega gradiva, pri katerih opravlja službo varstva arhivskega gradiva. Dosjeji se stalno ažurirajo in služijo tudi za posredovanje podatkov interesentom.
- Vzdrževanje in hramba arhivskega gradiva v arhivu: Stalno se nadzira red in čistoča ter temperatura in vlaga v skladiščih. Ker je bilo v letu 1981 opremljeno podstrešje skladišča v Rožni ulici, so bili tja preseljeni načrti in plakati ter vse katastrske mape in spisovno gradivo terezijanskega in jožefinskega katastra. Opravljenih je bilo še več preselitev gradiva, predvsem iz skladišča na Cankarjevi 5 v osrednja skladišča. Vodi se tudi evidenca o izposoji arhivskega gradiva izven arhiva ter o gradivu, na katerem so potrebni restavratski in konservatorski posegi.
- Odkup arhivskega gradiva: Odkupili smo albume fotografij oseb in krajev ter dogodkov iz 1. svetovne vojne na soški fronti.

2. Obdelava, evidence in uporaba arhivskega gradiva

- Obdelava arhivskega gradiva: Za popis fondov in zbirk v vodičih, ki ga pripravlja ZADJ smo pregledovali, grobo urejali in sortirali ter iskali dokumentacijo za tiste fonde in zbirke, ki niso zajeti v Splošnem pregledu fondov Državnega arhiva LRS 1960 in v Vodniku po arhivih Slovenije 1965.

Poleg tega je bilo urejenih 108 škatel fonda Kranjski deželni zbor in odbor 1861–1918, pripravljen je bil inventar dela fonda Predsedstvo SNOS s historičnim orisom delovanja SNOS. Iz gradiva okrajnih sodišč je bilo ločeno gradivo Deželnega sodišča v Ljubljani (275 škatel). Preškartinano je bilo gradivo fonda Filmservis. Urejeno je bilo gradivo fonda Kolo jugoslovanskih sester in popisan fond dr. Julija Felacherja (7 tm). Dokončan je prvi del inventarja Filmskega arhivskega gradiva v Arhivu SRS (823 dokumentarnih filmov) in oddan v tisk. Navedene so vse pomembnejše posnete osebnosti, kraji in objekti. Popisanih in opremljenih je bilo 836 filmskih škatel gradiva, prevzetega od Triglav filma v letih 1979–1980. 51 filmov je bilo posnetih iz negativov na 16 mm trak. Filme smo izposojali RTV, Viba filmu in ZKO Nova Gorica. Pripravljen je bil predlog cenika za izposojlo filmov. Prevzetih je bilo 40 škatel dokumentarnih filmov od Viba filma. Permanentno smo filme tudi previjali zaradi kontrole možnih poškodb in vzdrževanja. Urejeno in popisano je bilo tudi gradivo Glavnega odbora Zveze sindikatov Slovenije s predhodniki 1945–1954 (41 fasciklov).

Na gradivu je bilo opravljenih še več drugih del, predvsem ločitve večjih doslej združenih in pomešanih fondov (nekaterih okrajnih glavarstev, občin, povojnih ministrstev, uprav in direktij itn.). Urejeni in popisani so bili načrti Projektivnega zavoda SRS in novo pridobljene matične knjige.

V letu 1981 smo pripravili in dali v tisk rokopis dr. Marije Verbič, Deželnozbornski spisi kranjskih deželnih stanov 1516–1519.

- b) Evidence o arhivskem gradivu v arhivu: Vodena je bila akcisijska knjiga za tekoče leto (53 vpisov), pripravljeni dosjeji k akcisijski knjigi in kartoteke. Za vezavo so bili pripravljeni dosjeji k akcisijski knjigi za leta 1945–1955 in dosjeji zbirk matične knjige, rokopisi, plakati, zemljevidi in letaki.
- c) Uporaba arhivskega gradiva: Čitalnica (odprta od 8. do 14.30 ure in ob sredah do 16.30) je imela 293 obiskovalcev, ki so opravili 1497 obiskov (tujih državljanov je bilo 24). Uporabili so 3167 enot arhivskega gradiva, izdanih jim je bilo 5988 kosov kserokopij in 995 fotokopij. Iz gradiva je bilo izdanih 172 pisemnih informacij za poslovne in uradne namene in 44 iz matičnih knjig. Za znanstvene namene smo posredovali 39 obširnejših informacij.
- d) Knjižnica: Preseljena je bila v stalne prostore. Na novo je bilo katalogiziranih 58 knjig, obiskovalcem čitalnice in delavcem arhiva jih je bilo izposojenih 480. Pripravljeni so bili tematski pregledi literature o obrti, zgodovini Ljubljane, statistiki in knjižnih vezavah ter bibliografija člankov iz revij *The American Archivist* in *Sovetskie arhivy*.
- e) Kulturnoprosvetno delo: Pripravili smo 6 predavanj za študente Pedagoške akademije, zgodovine na Filozofski fakulteti in Višje šole za socialne delavce, kjer so bili seznanjeni z arhivom in pomembnejšim gradivom, ter prikaze arhivskega gradiva za dijake Srednje vzgojiteljske šole. 20. oktobra smo imeli Dan odprtih vrat, kjer smo obiskovalcem dajali podatke o delu arhiva in o gradivu.
- f) Raziskovalni programi: V programu znanstveno raz-

iskovalne dejavnosti na področju arhivistike sta bili dve raziskovalni nalogi: Nacionalni in socialni programi pri Slovencih 1848–1890 in Evidentiranje virov za slovensko zgodovino, posebej v madžarskih kulturnih institucijah za zgodovino Prekmurja. Poleg tega smo pripravljali še sledeče študije: o razvoju ljudske oblasti, o ureditvi in delovanju rednih sodišč od leta 1933 dalje, o konservaciji pisnih podlag, o urbarjih slovenskega ozemlja in o upravnopolitičnem razvoju Ljubljane 1945–1980.

Izdelanih je bilo tudi 5 strokovnih referatov o arhivskem gradivu za področje gospodarstva, ki so bili podani na X. zborovanju arhivskih delavcev Slovenije.

- g) Uredništvo publikacij arhiva: Uredniški odbor je pripravil za tisk 3 publikacije: dr. Marija Verbič: Deželnozbornski spisi Kranjskih deželnih stanov II 1516–1519; Ivan Nemanič: Filmsko arhivsko gradivo in Jože Prinčič: Predsedstvo SNOS. Prvi dve publikaciji sta bili oddani v tiskarno. V tem letu je tudi izšel inventar graščine Ribnica Majde Smole. Javnosti je bilo predstavljenih 6 publikacij, izdanih v letu 1980 in 1981.

3. Posebne naloge arhiva

- a) Izvajanje arhivske konvencije iz leta 1923 z Avstrijo: Člana komisije slovenskih ekspertov iz arhiva sta sodelovala na 6 usklajevalnih sestankih jugoslovanskih in na 6 sestankih slovenskih ekspertov. O problematiki reševanja arhivov so obveščali RK za mednarodno sodelovanje in širšo javnost.

Delavei arhiva so sodelovali v 1. grupi ekspertov (za dunajske arhive). Arhiv je bil koordinator za delo v Splošnem upravnem arhivu na Dunaju za vso Jugoslavijo. Izdelan je bil seznam spisov dveh ministrstev in seznam gradiva, ki vsebuje podatke za slovensko zgodovino za mikrofilmanje, kar je bilo predano avstrijskim ekspertom. Arhiv je bil koordinator tudi za delo v Prometnem arhivu na Dunaju, kjer je bilo pregledano dodatno zahtevano gradivo in pripravljen predlog za praktično rešitev. Za zahteve v Hlšnem, dvornem in državnem arhivu, Arhivu dvorne komore in v Finančnem arhivu so bili pripravljeni predlogi z jugoslovanske strani v sodelovanju s hrvatskimi eksperti. V Vojnem arhivu je bila pregledana zbirka načrtov in kart in evidentirano gradivo, ki se nanaša na jugoslovansko ozemlje. Iz dunajskih arhivov smo prevzeli del zahtevanega gradiva iz Splošnega upravnega arhiva (gradivo notranjega ministrstva 1888–1918), konvolute poljedelstva iz fonda kmetijskega ministrstva in gradivo pravosodnega ministrstva 1888–1918; iz Prometnega arhiva smo prevzeli del gradiva trgovskega ministrstva, oddelek železnice 1888–1895. Vsega prevzetega gradiva je 70 tm. Pripravljen je bil tudi predlog razdelitve tega gradiva med Slovenijo, Hrvaško ter Bosno in Hercegovino, kar je bilo tudi izvedeno.

Delavei arhiva so sodelovali tudi v III (Koroška) in VI (restitucija) grupi ekspertov. Pripravljena je bila ekspertiza v zvezi z mikrofilmanjem registraturnih povojnih knjig Rudarskega glavarstva Celovce (III. grupa) in popisanih 900 kosov načrtov v Prometnem arhivu na Dunaju, ki so bili med vojno vzeti Železniški direkciji v Ljubljani (VI. grupa).

- b) Vračanje gradiva po Osimskih sporazumih: V letu

1981 sta bila v Rimu dva sestanka italijanske in jugoslovanske delegacije (v kateri je tudi zastopnik arhiva). Italijanski strani je bila predana prva knjiga jugoslovanskih zahtev s 529 postavkami.

c) Usklajevanje in pospeševanje arhivske službe v republiki:

Sodelovali smo pri pripravi podzakonskih predpisov k Zakonu o naravni in kulturni dediščini. Objavljeni so bili že 3 podzakonski predpisi. Pripravljamo Pravilnik o načinu vzdrževanja in varovanja arhivskega in dokumentarnega gradiva pred poškodbami, uničenjem in izgubo.

Sodelovali smo pri sestavi programa za izobraževanje delavcev, ki delajo z dokumentarnim in arhivskim gradivom na sodiščih ter pri oblikovanju in usklajevanju programa arhivistike v družboslovni in kulturno usmeritvi na Zavodu za šolstvo SRS.

Nudili smo tudi strokovno pomoč delavcem drugih arhivov. V letu 1981 je bila na dvotedenskem strokovnem izpopolnjevanju v arhivu ena delavka iz Pokrajinskega arhiva Nova Gorica.

Pripravili smo osnutek usmerjenega raziskovalnega programa Arhivistike v PORS za humanistične vede preko znanstvenega inštituta Filozofske fakultete in koordinirali delo v arhivih.

4. Konservacija, restavracija in reprodukcija arhivskega gradiva

Konserviranih in laminiranih je bilo 11.519 listov spisovnega gradiva in 39 grafik, izdelanih je bilo 198 običajnih vezav ter 49 vezav rokopisnih knjig v starih vezavah. Opravljenega je bilo še veliko manjšega sprotne dela, kot je izdelava skatel, broširanih vezav, paspartujev, okvirjev in podobno. Gradivo je bilo konservirano za lastni arhiv, za Zgodovinski arhiv Ljubljana, Pokrajinskega arhiva Koper in Maribor, Zgodovinski arhiv Ptuj, za nekatere muzeje in posameznike. Delavci arhiva na strokovnih področjih sodelujejo tudi z inštituti in proizvajalci, ki se ukvarjajo z materiali, potrebnimi za uspešno delo tega sektorja, raziskave potrebnih materialov in postopkov pa opravljajo tudi samostojno.

5. Ostala opravljena dela

Odbor za ljudsko obrambo je opravil analizo podatkov, zbranih s posebnim vprašalnikom, o zaščiti arhivskega gradiva pri imetnikih izven arhiva. V analizi je bil posebej izpostavljen problem kategorizacije arhivskega gradiva, ki ga je treba evakuirati v primeru vojne nevarnosti. Ugotovljeno je bilo, da so imetniki predlagali za evakuacijo zelo velike količine gradiva, zato smo kasneje imeli razgovore pri 15 največjih imetnikih. Akcija se bo nadaljevala v letu 1982. Nabavljena je bila nova oprema in izvedeni ukrepi v zvezi z zaščito arhivskega gradiva v primeru elementarne nesreče ali vojne. Pričeli smo z varnostnim mikrofilmanjem najpomembnejšega gradiva v arhivu.

Strokovni delavci arhiva so aktivno sodelovali na raznih strokovnih simpozijih, posvetovanjih in zborovanjih v Sloveniji, Jugoslaviji in tujini na področjih arhivistike, zgodovine, usmerjenega izobraževanja ter konservacije in restavracije arhivskega gradiva, kjer so podali 10 referatov in več drugih strokovnih prispevkov.

Aktivno smo sodelovali pri akcijah Arhivskega društva Slovenije in Zveze arhivskih delavcev Jugoslavije, sodelo-

vali z drugimi arhivi, ustanovami in organizacijami in Skupnostjo arhivov Slovenije.

2. Delovno poročilo za leto 1982

Arhivski prostori in kadri

V prehodnem skladišču na gradu Lisičje smo postavili 2500 m polic, kamor bomo postavili na novo prevzeto arhivsko gradivo. V Gruberjevi palači smo v enem prostoru obnovili stropne štukature in rekonstruirali prvotne stenske poslikave. Nabavili smo nekaj opreme, med drugim omare za knjižnico in za shranjevanje zemljevidov. Opravljena so bila tudi vzdrževalna dela v skladišču na Cankarjevi 5 (obnovitev dotrajane električne napeljave in tlakov). Število delavcev je ostalo nespremenjeno (35 zaposlenih).

Opravljenost dela v letu 1982

Zaradi prepletanja delovnih nalog podajamo izvleček poročila o opravljenem delu za oba arhivistična sektorja (sektor za odbiranje, zbiranje, vzdrževanje in hrambo arhivskega gradiva ter sektor za obdelavo, evidenco in uporabo arhivskega gradiva) skupaj, ločeno pa poročamo o posebnih nalogah arhiva ter o sektorju za konservacijo, restavracijo in reprodukcijo arhivskega gradiva.

I. Arhivistična sektorja

1. Delovne naloge v zvezi z Zakonom o naravni in kulturni dediščini:

a) Arhiv je sodeloval pri pripravi Pravilnika o strokovnih izpitih in o pripravnikih ter programa za strokovne izpite.

b) Izdelan je bil seznam družbenopravnih oseb in društev, od katerih bo arhiv prevzemal gradivo in opravljal službo materialnega varstva (Uradni list SRS, št. 29/82).

Republiškim društvom in zvezam društev je bil poslan vprašalnik o matičnih podatkih in dejavnostih društev.

c) Valorizacija arhivskega gradiva in dokumentarnega gradiva republiških upravnih organov in drugih družbenopravnih oseb: Imetniki so bili opozorjeni na obveznosti po Pravilniku o odbiranju in izročanju arhivskega gradiva. Razgovore o ugotavljanju arhivskega gradiva smo imeli pri 16 imetnikih.

V arhivu smo pričeli z odbiranjem dosjejev kaznjencev iz Kaznilnice v Mariboru in s pripravljalnimi deli za evidentiranje gradiva, ki nastaja pri RTV Ljubljana.

d) Opravljali smo tudi naloge službe materialnega varstva arhivskega in dokumentarnega gradiva pri imetnikih.

e) Odbiranje in izločanje nepotrebnega dokumentarnega gradiva je bilo opravljeno pri 5 imetnikih.

f) V skladu s Pravilnikom o sestavi in vodenju evidenc arhivskega gradiva so bile izvedene priprave za evidenco arhivskega gradiva izven arhivov.

g) Navodila za urejanje arhivskega in dokumentarnega gradiva je dal arhiv 15 imetnikom.

2. Urejanje arhivskih fondov in zbirk, izdelava in objave inventarjev, izdelava vodnikov, objave arhivskega gradiva:

Uredili in popisali smo 180 fasciklov fonda Deželni zbor in odbor za Kranjsko (dele registraturnih fasciklov III,

IV, XIII in PR): 3 konvolute Deželne vlade za Kranjsko; 40 škatel Okrajnega glavarstva Logatec 1850–1945; 2 in Okrajnega glavarstva Radovljica; 3 fascikle Predsedstva SNOS; 1 fascikel Verske komisije pri SNOS; 10 fasciklov Ministrstva za trgovino in preskrbo 1945–1947 (groba ureditev); 212 škatel Okrožnega (Deželnega) sodišča v Ljubljani 1898–1945 ter okrajnih sodišč Vrhnika, Trebnje, Ilirska Bistrica in Podgrad; 59 fasciklov Glavnega odbora Zveze enotnih sindikatov Slovenije 1945–1947 in Republiškega sveta Zveze sindikatov Slovenije. Vzporedno so bili pripravljene predlogi za škartiranje, konservacijo ali restavracijo in varnostno mikrofilmiranje gradiva. Izdelani so bili popisi gradiva Komisije za agrarne operacije v Ljubljani, katastrskih map franciscejskega katastra za istrsko in goriško okrožje (od A do K), Graščine Hmeljnik, zbirke matičnih knjig (dopolnitve), zbirke načrtov reke Save in načrtov iz privatnega arhiva dr. Marjana Foersterja.

Za objavo je bil pripravljen inventar filmskega arhivskega gradiva v Arhivu SR Slovenije, inventar Predsedstva SNOS, Prezidija SNOS in Prezidija ustavodajne skupščine LRS ter inventar Kola jugoslovanskih sester.

Vsi urejeni in popisani fondi in zbirke so bili tudi tehnično urejeni, poleg tega pa je bilo tehnično urejenih tudi 31 fasciklov zbirke normalij ter zbirke doktorskih in bakiških diplom. Za obe ti dve zbirki je bila napravljena konkordančna tabela.

Izdelana je bila kartoteka republiških upravnih organov 1945–1949.

Zaradi adaptacije skladišča na Cankarjevi 5 smo gradivo od tam začasno prepeljali v matična skladišča. Ob tem smo ugotavljali in sortirali fonde in skupine fondov v tem gradivu.

3. *Prevzemanje arhivskega gradiva od imetnikov* (v skladu z določili Pravilnika o odhajanju in izročanju arhivskega gradiva): Od imetnikov smo prevzeli 9 fondov ali delov fondov spisovnega gradiva in 24 škatel filmskega gradiva, izvedli pa smo tudi 6 nakupov arhivskega gradiva. Vendar prevzemni ne potekajo v skladu z zakonskimi predpisi, bodisi zaradi neizpolnjevanja pogojev s strani uporabnikov (predvsem glede filma arhivskega gradiva), bodisi zaradi pomanjkanja skladiščnih kapacitet arhiva. Nekaj arhivskega gradiva smo dobili tudi v dar.

4. *Vodenje evidenc arhivskega gradiva* (glej tudi 1.e): Vodenje evidenc smo vskladili s Pravilnikom o sestavi in vodenju evidenc arhivskega gradiva. Vodili smo tudi prevzemno knjigo in dosjeje k prevzemni knjigi. Vpisov v prevzemno knjigo je bilo 65.

Vodili smo dokumentacijo o arhivskem gradivu, ki je izven območja republike ter zadeva SR Slovenijo in Slovence (v Državnem arhivu na Dunaju, Bavarskem državnem arhivu in Nadškofijskem arhivu v Münchnu ter v madžarskih arhivih).

5. *Uporaba arhivskega gradiva*: Čitalnica (odprta je od 8–14,30 in ob sredah do 16,30, od 1.11. dalje pa od 8,30 do 15,30 in ob sredah do 17. ure) je imela 282 obiskovalcev, ki so obiskali Arhiv 1381 krat (tujih državljanov je bilo 28). Uporabili so 4085 enot arhivskega gradiva in 115 mikrofilmov, izdanih pa je bilo 4488 kosov kserokopij.

Izdanih je bilo 130 informacij za poslovne in upravne namene. Za znanstvene namene smo posredovali okrog 40 obširnejših informacij.

Poleg tega smo 25 izposojevalcem izposodili 126 enot filmskega arhivskega gradiva.

Gradivo smo izposodili tudi za 2 razstavi.

6. *Materialno varstvo arhivskega gradiva* (glej tudi 1.e): Materialno varstvo v arhivu se opravlja v skladu z obstoječimi predpisi, z vzdrževanjem reda in čistoče ter s stalno kontrolo mikroklimatskih razmer v skladiščih. Previjali smo filme, evidentirali gradivo, ki je potrebno restavracije ali konservacije ter urejeno gradivo tehnično opremili in vložili v police. Pregledali smo tudi ohranjenost mikrofilmov, ki jih je arhiv prejel po mirovni pogodbi z Italijo.

Za dodatno zavarovanje gradiva so bile v skladišču ob Rožni ulici vgrajene posebne kovinske polknice. Adaptiramo tudi doslej neprimerna arhivska skladišča na Cankarjevi 5. V skladiščih na gradu Lisiče smo postavili 2500 m police. Na del police smo že namestili gradivo popisa prebivalstva iz leta 1971.

7. *Knjižnica*: Na novo je bilo katalogiziranih 68 knjig s področja arhivske periodike, arhivske teorije, objav virov in razprav, ki so pisane na podlagi arhivskega gradiva in zadevajo zgodovino Slovencev. Obiskovalcem v čitalnici in delavcem arhiva je bilo izposojenih 521 knjig. Sestavljen je bil seznam šolskih izvestij in seznam naslovov za zamenjavo publikacij ter informacije o novih knjigah in člankih.

8. *Kulturno-prosvetna dejavnost*: Sodelovali smo s šolami pri pouku zgodovine. Pripravili smo predavanja za 10 osnovnih, srednjih, višjih in visokih šol o arhivu in arhivskem gradivu. Sodelovali smo pri akciji znanost mladini.

Pripravili smo razstavo iz roda v rod – pričevanja o slovenskem jeziku, ki jo je od 23. aprila do 15. junija ogledalo veliko število obiskovalcev, predvsem šolske mladine. Z njo smo skušali preko 201 dokumenta predstaviti javnosti razširjenost uporabe slovenskega jezika od njegovega prvega pričevanja v Brziških spomenikih 10. stoletja do leta 1918, ko je bila slovenščina na 1. seji Narodne vlade SHS v Ljubljani razglašen za uradni jezik.

20. oktobra smo ob tradicionalnem dnevu odprtih vrat predstavili javnosti 2 svoji publikaciji, na pobudo Arhivskega društva Slovenije pa smo tudi pripravili razstavo vseh publikacij, ki so jih do tedaj izdali slovenski arhivi ali arhivske organizacije (104 eksponati).

9. *Znanstveno-raziskovalna dejavnost*: Arhiv je vključen v to dejavnost na področju arhivistike in zgodovine preko Znanstvenega inštituta Filozofske fakultete v usmerjenem raziskovalnem programu Arhivistika (Osnove valorizacije arhivskega gradiva za proučevanje republiške uprave od 1945 dalje, Gradivo za zgodovino Slovencev v madžarskih kulturnih institucijah, Gradivo o nacionalnih programih pri Slovencih 1848–1890) in Zgodovina (Urbarji na Slovenskem, Dela dr. Antona Fistra) ter pri projektih Zgodovina Slovencev 1918–1945 in 1945–1982.

10. *Izdajateljska dejavnost*: V letu 1982 je arhiv izdal 3 publikacije, in sicer: Ivan Nemanič, Inventar filmskega arhivskega gradiva v Arhivu SR Slovenije, I., II., 761 str., v seriji Inventarji, Zbirke, zvezek 1;

Jože Prinčič, Predsedstvo SNOS, Prezidij SNOS, Prezidij ustavodajne skupščine LR Slovenije, 74 str., v seriji Inventarji, Arhivi državnih in samoupravnih organov in oblastev, zvezek 3;

Katalog k razstavi Iz roda v rod, serija Katalogi, zvezek 5, 80 strani.

V tisk smo oddali tudi rokopis dr. Marije Verbič, Deželnozborski spisi kranjskih deželnih stanov II

1516–1519 ter Vodnik po arhivu SR Slovenije in Gruberjevi palači.

II. Posebne naloge arhiva

1. Naloge v zvezi z vračanjem arhivskega gradiva iz Avstrije po Sporazumu iz leta 1923 in Protokola iz leta 1958:

V Arhivu je sedež komisije slovenskih ekspertov za izvedbo Sporazuma in Protokola.

Delavci arhiva so sodelovali pri delu mešanih skupin ekspertov ter pri delu njihovih podkomisij. V okviru I. skupine smo proučili strukturo in kompetence pri Zveznem uradu za spomeniško varstvo, Zveznem uradu za cimentiranje in merjenje, Centralnem statističnem uradu in v Avstrijskem patentnem uradu (vse na Dunaju). Na podlagi ugotavljanja gradiva teh uradov in naših zahtev in dogovorov, smo evidentirali arhivsko gradivo, ki se tiče Slovencev, v Avstrijskem patentnem uradu (za leta 1904–1918, na podlagi registrov prijavljenih patentov) in v Vojnem arhivu (triangulacijske operate, ki jih je Vojni arhiv prevzel od Zveznega urada za merjenje in cimentiranje).

Poleg tega je bil arhiv za ta dela tudi koordinator za vso Jugoslavijo, zato je tudi vodil vso korespondenco z avstrijskimi uradi, prevajal zapisnike podkomisij in pripravljaj poročila o stanju zahtev v dunajskih arhivih po VI. členu Sporazuma (stanje 31.12.1981) in o delu podkomisij ter o drugem delu v dunajskih arhivih za vodjo I. grupe in za vodjo jugoslovanske delegacije v Mešani komisiji.

Sodelovali smo pri pripravi za zasedanje Posebne delovne grupe ekspertov – Štajerski arhivi, ki je zasedala v Ljubljani, v prostorih arhiva 26.–30. aprila 1982. V istem času sta se prav tako v Arhivu sestala predsednika obeh strani v III. grupi – Koroški in Tirolski arhivi.

Arhiv je sodeloval tudi v VI. skupini – restitucija arhivskega gradiva iz Avstrije, kjer smo zbirali podatke za dokumentacijo naših zahtev. Predstavniki Arhiva se je udeležil tudi zasedanja te skupine 13.–17. decembra 1982 na Dunaju.

Pripravljali in sodelovali smo pri poročilih in informacijah o tem delu za Izvršni svet Skupščine SR Slovenije in druge upravne organe.

2. Naloge v zvezi z vračanjem arhivov po Osimskih sporazumih iz Italije:

Komisija za vračanje arhivov po Osimskih sporazumih (v kateri sta tudi zastopnika arhiva), je obravnavala stališča do naših zahtev, ki smo jih leta 1978 predali italijanskim predstavnikom.

3. Naloge v zvezi z usklajevanjem in pospeševanjem arhivske stroke in arhivske službe v republiki (glej tudi pod točko 1/1):

Sodelovali smo pri sestavi programa za izobraževanje delavcev, ki delajo z dokumentarnim in arhivskim gradivom, pri redigiranju programa predmeta Arhivistika v družboslovni in kulturološki smeri v usmerjenem izobraževanju in pri pripravi predmetnika za predmet Osnove tehnike in proizvodnje. Na Republiški komite za kulturo smo poslali pripombe glede uskladitve družboslovnega in kulturološkega programa in poklicev za arhivsko dejavnost.

Sodelovali smo pri pripravi programa Arhivistika 2 na drugi stopnji študija zgodovine na Filozofski fakulteti v Ljubljani.

Nudili smo strokovno pomoč drugim arhivom v re-

publiki. Na strokovnem izpopolnjevanju v arhivu je bila ena delavka iz Zgodovinskega arhiva v Celju.

Usklajevali smo raziskovalno dejavnost v okviru URP Arhivistika preko Znanstvenega inštituta Filozofske fakultete pri PORS IO za humanistične vede, pripravljali programe in poročila za arhivsko službo v republiki.

Tekočo arhivsko problematiko v republiki je na svojih sejah obravnaval koordinacijski odbor arhivov, ki je bil pri Arhivu ustanovljen leta 1982 kot metoda izvajanja 99. člena (4. alineje) Zakona o naravni in kulturni dediščini.

III. Konservacija, restavracija in reprodukcija arhivskega gradiva

Konservirali in laminirali smo 12.325 kosov spisovnega arhivskega gradiva, 54 načrtov, 26 grafik, 26 plakatov, 36 zemljevidov in 22 pergamentnih listin, odlepili in konservirali 26 fotografij ter vezali ali prevezali 245 knjig. To smo opravljali za vse slovenske arhive, Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, za 5 muzejev ter za Univerzitetno knjižnico v Mariboru in druge. Restavrirali smo tudi nekaj gradiva za Zgodovinski arhiv v Kotorju kot pomoč ob potresu.

Opravljali smo raziskave na področju materialov in postopkov, potrebnih za konservacijo in restavracijo, proučevali obstojnost arhivskega gradiva pod različnimi pogoji in obstojnost pisnih snovi. Pri tem smo sodelovali s specialnimi organizacijami kot sta Inštitut za celulozo in papir in Tovarna papirja Radeče.

Aktivno smo sodelovali s sorodnimi službami v Jugoslaviji in v tujini. Imeli smo 14 skupinskih obiskov srednješolcev, katere smo seznanili z zaščito in konservacijo gradiva ter s knjigovoznico.

Ena delavka je opravila strokovni izpit.

IV. Ostala opravljena dela:

Odbor za ljudsko obrambo je reševal tekoče naloge, pripravil finančni in delovni program in reševal problematiko varstva arhivskega gradiva v neposredni vojni nevarnosti in v vojni. Izvedene so bile priprave za mikrofilmanje arhivskega gradiva, ki ne sme priti v roke sovražniku. Mikrofilmanje je že v teku. Ažurirane so bile tudi vse naloge, ki jih je arhiv prejel od nadrejenih upravnih organov. Republiškemur komiteju za kulturo smo odali besedilo predloga Navodila za varstvo in zaščito arhivskega in dokumentarnega gradiva v neposredni vojni nevarnosti in v vojni.

Pripravili smo seminar o varstvu in zaščiti arhivskega gradiva v vojni nevarnosti, ki so se ga udeležili predstavniki vseh slovenskih arhivov. Nabavili smo opremo za enoto civilne zaščite in poskrbeli za dodatno materialno varnost arhivskega gradiva v skladišču ob Rožni ulici.

Delavci arhiva so sodelovali pri urejanju glasila Arhivi (trije delavci so uredniki posameznih rubrik glasila) in pri njegovem ekspeditu. Prav tako smo opravili potrebna dela za izdajo 2. številke serije Viri. Aktivno smo delovali v vseh odborih in komisijah Arhivskega društva Slovenije ter v večini odborih in komisijah Zveze arhivskih delavcev Jugoslavije, pri ZKOS v odboru za zgodovino naprednih gibanj, Svetu za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij in spomeniško varstvo pri predsedstvu RK SZDL Slovenije in drugod.

Delavci so se tudi strokovno izpopolnjevali na arhivskih in zgodovinskih seminarjih ali zborovanjih ter v obliki izmenjave izkušenj z drugimi arhivi v Jugoslaviji in v tujini (Sovjetski zvezi, ZR Nemčiji, Italiji).

3. Delovni program za leto 1983

Prednostne naloge

1. *Naloge v zvezi z vračanjem arhivov* iz Avstrije po Sporazumu iz leta 1923 in Protokolu iz leta 1958 in iz Italije po Osimskih sporazumih.

2. *Naloge v zvezi z usklajevanjem in pospeševanjem razvoja arhivske stroke in arhivske službe v republiki:* valorizacija arhivskega gradiva republiške uprave, poenotenje metodologije dela (pravilnika o popisu arhivskega gradiva in o materialnem varstvu), skrb za šolanje in strokovno izpopolnjevanje kadrov, ki delajo z dokumentarnim in arhivskim gradivom, strokovna pomoč drugim arhivom v republiki.

3. *Naloge v zvezi s projekti razvoja nacionalnih ved,* zlasti raziskav s področja arhivistike in slovenske zgodovine, predvsem priprava znanstveno-informativnih sredstev o arhivskem gradivu: Arhivski fondi in zbirke v Arhivu SR Slovenije za publikacijo ZADJ Arhivski fondi in zbirke v SFRJ (zvezek SR Slovenija); inventarji najpomembnejših fondov v arhivu; Vodnik po urbarjih za slovensko narodnostno ozemlje; Vodnik po gradivu, pomembnem za slovensko zgodovino v Avstrijskem državnem arhivu na Dunaju in v madžarskih arhivih; Vodnik po fondih in zbirkah Arhiva SR Slovenije.

4. *Materialno varstvo arhivskega gradiva:* zagotavljanje ustreznih pogojev v arhivskih skladiščih (mikroklima, red, razprševanje, opremljanje); raziskave pisnih podlag glede na trajnost in obstojnost arhivskih zapisov; raziskave ustreznega materiala za opremo arhivskega gradiva (arhivske škatle itn.).

Program del na področju arhivistike

1. *Priprava podzakonskih aktov* na podlagi Zakona o naravni in kulturni dediščini: Pravilnik o strokovni obdelavi, izdelavi inventarjev in drugih pripomočkov za uporabo (sodelovanje pri pripravi); Pravilnik o načinu vzdrževanja in varovanja arhivskega in dokumentarnega gradiva pred poškodbami, uničenjem in izgubo.

2. *Odbiranje arhivskega iz dokumentarnega gradiva:*

a) Valorizacija arhivskega in dokumentarnega gradiva republiških upravnih organov in drugih družbenopravnih oseb. Priprava navodil za odbiranje arhivskega iz dokumentarnega gradiva za imetnike in nadzor nad odbiranjem. Sodelovanje na seminarju VUŠ o odbiranju arhivskega iz dokumentarnega gradiva, rokih hranjenja in izdelavi prevzemnih popisov.

b) Evidentiranje arhivskega gradiva društev, ki izročajo svoje gradivo Arhivu SR Slovenije. Obdelava odgovorov na vprašalnik.

3. *Nadzorovanje materialnega varstva arhivskega in dokumentarnega gradiva pri imetnikih.*

4. *Prevzemanje arhivskega gradiva:* Gradivo bomo prevzemali po dogovorih z imetniki. O prevzemih bomo izdelali prevzemne zapisnike. Zaradi nakupa arhivskega gradiva bomo spremljali ponudbe gradiva v Trubarjevem antikvariatu. Prizadevali si bomo pridobiti z odkupni ali volilom arhivsko gradivo od občanov.

5. *Strokovna obdelava arhivskih fondov in zbirk, izdelava in objava inventarjev ter drugih pripomočkov za uporabo:*

— Urejanje in popisovanje: Deželni zbor in odbor za Kranjsko 1861–1918 (ureditev in popis dela fonda); Deželna vlada za Kranjsko v Ljubljani 1850–1918 (tehnična ureditev dela fonda); VIII. oddelek banske

uprave Dravske banovine 1929–1941 (ureditev in popis dela fonda); Sresko načelstvo Radovljica 1849–1941 (tehnična ureditev in popis dela fonda); Sresko načelstvo Logatec 1850–1945 (ureditev dela fonda); Prezidij Ljudske skupščine LRS 1945–1952 (historiat ustvarjalca in gradiva, poslovanje, sistem odlaganja spisov, ureditev, popis in priprava inventarja za objavo); Komisija za strokovne izpite državne uprave 1956–1965 (tehnična ureditev); Ministrstvo za kmetijstvo LRS 1945–1948 (historiat ustvarjalca, ureditev in popis gradiva in priprava inventarja za objavo); Okrožno sodišče v Ljubljani 1898–1945, civilne in kazenske zadeve (ločitev od okrajnih sodišč in ločitev gradiva po vpisnikih); Zveza sindikatov Jugoslavije, Glavni odbor za Slovenijo s predhodniki 1948–1957 (ureditev in popis dela fonda); Univerzitetni komite ZKS (ureditev in popis); Zbirka filmskega arhivskega gradiva (prevzemi, evidentiranje kopiranih in na novo pridobljenih filmov ter filmov in gradiva RTV Ljubljana, izposoja filmov); Kolo jugoslovanskih sester, Klub koroških Slovencev, Graščinški arhiv Hmeljnik (ureditev in popis); Dr. Julij Felacher (ureditev in popis, priprava inventarja za objavo); Zbirka matičnih knjig (dopolnitev popisa z novo pridobljenimi knjigami in tehnična ureditev); C. kr. Notranje ministrstvo na Dunaju in C. kr. Pravo-sodno ministrstvo na Dunaju 1888–1918, spisi, ki so bili prevzeti na podlagi Sporazuma iz leta 1923 (ureditev in popis); ureditev kontaktnih kopij in filmov, nastalih ob razstavah arhiva.

Urejeni fondi in zbirke bodo tudi tehnično opremljene, vloženi v arhivske škatle, te pa opremljene z nalepkami.

- Izdelava kartoteke republiških upravnih organov v Sloveniji v letih 1948–1955.
- Pregled nerazvrščenega arhivskega gradiva, sortiranje po fondih in postavitev na ustrezna mesta v skladišču.
- Tematski vodnik po urbarjih v arhivu.
- Vodič po arhivskih fondih in zbirkah Arhiva SR Slovenije (metodologija dela in elementi).

6. *Vodenje evidene arhivskega gradiva:* Evidence bomo uskladili z novim Pravilnikom o sestavi in vodenju evidene arhivskega gradiva. Uredili bomo evidenco arhivskega gradiva, ki ga bo prevzemal arhiv in odgovarjajočo dokumentacijo, register fondov izven arhiva s pripadajočo dokumentacijo, evidenco mikrofilmov, na katerih je zaradi varnosti posneto arhivsko gradivo ter register fondov v arhivu. Nadaljevali bomo z vodenjem prevzemne knjige in z dokumentacijo o fondih in zbirkah, ki dopolnjujejo register fondov. Dokončali bomo ureditev dosjejev k prevzemni knjigi do leta 1982. Vodili bomo zbirno evidenco arhivskega gradiva v SR Sloveniji, dokumentacijo o arhivskem gradivu, ki je izven območja SR Slovenije ter zadeva Slovenijo in Slovence ter evidenco arhivskega gradiva, ki ga je treba konservirati ali restavrirati. Evidentirali bomo arhivsko gradivo v Avstriji, Italiji in Madžarski. Pisali bomo tudi kroniko Arhiva SR Slovenije.

7. *Uporaba arhivskega gradiva* (dajanje gradiva v uporabo in dajanje informacij o gradivu, izdajanje overovljenih prepisov, kopij ali izpisov iz dokumentov): Gradivo bomo dajali v uporabo za raziskovalne, študijske in splošno informativne namene uporabnikom v čitalnici vsak dan od 8.30 do 15.30 in ob sredah do 17. ure. Vodili bomo poseben vpisnik vlog za izdajanje podatkov.

Dajali bomo podatke za poslovne in upravne namene ter izdajali overovljene prepise, kopije in izpiske iz dokumentov, ki jih hranimo. Uporabnikom bomo omogočili kserokopiranje dokumentov. Gradivo bomo izposojali za razstave, ki jih prirejajo zavodi s področja kulturne dediščine in drugi. Uporaba se bo izvajala v skladu s Pravilnikom o pogojih za uporabo arhivskega gradiva.

8. Materialno varstvo arhivskega gradiva v arhivu:

- Tehnično opremljanje urejenega arhivskega gradiva in vlaganje v arhivske škatle.
- Razmestitev gradiva v arhivske police po načrtu, priprava vodnika gradiva po skladiščih in opremljanje polic z napisi fondov.
- Nadzorovanje mikroklimе ter reda in čistoče v skladiščih. Kontrolno previjanje filmov.

9. *Knjižnica arhiva* bo dopolnjevala knjižni fond z arhivsko periodiko, s publikacijami s področja arhivistike, objave virov in razprav o zgodovini Slovencev, pisanih na podlagi arhivskega gradiva. Katalogizirala bo nove pridobitve in pripravljala arhivsko bibliografijo. Mesečno bo pripravljen seznam novih knjig in bibliografija člankov.

10. *Kulturno prosvetna dejavnost*: sodelovanje s šolami pri ponku zgodovine in arhivistike, informiranje dijakov srednjih šol ter študentov višjih in visokih šol o arhivih in arhivskem gradivu v obliki predavanj; sodelovanje z Zavodom za šolstvo glede učnega programa predmeta arhivistika ter seminarji za pedagoge, ki bodo poučevali ta predmet.

Razstavna dejavnost: pripravljala dela za razstavo Slovinci na tujem, razstava Pridobitve Arhiva SR Slovenije (načrti Save, dr. Ivan Murnik). Za stik z občani ima arhiv 20. oktobra dan odprtih vrat.

11. *Znanstveno raziskovalna dejavnost*: Arhiv se vključuje v raziskave na področju arhivistike ter zgodovine Slovencev. Prijavljene ima sledeče raziskovalne teme: Nacionalni in socialni programi pri Slovincih 1848–1890, Osnove valorizacije arhivskega gradiva za proučevanje republiške uprave od leta 1945 dalje, Viri za zgodovino Slovencev v madžarskih kulturnih institucijah, Urbanji na Slovenskem.

Poleg tega se arhiv vključuje v raziskovalno dejavnost pri projektih Zgodovina Slovencev 1918–1945 in 1945–1976. S pripravo virov sodeluje tudi pri drugih projektih raziskovalnih in drugih organizacij.

12. *Izdajateljska dejavnost*: Arhiv bo v letu 1983 izdal sledeče publikacije: dr. Marija Verbič, Deželnozborni spisi kranjskih deželnih stanov 111516–1519 (dodano bo kazalo k I. in II. zvezku in povzetki dokumentov v slovenskem jeziku); Majda Smole, Vicedomski urad za Kranjsko, ecclesiastica I; Mateja Jeraj in Marija Grabnar, Inventarji Dr. Julij Felacher, Klub koroških Slovencev, Kolo jugoslovanskih sester; Ema Umek, Graščina Dol.

Poleg tega bo pripravljen rokopis Arhivski fondi in zbirke v arhivu SR Slovenije za publikacijo ZADJ Arhivski fondi in zbirke v arhivih in arhivskih oddelkih SFRJ.

13. *Usklajevanje arhivske službe v republiki ter sodelovanje pri republiških arhivskih organih in organizacijah*: Arhiv bo skrbel za poenotenje metodologije dela (sodelovanje pri pripravi Pravilnika o strokovni obdelavi arhivskega gradiva) in za koordinacijo strokovnega dela med arhivi; nudil bo pomoč pri izobraževanju delavcev, ki delajo z dokumentarnim gradivom v državni upravi; pripravil bo program in predavanje za arhivske delavce na sodiščih; nudil bo pomoč pri izobraževanju delavcev v arhivih (seminarji, strokovni izpiti); sodeloval bo pri delu

Arhivskega društva Slovenije in njegovih organov.

14. *Strokovno izpopolnjevanje delavcev* se bo razvijalo v mejah srednjeračnega programa, kjer načrtujemo: strokovno izpopolnjevanje na III. stopnji; izmenjavo s tujimi arhivskimi delavci in strokovno izpopolnjevanje v arhivih v SFRJ in v tujini; aktivno udeležbo na arhivskih strokovnih zborovanjih; udeležbo na drugih, predvsem zgodovinskih zborovanjih; dopolnilno izobraževanje delavcev, strokovne izpite in spremljanje strokovne literature.

15. Naloge v zvezi z vračanjem arhivov:

- iz Avstrije po sporazumu iz leta 1923 in Protokolu iz leta 1958: Evidentiranje gradiva v Vojnem arhivu na Dunaju in vzporednih uradih (Centralni statistični urad, Patentni urad, Urad za merjenje in cementiranje) in evidentiranje gradiva v Avstrijskem državnem arhivu na Dunaju za mikrofilmanje; proučitev dokumentacije za zahteve restitucije, prevzemanje gradiva v Avstrijskem državnem arhivu, delitev gradiva med republiškim arhivi, udeležba na sestankih jugoslovanskih in avstrijskih ekspertov.

- iz Italije po Osimskih sporazumih.

16. *Naloge s področja ljudske obrambe in družbene samozaščite*: ažuriranje obrambnega in vojnega načrta arhiva; spremljanje zakonodaje s tega področja; priprava Naodvila o zaščiti in varstvu arhivskega gradiva za primer vojne nevarnosti in v vojni; priprava gradiva za evakuacijo, kategorizacija gradiva za primer zavarovanja v vojni; opravljanje matične službe s tega področja za arhive v republiki; pripravljane in organiziranje mikrofilmanja arhivskega gradiva; druge naloge s tega področja.

Program del na področju konservacije in restavracije arhivskega gradiva

1. *Osnovna dejavnost*: Konservacija okrog 14.000 listov arhivskega gradiva; vezava okrog 40 knjig v starih originalnih tehnikah; vezava revij, časopisov, knjig, izdelava map in škatel po potrebi; druga dela v skladu s programom arhiva.

2. Raziskovalno delo:

a) Raziskovalne naloge: Raziskave in analize na področju ohranjanja papirja in pergamenta; Analize snovi gradiva, nastalega na novejših podlagah (film, magnetni trakovi itn.); Vpliv mikroklimе na trajnost arhivalij; Izboljšanje metode ohranjanja in zdravljenja arhivalij.

b) Druge raziskave: Pisne podlage glede na trajnost in obstojnost arhivskih zapisov v slovenskem prostoru; Materiali za opremo arhivskega gradiva; Obstojnost kseroks kopij, izpostavljenih sončni svetlobi; Ohranjanje in razvijanje specialnih vezav knjig v starih originalnih vezavah.

3. *Strokovno sodelovanje in izpopolnjevanje delavcev*: z Inštitutom za celulozo in papir v Ljubljani, s tovarnami papirja Radeče (na področju izdelave materialov za opremo arhivskega gradiva) in Vevče (na področju izdelave lepil, ki se uporabljajo za konservacijo in restavracijo arhivskega gradiva), z Arhivom Hrvatske v Zagrebu, z Bavarskim državnim arhivom v Münchnu, z Inštitutom za restavriranje knjig na Dunaju in z Zgodovinskim arhivom mesta Milana; sodelovanje pri strokovnih izpitih za bibliotekarje in muzealce in izobraževanje delavcev na področju zaščite, konservacije in hranjenja arhivskega gradiva v arhivih, registraturah, knjižnicah, muzejih itn.

4. *Druge strokovne dela*: Pripravljala dela in nabava

materialov za konservacijo pečatov; izdelava kartoteke o delovnih postopkih; priprava fototeke o konservatorski delavnici in postopkih konservacije za potrebe izobraževanja.

ZGODOVINSKI ARHIV V CELJU

1. Delovno poročilo za leto 1982

1. Prevzeto in evidentirano je bilo 60 tm arhivskega dokumentarnega gradiva skupščine občine Celje in sicer izjemoma v le delno urejenem stanju, ker so nekatera arhivska gradiva že v Zgodovinskem arhivu Celje. Nadalje so bile prevzete manjše količine iz drugih občin vključno sodišče.

2. Pričelo se je z administrativnim urejanjem prevzetega gradiva v letu 1982, nadaljevalo pa z administrativnim urejanjem prevzetih gradiv iz prejšnjih let.

- Urejevalno delo je bilo opravljeno na fondih pravosodnih provenienc okrajnih sodišč Laško, Radeče, Kozje, Vransko in Sevnica. Delo še teče.
- Nadaljevalo se je delo na fondih patrimonialnih sodišč. Delo še teče.
- Urejevalno delo je bilo opravljeno in še teče na fondih OLO Celje in Šoštanj in na fondu Okrajnega sodnika za prekrške Celje.
- Urejevalno delo se je pričelo na fondu Pepce Kartin.
- Urejena je bila zbirka arhivalij iz graščine Podčetrtek.
- Nadaljevalo se je delo pri izdelavi historiatov za fonde šolskih provenienc.
- Zaključeno je bilo delo na jugoslovanskem vodniku Arhivski fond in zbirke v SRFJ (SR Slovenija).

3. Pregledi zunanje službe so zajeli 52 organizacij združenega dela v 14 občinah po letnem planu pregledov. Zapisniške ugotovitve so bile posredovane pristojnim upravnim organom občin, za določen del tudi predlogi za uvedbo upravnega postopka zaradi ugotovljenih pomanjkljivosti oziroma kršitev Zakona o naravni in kulturni dediščini. Pregledi so imeli tudi svetovalni značaj.

4. Urejeno in obdelano gradivo je bilo dajano v uporabo za operativne potrebe pravnih in fizičnih oseb ter za raziskovalne potrebe.

V upravnem postopku so bile izdane številne kopije arhivskih dokumentov občanom vseh 14 občin ustanoviteljic.

5. Arhiv je organiziral in prispeval k razstavi:

- Tito, misel, beseda in delo,
- Žalec v preteklosti,
- in še posebej izvirno razstavo – Preteklost Celja v arhivskih dokumentih. Izdan je bil razstavljeni katalog, kar je bila prva publikacija Zgodovinskega arhiva Celje v času 25-letnega obstoja arhiva.

6. Delavci arhiva so se udeležili strokovnega posveta Arhivi 82, Zborovanja zgodovinarjev SR Slovenije, izpolnjevali pa so se tudi individualno. Arhiv je sodeloval pri delu koordinacijskega odbora arhivov SR Slovenije in usklajeval svoje delo z drugimi arhivi SR Slovenije, še posebej v zadevi restitucije arhivskega gradiva po pogodbi z Avstrijo.

7. Intenzivno se je delalo na pripravi projektne dokumentacije za gradnjo novega arhiva. S tem v zvezi je bilo opravljenega mnogo študijskega dela. V teku so bila prizadevanja za pridobitev lokacije.

8. Mnogo težav je povzročalo zagotavljanje dogovorjenih finančnih sredstev z 28 financerji v okviru svobodne menjave dela. Nekateri občine in kulture skupnosti ne spoštujejo samoupravnega sporazuma o pravicah in obveznostih občin ustanoviteljic arhiva.

9. Tekoče so bile opravljene vse naloge s področja SLO in DS.

10. Upravno-vodstvene, računovodske in administrativne naloge so bile opravljene v celoti. V skladu z verificiranim kadrovskim načrtom razvoja se je arhiv okreplil za enega arhivista.

2. Delovni program za leto 1983

Okvirni delovni program za navedeno leto temelji na smernicah srednjeročnega programa razvoja arhivske službe za srednjeročno obdobje 1981–1985, ki jih je potrdil razširjen svet Zgodovinskega arhiva Celje na svoji seji 26.3.1980.

Leto 1983 predstavlja tretje leto izpolnjevanja srednjeročnega načrta, ki je prilagojen danim možnostim in družbeno dogovorjenim sklepom o temeljnih plana občine Celje za področje kulture.

Za leto 1983 ne načrtujemo kadrovskega povečanja obstoječih 12 delavcev, od tega 9 strokovnih.

Opravljalni bomo naslednje naloge:

1. prevzemanje in evidentiranje novega gradiva,
2. administrativna obdelava prevzetega gradiva in gradiva, ki je že v arhivu,
3. arhivistična obdelava gradiva,
4. izdelava pripomočkov za uporabo gradiva,
5. vzdrževanje, varovanje in opremljanje gradiva,
6. dajanje gradiva v uporabo za operativne in raziskovalne namene,
7. vključevanje v raziskovalne projekte,
8. popularizacija dejavnosti,
9. obrambne priprave,
10. izobraževanje,
11. ureditev knjižnice,
12. upravne, administrativne in finančne naloge,
13. samoupravne naloge.

1. Prevzemanje in evidentiranje novega gradiva:

- a) Z notranjo reorganizacijo smo pridobili nekaj prostora za nove prevzeme, predvidevamo prevzem občinskega gradiva Mozirje v obsegu cca 50–60 tm.
- b) Zunanja služba bo opravljala svetovalno-nadzorno dejavnost pri ustvarjalcih arhivskega gradiva na področju vseh 14 občin, izredna ogroženost gradiva pri ustvarjalcih zahteva okrepljen nadzor.
- c) Delo na registru fondov izven arhiva (naloge po pravilniku o sestavi in vodenju evidenc arhivskega gradiva, Uradni list SRS, št. 34/81, 11. člen).

- d) Sodelovanje z izločitvenimi komisijami pri odbiranju dokumentarnega gradiva.
2. Administrativna obdelava gradiva:
 - a) Urejevalna dela na obstoječih in na novo prevzetih fondih, nadaljevanje administrativne obdelave na fondih upravnih provenienc z izdelavo inventarjev.
 - b) Urejanje prevzetih gradiv po nujnostnem ključu.
3. Arhivistična obdelava gradiva:
 - a) Delo na izdelavi registra fondov v arhivu (naloge po pravilniku o sestavi in vodenju evidence, Uradni list SRS, št. 34/81, 9. člen).
 - b) Nadaljevanje sistematične obdelave fondov nastalih pred 1945.
 - c) Izdelava historiatov posameznih fondov.
4. Izdelava pripomočkov za uporabo gradiva: Delo na Vodniku po fondih Zgodovinskega arhiva Celje.
5. Vzdrževanje, varovanje in opremljanje gradiva:
 - a) Redno razpraševanje deponiranega gradiva.
 - b) Izdelava škatel za obdelano gradivo, vlaganje gradiva v škatle in opremljanje z nalepkami.
 - c) Izbor gradiva za restavriranje in opravljanje lažjih restavratorskih posegov.
 - d) Izbor dokumentov za mikrofilmanje.
6. Dajanje gradiva v uporabo: Posredovanje informacij o gradivu in izdajanje dokumentov za operativne in raziskovalne naloge (permanentna naloga).
7. Vključevanje v raziskovalne projekte:
 - a) Priprava gradiva za objavo.
 - b) Izdelava registra za starejše gradivo.
8. Popularizacija dejavnosti — krepitev stikov z javnostjo:
 - neposredno posredovanje informacij o gradivu,
 - posredovanje informacij o gradivu v sredstvih javnega obveščanja,
 - sodelovanje pri krajevnih proslavah (razstave in slin).
 - seznanjanje dijakov in študentov o pomenu arhivskega gradiva.
9. Obrambne priprave:
 - a) Klasificiranje gradiva za eventualno evakuacijo.
 - b) Usposabljanje delavcev za opravljanje nalog SLO in DS.
 - c) Izboljšanje varnostnih razmer.
 - d) Sodelovanje v akcijah (NNNP in podobno).
10. Permanentno strokovno izobraževanje.
11. Urejanje knjižnice: Nastavitev inventarne knjige in izdelava pripomočkov za priročno knjižnico — katalogov.

POKRAJINSKI ARHIV KOPER

I. Delovno poročilo za leto 1981

Uvod

Skupščina SRS je 26.12.1980 sprejela nov Zakon o naravni in kulturni dediščini (Uradni list SRS, št. 1/81). Zakonska določila so pogojevala nove podzakonske akte, novelacijo ustanovitvenih aktov in prilagajanje samoupravnih aktov naše delovne organizacije. Tako je Uradni list SRS, št. 34/27. nov. 1981 objavil Pravilnik o pogojih za uporabo arhivskega gradiva, Pravilnik o odbiranju in izročanju arhivskega gradiva arhivu in Pravilnik o sestavi in vodenju evidence arhivskega gradiva. V pripravi so navodila o pogojih za ustanovitev arhivskih zavodov in pravilnik o kadrih, potrebnih za delo v arhivih ter še nekateri podzakonski akti. Osvetlek odloka o ustanovitvi smo ustanoviteljem posredovali že v novembru 1981 — sprejemanje je v teku. Notranje samoupravne akte smo uskladjali le na področju vodenja knjigovodstva in delitve OD ter sprejeli nov pravilnik o uporabi sredstev za stanovanjsko izgradnjo. Ustanoviteljem smo posredovali tudi samoupravni sporazum o medsebojnih pravicah in obveznostih. Nova zakonodaja predvideva ponovno vključevanje financiranja arhivske službe iz občinskih proračunov za opravljanje nalog in del upravnega značaja, zato so bili izdelani razni predlogi in kriteriji za korekcijo ključev sofinanciranja redne dejavnosti. 20. maja je bil podpisan družbeni dogovor o zagotavljanju pogojev uspešnega materialnega varstva arhivskega gradiva na območju 6 južnoprimorskih občin, objavljen v U.O., št. 21 z dne 10.7.1981, julija 1981 je bil poslan v obravnavo in sprejem Samoupravni sporazum o namenskem združevanju sredstev za investicijsko in tehnično dokumentacijo za izgradnjo Pokrajinskega arhiva Koper, ki je bil sprejet s pristopom zadnjega podpisnika IS SO Izola, dne 25.11.1981. V decembru 1981 je bila sklenjena pogodba z Invest-birojem o izdelavi investicijske in tehnične dokumentacije za novogradnjo arhiva. Vsem šestim občinskim upravnim organom, pristojnim za kulturo, smo v decembru 1981 poslali tudi predloge Odredb o družbenih pravilih oseb in društvih, katerih arhivsko gradivo bi prevzemal Pokrajinski arhiv Koper, po temeljiti predhodni usklajenosti v republiki na področju valorizacije ustvarjalcev.

Materialno varstvo arhivskega gradiva

1. *Terensko delo:* Novi zakon je bil sprejet prepozno za vključitev stroškov terenskega dela v finančne načrte občinskih proračunov, zato je bila večina terenskega dela opravljena na področju občine Ilirska Bistrica, v ostalih občinah pa le na željo ustvarjalcev v zvezi z usklajevanjem kategorij dokumentarnega gradiva v izločitvenem postopku.

2. *Izločitvena komisija* je zasedala na 20 sejah. Obravnavala je 10 predlogov vneprejšnjih izločitvenih seznamov (Kp 7, Pi 2, Po 1) in 57 izvršilnih izločitvenih seznamov (Iz 1, Kp 24, Pi 10, Se 10, II.B. 4, Po 8). Izdanih je bilo 67 odločb.

3. *Maše ustvarjalcev:* Ažurirane so vse maše ustvarjalcev arhivskega gradiva.

4. *Prevzemi:* V skladu s smernicami razvoja arhivske službe v Sloveniji in z ozirom na izredno skromne skladiščne površine smo prevzeli le 50 tm arhivskega gradiva OLO Postojna 1945–1953, fond Istrskega okrož-

nega ljudskega odbora 1947–1953 (13 tm, še nekompleten), Likvidirane gospodarske organizacije OMNIA Koper 1947–1953 (0,40 tm), Slavica Koper 1954–1961 (1 tm), Trgovski domi 1954–1971 (0,20 tm), Trgocenter 1959–1961 (0,20 tm), Imex export-import 1961–1963 (0,20 tm), Nanos Postojna – enota Koper 1963–1978 (4,40 tm).

5. *V restavriranje* je bilo oddanih 1,10 tm arhivalij. Dveh notifik (1830–36) še nismo prejeli, ker imata keinijske poškodbe, ki zahtevajo poseben postopek restavriranja.

6. *Urejevalna dela na terenu:* Lesonit Ilirska Bistrica, Nanos Koper, OLO Postojna v Pretorski palači v Kopru.

Urejanje arhivskih fondov

1. Nadaljevanje urejevalnih del gradiva občine Izola za publikacijo Izola IV. 1919–1945. Popravki in spremembe v prvotni ureditvi in dopolnjevanje historiat. Publikacija bo obsegala cca 280 strani in bo izšla v letu 1982.

2. Urejanje fonda Oblastne državne arbitraže Postojna 1948–1950. Fond je urejen, izdelan inventar in historiat.

3. Naknadna urejevalna in dopolnjevalna dela pri urejanju fonda Zavoda za pogozdovanje Krasa Sežana, ker so se ob preseljevanju našli, ob kompletiranju drugih fondov, tudi deli tega arhivskega gradiva. Taka naknadna dopolnjevanja že urejenih fondov so bila izvedena tekom leta tudi pri drugih manjših fondih, za kar je bilo potrebno dopolniti inventarje in historiate že obdelanih enot.

4. Nadaljevali smo z urejevalnimi deli na fondu občine Podgrad (1895–1945) za leta 1900–1930. Urejenih je že 2,30 tm arhivskega gradiva in v čistopisu 26 tipkanih strani inventarja fonda.

5. Nadaljevanje urejevalnih del na fondu SO Piran. Urejeni so invalidski spisi (40 arhivskih škatel) in fondi privatne provenience Varini, Floratio Colombani, Antonin Smaregli. Nadaljuje se urejanje fonda Piranske mestne knjižnice. Prav tako se za publikacijo pripravljajo Piranske listine I. (1173–1283), ki bo izšla v letu 1982.

6. Urejeno in uskladiščeno je 30 tm fonda Javnega tožilstva Koper (1945–1968).

7. Izdelana je shema Uprave razdelitve okraja Koper za obdobje 1945–1955.

8. Formirana je zbirka pečatov.

9. Dokončan je bil osnovni popis fondov Pokrajinskega arhiva Koper za Vodnik po arhivih Jugoslavije.

Delo z uporabniki

1. V letu 1981 smo prejeli 141 vlog za uveljavljanje pravic občanov in sicer za fonde iz občine Piran 31, Postojna 5, Il. Bistrica 5, Sežana 5, Izola 8, Koper 87. Ugodno smo uspeli rešiti le 83 vlog.

2. V čitalnici v Kopru in Piranu se je mudilo 11 raziskovalcev, ki so skupaj študirali 62 dni. Iz našega arhivskega gradiva so iskali podatke tudi zgodovinarji iz Anglije, Avstrije, ZR Nemčije in Italije.

3. Nabavljenih je bilo 36 novih knjižnih enot; preurejena je tudi strokovna knjižnica.

Akcije

1. *Razstavna dejavnost:* Naše že postavljene razstave o razvojnih in borbenih poteh enot borcev NOVJ – prekomorcev, so v letu 1981 gostovale v vseh primorskih

občinah – bilo je 16 gostovanj, izven meja SRS pa še v Klani ob praznovanju 27. julija.

2. *Dopolnjevanje arhivskih zbirk:*

a) Z 223 fotokopijami smo obogatili zbirko zaključnih operacij 4. armade.

b) Iz državnega arhiva na Dunaju smo pridobili fotokopijo gozdnih redov za Beneško Istro (1452, 1475) in gozdnega reda za Istro, Kras in Furlanijo (1541) za zbirko zakonov.

3. *Varnostno mikrofilmiranje:* Piranski statuti 1307, 1332, 1358 in 1385.

4. *Informativna sredstva* Pokrajinskega arhiva Koper:

– dopolnjevanje kartotečnega registra,

– nastavitve registra fondov, ustvarjalcev in zbirk.

Kot posebna akcija je bila naši delovni organizaciji zapuana izvedba 10. jubilejnega zborovanja arhivskih delavcev Slovenije s temo Gradivo gospodarskih organizacij od srede 19. stoletja do danes za narodno zgodovino. Zborovanje je sovpadalo s 25-letnico delovanja našega regijskega zavoda. Z referati sta sodelovala kolega iz Tržaškega in Dunajskega državnega arhiva. Pokrovitelj je bila Skupščina občine Koper, sofinancerji pa vse Kulturne skupnosti z našega območja, in združeno delo južne Primorske. Po izjavah udeležencev je zborovanje izredno lepo uspelo. Delo zborovanja je popestril tudi večerni koncert skupine priznanih opernih solistov iz Ljubljane. Po zaključku dvodnevne strokovne dela so si udeleženci ogledali tudi notranjost Istre. Predavanja z zborovanja bodo objavljena v posebni številki strokovne revije Arhivi.

2. Delovno poročilo za leto 1982

Uvod

Med organizacijami združenega dela s področja kulture so posledice stabilizacijskih ukrepov v preteklem letu na južnoprimorskem območju najbolj prizadele že tako ogroženo arhivsko kulturno dediščino. V marcu 1982 dokončani in sprejeti idejni projekti za prioriteto, družbeno dogovorjeno novogradnjo, so koncem novembra spravljeni, vsaj za eno dragoceno leto, med druge načrte, ker je zaradi neizpolnjevanja finančnih obvez s strani koprške družbenopolitične skupnosti in na iniciativo novega Komiteja za družbene dejavnosti pri Skupščini občine Koper ustavljeno dokončanje izdelave glavnih projektov. Odgovornost za reševanje prostorske problematike regionalnega zavoda je tako postala obveza izvršnega sveta Skupščine občine Koper in Občinske kulturne skupnosti Koper. Delovni kolektiv za take odločitve ne sprejema nikakršne odgovornosti.

Z vsemi težavami materialne in vsebinske narave, se je vse leto moral intenzivno ukvarjati izključno delovni kolektiv, saj v oktobru 1981. leta poslani predlogi ustanovnega akta in samoupravnega sporazuma o financiranju redne dejavnosti – proračunski del, na skupščinah občin niso bili sprejeti vse do 29. decembra 1982 (ko je pristopila tudi Skupščina občine Sežana). Tako celo leto po uveljavitvi nove zakonodaje ni bil rešen pravni status Pokrajinskega arhiva Koper. Tako je bilo tudi financiranje redne dejavnosti Pokrajinskega arhiva Koper v letu 1982 bolj moralna obveza posameznih udeležencev kot pa pravno sprejeta obveza. Takšno je bilo tudi financiranje Skupščine občine Sežana, ki svojega dogovorjenega deleža ni zagotovila.

Družbeni organ – svet zavoda – ima po novi zakonodaji in ustanovnem aktu drugačen sestav, zato tudi prejšnji svet, ki mu je med letom še potekel mandat, niti začasno ni mogel več opravljati svoje funkcije. Zato bo šele novi svet Pokrajinskega arhiva Koper lahko razrešil še ravnateljico Pokrajinskega arhiva Koper, ki je koncem novembra podala ostavko za opravljanje te funkcije, saj ji je onemogočena realizacija družbeno dogovorjenega koncepta prostorskega razvoja regijskega zavoda.

V tej neugodni klimi pa je 15-članski kolektiv poskušal realizirati svoj letni program dela. Iz objektivnih razlogov mu to ni uspelo v celoti.

1. Urejevalna dela so izvedena v naslednjem obsegu:

- a) Upravni fond: Občina Podgrad 1889–1945 za leta 1931–1936 (nadaljnjih 22 arhivskih skatel z inventarnim popisom); Občina Izola (1919–1945) za leta 1925–1927 (nadaljnjih 28 arhivskih skatel z vseni uvodnimi študijami in analitičnim inventarnim popisom za publikacijo VIRI IV.; Občina Piran (avstrijsko obdobje) – urejena in inventarizirana so leta 1874–1888 (nadaljnjih 96 arhivskih skatel); Občina Piran (povojno obdobje). Skupinsko delo je bilo pri notranjem izločanju dokumentarnega gradiva za obdobje 1950–1965, hkrati pa je potekalo ločevanje fondov likvidiranih delovnih organizacij brez pravnih naslednikov iz istega fonda; Občina Hrpelje–Kozina (1907–1945), urejenih je 10 arhivskih skatel; KLO Rakitovec–Podgorje (1945–1953), urejenih je 8 arhivskih skatel; NOO Podgorje (1945–1953), urejenih je 16 arhivskih skatel. Inventarni popisi vseh treh fondov niso končani, ker ni še v celoti skompletirano gradivo; Istrski okrožni ljudski odbor (1947–1953), urejene so kategorije predsedstva, tajništva, ekonomata, financ in prosvete v skupnem obsegu 65 skatel z inventarnim popisom (razen prosvete). Ločeni so tudi fondi bivših ObLO in KLO s tega območja. Urejenih je 20 likvidiranih delovnih organizacij v 39 arhivskih skatlah. Izločenega je cca 100 tm dokumentarnega gradiva.
- b) Ostali fond: Istrska banka 1948–1957, Gospodarska banka za Istro, Reko in Slovensko Primorje (1945–1948) Koper, je urejen v 118 arhivskih skatlah z inventarnim popisom. Urejen je fond ribiškega podjetja Ribič iz Pirana v 33 arhivskih skatlah, s historiatom in inventarnim popisom je urejen tudi fond Društva inženirjev in tehnikov (1951–1960). Obsega 2 arhivski skatli. Urejenih je tudi 5 skatel raznih starejših fondov piranskih družin med 13. in 18. stol. (dela nadaljujemo). Prav tako nadaljujemo dela na starejšem gradivu piranskega mestnega fonda. Nedokončan je ostal tudi fond Obk LMS Hrpelje–Kozina (1959–1960) in fond piranske mestne knjižnice (1859–1952). Urejen je tudi fond DO Sermin Invest-Comerce (226 skatel z inventarnim popisom).
- c) Formiranje zbirk zemljevidov in pomorskih kart s kartoteko, načrtov s kartoteko in pečatov s popisom ter dopolnjevanje fototeke je stalna naloga in jo nadaljujemo.
- d) Zbirke NOB – popis obstoječega prevzetega gradiva in dopolnjevanje zbirke z gradivom s terena.
- e) Na terenu: gradivo bivšega okraja Koper (v Pretorski palači), Samoupravna interesna skupnost gospodarskih dejavnosti Piran (urejanje gradiva pravnih pred-

hodnikov). Pregledi na terenu pri ustvarjalcih na območju Skupščin občin Il. Bistrica in Postojna.

- f) Nastavljena je kartoteka za register fondov za LOMO, MLO, ObLO in KLO s področja SO Postojna.

2. Raziskovalna in publicistična dejavnost:

- a) Izdelava elaboratov: Upravna razdelitev za Istro in Primorje po l. 1945; Upravna razdelitev Slovenskega Primorja 1945/46; Sodna razdelitev 1945/46; Upravna razdelitev okraja Koper 1945–1955; Pregled razvoja šolstva za časa uprave IOLO za okraj Koper 1947–1952; Pregled partizanskega šolstva v koprskem okraju 1943–1945; Pregled šolstva v Slovenskem Primorju 1918–1945.
- b) V okviru publicistične dejavnosti pripravljamo: Nadaljevali smo priprave na drugi publikaciji iz serije Slovenske istrske vasi v Krkavčah (št. 2), v tisk je oddana prva številka iz serije slovenske istrske vasi – Padna (tudi v štirih jezikih), nadaljevali s pripravi na izdajo Analitičnega inventarja fonda občine Izola IV. (1919–1945) (Viri za zgodovino Isole IV). Največji obseg te dejavnosti pa je imela 6. knjiga Vodnika po arhivih in arhivskih fondih SFRJ, ki zajema območje SR Slovenije. Zanj smo po enotni jugoslovanski metodologiji pripravili naš del za južnoprimorsko območje. Knjiga je bila decembra oddana v tisk. Piranska občinska kulturna skupnost ni zagotovila finančnih sredstev za publikacijo Viri za zgodovino Pirana I – Listine I, zato smo v letu 1982 začasno prekinili s pripravi. Intenzivirali pa smo priprave za Vodnik po fondih Pokrajinskega arhiva Koper (ki bo izšel l. 1985).

3. Izločitvena komisija je imela 23 sej. Obravnavala je 62 izvršilnih in 12 vnaprejšnjih izločitvenih seznamov (z območja vseh 6 občin). Notranje izločanje smo opravili na fondu Skupščine občine Piran (cca 100 tm), na terenu pa na fondu v Pretorski palači (cca 250 tm).

4. Prevzemi in dopolnjevanje fondov: – Društvo inženirjev in tehnikov (1950–1960), Skupščina občine Sežana (1909–1965), Istrska banka Koper (1947–1957), Gospodarska banka za Istro, Reko in Slovensko Primorje v Kopru (1945–1948), Matične knjige (1923–1952 – delno), Istrski okrožni ljudski odbor Koper, Urad za statistiko in evidenco (1945–1952), Okrajni ljudski odbor – oddelek za statistiko (1953–1964), Turistična zveza Koper (1960–1975), Družbenopolitične organizacije Sežana (OF in SZDL) 1948–1955, Fotografije koncentracijskega taborišča Rab (1942–1953 – 42 kosov), fotografije povojnega obdobja za južnoprimorsko območje (217 kosov), dopolnjevanje zbirke Prekomorske brigade. Skupaj smo prevzeli 129 tm arhivskega gradiva. Iz nekaterih fondov bo potrebno še izločiti dokumentarno gradivo.

5. Restavriranje: Nadaljevali smo z restavriranjem knjig Notificazioni e prenotazioni, 19. stoletje, pergamene listine občine Koper (1504–1806), Matrimonice Liber (1642–1671), dokumenti okrajnega sodišča Podgrad (1920 – vijoličasta plesen), dokumenti iz NOB in del zbirke zemljevidov (1764–1873).

6. Delo z uporabniki arhivskega gradiva: – Prejeli smo 71 zahtevkov občanov za izstavitve potrdil, s katerimi

uveljavljajo svoje pravice iz minulega dela, posesti ali izobrazbe. Podatke smo dobili za 40 prosilcev, reševanje dveh je v teku, 30 pa nismo uspeli rešiti, ker še ni prevzetih fondov, ali pa so fondi nepopolni.

V čitalnici v Kopru in Piranu se je mudilo 21 raziskovalcev 25 dni. Imeli smo tudi nekaj študijskih obiskov iz ZRN, Francije in Italije.

Strokovna knjižnica je v letu 1982 pridobila 161 enot. Narejena je tudi kartoteka in popis enot v obeh oddelkih strokovne knjižnice Pokrajinskega arhiva Koper.

7. Razstavna dejavnost: Pripravljene razstave o Prekomorskih brigadah in razstave o njihovih specializiranih enotah so v preteklem letu imele postavitev v Kopru, Novi Gorici, Brežicah, Idriji in Tolminu ter v Bazovici. Razstava Razvoj ljudske oblasti v Slovenskem Primorju 1941–1947 je bila ob otvoritvi kongresa ZKJ odprta v Beogradu in je še v Srbiji. Ob kongresu ZKS smo imeli v gosteh razstavo Jugoslavija 1941, ki jo je pripravil Arhiv SFRJ, novembra pa prav tako njihovo razstavo Tito, misel, beseda in delo, ki smo jo dopolnili z dokumentacijo o Titovih obiskih na našem območju.

8. Izobraževalna dejavnost: Delavci arhiva so se v okviru finančnih možnosti udeleževali strokovnih seminarjev. V arhivu pa smo nudili pomoč vodjem krožkov svobodnih aktivnosti v srednjih šolah s predavanji o arhivski kulturni dediščini in članom krožkov omogočili ogled skladišč.

3. Delovni program za leto 1983

Uvod

Z ozirom na to, da skupščine občin izredno kasnijo s sprejemanjem ustanovnega akta (Sežana ga bo predvidoma sprejela 29. decembra letos), bo potekala dinamična aktivnost oh sestavljanju statuta in usklajevanju samoupravnih aktov delovne organizacije z novim ustanovnim aktom in novo zakonodajo, ki je v veljavi že drugo leto. Tudi svet zavoda kot druzbeni organ bo moral že v prvem trimesečju začeti delovati.

Samoupravni sporazum o financiranju redne dejavnosti med ustanovitelji še ni sklenjen, kar je dodatna težava. Odredbe o druzbenih pravnih osebah in druzstvih, katerih arhivsko gradivo bo prevzemal arhiv, ki smo jih skupščinski službam dostavili že v novembru 1981 in januarju 1982, še do danes kljub urgencam ni sprejela še nobena od šestih skupščin.

Ureditev tega stanja in s tem ureditev statusa delovne organizacije bo prioriteta naloga pivega trimesečja 1983.

1. Arhivska urejevalna dela:

- V skladu s sprejetim srednjeročnim programom bo v letu 1983 dokončan Analitični inventar fonda občine Izola IV. Predhodno je potrebno urediti fond še za leta 1927–1945.
- Do junija bo dokončano urejanje fonda občine Podgrad (nadaljevanje od 1938–1945), s sumarnim popisom.
- V prvem polletju bo dokončana tudi ureditev fonda IOLO Koper (1947–1952) s sumarnim popisom.
- Nadaljevanje urejanja in dopolnjevanja fonda občin Hrčelje–Kozina (1907–1945).
- Nadaljevanje in dokončanje ter dopolnitev fondov KLO Podgorje in KLO Rakitovec (1945–1952)

- Priprava fondov SO Postojna (1945–1968) za uporabo in tehnična oprema gradiva (prvo polletje).
- Zaradi pomembnosti gradiva, ki ga SO Koper hrani v neurejenem stanju v Pretorski palači bi bilo nujno nadaljevanje dela na ločevanju in urejanju fondov bivših okrajev Postojna, Sežana in Koper (1945–1965) – drugo in tretje trimesečje.
- Urejanje zbirke NOB 1943–1945 in dopolnjevanje z gradivom, ki še ni prevzeto.
- Urejevalna dela na fondu SO Sežana 1909–1965 v smislu ločevanja fondov, odbiranja in strukturne ureditve.
- Nadaljevanje urejanja zbirk: katastrski načrti 1819–1945, gradbeni načrti 1872–1947, fotografije XIX. in XX. stol.
- Kronološka dopolnitev zbirke matičnih knjig z novimi prevzemi.
- Fonda občine Piran 1274–1797, ureditev z indeksno kartoteko (drugo polletje), fonda občine Koper 1332–1800, ureditev s kartotečnim registrom.
- Prva faza urejevalnih del na gradivu Bratovščin in frančiškanskega samostana.
- SO Piran – povojno obdobje, ureditev načrtov (prvo polletje).
- SO Piran – od 1945 dalje, sumarni popis gradiva in postopna dopolnitev.
- SO Piran – avstrijsko obdobje 1888–1892, dopolnitev posameznih enot z gradivom, ki se še nahaja v prostorih SO Piran (drugo polletje).

2. Delo z ustvarjalci arhivskega gradiva:

- Ko bodo skupščine občin sprejele odredbe o druzbenih pravnih osebah, katerih arhivsko gradivo bo prevzemal arhiv, bo potrebno izdelati navodila za odbiranje arhivskega gradiva iz registratnega gradiva za posamezne skupine ustvarjalcev v skladu z novo arhivsko zakonodajo.
- Z izdelanimi navodili pregledi na terenu pri ustvarjalcih v vseh občinah in sodelovanje oziroma svetovanje pri odbiranju in popisu arhivskega gradiva.
- V kolikor bodo skupščine občin pooblastile Pokrajinski arhiv Koper za dajanje odločb ustvarjalci, bo še naprej obstajala izločitvena komisija in delovala v skladu z novo zakonodajo.
- Pri vsakem ustvarjalcu iz odredbe v posamezni občini predvidevamo po en obisk v letu 1983.
- Potrebno bo sestaviti podrobnejši popis arhivskih fondov na terenu, ker bo zaradi prostorske stiske v naših skladiščih potrebno vzdrževati strožji nadzor na terenu.

3. Delo z uporabniki:

- Če bodo občine prenesle pooblastilo, bomo še naprej sami izdajali uporabnikom željene izpiske in potrdila, s katerimi uveljavljajo svoje pravice iz minulega dela, posesti ali izobrazbe.
- Čitalnici v Kopru in Piranu bosta odprti za raziskovalce v rednem delovnem času.

4. Raziskovalna in publicistična dejavnost:

- Zgodovinski oris razvoja gospodarstva v koprskem okraju v času IOLO.
- Pripravljalna dela na gradivu npravnih fondov Pokrajinskega arhiva Koper za izdajo vodnika po fondih Pokrajinskega arhiva Koper in s tem v zvezi izdelava

potrebnih indeksov (stvarni indeksi).

- c) Listine: Viri za zgodovino Pirana I. od 1173–1287, knjižna izdaja.
- d) Viri za zgodovino Izole, Analitični inventar fonda občine Izola IV. 1919–1945, knjižna izdaja.
- e) Nadaljevanje poljudnoznanstvene serije Slovenske istrske vasi (Padna – knjižna štirjezična izdaja), Krkavče (dokončanje, recezija, prevodi), Dvori (priloga in izbor gradiva).

5. Restavriranje:

- a) Nadaljevanje restavriranja zemljiških knjig okrajnega sodišča 1745–1884.
- b) Nadaljevanje restavriranja gradiva iz fonda občine Koper, Piran, Ilrpele–Kozina in Postojna.
- c) Nadaljevanje restavriranja del na gradivu rodbinskih in osebnih fondov od 14.–16. stol.
- d) Sprotno popisovanje poškodovanega gradiva iz vseh fondov, ki so v tekoči obdelavi.

6. Mikrofilmanje in fotokopiranje:

- a) Varnostno mikrofilmanje – nadaljevanje.
- b) Mikrofilmanje in fotokopiranje za dopolnjevanje fondov in zbirk z arhivskim gradivom pri drugih hraniteljih.

7. Razstavna dejavnost:

- a) Sodelovanje pri izdelavi scenarija za razstavo Primorski partizanski tisk, nosilec je Osrednja knjižnica S. Vilhar v Kopru.
- b) Sodelovanje pri izdelavi razstave O enotah IX. korpusa, v kolikor bo izvedena v jubilejnim letu 1983, kajti iniciativa, ki jo je imel Pokrajinski arhiv Koper že pred leti, da izdela arhivsko razstavo O primorskih enotah NOV in POS kot dopolnitev stalni razstavi Razvoj ljudske oblasti v Slovenskem Primorju, so primorski muzeji v letu 1981 prevzeli nase na sestanku v Sežani. S tem so prevzeli tudi odgovornost za postavitev.
- c) Pripravljalna dela na razstavi iz starejših fondov Pokrajinskega arhiva Koper, ki bo postavljena v letu 1984.

8. Izobraževalna dejavnost:

- a) Sodelovanje s šolami v zvezi s predstavitvami pomena arhivskega gradiva – premične kulturne dediščine.
- b) Strokovni izpiti novih delavcev, strokovna srečanja in udeležba na seminarjih Arhivskega društva SRS in SFRJ, enako Skupnosti arhivov Jugoslavije.
- c) Študijsko bivanje arhivistov v italijanskih arhivih in v Arhivu VZI v Beogradu.
- d) Organizacija seminarja za arhivske delavce v delovnih organizacijah na terenu po ohčinah (drugo polletje).

9. Strokovna knjižnica:

Izdelava stvarnih in avtorskih indeksov za strokovno knjižnico v Kopru in Piranu.

10. Prostorska problematika:

Idejni projekti novogradnje Pokrajinskega arhiva so sprejeti. IS SO Koper je s sklepom na seji dne 19.11.1982 zahteval od Pokrajinskega arhiva Koper, da začasno ustavi nadaljevanje izdelave investicijsko tehnične dokumentacije za novogradnjo. Zbor delovnih ljudi je na seji dne 15.9.1982 in 29.10.1982 predlagal začasno ustavitev

nadaljevanja del, ker ni bilo dotoka finančnih sredstev s strani koprške družbenopolitične skupnosti. Tako je zbor delovnih ljudi 19.11.1982 in tudi investicijsko projektni svet, ki ga sestavlja vseh 6 občin, na seji dne 24.11.1982 sklenil, da je novogradnja edina dogovorjena dolgoročna in kompleksna rešitev arhivske prostorske problematike v Kopru. Vendar zaradi neizpolnjevanja finančnih obvez Kopra in Ilirske Bistrice za izdelavo sporazumno dogovorjene investicijsko tehnične dokumentacije in zaradi investicijskih zakonskih omejitev v naslednjem letu, začasno, za leto 1983, ustavi nadaljevanje izdelave glavnega projekta.

Z ozirom na to, da je IS SO Koper prevzel iniciativo za reševanje prostorske problematike Pokrajinskega arhiva Koper v sodelovanju s koprsko kulturno skupnostjo, bo od realizacije njihovih iniciativ odvisno reševanje problema prostorov za Pokrajinski arhiv Koper. Delovni kolektiv, poimenovali strokovne komisije, ki si je septembra 1981, na zahtevo Republiškega komiteja za kulturo, ogledala prostore, za stanje in čiščenje arhivalij v koprskih skladiščih, ne more več odgovarjati.

ZGODOVINSKI ARHIV LJUBLJANA

Pristojnost

Arhiv opravlja svojo dejavnost na podlagi akta o ustanovitvi in v skladu z Zakonom o naravni in kulturni dediščini za območje mesta Ljubljane in občin Cerknica, Črnomelj, Domžale, Grosuplje, Idrija, Jesenice, Kamnik, Kočevje, Kranj, Litija, Logatec, Metlika, Novo mesto, Radovljica, Ribnica, Škofja Loka, Trebnje, Trzin in Vrhnika.

Na podlagi 95. člena Zakona o naravni in kulturni dediščini so za kulturo pristojni upravni organi mesta Ljubljane in občin, na območju katerih arhiv opravlja svojo dejavnost, na predlog našega arhiva, določili družbene pravne osebe in društva, katerih arhivsko gradivo bomo prevzemali.

Organizacija dela

Za čim boljše izkoriščenost delovnih sredstev in delovnega časa so delavci arhiva organizirali svoje delo v dveh oddelkih: za arhivsko gradivo do leta 1945 in za arhivsko gradivo po letu 1945, ter v dislociranih enotah za Gorenjsko (s sedežem v Kranju), za Škofjo Loko (s sedežem v Škofji Loki), za Dolenjsko in Belo krajino (s sedežem v Novem mestu). Na sedežni arhiva so še skupne službe.

1. Poročilo o delu v letu 1981

Prostori za opravljanje dejavnosti

V oktobru je bila otvoritev novega arhivskega skladišča za gradivo občine Grosuplje, ki bo dokončno usposobljeno v letu 1982. Velik problem je pomanjkanje arhivskih skladišč v Ljubljani, kot rešitev pa je predvidena adaptacija I. in II. nadstropja stavbe Ciril-Metodov trg 21. V decembru je bil izdelan projekt za preureditev prostorov za arhivsko skladišče. Potrebno bo precej sredstev, ki bodo predvidoma zagotovljena konec tega petletnega obdobja. V tem letu smo preuredili tudi vhodno vežo stavbe Mestni trg 27 v Ljubljani, ki je namenjena stalnim arhivskim razstavam. Začeli smo preurejati prostore, kjer bodo novi delovni prostori enote arhiva v Novem mestu. Dela bodo predvidoma končana v letu 1982. Pripravljen je bil tudi načrt ureditev arhivskih skladišč v bivši osnovni šoli v Gorenjem Logatcu.

Kadri

V letu 1981 je bilo v delovnem razmerju 29 delavcev. V juliju je sklenil delovno razmerje arhivist-bibliotekar. V maju pa delavka za dela oziroma naloge blaginjičarke-knjigovodkinje osebnih dohodkov. Z 31. decembrom je prekinil delovno razmerje arhivist. Kot vsako leto smo sklenili pogodbe o delu s pazniki in čistilkami arhivskih skladišč.

Skrb za strokovni razvoj

Veliko dela je bilo vložnega v sodelovanju pri pripravi besedila podzakonskih aktov, izdanih na podlagi 95. člena Zakona o naravni in kulturni dediščini: Pravilnik o pogojih za uporabo arhivskega gradiva, Pravilnik o odbiranju in izročanju arhivskega gradiva ter Pravilnik o sestavi in vodenju evidence arhivskega gradiva.

Za izvajanje zakona smo pričeli pripravljati orientacijska navodila za odbiranje arhivskega gradiva iz dokumentarnega po posameznih področjih dejavnosti.

V sodelovanju z Republiškim sekretariatom za pravosodje, upravo in proračun smo pripravili predlog Pravilnika o rokih hrambe dokumentarnega gradiva, ki nastaja pri občinah. Predvideno je bilo, da bo pravilnik sprejet v letu 1982. Sekretariatu smo predlagali tudi dopolnitev sodnih poslovnikov z roki hrambe dokumentarnega gradiva, ki nastaja pri pravosodnih organih.

Vodnik po fondih Zgodovinskega arhiva Ljubljana: V tem letu je izšel Vodnik, ki predstavlja zaključek dolgotrajnega obsežnega dela delavcev.

Strokovno delo

a) *Enota Mestni arhiv Ljubljana*
Strokovna obdelava arhivskega gradiva in izdelava informacijskih sredstev: Urejeni, popisani in ustrezno tehnično opremljeni so bili naslednji fondi: Mestni šolski svet (vključno s predhodnikom Šolska sekcija), Mesto Ljubljana, Splošna mestna registratura, Krajevni ljudski odbori: Dobrunje-Sostro, Šentvid, Ježica, Zadvor, Tacec, Kolinska tovarna Ljubljana, Realna gimnazija v Ljubljani, italijanske šole v Ljubljani, Delavska gimnazija v Ljubljani, tečaji za srednješolsko izobrazbo oficirjev JLA in KNOJ v Ljubljani, Večerna gimnazija Ministrstva za notranje zadeve v Ljubljani. Pregledana in dopolnjena je bila zbirka ljubljanskih listin. Izdelana sta bila tudi inventar fonda Peter Grasselli in popis personalnih map

uslužbencev Mestne občine ljubljanske pred letom 1945. *Uporaba arhivskega gradiva:* Za raziskovalne, študijske in razstavne namene je arhivsko gradivo uporabljalo 156 raziskovalcev, ki so 849-krat obiskali arhivsko čitalnico. Za uradne in poslovne namene je uporabljalo gradivo 312 strauk; predvsem so zahtevale potrdila o zaposlitvi za uveljavljanje delovne dobe.

Razstavna dejavnost: Pripravljena je bila razstava Ljubljana v arhivskem gradivu od začetka 14. stoletja do danes, za izdajo je bil tudi pripravljen katalog s kratkim orisom arhivskega gradiva za območje Ljubljane, ki ga hrani arhiv in s prikazom posameznih dokumentov.

Raziskovalne naloge: Za objavo smo pripravljali fond Petra Grassellija 1842–1933. Za projekt Zgodovina Ljubljane smo pripravili dispoziciji za 18. in 19. stoletje.

b) *Enota za zunanjo ljubljansko regijo*

Strokovna obdelava arhivskega gradiva in izdelava informacijskih sredstev: Začeli oziroma končali smo z utejanjem naslednjih fondov: Okrajni ljudski odbor Postojna, Okrajno sodišče Lož, Ekspozitura SDK Domžale, Občinski ljudski odbor in Skupščina občine Domžale, Kršćansko gospodarsko društvo Idrija, Občno konzumno društvo Idrija, Potrošniška zadruga Idrija, Združno tigovsko podjetje Koooperativa Idrija, Združenje državnih gostinskih podjetij okraja Idrija, Obrtno podjetje Predelava, Spodnja Idrija, Ljudski šoli: Idrija in Spodnja Idrija, Osnovna šola Oblakov vrh, Osrednja nepopolna osnovna šola Idrija, Delavska univerza Idrija, Mestna hranilnica Idrija, Okrajna hranilnica in posojilnica Idrija, Ljudska hranilnica in posojilnica Idrija, obnovitvene zadruge: Cerklje, Hotedršica, Godovič, Črni vrh, Otalež, Šebrelje, Vojsko, obnovitvena in stavbna zadruga Idrija, gostinska podjetja: Cerklje, „Javornik“ Črni vrh, „Jelenk“ Spodnja Idrija, Krojačnica Idrija, Občinski odbor Zveze borcev NOV Idrija, Okrajna zveza kmetijskih zadrug Idrija, OZ KZ — Uprava za združne gradnje Idrija, Gospodarska zadruga Idrija, Kmetijsko društvo Črni vrh, Medzadrugni odbor Idrija, Gozdarsko-kmetijska poslovna zveza Idrija, kmetijske zadruge: Črni vrh, Srednja Kanomlja, Ledine, Idrija, Godovič, Dole, Krnice, Spodnja Idrija, Okrajno odkupno podjetje Idrija, Okrajno klavno podjetje Idrija, Lesno produktivna zadruga Spodnja Idrija, Trgovsko podjetje „Po želji“ Spodnja Idrija, uprava komunalnih in lokalnih podjetij MLO Idrija, Mestno gostinsko podjetje „Živo srebro“ Idrija, Obrtniška nabavna in prodajna zadruga Idrija, Obrtna delavnica „Kruh in pecivo“ Spodnja Idrija, Splošno mizarstvo Črni vrh, Tehnična srednja šola Idrija, Rudarsko industrijska šola Idrija, Uradniški tečaj Idrija, ObLO Kamnik, Stanovanjska skupnost Kamnik, likvidirana gospodarska podjetja občine Kamnik, Kmetijska zadruga Kamnik, Vajenski dom Mekinje Kamnik, Zveza prijateljev mladine občine Kamnik, Kmetijsko gospodarstvo Kamnik, Združenje trgovcev Kamnik, TVD Partizan Kamnik, kmetijske zadruge: Motnik, Komenda, Šmartno in Kamniška Bistrica, ObLO Kamniška Bistrica, Okrajno glavarstvo Kamnik, Občina Kamnik, osnovne šole: Kočevje, Dolnja Briga, Kočevska Reka, Morava—Štalcerji, Polona, Stara Cerkev, Željni vrh, Livold, Mozelj, Koprivnik, Vimolj, Novi kot, Podpreska, Struge, Šest-razredna zasebna ljudska šola Kočevje, Zasebna dekliška meščanska šola Kočevje, Gimnazija Kočevje, Vajenska šola za razne stroke Kočevje, ZOO Veterinarska šola Kočevje, OLO Kočevje, osnovne šole: Litija, Kresnice, Jevnica, Hotič, Vače, Sava, Polšnik, Šmartno pri Litiji,

Velika Kostrevnica, Štangarske Poljane, Primskovo na Dolenjskem, Mamolj, Javorje, Gabrovka, Dole pri Litiji, Gradišče, kmetijsko gospodarske šole: Vače, Kresnice, Jevnica, Polšnik, Šmartno pri Litiji, Gabrovka, Vajenska šola za razne stroke Litija, Strokovno nadaljevalna šola Litija, Tečaj za oficirje JLA, ObLO Logatec, osnovne šole Loški potok, Sodražica, Gora, Sv. Gregor, Ribnica, Dolenja vas, Grčarice, Sušje, Velike Poljane, ObLO Ribnica, osnovne šole: Janca Mraka Vrhnik, Blatna Brezovica, Zaplana, Vajenska šola za različne stroke Vrhnik, Občina Vrhnik.

Uporaba arhivskega gradiva: Za raziskovalce in študijske namene je uporabljalo gradivo 60 obiskovalcev, 212 uporabnikov pa za upravne in poslovne namene.

c) *Enota za Gorenjsko*

Strokovna obdelava arhivskega gradiva in izdelava informacijskih sredstev: Strokovno so bili obdelani: OLO Kranj – finance in proračun, OLO Jesenice–Radovljica – gradnje, finance, MLO, LOMO, ObLO Bled – uprava za dohodke, SO Jesenice, občinski konferenci SZDL Jesenice, Tržič, občinske konference ZSMS Jesenice, Radovljica, Tržič, občinska sindikalna sveta Jesenice, Tržič, Občinski odbor ZZB NOV Jesenice, SGP Gradbinec Kranj, SGP Novogradnje Tržič, zbirni fond Gasilstvo Kranj, Klub gospodarstvenikov Tržič, Društvo prijateljev mladine Tržič, Turistično društvo Tržič, dopolnitev zbirke Personal.

Uporaba arhivskega gradiva: Za raziskovalne in študijske namene so uporabljali gradivo trije raziskovalci, za upravne in poslovne namene pa 46 uporabnikov.

d) *Enota za Škofjo Loko*

Strokovna obdelava arhivskega gradiva in izdelava informacijskih sredstev: Uredili smo naslednje fonde: Hranilnica in posojilnica v Stari Loki, Okrajna hranilnica in posojilnica v Škofji Loki, Ljudska hranilnica in posojilnica v Škofji Loki, Mestna hranilnica v Škofji Loki, Reiffeisenkasse Laak a.d.Zaier, Zveza finančnih uslužbencev – podružnica Škofja Loka, ABC Veletrgovina Škofja Loka, Občinska konferenca SZDL Škofja Loka, Občina Javorje, Kmetijsko društvo za občino Stara Loka s sedežem v Vinčašah, Kinološko društvo Škofja Loka, arhiv Šoštarjeve domačije v Davči.

Uporaba arhivskega gradiva: Za študijske in raziskovalne namene je uporabljalo gradivo 46 raziskovalcev, za upravne in poslovne namene pa 36 uporabnikov.

Razstavna dejavnost: Sodelovali smo pri razstavi Partizanski tisk na Loškem, organizirali smo podobno razstavo o partizanskem tisku na Gorenjskem v sodelovanju z Gorenjskim muzejem in študijsko knjižnico v Kranju.

Raziskovalne naloge: Pripravljena je bila Knjiga hiš v Škofji Loki I, ki je izšla konec leta.

Popularizacijska dejavnost: Televizija je posredovala razstavo o partizanskem tisku na Gorenjskem.

c) *Enota za Dolenjsko in Belo krajino*

Strokovna obdelava arhivskega gradiva in izdelava informacijskih sredstev: Uredili smo gradivo Okrajnega sodišča Črnomelj, Okrožnega sodišča Novo mesto in Gimnazije Novo mesto.

Uporaba arhivskega gradiva: Za raziskovalne in študijske namene je gradivo uporabljalo 6 raziskovalcev, za upravne in poslovne namene pa 55 uporabnikov.

Mikrofilmski laboratorij

Posnetib je bilo 108 mikrofilmov: gradivo fonda Mesto

Ljubljana, Statistični popisi od leta 1830–1931 (popisi prebivalstva od leta 1830–1900), gradivo Pokrajinskega arhiva Koper in Zgodovinskega arhiva Ptuj.

Konservacija in restavracija arhivskega gradiva

Zaščiteno in obnovljeno je bilo gradivo ljubljanskih mestnih organov iz začetka 19. stoletja, tri rokopisne knjige iz 19. stoletja in trije urbarji (1616, 1706, 1797–1806).

Knjižnica

V letu 1981 je sklenil delovno razmerje nov knjižničar, ki je inventariziral in katalogiziral knjige. Knjižnica je bila tudi urejena.

Sodelovanje arhiva z drugimi strokovnimi organizacijami in društvi

Delavec arhiva je bil aprila 1981 na obisku v Gornjeavstrijskem deželni arhivu v Linzu in septembra v nekaterih arhivih v Zvezni republiki Nemčiji (Hessisches Staatsarchiv Darmstadt, Institut für Archivwissenschaft, Archivschule Marburg, Historisches Archiv der Stadt Köln, Nordrhein-Westfälisches Hauptstaatsarchiv Düsseldorf, Westfälisches Wirtschaftsarchiv Dortmund). V Gornjeavstrijskem državnem arhivu v Linzu je proučeval načrt za odbiranje arhivskega gradiva deželne vlade in okrajnih glavarstev. V zahodnonemških arhivih pa je proučeval vprašanja o uporabi arhivskega gradiva, popisovanju arhivskega gradiva, izdelavi inventarjev in drugih pripomočnikih za uporabo arhivskega gradiva.

V Zvezi arhivskih delavcev Jugoslavije so delavci delovali kot člani zveznih komisij.

Delavec arhiva je v okviru sodelovanja z arhivi in arhivskimi društvom v Jugoslaviji sodeloval s koreferatom na medrepubliškem arhivskem posvetovanju arhivskih delavcev Srbije in Makedonije na Ohridu; ob tej priložnosti smo izmenjali strokovne izkušnje z delavci Mestnega arhiva Skopje, Arhiva Makedonije in Arhiva pri makedonski akademiji znanosti in umetnosti. V okviru sodelovanja z drugimi arhivi v Sloveniji in Jugoslaviji so delavci arhiva z referati sodelovali na III. posvetovanju o tehničnih in strokovnih vprašanjih arhivov v Radencih.

Delavci so aktivno delovali v organih Arhivskega društva Slovenije. Delavci so sodelovali še v naslednjih organih, organizacijah in društvih: v organih Zveze zgodovinskih društev za Slovenijo, v uredniškem odboru Kronike, predsedstvu Zgodovinskega društva za Ljubljano ter Zgodovinskega društva za Gorenjsko, Muzejskem društvu Škofja Loka, uredniškem odboru Loških razgledov, svetu za ohranjanje in razvoj revolucionarnih tradicij in spomeniško varstvo pri predsedstvu Občinske konference SZDL Radovljica, svetu za ohranjanje in razvoj tradicij NOB in spomeniško varstvo pri Občinski konferenci SZDL Škofja Loka, v odboru za prenovo mestnih in vaških jeder v Škofji Loki.

V tem letu so se začela pripravljala dela za monografijo Zgodovina Ljubljane, kjer so sodelovali tudi delavci našega arhiva.

2. Poročilo o delu v letu 1982

Prostori za opravljanje dejavnosti arhiva

S pristojnimi organi in skupnostmi smo se dogovarjali o izvedbi načrta za rešitev problema pomanjkanja skladišč v Ljubljani, predvsem o zagotovitvi sredstev za njihovo

izvedbo. V vhodni veži stavbe Mestni trg 27 smo odprli stalno razstavo. V prvi polovici leta so se delavci enote v Novem mestu preselili v preurejene prostore na Jenkovi 1. V drugi polovici leta smo pridobili v upravljanje zgradbo arhiva v Škofji Loki. Občini Trebnje smo v decembru vrnili grad Malo Loko, ki je bil zaradi neprimernosti prostornov praktično neuporaben. Uporabljamo le še prostor, ki smo ga preuredili v arhivsko skladišče in kjer hranimo gradivo občine Trebnje.

Kadri

V letu 1982 je bilo v delovnem razmerju 29 delavcev.

V februarju in marcu sta sklenila delovno razmerje dva arhivista.

V februarju je prenehalo delovno razmerje arhivskemu referentu.

V juliju je arhivist odšel na odsluženje vojaškega roka.

Za varovanje in čiščenje arhivskih skladišč imamo sklenjene pogodbe na delu s šestimi pazniki in dvema snažilkama.

Skrb za strokovni razvoj

Veliko naporov smo vložili v skrb za strokovni razvoj, največ celo takih, ki presegajo potrebe našega arhiva. V prvi vrsti moramo omeniti sodelovanje pri pripravi podzakonskih aktov, ki so bili objavljeni v tem letu (Pravilnik o strokovnih in tehničnih pogojih za začetek dela strokovnih organizacij; Pravilnik o pripravi in strokovnih izpitih delavcev v arhivih), nziroma so v pripravi (Pravilnik o strokovni usposobljenosti delavcev družbenih pravnih oseb in članov društev, ki delajo z dokumentarnim gradivom). Na podlagi Pravilnika o pripravi in strokovnih izpitih delavcev v arhivih je bil pripravljen tudi okvirni seznam strokovne literature, kot pripomoček za pripravo na strokovne izpite.

Nadalje je treba omeniti izdelavo delovnega gradiva za pripravo navodila o strokovni obdelavi arhivskega gradiva in izdelavi informacijskih sredstev.

Z republiškim sekretariatom za pravosodje in upravo smo sodelovali pri pripravi tistih delov Pravilnika o pisarniškem poslovanju, ki se nanašajo na odloženo dokumentarno gradivo in na odbiranje ter izročanje arhivskega gradiva arhivu. Omeniti velja še sodelovanje z avtorico učbenika Pisarniško poslovanje za usmerjeno izobraževanje, Vera Klavoro.

Strokovno delo

a) Skupno delo delavcev oddelkov, enot in služb

Dokončno smo izdelali predloge družbenih pravnih oseb in društev, od katerih bo arhiv prevzel arhivsko gradivo, skupaj 873 ustvarjalcev. Predloge so občinski upravni organi, pristojni za kulturo objavili v uradnih glasilih republike ali občin.

Pripravili smo splošna navodila za odbiranje arhivskega gradiva iz dokumentarnega, ki nastaja na področju občinskih upravnih organov, pravosodnih organov, gospodarstva, SDK, šolstva, zdravstva, SIS družbenih dejavnosti, družbenopolitičnih organizacij, medobčinske gospodarske zbornice, društev ter skupnosti invalidsko-pokojninskega zavarovanja.

b) Oddelki za gradivo do leta 1945

Strokovna obdelava arhivskega gradiva in izdelava informacijskih sredstev: Urejeni, popisani in ustrezno teh-

nično opremljeni so bili naslednji fond: Splošna mestna registratura, Mestni šolski svet Ljubljana, Šolska sekcija Ljubljana, IX. gimnazija Ljubljana Vič, I. mešana meščanska šola na Viču, Gimnazija Ljubljana Šentvid, III. mešana meščanska šola v Mostah, Gimnazija Ljubljana Moste, Zapuščina dr. Ernesta Turka, Društvo slovenskih vojni dobrovoljcev iz vojn 1912–1918.

Iz fototeke smo izločili vse razglednice Ljubljane in jih uredili po tematskih skupinah v posebni zbirki.

K računskim knjigam mesta Ljubljane 1581–1583 je bilo izdelano stvarno in delno tudi imensko in krajevno kazalo.

Uporaba arhivskega gradiva: Raziskovalcem smo dajali v uporabo arhivsko gradivo za naslednje teme: urbanistični in gradbeni razvoj Ljubljane, upravni razvoj Ljubljane, Domžal po letu 1945, napredno gibanje dijakov na ljubljanskih srednjih šolah, razvoj posameznih tovarn (Saturnus), zgodovina kulturnih društev, etnološke raziskave posameznih mestnih in primestnih okolišev, kulturnološke študije (Tivoli), genealoške študije, podatki o življenju posameznikov, narodnoosvobodilno gibanje itd. Veliko je bilo tudi strank, ki so potrebovale gradivo za uradne in poslovne namene.

Rastava dejavnost: V predverju arhiva je bila februarja odprta razstava z naslovom Ljubljana v arhivskem gradivu od začetka 14. stoletja do danes. Izdali smo tudi istoimenski katalog, ki podaja predvsem namen razstave in kratek pregled ohranjenega gradiva v arhivu ter prikaz razstavljenih dokumentov.

Raziskovalne naloge: Težišče dela je bilo na pripravi objave prikaza arhivske zapuščine Petra Grassellija 1842–1933. Delo je že v tiskarni.

Aktivno smo vključeni v projekt zgodovina Ljubljane. Pripravili smo dispoziciji za 18. in 19. stoletje. Sodelovali smo tudi pri organizacijskih delih, saj je arhiv eden od nosilcev tega projekta. V zvezi s tem smo sodelovali tudi pri pripravi delih za simpozij zgodovina Ljubljane. V okviru projekta SAZU z naslovom Promet na Slovenskem smo zadolženi za raziskavo ljubljanskega prometa. Sodelujemo tudi pri pripravi izdaje Razglednice Ljubljane.

Pedagoška dejavnost: Razstavo v predverju je obiskalo več organiziranih skupin, večje število individualnih vodstev po razstavi je neevidentirano.

Popularizacijska dejavnost: Dejavnost smo opravljali že pri vodenju po razstavi, saj smo ob tem obiskovalce poučili tudi o pomenu arhiva, njegovi zgodovini, o pomenu hranjenja arhivskega gradiva in o vseh dejavnostih, ki jih opravlja arhiv. Decembra smo v sodelovanju z Zavodom za šolstvo SRS organizirali seminar za mentorje učencev, ki so pripravljali nalogo z naslovom Mladina pri obnovi domovine. Sodelovali smo na valu 202, izšlo pa je tudi nekaj člankov o arhivu v Delu in Ljubljanskem dnevniku.

c) Oddelki za gradivo po letu 1945

Strokovna obdelava dokumentarnega in arhivskega gradiva in izdelava informacijskih sredstev: Izločanje nepotrebnih delov dokumentarnega gradiva, prejevalna dela, popisovanje in deloma (le na nekaterih fondih) izdelava drugih pripomočkov za uporabo je potekala na naslednjih fondih: Okrajna sodišča Lož, Logatec, Rakek, javni notarji Tilen Levec, Peter Maležič, Janko Pliberšek, Viktor Poznik, ObLO–SO Domžale, Grosuplje, Vrhnika, ObLO Cerklje, Črni vrh, Spodnja Idrija, krajevni uradi

Moravče, Lukovica, Blagovica, Okrajni komite LMS Idrija, Ivan Selan, kartograf, osnovne šole Papeži, Osilnica, Vas Fara, Kostelj, Bevke, Drenov grič, Log Dragomelj, Občina Ribnica, Občinska konferenca SZDL Vrhnika, Mestna konferenca SZDL Ljubljana, Občinski svet ZS Vrhnika, Mestni sindikalni svet Ljubljana.

Podrobnost oziroma stopnja popisov in pripomočkov za uporabo pri naštetih fondih je različna. Vsi fondi so tehnično opremljeni.

Uporaba arhivskega gradiva: Dela v zvezi z uporabo gradiva so opravljali delavci oddelka za gradivo pred letom 1945, le delavec v Idriji je opravljal tudi te naloge.

Raziskovalni nalogi: Delovanje, organiziranost družbenopolitičnih organizacij na področju Ljubljane s pregledom ohranjenosti arhivskega gradiva po letu 1945 ter Osnove valorizacije arhivskega gradiva za preučevanje gospodarstva.

Popularizacijska dejavnost: Ob otvoritvi arhivskega skladišča v Šmarju-Sap smo pripravili ogled izbranih arhivskih dokumentov o Šmarju-Sap.

V Naš časopis in v Kamniški občan sta bila napisana članka o arhivskem gradivu Mlekarske zadruge na Vrhniki in o gradivu kartografa Ivana Selana.

Za ilustracijo ribniškega zbornika, ki je izšel ob praznovanju 900-letnice Ribnice je bil pripravljen izbor tipičnih dokumentov.

d) Enota za Gorenjsko

Strokovna obdelava dokumentarnega in arhivskega gradiva ter izdelava informacijskih sredstev: Strokovno delo je bilo začeto oziroma zaključeno na naslednjih fondih: Občina Bled, OLO Jesenice – Radovljica, OLO Kranj; uvedli smo začasno zbirko „nerazvrščeno gradivo“, kamor uvrščamo gradivo, katerega ne moremo razvrstiti v fonde, ki jih obdelujemo, pozneje pa bomo z njim dopolnjevali druge fonde; grobo urejeni in popisani so bili tudi vsi fondi, prevzeti v tem letu. Sproti poteka zbiranje informacijsko-dokumentacijskega gradiva za območje štirih gorenjskih občin.

Uporaba arhivskega gradiva: Arhivsko gradivo se je uporabljalo za naslednje teme: puškarstvo v Kranju, arhitektura Kranja (v zvezi z revitalizacijo), gasilstvo v Svažišču, zgodovina Šenčurja (več tem), gospodarska dejavnost v Radovljici 1880–1980, vojna škoda za Kropo in okolico, vojna škoda za Bohinj, socialno skrbstvo na območju občine Trzin 1941–1950, gasilstvo v Trzinu.

Razstavna dejavnost: V sodelovanju z Gorenjskim muzejem smo v Kranju postavili razstavo Tito – misel, beseda in delo, ki jo je pripravil Arhiv Jugoslavije iz Beograda.

Popularizacijska dejavnost: Ob otvoritvi gornje razstave smo pripravili informacijo o desetletnem delu Enot za Gorenjsko. Za sobotno kulturno oddajo Radia Trzin smo pripravili v petih nadaljevanjih prikaz varstva arhivskega gradiva in dela arhiva.

e) Enota v Škofji Loki

Strokovna obdelava dokumentarnega in arhivskega gradiva ter izdelava informacijskih sredstev: Osnovna urejevalna dela smo opravili na novo prevzetem gradivu, preureditve že prevzetega gradiva pa so bile opravljene na naslednjih fondih: Krajevni ljudsko odbori Trata–Koldovič, Sovodnje, Nova vas, Dobričeva, Ledinica, Hotavlje, Okrajni ljudsko odbor Škofja Loka, Vojna škoda.

Uporaba arhivskega gradiva: Največ dela je bilo s študenti arhitekture in umetnostne zgodovine, ki so delali za Odbor za prenovu mesta.

Pedagoška dejavnost: V arhiv so pričeli redno prihajati učenci šol, za katere pripravimo posebno arhivsko uro, katero prilagodimo znanju in nčenec.

Razstavna dejavnost: Z gradivom in nasveti smo sodelovali pri pripravi razstave ob 50-letnici šolske zgradbe OŠ Petra Kavčiča v Škofji Loki.

Raziskovalne naloge: V začetku leta je izšla publikacija France Štukl, Knjiga hiš v Škofji Loki I. Pripravljen je bil rokopis za publikacijo France Štukl, Hranilništvo v Škofji Loki 1896–1947. Nadaljevali smo z deli za pripravo posameznih poglavij oziroma tem za Knjigo hiš II, ki bo obsegala stari mestni del Škofje Loke.

Popularizacijska dejavnost: V občinskem biltenu smo objavili članek o varstvu arhivskega gradiva.

f) Enota za Dolenjsko in

Belo krajino

Strokovna obdelava dokumentarnega in arhivskega gradiva ter izdelava informacijskih sredstev: Strokovno obdelali smo naslednje fonde: Družbenopolitične organizacije s področja občine Metlika, Franjo Ivanetič, Okrajno glavarstvo Novo mesto, OLO Črnomelj, Trebnje.

Uporaba arhivskega gradiva: Arhivsko gradivo so raziskovali uporabljali zlasti za naslednje teme: revolucionarno gibanje na novomeški gimnaziji v času NOB, delovanje društev Kmečkili fantov in deklet na območju Dolenjske, delovanje Prosvetnega društva Svoboda iz Novega mesta, Josip Germ – novomeški akademski slikar, politično delovanje žena v bivšem okraju Novo mesto, razvoj gostinstva med obema vojnama.

Raziskovalna dejavnost: Nadaljevali smo z delom pri preučevanju gradiva kreditnih zadrug, ki so od konca 19. stoletja delovale na območju Dolenjske in Bele krajine. Pripravili smo rokopis publikacije z naslovom Arhivsko gradivo denarnih zadrug na Dolenjskem in Beli krajini od ustanovitve do leta 1947.

Mikrofilmski laboratorij:

Varnostno smo posneli 105 mikrofilmov, in sicer: gradivo fonda Mesto Ljubljana, Statistični popisi od leta 1830–1931, gradiva Pokrajinskega arhiva Nova Gorica, Zgodovinskega arhiva Ptuj in Arhiva SR Slovenije. V okviru skrbi za že posneto gradivo smo 164 mikrofilmov pripravili za izpiranje, posnetke iz let 1975 do 1977 smo pregledali in popisali. 150 mikrofilmov smo pripravili za kopiranje na DIAZO in ponovno shranili.

Konservacija in restavracija arhivskega gradiva:

Restavrirani so bili načrti Predilnice Litija, ki so bili zaradi neustrezne hranbe pri ustvarjalcu močno poškodovani od vlage in prahu.

Knjižnica:

Delo v knjižnici je obsegalo inventarizacijo in katalogizacijo knjig, delo na izposoji knjig in dajanju raznih informacij v zvezi s knjigami. Knjige, ki smo jih lani bili v Mali Loki smo prepeljali v Ljubljano, Idrijo in Škofjo Loko.

Sodelovanje arhiva z drugimi strokovnimi organizacijami in društvi:

V okviru mednarodnega sodelovanja arhivov je arhivist obiskal Glavno arhivsko upravo pri Svetni ministrov ZSSR in tri sovjetske državne arhive v Moskvi, kjer se je seznanil s teorijo in prakso valorizacije dokumentarnega gradiva v Sovjetski zvezi.

Sodelovanje z Zvezo arhivskih delavcev Jugoslavije se je odvijalo na več načinov: deloma z udeležbo pri delu komisij Zveze, deloma pa pri konkretnih dejavnostih. Tako so trije delavci arhiva sodelovali s koreferati na zveznem posvetovanju novembra v Nemcu. Sodelovali smo pri pripravi za jugoslovanski učbenik iz arhivistike ter pri pripravi zvezka Vodnika po arhivih SFRJ, ki bo obsegal arhive v SR Sloveniji.

Sodelovanje z Arhivskim društvom Slovenije je obsegalo najprej delo v organih društva. Poleg tega smo pripravili referat o pravilnikih, ki so bili sprejeti na podlagi Zakona o naravni in kulturni dediščini, za posvetovanje marca v Radencih, referat o strokovni obdelavi arhivskega gradiva in izdelavi informacijskih sredstev ter poročila o valorizaciji dokumentarnega gradiva v Sovjetski zvezi, za posvetovanje decembra v Novi Gorici. Sodelovali smo tudi pri pripravi razstave publikacij slovenskih arhivov, ki je bila odprta na dan arhivov v Arhivu SR Slovenije.

V sodelovanju z Delavsko univerzo Tomo Brejč Kranj, Delavsko univerzo Boris Kidrič, Ljubljana in Zavodom za izobraževanje kadrov in produktivnost dela — Novo mesto smo pripravili seminarje z naslednjimi temami: Dolžnosti družbenih pravnih oseb in društev glede arhivskega gradiva, ki nastaja pri njihovem delu, Navodila za odbiranje arhivskega gradiva, Roki hranbe dokumentarnega gradiva.

Delavci arhiva so sodelovali tudi v organih Zveze zgodovinskih društev za Slovenijo, v uredniškem odboru Kronike in v predsedstvu Zgodovinskega društva za Ljubljano ter Zgodovinskega društva za Gorenjsko, v Muzejskem društvu Škofja Loka in v uredniškem odboru Loških razgledov. Poleg tega so sodelovali v svetu za ohranjanje in razvoj revolucionarnih tradicij in spomeniško varstva pri predsedstvu Občinske konference SZDL Radovljica ter v svetu za ohranjanje in razvoj tradicij NOB in spomeniško varstva pri Občinski konferenci SZDL Škofja Loka. Omeniti je treba tudi sodelovanje v odboru za prenovo mestnih in vaških jeder v Škofji Loki.

3. Delovni načrt za leto 1983

Navodila za odbiranje arhivskega gradiva in drugi stiki z ustvarjalci arhivskega gradiva

Velik poudarek pri delu v tem letu je še vedno na izvajanju Zakona o naravni in kulturni dediščini oziroma aktov, izdanih na njegovi podlagi. Tako so bila že v letu 1982 izdelana splošna navodila za odbiranje arhivskega gradiva iz dokumentarnega gradiva, v tem letu je potrebno pripraviti še navodila za banke, inšpekcijske službe in geodetsko upravo, v pripravi pa je že navodilo za SIS materialne proizvodnje. Velik del stikov z ustvarjalci bo namenjen prav dajanju teh in pa seveda podrobnejših, konkretnih navodil za posamezne ustvarjalce. Pri tem gre predvsem za ustvarjalce, katerih arhivsko gradivo bo arhiv prevzemal. Ostalim bomo dajali nasvete v zvezi z njihovimi dolžnostmi pri hranjenju arhivskega gradiva. Ustvarjalce bomo seznanjali tudi z drugimi pravicami, obveznostmi in nalogami, ki izhajajo iz zakona in iz na njegovi podlagi izdanih aktov, zadevajo pa tako same ustvarjalce kot arhiv v odnosu do njih.

Na podlagi Pravilnika o sestavi in vodenju evidence arhivskega gradiva bo potrebno do konca novembra nskladiti evidence, ki jih arhiv že vodi.

V tem letu bo sprejet še Pravilnik o strokovni usposobljenosti delavcev, ki skrbijo za dokumentarno gradivo druž-

benih pravnih oseb in društev ter priročnik za te delavce. Pri pripravi tega je sodelovalo več delavcev arhiva.

Prevzemi arhivskega gradiva

V skladu s Pravilnikom o odbiranju in izročanju arhivskega gradiva arhiv bo potrebno prevzeti dokumentarno gradivo, ki izvira iz časa do 9.5.1945. Z območja ljubljanskih občin bomo prevzeli šolske fonde in sicer smo lani končali s prevzemi gimnazij, letos pa bomo prevzeli gradivo drugih srednjih šol; na območju izven Ljubljane bomo prevzemali gradivo s področja gospodarstva, družbenih dejavnosti in društev, gradivo šol je namreč v glavnem že prevzeto; v preteklih letih smo na območju gorenjskih občin prevzeli gradivo družbenopolitičnih organizacij, razen kranjskih, gradivo teh pa bomo prevzeli v tem letu, poleg tega bomo še naprej zbirali informacijsko dokumentacijsko gradivo z območja Gorenjske, ker se je to zbiranje izkazalo za koristno; z območja občine Škofja Loka bomo prevzeli gradivo LTII; z območja enote za Dolenjsko in Belo krajino pa predvsem fonde družbenopolitičnih organizacij okrajev Trebnje in Črnomelj.

Strokovna dela v zvezi z arhivskim gradivom

V tem letu se bo nadaljevala akcija „sanacija arhivskih skladišč“, ki teče že več let. Namen akcije je že prevzeto gradivo usposobiti do takšne stopnje, da bo dostopno za uporabo, in s tem dobiti pregled nad gradivom, po izločitvi nepotrebnega gradiva pa pridobiti nekaj prostora za prevzem novega gradiva. Nadaljevalo se bo delo na določenih skupinah fondov, na skupini notarskih fondov v Ljubljani (kot primer), nadaljevalo se bo tudi delo na izdelavi indeksov k računskim knjigam mesta Ljubljane ter delo na podrobnem popisovanju gradiva predsedstva MLO Ljubljana, izdelala se bo tudi informacijsko sredstvo, prav tako bomo začeli s popisovanjem fonda občine Kamnik (za čas do leta 1945); z območja izven ljubljanskih občin bomo delali na vrsti fondov ObLO; od fonda OLO Jesenice—Radovljica bomo obdelali vojno škodo, pri fondu OLO Kranj pa poverjenišvo za prosveto in kulturo, za območje občine Trzin bomo delali na gradbeni dokumentaciji nkinjenega gradbenega podjetja Novogradnje, popisali pa bomo še fond občine Bled; začeli bomo z deli na fondu MLO Škofja Loka; že nekaj let delamo na obsežnem fondu okrajnega glavarstva Novo mesto, v tem letu bomo začeli tudi z urejevalnimi deli na fondu OLO Črnomelj.

Pri tem naj posebej poudarimo popisovanje fondov občine Bled in Kamnik. Deli bosta potekali istočasno, pomenita pa praktičen preizkus metodologije popisovanja arhivskega gradiva in izdelave informacijskih sredstev, kajti rezultat teh del bo tudi izdelava informacijskih sredstev.

Uporaba arhivskega gradiva za raziskovalne in študijske ter za upravne in poslovne namene

Opažamo, da se število uporabnikov povečuje. Čimveč gradiva skušamo urediti do stopnje, da bo dostopno za uporabo, saj je prav to končni namen arhivske dejavnosti.

Publikacije

V začetku leta naj bi izšlo delo o hranilnicah in posojilnicah v Škofji Loki in za območje Dolenjske in Bele krajine ter publikacija o arhivski zapisi Petra Grassellija. Nadaljevali bomo delo na Knjigi hiš v Škofji

Loki II in začeli z delom na knjigi deležev plavžov v Železnikih.

Mikrofilmanje, konservacija in restavracija

V začetku leta bo končano varnostno mikrofilmanje popisnih pol ljudskih štetij v Ljubljani, nato bomo pričeli z mikrofilmanjem registrature iz druge polovice 18. stoletja. Posneli bomo tudi obstoječe evidence arhivskega gradiva ter nekaj knjig s področja sitarske oziroma žimarske dejavnosti v Stražišču pri Kranju, katere bomo dali tudi restavrirati. Restavrirati bomo dali več knjig z območja občine Škofja Loka. Načrtujemo preslikavo fotografij, ki jih hranimo v Ljubljani. Fotografije so nastale pred letom 1918 in se zelo pogosto uporabljajo, zato so že dokaj poškodovane. Odslej naj bi se uporabljale preslikane in ne v originalu.

Popularizacija arhivske dejavnosti

Revija Pionir načrtuje za to leto akcijo, v kateri naj bi učenci zbirali gradivo, nastalo v prvih letih po osvoboditvi, arhivski delavci pa naj bi sodelovali pri tej akciji. Delavci arhiva seznanjajo širšo javnost predvsem s članki oziroma prispevki v lokalnih glasilih ali glasnikih širšega področja oziroma na drug ustrezen način.

Pedagoška dejavnost

V vhodni veži arhiva v Ljubljani je stalna razstava, za katero je precejšnje zanimanje, saj je bilo že za januar tega leta najavljenih pet skupin učiteljev zgodovine na osnovnih šolah v Ljubljani in na širšem ljubljanskem območju. Namen predavanj pa je širši, to je seznaniti učitelje in preko njih njihove učence s pomenom arhivske službe in z uporabo arhivskega gradiva pri pouku zgodovine. Na Jesenicah je predviden neke vrste arhivski dan, na katerem bi učencem osnovnih šol predstavili arhivsko dejavnost, njen pomen in vlogo. Akcijo bomo organizirali v sodelovanju s kulturno skupnostjo. Vsakoletni obiski učencev so v arhivu v Škofji Loki že običajni.

Delovna praksa v arhivu

V okviru izvajanja zakona o usmerjeni izobraževanju bosta v enoti v Škofji Loki letos prvič na delovni praksi dva učenca. Za izvedbo prakse imamo predviden program dela, vendar bo za izvajanje prakse, po dogovoru z Zavodom za šolstvo, ki se bo začela v šolskem letu 1983/84, potrebno pripraviti celovitejši program.

Delovanje delavcev arhiva na področju zgodovine

Delavci arhiva bodo sodelovali pri pripravi simpozija o zgodovini Ljubljane pri organizaciji in z referati. Sodelujejo tudi pri pripravi tretje knjige Gospodarske in družbene zgodovine Slovencev, ki bo obsegala promet na Slovenskem, in sicer s tematiko, ki se nanaša na ljubljanski promet.

POKRAJINSKI ARHIV MARIBOR

1. Delovno poročilo za leto 1981

Leto 1981 je PAM preživel pod vplivom treh dejavnikov, ki so usmerjevalno vplivali na njegovo dejavnost:

1. Z 21.1.1981 je začel veljati novi Zakon o varstvu naravne in kulturne dediščine, katerega izvajanje zahteva določene organizacijske spremembe v arhivovi splošni in strokovni dejavnosti,
 2. stabilizacijski ukrepi so povzročali težave v arhivovem finančnem poslovanju, ki ni več moglo v celoti slediti prehitro naraščajočim režijskim in drugim materialnim stroškom,
 3. vrsta študijskih in raziskovalnih nalog, ki so postale del redne dejavnosti, je arhivove strokovne delavce dodatno obremenila, ni pa povzročila redukcije planskih nalog arhiva v okviru njegove redne dejavnosti.
- Zato so se opravila in naloge po posameznih feferatih razvijale v okvirjih, ki so bili predvideni z letnim in srednjeročnim planom arhiva.

Referat za gradivo uprave po 1850 je prevzel gradivo občin Dravograd (1962–1969) in Gornja Radgona (1955–1961) v obsegu 57,5 tm, obiskal večino DO s področja uprave in zdravstva na arhivnem območju, strokovno obdelal fond katastrskega urada Lendava (1854–1963), Pooblaščenca za vprašanja dela pri šefu civilne uprave za Spod. Štajersko (1941–1945) in mestne občine Maribor (1936–1939), popisal 33 novih fondov, sodeloval pri 11 sejah izločitvene komisije in delal skoraj 4 tedne v arhivih v Budimpešti in Szombathelyju ter Deželni knjižnici v Gradcu.

Izločitvena komisija je na 11 sejah obravnavala 5 VIS-ov in 43 IIS-ov.

Referat za gradivo gospodarstva je opravil 127 obiskov pri ustvarjalcih gradiva izven Maribora in 63 obiskov pri onih v Mariboru, urejal gradivo IIC Fale in Agrokombinata Lenart, sodeloval z referati na zborovanjih in posvetovanjih v Radencih, Ohridu, Beogradu, Ankaranu, Varaždinu in pri organizaciji simpozija v Ribnici na Pohorju.

Referat za starejše gradivo in gradivo verskih skupnosti je urejal gradivo župnij Kaninca in Ilče, sodeloval pri meddržavni konvencijski komisiji in z referatom na simpoziju v Varaždinu ter napisal strokovna članka iz mariborske zgodovine.

Referat za gradivo škofijskega arhiva je urejal fond dekanij in fond spiritualij v obsegu 210 škatel, prevzel knjižnico škofov Stepišnika in Napotnika, urejal knjižnici dr. Osterca in dr. Aleksića, sodeloval z referatom na simpoziju v Varaždinu, delal na zgodovini velikopredeljske križniške komende in prispeval članek za slovenjebistrški zbornik.

Referat za gradivo družbenopolitičnih organizacij je prevzel gradivo OK ZKS Dravograd (8 tm), obiskal več družbenopolitičnih organizacij na arhivnem območju, strokovno obdelal gradivo OO OF in OO SZDL Murska Sobota (1945–1962), začel z obdelavo fonda OO RK Maribor (1945–1963) v obsegu 18 tm in opravljal naloge v zvezi z SLO in DS.

Referat za gradivo sodstva je že od septembra 1979 nezaseden, zato opravlja zanj tekoče posle referat za gradivo DPO. Ta je obiskoval temeljna sodišča na arhivnem območju, popisal sodne fondove, ki so prišli v

arhiv po 1975, prevzel 10 tm gradiva Javnega pravobranilstva Maribor, izdelal regeste sodnih spisov iz let 1936 in 1937 ter provenienčno razvrstil spise okrožnih sodišč v Mariboru in Murski Soboti.

V arhivski knjižnici in čitalnici je bilo poleg sprejema 111 strank, ki so večinoma po večkrat obiskale arhiv, opravljeno sledeče strokovno delo: urejevalo se je drobni tisk, plakate in fototeko, obdelovalo nove knjige, tovarniška glasila in časopise, sodelovalo na arhivskih posvetih v Radencih, Beogradu, Ankaranu in na simpoziju v Ribnici na Pohorju, organiziralo več anket ter obdelalo madžarski periodični tisk.

Referat za delo s strankami je sprejel 188 strank, izdal 269 potrdil, opravil 65 izposoj in posredoval okoli 880 usnih in telefonskih informacij. Izdelal je indeksa Obrtnega združenja Lendava in Obrtne zbornice Ljutomer v obsegu okoli 2000 spisov ter uredil evidenco za fonda MLO Maribor in OLO Maribor okolica.

Manipulativna dela so spremljala našeta strokovna dela s sprotnim čiščenjem in tehničnim opremljanjem gradiva ter z generalnim čiščenjem vseh arhivskih skladišč in opreme.

Splošna služba je opravljala svoja dela v okviru tekočega poslovanja arhiva, pripravila predlog pravilnika o knjižvodstvu, predlog odloka o ustanovitvi arhiva in odločbe o določitvi ustvarjalcev arhivskega gradiva, sodelovala pri organizaciji simpozija v Ribnici na Pohorju, izdelala predloge o novi organizaciji arhiva, vključila arhivovo strokovno dejavnost v programe RSS, PORS in ORS in njegovo upravno dejavnost v proračune družbenopolitičnih skupnosti.

Razne dejavnosti: Arhiv je poleg opisanih dejavnosti opravil tudi naloge akcijskega značaja:

- njegova strokovna služba je organizirala posvet o tehnični opremljenosti arhivskih skladišč v Radencih,
- se udeleževala splošnih in strokovnih sestankov arhivskih asociacij ter drugih organov in organizacij,
- opravlja strokovne instruktaže pri delovnih organizacijah v in izven Maribora,
- njegova splošna služba je začela s pripravami za spremembo arhivove splošne in strokovne organizacije v smislu določil Zakona o naravni in kulturni dediščini,
- vključila SLO in DS v operativno organizacijo arhiva,
- nabavila mikročitalec za arhivsko opremo za CZ, nabavila potrebne arhivske škatle, zagotovila sredstva za obnovo ulične fasade in stopnišča itd.

V celoti gledano je Pokrajinski arhiv Maribor svoje planske naloge po obsegu opravil, poleg tega pa sodeloval tudi pri meddržavni restitucijski komisiji, pri izdelavi podzakonskih aktov v zvezi z izvajanjem novega zakona, s po več referenti pri vrsti posvetov in simpozijev v Radencih, Olridu, Beogradu, Ribnici, Mariboru in Ankaranu ter opravil še druge sprotne naloge in opravila kot mikrofilmanje pomembnega in konzervacijo ogroženega arhivskega gradiva, nakupe privatnih fondov, vezavo knjig in časopisov, izdajo Gradiva VI. za zgodovino Maribora, priprave za izdajo Inventarjev ter še razne druge naloge, ki niso bile plansko predvidene ali pa vsaj ne določeneje precizirane.

v okviru svoje dejavnosti organiziral službo za opravljanje nalog po javnem pooblastilu,

2. urejal je svoj bodoči statusni položaj s tem, da je poskrbel za usklajitev njegove ustanovitvene odločbe z novimi zakonskimi določili,

3. organiziral je obnovo ulične fasade, stopnišča, veže, prizidka s hišnikovim stanovanjem in prireditvenega prostora,

4. močnejše kot doslej je razvil dejavnosti, ki ga afirmirajo v javnosti, ter

5. posvetil je večjo pozornost znanstvenemu in raziskovalnemu delu s področja arhivistike in zgodovine.

Poleg naštetih osnovnih usmeritev so se v okviru arhiva odvijala opravila in naloge posameznih delovnih področij, kot je bilo predvideno z letnim in srednjeročnim planom arhiva.

Strokovne dejavnosti

Referat za gradivo uprave po letu 1850: Arhivist je opravil akcesijo zemljiškoknjižnih spisov iz Lendave ter spisov trgovskega registra in zemljiškoknjižnih listin iz Maribora, opravil več obiskov pri občinah in sodiščih, sodeloval pri popisu fondov za publikacijo Arhivski fondi in zbirke v SFRJ, sodeloval kot tajnik pri izločitveni komisiji, izpisoval podatke iz arhivskih fondov na Madžarskem, pripravil več strokovnih člankov, opravil več predavanj in sodeloval pri vseh arhivskih prireditvah.

Izločitvena komisija je na 7 sejah obravnavala 2 vnaprejšnja in 31 izvršilnih izločitvenih seznamov ter opravila 1 interno izločitev.

Referat za gradivo gospodarstva: Arhivist je urejal fond IIC Fala, opravil 217 ogledov pri inetnikih arhivskega in dokumentarnega gradiva, sodeloval pri organizaciji razstave o Titu ter opravil vrsto referatov in pripravil vrsto prispevkov za razne arhivske prireditve in glasila v Sloveniji in Jugoslaviji.

Referat za starejše gradivo in gradivo verskih skupnosti: Arhivist je urejal fond župnije Stari trg pri Slov. Gradcu, zbral listinsko gradivo za Gradivo za zgodovino Maribora VII. pripravil za tisk Inventar župnije in dekanije Hoče, zbral gradivo za več strokovnih člankov in sodeloval pri meddržavni restitucijski komisiji.

Referat za gradivo škofijskega arhiva: Arhivist je urejal fonde F3, 4, 5 in 61 ter zapuščino pokojnega arhivarja F. Hrastelja, sodeloval na posvetu v Radencih in pri pripravi Inventarja hočkega župnijskega gradiva.

Referat za gradivo šolstva, društev, kulture in privata: Arhivist je prevzel vrsto šolskih arhivov iz mariborskega občinskega ozemlja ter deloma z nakupi deloma z pokloni pridobil gradivo 9 privatnih fondov, pripravljal je historiat arhivske dejavnosti v Podravju ter bil s tem v zvezi tudi večkrat v Gradcu, pripravil je referate za posvetovanje arhivistov, zgodovinarjev in slavistov, napisal prispevke za zbornika ter pripravil nekaj svojih referatov za tisk.

Referat za gradivo družbenopolitičnih organizacij: Nosilka referata je zaradi daljšega izostanka sodelovala le pri pripravah za arhivovo jubilejno razstavo, za Vodnik po arhivih Slovenije in opravila zunanjo službo na območju Maribora, Slovenj Gradca.

Referat za gradivo sodstva je nezaseden, zato sta zanj opravljal tekoča opravila referata za gradivo uprave po 1850 in za gradivo družbenopolitičnih organizacij.

Arhivska knjižnica: Voditeljica je poleg postrežbe 281 strank opravila tudi vsa sprotna dela, sodelovala pri

2. Delovno poročilo za leto 1982

V letu 1982 je Pokrajinski arhiv Maribor usmeril svojo aktivnost predvsem na sledečih 5 delovnih področjih:

1. po določilih Zakona o naravni in kulturni dediščini je

organizaciji razstave o Titu, pri IV. posvetovanju v Radencih, pri delu ADS in ZADJ, imela nekaj koreferatov, napisala več poročil, sodelovala pri izdelavi Vodnika po arhivih Slovenije in pripravila koncept ureditve mikrofilmskega materiala.

Manipulativno delo je potekalo vzporedno s strokovnim. Šlo je predvsem za čiščenje gradiva, njegovo tehnično urejanje, za spravljajanje v škatle ter za sprotne čiščenje arhivskih skladišč.

Upravne dejavnosti

Referat za izvajanje nalog in opravil po javnem pooblastilu je na osnovi 94. člena Zakona o naravni in kulturni dediščini izdal 298 potrdil, prepisov in kopij na podlagi podatkov iz različnih fondov, izposodil 83 zadev predvsem pravnim osebam, sprejel 380 strank in posredoval 800 telefoničnih in ustnih informacij.

V zvezi z omenjenim zakonom in zadevnim pravilnikom je začel na novo urejati indeksni seznam 1291 fondov v arhivu ter dopolnjevati register fondov z novimi dosjeji. Sodeloval je pri pripravi seznama imetnikov arhivskega gradiva, ki ga bodo skupščine občin objavile v svojih uradnih glasilih in mu s tem dale pravni značaj.

Splošne dejavnosti

Splošna služba je opravljala vsa sprotne opravila poslovskega, tajniškega in knjigovodskega značaja, vodila stavbno-obnovitvena dela, organizirala strokovne in raziskovalne naloge ter sodelovala pri pripravi razstav in posvetovanj.

V celoti gledano je Pokrajinski arhiv Maribor svoje planske naloge po obsegu opravil, čeprav je prišlo zaradi daljšega bolezenskega izostanka referenta za gradivo družbenopolitičnih organizacij do manjšega izpada njegovega deleža opravil. Zato pa je arhiv preko plana organiziral posvet arhivistov v Radencih in potujočo razstavo o Titu, opravljal naloge nezasedenega delokroga arhivista za gradivo pravosodja, sodeloval pri meddržavni restitucijski komisiji, sodeloval pri izdelavi podzakonskih aktov z zadevnim republiškim upravnim organom, sodeloval s po več strokovnimi referati na vrsti posvetov in zborovanj, prevzel in izvedel vrsto raziskovalnih nalog pri občinski in republiški raziskovalni skupnosti ter opravil še razne druge sprotne naloge in opravila, ki so sicer omenjene pri posameznih referatih, a je pri njih pogosto sodeloval ves arhiv.

Ob koncu poročila je opozoriti na nekatere probleme, ki vedno bolj otežujejo arhivovo splošno in strokovno dejavnost. Gre za objektivna dejstva:

- da so arhivska skladišča polna in da arhiv ni več zmožen sprejemati večjih količin arhivskega gradiva, kar bi po določilih zakona moral,
- da bremen arhivovo temeljno dejavnost toliko sprotnih nalog, da le težko dohaja strokovne potrebe, ki jih pred arhiv postavlja njegov okoli 7 km dolgi arhivski fundus in končno
- da je novi zakon arhivsko službo obremenil z novimi dejavnostmi in dolžnostmi na področju uprave, raziskovanja in publicistike, ne da bi ji zagotovil boljše pogoje dela za njeno učinkovito dejavnost.

3. Delovni program za leto 1983

Delovni program arhiva za leto 1983 je sestavljen na osnovi delovnih obveznosti iz leta 1982. Po obnovitvi

njegove stavbe na Glavnem trgu 7, bo poskušal v letu 1983 predvsem urediti prireditveni prostor, da bo lahko vzpostavil stalnejši kontakt z mariborsko kulturno javnostjo. Enako bo do kraja izpopolnil upravno dejavnost, ki mu jo nalaga zakon o naravni in kulturni dediščini, in še bolj organiziral svojo raziskovalno in publicistično aktivnost, ki jo je v letu 1982 osvojil kot del svoje temeljne, z zakonom opredeljene aktivnosti.

Financiranje arhiva se je z novim zakonom vsaj kar se virov tiče podvojilo, kar se sredstev tiče pa je ostalo pri istem, tako da je postalo bolj komplicirano pa nič bolj učinkovito.

Ker je arhiv organiziran v okviru sistemizacije, ki predvideva 9 strokovnih delokrogov, se tudi arhivove naloge oblikujejo v njilovem obsegu. Gre dejansko za 9 strokovnih programov, ki jih organizacijsko povezuje in upravno-tehnično dopolnjuje splošna služba, ki skrbi za arhivovo tekočo dejavnost in za njegovo povezovanje s podravsko regijo. Zanj opravlja arhiv strokovne, raziskovalne in upravne naloge, zato je tudi njegov delovni program za leto 1983 sestavljen iz tega vidika in vanj ga vključujejo delovni programi posameznih strokovnih delokrogov oziroma referatov.

Referent za gradivo uprave po 1850 bo prevzel gradivo SO Ravne, obiskal vse ustvarjalce gradiva, nadziral izločanje gradiva, sodeloval pri pripravi za proslavo 50-letnice Pokrajinskega arhiva Maribor ter opravljal druga strokovna in raziskovalna dela zlasti v zvezi z gospodarsko zgodovino Maribora.

Referent za gradivo gospodarstva bo nadaljeval z delom na fondu HC Fala, opravljal zunanjo službo, delal na teoriji in praksi arhivistike, organiziral izobraževalne tečaje za arhivarje delovnih organizacij in V. posvetovanje o arhivski opremi v Radencih ter opravljal naloge v zvezi s funkcijama predsednika ADS in ZADJ.

Referent za gradivo izpred 1850 in gradivo verskih skupnosti bo urejal fonde župnij in dekanij, pripravil gradivo za izdajo Gradiva VII, zbiral gradivo za zgodovino Maribora med 1600 in 1750 ter napisal članek o mariborskih minoritah.

Referent za gradivo šolstva, kulture, društev in privata bo evidentiral dokumentacijsko-arhivsko gradivo s področja šolstva na celotnem arhivskem območju, prevzemal gradivo šolskih fondov do letnika 1958/59, sproti urejal prevzeto gradivo, pripravil izdajo privatnih fondov, sodeloval pri pripravi kataloga ob proslavi 50-letnice arhiva ter pripravil več referatov in člankov za tisk.

Referent za gradivo družbenopolitičnih organizacij bo obiskal vsa sodišča in družbenopolitične organizacije na arhivskem območju, pripravil regeste sodnih spisov iz let 1939 in 1940 ter obdelal gradivo okrajnega in občinskih odborov Rdečega križa Maribor iz let 1949–1965.

Referent za gradivo mariborske škofije bo strokovno urejal fonde F 6 do 10 ter zaključil zbiranje gradiva za zgodovino Velike Nedelje.

V arhivski knjižnici in čitalnici se bodo opravljala poleg sprejemanja in strežbe strank tudi sprotne strokovna dela, višja knjižničarka bo sodelovala pri organizaciji posvetovanja v Radencih, pri proslavi 50-letnice arhiva in pri izdaji raznih arhivskih publikacij.

V oddelku za upravne zadeve bo dokumentalist opravljal svojo dejavnost v smislu zakonskih določil in pripravil evidence arhivskega gradiva v obliki registra fondov in izven arhiva ter izpopolnil akcesijo arhiva z novimi vpisi. *Manipulativna dela* se bodo odvijala vzporedno s stro-

kovnimi ter jih po svoje dopolnjevala.

Splošna in tehnična služba bo opravljala svoje naloge v okviru zakonskih in poslovnih obveznosti, posebna skrb pa bo posvečena arhivovi samoupravni organiziranosti, njegovi narodnoobrambni pripravi in nemotenemu poteku njegovih upravnih nalog.

Ker spremlja arhivovo strokovno dejavnost tudi vrsta spreminjanih opravil, ki niso neposredno vezana na posamezne referate, je v letnem delovnem programu predvideno tudi njihovo izvajanje. Gre za:

- konservacijo in restavracijo arhivskega gradiva,
- mikrofilmanje najpomembnejšega gradiva,
- nabavo najpotrebnejše literature,
- izdajo arhivskih publikacij: Gradiva, Inventarji, Katalogi in Viri,
- nakup privatnih fondov, ki so le na ta način dosegljivi,
- pripravo jubilejne razstave ob 50-letnici PAM,
- sodelovanje pri razstavi predstavitvi Maribora v Domu Ivana Cankarja v Ljubljani,
- sodelovanje pri učnem programu usmerjenega izobraževanja kulturološke smeri,
- stalno razstavno in popularizacijsko aktivnost v prireditvenem prostoru, če bo v ta namen že usposobljen.

Ker dobiva arhivova dejavnost po novi zakonodaji tudi znanstveno-raziskovalno obeležje, arhiv predvideva v letu 1983 sledeče *raziskovalne naloge*:

- pripravo in izdajo VIII. zvezka Gradiva za zgodovino Maribora, II. zvezka Inventarjev, I. zvezka Virov (privatni fondi) in I. zvezka Katalogov (arhivova jubilejna publikacija ob razstavi),
- vsebinsko pripravo Mariboru posvečene številke Kronicke za leto 1983,
- raziskovalne naloge z naslovi: Razvoj urbanih naselbin na slovenskem Štajerskem, Zgodovina pastanka in razvoja HC Fala in Zgodovina Velike Nedelje,
- sodelovanje pri širšem raziskovalnem projektu Zgodovina Maribora,
- pripravo sumarnega poročila o zbiranju gradiva za zgodovino Slovencev v madžarskih arhivih med leti 1974 in 1982,
- sodelovanje pri raziskovalni nalogi Narodnega muzeja v Ljubljani o Taborskem gibanju na Slovenskem.

Arhiv je z obnovitvenimi deli v letu 1982 v glavnem zaključil z obnovo arhivske stavbe na Glavnem trgu 7, ostala pa je za adaptacijo hiša na Glavnem trgu 6, ki zahteva večje gradbene posege. Odprt ostaja tudi problem arhivskih skladišč, ki bo postal aktualen že v naslednjem srednjeročnem planu. Zato bo treba še pred iztekom sedanjega pristopiti k izdelavi idejnega projekta za to investicijsko nalogo, ki bo kmalu postala osrednji organizacijski problem mariborske arhivske službe.

POKRAJINSKI ARHIV V NOVI GORICI

1. Delovno poročilo za leto 1981

1. Arhivski prostori in kadri: V letu 1981 je naš arhiv delno rešil kadrovsko problematiko predvsem za opravljanje visokostrokovnih arhivskih del, saj opravljajo ta dela štirje delavci od devetih zaposlenih, medtem pa ostaja prostorska problematika še nerešena.

2. Varstvo arhivskega gradiva pri imetnikih: Evidentiranje gradiva pri imetnikih, kot redni del službe varstva arhivskega gradiva, je obsegalo občasne preglede gradiva pri imetnikih, ugotavljanje pogojev hranbe gradiva pri njih, ugotavljanje pomanjkljivosti varstva kot tudi izpolnjevanje in vodenje evidenc o imetnikih in njihovem gradivu. Delavci arhiva so izvedli preglede oziroma dali navodila pri odbiranju, urejanju ali kategorizaciji gradiva pri osemnajstih imetnikih.

Po dosedanjih navodilih imetnikom je prispelo še v tem letu osem predlogov vnaprejšnjih izločitvenih seznamov in od teh jih je strokovna komisija štiri potrdila. Potrjenih je bilo tudi sedemnajst izvršilnih izločitvenih seznamov oziroma izjernih izločanj. Valorizacija ustvarjalcev gradiva je bila izdelana za družbenopravne osebe s področja negospodarstva oziroma društva za vse tri občine, ki jih pokriva naš arhiv.

3. Uporaba arhivskega gradiva: Arhivsko gradivo je bilo dano v uporabo za znanstveno-raziskovalne in študijske namene, in sicer osmim uporabnikom, pretežno iz povelje uprave in predvojnega šolstva ter za operativne potrebe občanov in družbenopravnih oseb. Pri tem je bilo rešenih 118 vlog, med katerimi pa so prevladovali zahtevki v zvezi z ureditvijo zemljiškoknjižnega stanja, gradbene dokumentacije in inveljavitvijo delovne dobe.

4. Strokovna in tehnična obdelava arhivskega gradiva: Večja urejevalna dela so potekala na upravnih fondih: Občina Šentviška gora, Občina Ponikve, Občina Volče, Občina Sv. Lucija, KLO Podraga, OLO Tolmin — odsek za finance, ObLO Ajdovščina in KLO Budanje. Urejena in popisana je bila fototeka arhiva in izdelan katalog ter izvršen popis mikrofilmskega gradiva v arhivu.

Na novo je bilo tehnično opremljeno gradivo fondov ObLO Šempeter pri Gorici 1953—1960, ObLO Nova Gorica 1955—1959 ter desetih fondov krajevnih ljudskih odborov s področja OLO Gorica.

5. Nove pridobitve arhivskega gradiva: V tem letu smo prevzeli 641 fasciklov in 260 evidenčnih in zemljiških knjig arhivskega gradiva, ki je bilo hranjeno v stavbi Temelnjega sodišča Nova Gorica — enota Tolmin in je nastalo v letih 1824—1947 pri delu Okrajnih sodnij Tolmin, Bovec in Kobarid, Registraturnih uradov Tolmin in Kobarid, Okrajnega narodnega sodišča Tolmin, Civilnega komisariata za politični okraj Tolmin, Okrajnega šolskega sveta Tolmin ter Kmečke in obrtne posojilnice Tolmin. Filmsko gradivo smo povečali z nakupom filmov o zgodovini naših krajev v obsegu 273 m, mikrofilmsko gradivo pa z mikrofilmanjem urbarjev v župnijskih arhivih Vipava, Solkan in Kamnje.

6. Kulturno-prosvetna dejavnost: V okviru sodelovanja s šolami je bilo pripravljeno predavanje o vlogi in pomenu arhivskega gradiva in o dejavnosti zgodovinskih arhivov, združeno z ogledom arhiva za četrti letnik Uprave administrativne šole Nova Gorica. Za pomoč učiteljem na osnovnih šolah je bil pripravljen življenjepis Janka Prepriča-Vojka.

Naš arhiv je bil vključen tudi v delovanje Odbora za zgodovino naprednih kulturno prosvetnih gibanj.

7. Druge dejavnosti: Vključili smo se tudi v dela za izdajo slovenskega dela zveznega Vodnika po arhivih in arhivskih oddelkih.

Za zborovanje arhivskih delavcev v Ankaranu je bil izdelan referat o italijanski zakonodaji, ki se je nanašala na delovanje Ente nazionale per le Tre Venezie s seznamom nepremičnin po katastrskih občinah OLO Gorica, ki so v času med obema vojnami in v vojni prešle v last Ente nazionale per le Tre Venezie.

Strokovno knjižnico smo dopolnili s 189 knjižnimi enotami in tako sedaj obsega 1349 knjižnih enot.

Vsi delavci so aktivno sodelovali pri delu Arhivskega društva Slovenije in skupnih akcijah vseh slovenskih arhivov, kot tudi pri delu Zveze društev arhivskih delavcev Jugoslavije. Sodelujemo v Zgodovinskem društvu za severnoprimorsko regijo.

Strokovne prispevke so delavci arhiva objavili v publikacijah Arhivi. Arhivist in Goriški letnik.

2. Delovno poročilo za leto 1982

1. Arhivski prostori in kadri: V tem letu ni bilo nobene nove zaposlitve za opravljanje strokovnih del, rešeno pa je bilo vprašanje rečunovodstva v arhivu. Pridobitev novih prostorov se postavlja kot prvenstvena naloga.

2. Varstvo arhivskega gradiva pri imetnikih: V arhivu smo opravljali naslednje z zakonom določene naloge: Izdelan in poslan v potrditev je bil seznam ustvarjalcev gradiva po posameznih občinah, katerih gradivo bo prevzemal arhiv, potrjen pa je bil še za občino Ajdovščina.

Pristopili smo k zbiranju podatkov, potrebnih za sestavitve novih evidenc.

Tudi to leto so nam ustvarjalci še vedno pošiljali predloge izvršilnih izločitvenih seznamov in izjemnega izločanja. Zaradi velike obsežnosti gradiva na terenu in da bi dosegli večjo preglednost nad tem gradivom za nadaljnje delo je bilo dovoljeno izločanje sedemnajstim ustvarjalcem.

Nadaljevali smo se pregledi stanja varstva gradiva pri enajstih imetnikih. Navodila o varstvu arhivskega gradiva pa so bila dana triindvajsetim ustvarjalcem.

3. Nove pridobitve arhivskega gradiva: Kljub prostorskim težavam smo sprejeli še preostalo že evidentirano gradivo (263 fasciklov), ki je bilo hranjeno pri Temeljnem sodišču Nova Gorica – enota Tolmin. Poleg tega je bilo sprejeto še dodatno gradivo k fondu dr. Karla Podgornika (2,50 tm) in gradivo trgovca Mihaela Malika iz Ajdovščine (0,8 tm). Naše zbirke smo dopolnili tudi z nadaljevanjem mikrofilmanja pomembnejšega gradiva iz župnijskih arhivov Tolmin, Črniče, Most na Soči, Podmelec in Šentvitska gora.

Pregledano in evidentirano je bilo tudi gradivo iz zapuščine primorskega zbiralca arhivalij in pisca zgodovinskih razprav Miroslava Premroua v Narodnem muzeju v Ljubljani.

4. Strokovna obdelava arhivskega gradiva: Urejanja so se nadaljevala na gradivu občin Šentvitska gora, Ponikve in Volče, KLO Budanje, OLO Tolmin – Odsek za gospodarstvo ter manjša urejevalna dela na fondu OLO Gorica.

5. Uporaba arhivskega gradiva: Gradivo je bilo na razpolago vsem, ki so potrebovali podatke iz ohranjene dokumentacije za uveljavitev pravnih pravic, kot tudi

ustreznim službam, ki so potrebovale podatke iz gradiva pri delu. Tako smo v tem letu rešili 103 vloge.

Za znanstveno raziskovalno delo je bilo dana v uporabo gradivo devetnajstim raziskovalcem pri sestavi referatov, seminarskih in diplomskih nalog. Gradivo je bilo uporabljeno tudi za razstavo Goriškega muzeja Spomeniki NOB na Primorskem.

6. Kulturno-prosvetna, raziskovalna in druge dejavnosti: V okviru akcije železniške organizacije Slovenije, ki pripravlja izdajo knjig o vlogi železničarjev v revoluciji, smo skupaj z železničarji in nekdanjimi aktivisti sestavili program zbiranja arhivskih virov in spominskega gradiva o vlogi primorskih železničarjev med NOB.

Organizirali smo predavanje za dijake zadnjega letnika Srednje družboslovne ekonomske šole o dejavnosti zgodovinskih arhivov in o arhivskem gradivu.

Sodelovali smo pri sestavi analize o stanju arhivske službe v Sloveniji po naročilu Republiškega komiteja za znanost in kulturo.

Delovali smo tudi v Koordinacijskem svetu arhivov Slovenije za izdajo podzakonskih aktov, pri skupnih akcijah Arhivskega društva Slovenije in Zvezi arhivskih delavcev Jugoslavije.

Dokončno je pripravljen tekstualni del za področje, ki ga s svojo dejavnostjo pokriva naš arhiv, za Vodnik po arhivih in arhivskih oddelkih v SFRJ.

Prevzeli smo izdelavo vprašalnika o stanju evidenc v arhivih v SFRJ, analizo stanja dosedanjih in novih evidenc v arhivih v SRS ter sodelovali pri izdelavi samoupravnega sporazuma o arhivski informativni dejavnosti.

Znanstvena raziskovalna dela s področja arhivistike in zgodovine so bila objavljena predvsem v glasilu Arhivi kot tudi v drugih domačih in tujih strokovnih publikacijah. Več pozornosti smo posvetili popularizaciji arhivske službe v povezavi s Primorskimi novicami in Radio-televizijo Koper. Arhiv tudi tesno sodeluje z Zgodovinskim društvom za severno Primorsko pri vseh akcijah društva. Strokovna knjižnica se je v letu 1982 povečala za 69 knjižnih enot z nakupom, zamenjavo, darili ali iz kotizacije.

Med posebej dogovorjenimi nalogami je bila med prvimi organizacija prenosa razstave Tito, misel, beseda in delo v Novi Gorici s povečanjem razstave za poglavje: Tito na Goriškem.

Prevzeli smo tudi organizacijo posvetovanja arhivskih delavcev Slovenije 6.–7. decembra 1982 v Novi Gorici.

Za tisk pa je pripravljena publikacija ob desetletnici samostojnega delovanja Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici s pregledom fondov, ki jih hrani naš arhiv in s prispevkom o arhivskih virih, ki se nanašajo na naše področje in se hranijo drugje ter s pregledom edicij virov za to področje.

3. Delovni program za leto 1983

Program dela za leto 1983 obsega zaposlovanje, plan izrabe sklada delovnega časa, izvrševanje zakonsko določenih nalog arhiva, akcije, delo v upravnih-financijskih službah, samoupravljanje, SLO in DSZ ter obseg in delitvena razmerja prihodka, dohodka in čistega dohodka.

Za to leto predvidevamo zaposlitev arhivista pripravnika.

1. Delovne naloge, ki jih predpisuje arhivska zakonodaja: Z izidom podzakonskih aktov koncem leta 1981 so se

pred nas postavile nove naloge, ki pa jih zaradi objektivnih razlogov nismo mogli izvesti v letu 1982. Tako bo med prvimi nalogami našega arhiva v letošnjem letu izdelava vseh predpisanih evidenc in dokumentacije, za katere smo začeli zbirati podatke že v preteklem letu: izdelava registra fondov v arhivu, registra fondov izven arhiva, prevzemne knjige in evidence gradiva, ki ga bo arhiv prevzemal, dopolnitev dokumentacije družbeno pravnih oseb in društev, katerih gradivo bo prevzemal arhiv ter zbiranje dokumentacije za dopolnjevanje registra fondov v arhivu in fondov izven arhiva. Izdelali bomo navodila za ustvarjalce gradiva o odbiranju arhivskega gradiva iz dokumentarnega.

2. *Uporaba arhivskega gradiva:* Gradivo bo na razpolago za uporabo za znanstveno-raziskovalne namene in za izdajo potrdil na podlagi dokumentov ter prepisov dokumentov za potrebe upravnih in drugih služb, kot za uveljavitev pravnih pravic delovnih ljudi in občanov.

3. *Strokovna obdelava arhivskega gradiva:* Skozi vse leto se bodo nadaljevala manjša urejevalna dela na že prevzetem gradivu, večjih urejevalnih del ni v programu.

4. *Evidentiranje, zbiranje in varstvo arhivskega gradiva:* Nadaljevali bomo z zbiranjem podatkov o gradivu, ki ga hranijo arhivi v tujini in je pomembno za zgodovino našega področja. Naše zbirke bomo dopolnjevali s fotokopijami in mikrofili gradiva, ki ga hranijo arhivi v SFRJ ali tujini, pa se nanaša na področje našega arhiva. V programu je tudi priprava gradiva za varnostno mikrofiliiranje s stališča SLO.

5. *Druge strokovne naloge,* ki smo si jih zadali oziroma jih bomo nadaljevali v tem letu pa so:

- Delo pri pripravah za vračanje arhivalij po mednarodnih pogodbah.
- Sodelovanje v zveznih in republiških delovnih komisijah za reševanje vprašanj arhivistike, sodelovanje pri akcijah Arhivskega društva Slovenije in Zveze arhivskih delavcev Jugoslavije.
- Sodelovanje v uredništvu glasila Arhivi.
- Sodelovanje z Odborom za zgodovino naprednih kulturno prosvetnih gibanj pri ZKO Slovenije.
- Sodelovanje s srednjimi šolami, ki usposablajo dijake za delo z dokumentarnim gradivom in priprava predavanj zanje.
- Strokovno izpopolnjevanje delavcev arhiva, predvsem v jezikih, v katerih je pisano gradivo.

Za lažje izvrševanje obveznosti, ki jih prinaša nova zakonodaja, bomo organizirali seminar za delavce, ki delajo z dokumentarnim gradivom pri ustvarjalcih in imetnikih arhivskega gradiva.

Organizirali in pripravili bomo razstavo v Novi Gorici, Tolminu in Ajdovščini: Nižje upravne enote od srede 18. stoletja do 1952 po dokumentih Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici.

ZGODOVINSKI ARHIV V PTUJU

1. Delovno poročilo za leto 1981

V skladu z zakonom, statutom in svojim delovnim programom vrši Zgodovinski arhiv v Ptuj strokovno in materialno varstvo nad arhivskim gradivom na območju občin Ormož in Ptuj.

V okviru strokovnih arhivskih referatov se je v skladu z delovnim programom določilo družbeno pravne osebe in društva s področja obeh občin, katerih arhivsko gradivo bo v skladu z zakonom prevzemal Zgodovinski arhiv v Ptuj. V skladu s strokovnimi arhivskimi izhodišči je bilo določeno 121 ustvarjalcev iz občine Ptuj in 50 ustvarjalcev iz občine Ormož, skupno 171 ustvarjalcev, pri katerih bo Zgodovinski arhiv v Ptuj določal arhivsko gradivo in ga v skladu z možnostmi prevzemal v svoja skladišča v nadaljnjo strokovno obdelavo.

V okviru *notranjih urejevalnih del* se je izvršila tehnična preureditev centralnega skladišča, s čimer je bilo omogočeno prevzeti okoli 120 tm novega arhivskega gradiva.

Prevzeto je bilo naslednje gradivo:

<i>Ustvarjalec</i>	<i>Obdobje</i>	<i>Količina</i>
Občinska konferenca SZDL Ptuj	1961–1979	8,5 tm
Šolski center za GU „Jože Lacko“ Ptuj	1945–1965	3 tm
Okrajno sodišče Ptuj	1880–1945	108 tm
ZKO – Plakati Ptuj	1972–1980	0,1 tm
SO Ptuj – oddelek za notranje zadeve	1831–1959	0,4 tm
Sindikati – gradivo srečanj bratstva in prijateljstva	1961–1980	3 tm
SO Ormož	1957–1965	13 tm
Tovarna Jože Kerenčič, Ormož	1960–1979	30 tm
Skupaj		166 tm

V letu 1981 se je *strokovno obdelalo in urejalo* gradivo naslednjih fondov: Zemljiška gospodstva – Ptujski grad, v količini 56 škatel in 2 fascikla; Fotokseroteka – 56 škatel; Okrajni ljudski odbor iz let 1950/51, urejeno je bilo 6,5 tm; SO Ptuj in SO Ormož – urejanje po šifrah in izločitev gradiva, ki nima trajne vrednosti; Mestna občina Ptuj – spoznavanje strukture fonda; Mestna občina Ormož – spoznavanje strukture fonda; Varia, urejeno 4 škatle gradiva in izdelan inventar; Zemljevidi in načrti, 0,1 tm – dopolnitev zbirke; OOS Ptuj, 31 škatel; gradivo srečanj bratstva in prijateljstva, 25 škatel; MOOF, 7 škatel; Javno tožilstvo Ptuj, 20 škatel; Knjige mestne hranilnice Ptuj, 79 knjig; Zbirka plakatov ZKO, 1 škatla oziroma 121 plakatov; SZDL Ptuj, 8,5 tm; Fototeka – tehnična preureditev.

V okviru *zunanje službe* je bilo obiskano 19 ustvarjalcev, in sicer: Temeljno sodišče Maribor – enota Ptuj, Emona Merkur Ptuj, ZKO Ptuj, ZSMS Ptuj, SZDL Občinska konferenca Ptuj, Tehnoservis Ptuj, SO Ptuj, Kmetijski kombinat Ptuj, Temeljno javno tožilstvo Maribor – enota v Ptuj, CSUI Ptuj, Konus Ptuj, Agrottransport Ptuj, Gasilsko društvo Hardek, Kmetijski kombinat Ormož, Tovarna sladkorja Ormož, SO Ormož, Tovarna Jože Kerenčič Ormož.

Pri vseh ustvarjalcih je bilo pregledano gradivo in dana ustrežna navodila.

Z oziroma na to, da se v skladu z meddržavno pogodbo iz leta 1923 gradivo intenzivno vrača iz Avstrije, so delavci Zgodovinskega arhiva sodelovali na nekaj posvetovanjih v Mariboru, Celju in Ljubljani. Rezultat teh posvetovanj je izdelan seznam gradiva, ki bi ga naj prevzel Zgodovinski arhiv v Ptuj predvidoma v letu 1982 oziroma 1983.

V letu 1981 je arhiv nadaljeval z restavracijo in konservacijo arhivskega gradiva ter varnostnim mikrofilmanjem. Restavriral, konserviral in mikrofilmal se je gradivo cerkvenih arhivov. Izdelano je bilo 11.582 posnetkov.

V okviru *raziskovalne, študijske in kulturno prosvetne dejavnosti* je bila izdelana pomožna kartoteka in tipkani seznam popisa fondov ptujkega arhiva za izdajo Vodnika arhivskih fondov in zbirk v SFRJ, oziroma Vodnika SR Slovenije. Objavljena je bila vrsta člankov v lokalnem in strokovnem časopisu. Strokovni delavci arhiva so sodelovali na strokovnih zborovanjih v Radencih in Ankaranu, kjer so prispevali koreferat na temo „Metodologija dela v arhivih“ in sodelovali z referati na temo „Analiza gradiva gospodarskih organizacij od prvih pojavov do danes“. Podrobno je bila obdelana vinska trgovina na območju Ptuja. Ob razstavah „75 let organiziranega trsnicarstva v Juršincih“, ki so jo delavci arhiva pripravili v septembru 1981 in razstavi „650 let ormoških mestnih pravic“, novembra 1981, so v sprenljajočih katalogih izšli strokovni članki, ki so podali pregled vinogradništva in začetke trsnicarstva v Slovenskih goricah ter razvoj trsnicarske dejavnosti v Juršincih. Prav tako je bilo obdelano 650 let upravne in ustavne zgodovine mesta Ormoža ter grb mesta Ormoža.

V letu 1981 je arhivsko gradivo za razne strokovne in znanstvene namene proučevalo 40 uporabnikov. Proučevalo se je gradivo zemljiških gospodstev, predvsem plemiških rodbin, arheoloških izkopavanj, grbov, čarovniških procesov, obrtnih panog idr.

Razna potrdila in prepise na osnovi arhivskih dokumentov, je potrebovalo 70 strank. Stranke so večinoma potrebovale prepise šolskih spričeval, potrdila o delovni dobi, osebnih dohodkih, potrdila o poškodbah in popisih bolezni, posredovana je bila vrsta podatkov za UJV ter drugo.

V letu 1981 je bilo v arhivu redno zaposlenih 10 delavcev: poleg ravnatelja še trije arhivisti, arhivski sodelavec, dva arhivska referenta, arhivski pomočnik, arhivski manipulant in tajnik računovodja.

2. Delovno poročilo za leto 1982

Pristojnosti

Na osnovi ustanovitelske odločbe SO Ptuj in SO Ormož, kakor tudi na osnovi določb Zakona o naravni in kulturni dediščini, opravlja arhiv naloge varstva in strokovne obdelave arhivskega gradiva, ki ga hrani v svojih skladiščih oziroma, ki nastaja pri organih organizacij, skupnostih in drugih pravnih osebah, ki so imele oziroma imajo sedež na območju občin Ptuj in Ormož.

Organizacija in kadri

V letu 1982 je prišlo do delne reorganizacije strokovnih referatov. Iz referata za gradivo gospodarskih in pravosodnih organizacij je bilo odvzeto gradivo pravosodnih organizacij in priključeno referatu za upravne arhive. Proti koncu leta je prenehal delovati tudi referat za

znanje službo, njegove pristojnosti pa so bile prenešene na ostale referate. Na novo je bil ustanovljen referat za upravno dejavnost, pod katerega pristojnost spadajo vse upravne naloge.

V zvezi z novimi nalogami na področju upravne dejavnosti se je arhiv kadrovsko okrepil s še enim arhivistom. Skupno je v arhivu zaposlenih 11 delavcev, in sicer: ravnatelj – 1, dipl. arhivisti – 3, arhivisti – 2, arhivski tehnik – 2, tajnik-računovodja – 1, arh. pomočnik – 1, arh. manipulant – 1.

Arhivski prostori

Arhiv razpolaga z 233 m² arhivskih skladišč, v katerih je nameščeno 2.012 tm arhivskih polic. Z arhivskim gradivom je zasedeno 1.862 tekočih metrov arhivskih polic. Arhiv ima manjšo čitalnico, v kateri je 6 sedežev in priročno knjižnico s cca 800 enotami.

Opravljen delo v letu 1982

1. *Arhivsko urejevalno delo:* V okviru arhivskih strokovnih referatov se je strokovno obdelovalo in urejalo gradivo naslednjih fondov: Zemljiška gospodstva – Ptujski grad (2. fasc.), Cehovski redi (3 škatle), Občinski sindikalni svet Ptuj (18 tm), Gradivo bratstva in prijateljstva (0,6 tm), Okrajni ljudski odbor Ptuj 1951/51 (2,5 tm), natipkanih 2.371 regestov Mestne občine Ptuj in Ormož, Javno tožilstvo Ptuj (5 tm), Plakati (98 kom).

Evidentirano na terenu je bilo gradivo obiskov tovariša Tita v Ptuj in izdelani negativni za arhivsko fototeko. Prav tako je bilo na območju ormoške občine evidentirano gradivo Društva kmečkih fantov in deklet. V arhiv je bilo prevzeto gradivo Tovarne Jože Kerenčič Ormož v količini 15 tm, prav tako pa je bilo prevzeto že prej deponirano gradivo SO Ptuj do l. 1967 v količini 84 tm ter Kataster občine Ormož. V rokopisu je izdelan inventar Mestnega odbora OF Ptuj.

2. *Restavriranje, konserviranje in mikrofilmanje arhivskega gradiva:* V restavratorsko konservatorskem laboratoriju Arhiva SR Slovenije se je restavriral 5 škatel gradiva fonda cerkvenih arhivov, od česar sta bili izgotovljeni dve škatli gradiva. Po restavraciji je bilo dano 10 škatel gradiva v mikrofilmanje.

3. *Znanstveno raziskovalno delo:* Arhivski strokovni delavci so na arhivskih posvetovanjih v Radencih in Novi Gorici sodelovali s strokovnimi prispevki o arhivski opremini ter arhivskih informacijskih sredstvih. V okviru Zveze arhivskih delavcev Jugoslavije so raziskovali problematiko normiranja in planiranja v arhivih ter izdelali popis fondov za zvezni vodnik.

4. *Kulturno prosvetna dejavnost:* Poleg vrste člankov v lokalnem tisku in strokovnih arhivskih glasilih so delavci arhiva pripravili dve razstavi, in sicer:

- Tito – misel, beseda in delo ter
- 20 let delavskih srečanj bratstva in prijateljstva.

Prvo razstavo, ki je bila posvečena kongresom ZKS in ZKJ si je ogledalo preko 4.000 ljudi, med tem ko je bila druga iz Ptuja prenešena še v Maribor, Pregrado, Šmarje pri Jelšah in Rogaško Slatino. Ocenjujemo, da si jo je doslej ogledalo preko 15.000 ljudi. Razstava bo v letu 1983 prenešena še v občine Slovenska Bistrica, Koprivnica, Čakovec, Ormož, Krapina, Varaždin in Lendava. Ob razstavi je arhiv izdelal tudi obširnejši katalog, v katerem so delavci arhiva obdelali sindikalno gibanje v svetu in Jugoslaviji ter izdelali pregled 20 letnega sodelovanja med pobratenimi občinami.

5. *Realizacija programa upravnih nalog:* V okviru programa upravnih nalog je arhiv pristopil k izdelavi evidene arhivskega gradiva. Izdelane so bile naslednje evidene:

- Register fondov izven arhiva: Kmetijski kombinat Ptuj (DSSS), SDK Ptuj, Kreditna banka Ptuj, MIP Ptuj, Kmetijska zadruga Ptuj, Emona-Merkur Ptuj;
- Register naslednjih fondov v arhivu: Okrajna obrtna zbornica Ptuj, Okrajni premogovniki Ptuj, Gostilna pri Lipi Ormož, T.P. „Vrba“ Ptuj, Denarni zavodi ptujskega in ormoškega okraja, Naproza Ptuj, Čevljarska zadruga Ptuj, T.P. „Izbira“ Ptuj, Tekstilna tovarna Ptuj, Tovarna strojil Majšperk, Jože Kerenčič Ormož, Tovarna perila in konfekcije „Delta“ Ptuj, Mestna hranilnica Ormož, Gostilna pri kolodvoru Ormož, vsi KLO in ObLO ptujskega in ormoškega območja.

Za potrebe strank se je reševalo 60 zadev, od tega je bilo 40 zadev pozitivno rešenih. Zadeve po namenu: gradbena dokazila (5/2), osebni dohodki (3/3), preverbe osebnega statusa (4/4), delovna doba (7/—), ugotavljanje dvojne dobe (4/—), prepisi spričeval (24/21), obrtne zadeve (2/2), posestne zadeve (3/2), nacionalizacija (1/—), odmera davkov (1/—), UJV (6/6).

Za potrebe občinske uprave se je iskalo gradivo v fondih SO Ptuj za preko 100 zadev.

Arhiv je v letu 1982 obiskalo 60 strank in 45 uporabnikov, ki so proučevali gradivo o Židih, o zdravstvu, katastru, zgodovino delavskega gibanja in ZK, zgodovino posameznih krajev (Hardek, Železne dveri).

3. Delovni program za leto 1983

Stalne strokovne naloge

1. *Opredelitev nalog:* ugotavljanje, zbiranje in strokovna obdelava arhivskega gradiva; izdelovanje inventarjev, vodnikov in drugih pripomočkov za uporabo arhivskega gradiva; dajanje arhivskega gradiva v uporabo; opravljanje znanstveno raziskovalnih nalog na področju arhivistike; objavljanje arhivskega gradiva in druge znanstveno raziskovalne naloge, zlasti na področju zgodovine; pripravljanje razstav in drugih oblik predstavljanja arhivskega gradiva; izdajanje katalogov in drugih publikacij; skrb za materialno varstvo arhivskega gradiva; konservacija, restavracija in varnostno mikrofilmanje arhivskega gradiva; skrb za varstvo dokumentarnega gradiva; študijsko in strokovno izpopolnjevanje arhivskih delavcev.

2. *Arhivsko gradivo, prostori in oprema:* Količina zbrane arhivskega gradiva znaša 1900 tekočih metrov in preko 2500 knjig. Količino gradiva pri ustvarjalcih ocenjujemo na 8000 tekočih metrov.

Arhiv razpolaga z 280 m² skladišč in 81 m² delovnih prostorov. V skladiščih je 2100 tm polje in so arhivska skladišča skoraj v celoti zasedena. Arhiv ima priročno knjižnico s čitalnico, opremljen pa je tudi z mikročitalcem in fotokopirnim strojem.

Arhiv nima: fotolaboratorija, komore za dezinfekcijo gradiva, javljalec požarov, alarmnih naprav, primanjkuje nam tudi oprema za magnetofonske trakove, mikrofilme, računalniške diske in drugo.

3. *Delavci za opravljanje stalnih strokovnih nalog:* Stalne strokovne naloge bodo opravljali: 3 arhivisti z visoko strokovno izobrazbo, 1 arhivist – sodelavec z višjo strokovno izobrazbo, 2 arhivska tehnika, 1 arhivski pomočnik, 1 arhivski manipulant, 1 tajnik – računovodja, 1 ravnatelj.

Upravne naloge

1. *Opredelitev nalog:* vodenje evidene arhivskega gradiva; izdajanje prepisov in potrdil na podlagi dokumentov iz arhivskega gradiva; upravne naloge, ki jih v skladu z zakonom opravlja arhiv kot javno pooblastilo; druge upravne naloge.

2. *Delavci za opravljanje upravnih nalog:* Stalne upravne naloge bo opravljal arhivist – sodelavec.

Razdelitev stalnih strokovnih nalog

1. *Arhivsko urejevalno delo:* V okviru arhivskih referatov se bo urejalo gradivo naslednjih fondov: Okrajni ljudski odbor Ptuj, Mestna občina Ptuj, Mestna občina Ormož, Zemljiška gospostva – gosposčina Ptujski grad, Gradivo družbenopolitičnih organizacij občine Ptuj in Ormož, Glasbena šola Ptuj, ZKO Ormož, DPD Svoboda Ormož, Mestna hranilnica Ptuj, Tovarna plastičnih in optičnih proizvodov „Jože Kerenčič“ Ormož.

Vzporedno z urejevalnim delom se bodo izdelovali arhivski pripomočki, izdelana pa bosta tudi inventarja fondov „Muzejskega društva Ptuj“ in „Okrajnih premogovnikov Ptuj“.

2. *Restavriranje, konserviranje in mikrofilmanje arhivskega gradiva:* Nadaljevalo se bo z restavriranjem in konserviranjem arhivskega gradiva. Predvideva se mikrofilmanje v količini cca 10000 posnetkov.

3. *Ugotavljanje, zbiranje in odkup arhivskega gradiva:* V skladu z zakonom se bo iz dokumentarnega gradiva ugotavljalo in določalo arhivsko gradivo. Prav tako bo arhiv odkupoval dragoocenejše arhivsko gradivo, ki bi se pojavilo na njegovi območju.

4. *Prevzemanje arhivskega gradiva:* Arhiv bo nadaljeval dela pri pripravi za vračanje gradiva po mednarodnih pogodbah. V letu 1983 predvideva prevzem vrnjenega gradiva iz Avstrije, ki se trenutno nahaja v Arhivu SR Slovenije.

5. *Znanstveno raziskovalne naloge na področju arhivistike in zgodovine:* Strokovni arhivski delavci bodo spremljali vso strokovno arhivsko periodiko, sodelovali na strokovnih arhivskih posvetih ter rezultate svojih raziskovanj objavljali v strokovnih arhivskih glasilih in lokalnem tisku.

6. *Kulturno prosvetna dejavnost:* V okviru kulturno prosvetne dejavnosti bo arhiv izvršil prenos razstave „20 let delavskih srečanj bratstva in prijateljstva“ v občine Slovenska Bistrica, Ormož, Lendava, Varaždin, Koprivnica, Čakovec in Krapina. Prav tako bo v okviru neposredne menjave dela sodeloval pri jubilejih hranilništva in združništva na ptujskem območju in 80. obletnice rojstva dr. Jožeta Potrča.

7. *Naloge na področju SLO:* Opravljena bo kategorizacija gradiva v skladu z obrambnim načrtom in izdelava kopij varnostnih mikrofilmov.

Razdelitev upravnih nalog

1. *Vodenje evidene arhivskega gradiva:* Arhiv bo izdeloval: evidenco arhivskega gradiva, ki ga bo arhiv prevzemal in vodil od družbeno pravnih oseb in društev; prevzemno knjigo arhivskega gradiva, ki se vodi za vse prevzeto gradivo; register fondov v arhivu in dokumentacijo, ki dopolnjuje register; register fondov izven arhiva; evidenco mikrofilmov na katerih je posneto arhivsko gradivo zaradi varnosti; zbirno evidenco arhivskega gradiva.

2. *Izdajanje prepisov in potrdil na podlagi dokumentov iz arhivskega gradiva:*

- potrdila o podatkih razvidnih iz evidenc, ki veljajo kot javne listine,
 - prepisi, izpiski oziroma kopije dokumentov, ki niso uradna evidenca.
3. *Upravne naloge kot javno pooblastilo*: overitev prepisov, kopij ali izpiskov iz dokumentov, ki se hranijo v arhivu.
4. *Druge upravne naloge*: vodenje evidence o uporabi in uporabnikih arhivskega gradiva; vodenje spiska strank; dajanje informacij uporabnikom; pregled, prepisovanje in kopiranje dokumentov; ugotavljanje stanja arhivskega gradiva in sestava poročil ter predlogov za upravne organe in imetnike gradiv.
5. *Ostala dela na gradivu upravnih provenienc*: čiščenje, razprševanje gradiva.

ARHIV INŠTITUTA ZA ZGODOVINO DELAVSKEGA GIBANJA V LJUBLJANI

Pristojnosti

Arhiv inštituta je organizacijska enota Inštituta za zgodovino delavskega gibanja in opravlja naloge varstva arhivskega gradiva, ki ga hrani, po določilih 101. člena Zakona o naravni in kulturni dediščini, po katerem zavodi, ki preučujejo zgodovino delavskega gibanja in ljudske revolucije, opravljajo varstvo za arhivsko gradivo, ki ga sami hranijo.

Arhivski prostori

Arhiv inštituta ima svoje delovne in skladiščne prostore na Trgu osvoboditve 1. Arhivska čitalnica je odprta v ponedeljkih, torekah, četrtek in petkih od 8. do 13. ure, v sredo od 8. do 16. ure.

Organizacija in kadri

Arhiv inštituta ima tri večje odseke in to arhiv delavskega gibanja do leta 1941, arhiv narodnoosvobodilnega boja in ljudske revolucije 1941–1945 (le-ta se deli na partizanski vojaški, partizanski civilni, na arhiv nemškega in italijanskega okupatorja ter kontrarevolucionarni arhiv) in arhiv povojne socialistične graditve. V njegovem sestavu sta tudi oddelek narodnoosvobodilnega in drugega tiska ter mikroteka. V arhivu je zaposlenih devet arhivskih delavcev, od teh šest na delovnih mestih arhivistov, eden na delovnem mestu bibliotekarja, eden na delovnem mestu mikrofilmskega tehnika in eden na delovnem mestu arhivskega referenta.

1. Opravljeno delo v letu 1981

V arhivu inštituta je v letu 1981 potekalo delo po sprejetem delovnem programu, po katerem je bil del nalog zaključenih, del nalog, ki so bile načrtovane za daljše obdobje, pa se je nadaljeval. V različnih stopnjah

obdelave je bilo okoli 350 tehničnih enot. Arhivski delavci so ob pregledovanju, urejanju in popisovanju tega gradiva nadaljevali ali na novo začeli s sestavljanjem znanstveno informativnih pripomočkov – specialnih kartotek, pregledov, seznamov, kronologij itd. V letu 1981 je bilo posebno obsežno delo z uporabniki arhivskega in drugega gradiva, pri katerem so delavci na nekaterih fondih s pripravo gradiva, svetovanjem, posredovanjem podatkov, izdelavo in pregledom reprodukcij gradiva itd., zelo zavzeti. Poleg nalog v zvezi z delovnim programom arhiva so posamezni arhivski delavci opravili še vrsto nalog, ki so vezane na celotni program inštituta. Tako so sodelovali pri projektu za Zbornik dokumentov o sodelovanju narodnoosvobodilnih gibanj slovenskega, hrvaškega in italijanskega naroda, nastopili z referati in koreferati na znanstvenih in strokovnih posvetovanjih (1 referat in 6 koreferatov), objavili 18 prispevkov ter za objavo pripravili 16 prispevkov (strokovne članke, ocene, poročila itd.). Dokumentirali so 12 revij (18 letnikov, 25 števk) za informatiko inštituta. V arhivu je bil tudi seminar iz arhivistike o arhivskem gradivu iz obdobja narodnoosvobodilnega gibanja za študente – zgodovinarje.

V arhivu delavskega gibanja do leta 1941 je bilo urejenih in podrobno popisanih nekaj manjših osebnih zbirk (M. Koprivec, S. Žumer, M. Jeršič), urejen in popisani del fonda Slovenskega rdečega križa (1 tm) ter dopolnjen popis fonda Inšpekcije dela.

V arhivu narodnoosvobodilnega boja in ljudske revolucije je bil dopolnjen oziroma izdelan podrobnejši popis gradiva ožjega štaba GŠS NOV in PO Slovenije, pregledan in dopolnjen popis gradiva XXX. divizije NOV in POS ter njenih enot, dopolnjen popis gradiva Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta.

V nemškem okupacijskem arhivu je bilo pregledano in preučeno gradivo političnega komisarja za deželno okrožje – deželnega svetnika okrožja Kamnik (1941–1945) in izdelan načrt za ureditev tega fonda, ki vsebuje pregled organizacijske strukture urada z vsemi spremembami v teku delovanja in pregled registraturno strukturnih enot gradiva (9 tm).

V italijanskem okupacijskem arhivu se je nadaljevalo z urejanjem in okvirnim popisovanjem operacijskega odseka XI. armadnega korpusa in z obdelavo gradiva Emone, Istituto agricolo immobiliare di Lubiana (1942–1945).

V arhivu kontrarevolucije je bil do maja 1981 pregledan in popisani del gradiva propagandnega oziroma informacijskega oddelka šefa pokrajinske uprave v Ljubljani (1943–1945).

V arhivu po letu 1945 je bilo pregledano, urejeno in podrobneje popisano gradivo okrajev Kanal, Miren in Bovec goriškega okrožja 1945–1947 in pričeto delo na urejanju gradiva poverjenišтва PNOO Ajdovščina 1945–1947.

V oddelku narodnoosvobodilnega in drugega tiska se je nadaljevalo z urejanjem kontrarevolucionarnega tiska in s pripravo bibliografije kontrarevolucionarnega tiska (neprednoda, 1941–1945), dopolnjevanjem obstoječih kartotek oziroma katalogov NOB in drugega tiska ter dopolnjevanjem seznama reprintov tiska NOB (1945–1981) in kartoteke „Tisk in kultura v NOB“.

V fotolaboratoriju je bilo v varnostne namene izdelanih 66000 mikroposnetkov gradiva in za uporabnike izdelanih 1796 posnetkov ter 908 fotopovečav.

Arhivsko čitalnico je v letu 1981 1163-krat obiskalo 209 uporabnikov, katerim je bilo posredovano 2842 tehničnih enot arhivskega in drugega gradiva. Za uporabnike je bilo izdelanih 34.000 kserokopij. Arhiv inštituta je v letu 1981 izstavil 194 potrdil posameznikom in ustanovam o udeležbi v NOV, sodelovanju v NOG, zaporn, internaciji, ujetništvu, izgnanstvu itd. ter posredoval 25 pisemnih informacij o gradivu in iz gradiva.

V sprejemno knjigo je bilo vpisanih 21 novih enot izvirnega in dopolnilnega gradiva. V restavracijo in konzervacijo je bilo oddanih 1000 dokumentov.

V letu 1981 sta dve arhivski delavki opravili strokovni specialistični izpit — ena za naziv arhivist specialist in druga za bibliotekar specialist.

2. Opravljeno delo v letu 1982

V letu 1982 se je v arhivu inštituta nadaljevalo delo po sprejetem programu, v katerem je bil poudarek na izdelavi podrobnejših popisov gradiva in znanstveno informativnih pripomočkov. Skupaj je bilo v različnih stopnjah obdelave okoli 350 fasciklov oziroma tehničnih enot, izdelanih je bilo pet podrobnejših popisov gradiva, 150 fasciklov je bilo na novo tehnično opremljenih. Vzporedno se je nadaljevalo in dopolnjevalo obstoječe specialne kartoteke, preglede, sezname, kronologije itd. Posredovanje arhivskega, sporninskega, dopolnilnega gradiva ter narodnoosvobodilnega in drugega tiska je bilo v letu 1982 zelo obsežno in se je povečalo zlasti v zvezi z delovanjem raznih komisij in odborov pri ZZB NOV, občinskih konferencah SZDL itd., ki pregledujejo, zbirajo, evidentirajo arhivsko gradivo iz obdobja NOB za pisanje monografij, kronik in drugih prispevkov iz narodnoosvobodilne borbe, dalje v zvezi s projekti pokrajinskih muzejev, Slovenske akademije znanosti in umetnosti in Univerze, z diplomskimi, magistrskimi, seminarскими nalogami dijakov in študentov srednjih, višjih in visokih šol itd.

Za strokovne revije, časopise in razne publikacije so arhivski delavci napisali 15 prispevkov in pripravili 4 koreferate za tisk. Za informatiko inštituta so dokumentirali 12 revij (24 letnikov, 31 številka).

V *arhivu narodnoosvobodilnega boja in ljudske revolucije* je bil pregledan in dopolnjen popis gradiva komand vojnih področij IX. korpusa NOV in PO Slovenije, štaba in odsekov 4. operativne cone, 14. divizije NOV in POS ter tako imenovano Dakijevo gradivo. Pregledano in popisano je bilo gradivo Denarnega zavoda Slovenije pri predsedstvu SNOS, ki ga hrani Narodna banka v Ljubljani ter gradivo NOB v koprskem muzeju. Dopolnjevali so se tudi popisi odsekov SNOS ter osebnih zbirk udeležencev NOB.

V *nemškem okupacijskem arhivu* se je nadaljevalo z urejanjem gradiva političnega komisarja za deželno okrožje — deželnega svetnika okrožja Kamnik, v *italijanskem okupacijskem arhivu* pa s pregledovanjem in urejanjem gradiva XI. armadnega korpusa in gradiva divizije „Isonzo“.

V *arhivu kontrarevolucije* so bili izdelani podrobnejši popisi gradiva gorenjskega domobranstva, Slovenskega narodno varnostnega zbora (SNVZ) in dela Slovenskega domobranstva ter Policijskega varnostnega zbora.

V *arhivu po letu 1945* se je nadaljevalo s pregledovanjem in okvirnim popisovanjem gradiva poverjenišтва PNOO v Ajdovščini (1945–1947).

V *oddelku narodnoosvobodilnega in drugega tiska* se je dopolnjevala obstoječa kartoteka in katalogi NOB in drugega tiska, nadaljevalo z urejanjem kontrarevolucionarnega tiska v okviru fonda in s sestavljanjem bibliografije kontrarevolucionarnega tiska na Slovenskem 1941–1945.

V *fotolaboratoriju* je bilo v letu 1982 v varnostne in zaščitne namene izdelanih 71.995 mikrofilmskih posnetkov. Za uporabnike je bilo izdelanih 3.466 mikrofilmskih posnetkov in 909 fotopovečav.

V restavracijo in konzervacijo je bilo oddanih le 342 dokumentov.

V *arhivski čitalnici* je bilo evidentiranih 215 uporabnikov, ki so 1.095-krat obiskali čitalnico in uporabljali 2.108 tehničnih enot arhivskega in drugega gradiva. Za uporabnike je bilo izdelanih 21.852 kserokopij.

V sprejemno knjigo je bilo vpisanih 17 novih enot izvirnega in dopolnilnega gradiva, seveda so to po obsegu le manjše zbirke dokumentov. Arhiv inštituta je v letu 1982 izstavil 208 pisemnih potrdil in informacij na prošnje posameznikov in pooblaščenih organov in organizacij o udeležbi posameznikov v NOV, sodelovanju v narodnoosvobodilnem gibanju, zaporn, internaciji, izgnanstvu, ujetništvu, prisilnem delu itd. na podlagi gradiva, ki ga hrani arhiv inštituta.

3. Delovni program za leto 1983

V letu 1983 bo arhiv inštituta pričel z izvedbo določil 27. člena Zakona o naravni in kulturni dediščini, o sestavi in vodenju evidenc arhivskega gradiva in bo tako pričel sestavljati predpisani register fondov, evidenco mikrofilmov, na katerih je zaradi varnosti posneto arhivsko gradivo in evidenco novo prevzetega gradiva.

V arhivu se bo nadaljevalo s strokovno obdelavo arhivskih fondov in zbirk, to je z urejanjem in popisovanjem ter s tehnično obdelavo tega gradiva (oprema, pravilna zaščita itd.). Nadaljevalo se bo istočasno z izdelavo pripomočkov za uporabo arhivskega gradiva ter izdelovanjem in dopolnjevanjem specialnih kartotek, pregledov, seznamov, kronologij itd., ki so zaradi specifičnosti arhivskega gradiva nujno potrebni za uspešno uporabo tega gradiva v znanstveno-raziskovalne, kulturno-prosvetne, publicistične, študijske in čisto praktične potrebe uporabnikov.

V zvezi z varstvom in zaščito arhivskega gradiva se bo tudi v letu 1983 nadaljevalo s sistematičnim mikrofilmanjem arhivskega gradiva in dajanjem poškodovanih dokumentov v restavracijo in konzervacijo.

Arhiv bo v svoji arhivski čitalnici dajal na uporabo arhivsko in drugo gradivo in nudil uporabnikom strokovno pomoč in svetovanje. Še nadalje bo posredoval potrdila in informacije o udeležbi v NOV, sodelovanju v narodnoosvobodilnem gibanju, zaporu, internaciji, izgnanstvu itd. posameznikom in ustanovam.

Arhivski delavci bodo v letu 1983 sodelovali pri izvajanju raziskovalnega programa inštituta in sicer pri pripravi za izdajo Dokumentov ljudske revolucije 1941–1945, knjiga 7, pri izdaji Zbranih del Edvarda Kardelja, pri pripravi Zbornika dokumentov o sodelovanju narodnoosvobodilnih gibanj slovenskega, hrvaškega in italijanskega naroda ter pri projektu Jugoslovani v fašističnih zaporih, ujetniških in koncentracijskih taboriščih in odporiških gibanjih evropskih držav v času druge svetovne vojne.

POROČILO O DELU ARHIVSKEGA DRUŠTVA SLOVENIJE

Peter Klasine, Ema Umek, Marjan Zupančič

To poročilo o delu Arhivskega društva Slovenije obsega časovno obdobje med (prvim) občnim zborom, ki je bil ob priliki jubilejnega 10. zbiranja arhivskih delavcev Slovenije dne 22. oktobra 1981 v Ankarani in (drugim) občnim zborom, ki je bil sklican 25. februarja 1983 v Ljubljani.

V tem obdobju je Arhivsko društvo Slovenije delovalo v okviru društvenih pravil. Svoje osnovno poslanstvo pa je opravljalo z delovanjem izvršnega odbora, posebnih stalnih ali občasnih komisij in na sestanih ožjega odbora društva.

V glavnem so v preteklem obdobju delovala v okviru Arhivskega društva Slovenije naslednja stalna in začasna delovna telesa.

1. *Izvršni odbor društva*: Peter Klasine (predsednik), Vladimir Kološa (tajnik), dr. Vasilij Melik in Ema Umek (podpredsednika), Mihaela Knez (blagajničarka), Tatjana Bandelj, Ljudmila Bezljaj-Krevel, dr. France Dolinar, Marjeta Adamič, Kristina Šamperl, Darinka Drnovšek, Marjan Drnovšek, Rudi Koželj (člani).

2. *Nadzorni odbor društva*: dr. Jože Žontar, Peter Ribnikar, Metka Gombač.

3. *Uredniški odbor glasila Arhivskega društva in arhivov Slovenije Arhivi*: Ema Umek (glavna urednica), Marija Oblak-Čarni (odgovorna urednica), Miran Kafol in po njegovem odhodu Boris Rinzman (tehnična urednica), Ljudmila Bezljaj-Krevel, mag. Milica Trebše-Štolfa, Rudi Koželj, Kristina Šamperl, Marjan Drnovšek, Viktor Vrhnjak in Vladimir Kološa.

4. *Uredniški odbor Virov*: dr. Vasilij Melik (glavni urednik), Marija Oblak-Čarni (odgovorna urednica), Janez Kos (tehnični urednik) in Ema Umek.

5. *Komisija za šolanje in izobraževanje arhivskih delavcev*: Ema Umek (predsednica), dr. Jože Žontar, Marija Oblak-Čarni in Marjan Drnovšek (stalna komisija).

6. *Sekcija za arhivske delavce izven arhivskih zavodov*: predsednik Marjan Zupančič (stalna sekcija).

7. *Komisija za popis arhivskih fondov in zbirke v SR Sloveniji*: Peter Klasine (redaktor), ter začasna komisija: Antosa Leskovec (Pokrajinski arhiv Maribor), Marija Hernja-Masten (Zgodovinski arhiv Ptuj), Rudi Koželj (Zgodovinski arhiv Celje), Marjan Drnovšek (Zgodovinski arhiv Ljubljana), Ema Umek in Vladimir Kološa (Arhiv SR Slovenije), Jurij Rosa (Pokrajinski arhiv Nova Gorica), Vanda Bezek (Pokrajinski arhiv Koper), Marjeta Adamič (Arhiv IZDG), Darinka Drnovšek (Zgodovinski arhiv CK ZKS) in Marjetka Legat (tajnica komisije).

Izvršni odbor Arhivskega društva Slovenije

Na prvi seji dne 12.2.1982 smo konstituirali izvršni odbor ter sprejeli sklep o imenovanju Eme Umek za drugega podpredsednika društva. Nato je IO potrdil poročila tajnika o delovnih nalogah za normalno poslovanje društva v letu 1982: delovni in finančni program, programa društvenih publikacij in obveznosti po pogodbah s Kulturno skupnostjo Slovenije (KSS) in Raziskovalno skupnostjo Slovenije (RSS) ter o postopkih za pridobivanje zadostnih finančnih sredstev za 4. letnik

Arhivov. Marjan Drnovšek je poročal o obravnavanju našega finančnega zahtevka na KSS in IO je ugotovil, da višina letišnje dotacije še ni dokončno znana. Račnovodkinja Mihaela Knez pa je podala finančno poročilo za leto 1981. Vsa poročila je IO društva nato potrdil in sprejel v predloženih oblikah.

V zvezi z našo drugo publikacijo, Viri, je tajnik društva Vladimir Kološa poročal o tem, da je gradivo za drugo številko pripravljeno, dokimati je le potrebno korekture nemških tekstov.

Predsednica organizacijskega odbora IO, zbiranja Milica Trebše-Štolfa je podala poročilo o strokovnih in finančnih rezultatih posvetovanja. IO je potrdil poročilo ter sprejel sklep, da se preostala finančna sredstva nemensko porahijo za izdajo in financiranje glasila Arhivi št. 4. V diskusiji v zvezi s planirano ustanovitvijo skupnosti na nivoju zveze je IO sprejel sklep, da bo spremljal razpravo o tem problemu ter pozneje zavzel stališče.

Peter Klasine je poročal o projektu modernega arhiva v Jugoslaviji in povedal, da naše društvo ni imelo priložnosti za osnutek projekta, ki ga je izdelal Dragan Činović. ADS se je tudi strinjalo, da društvo prevzame v tem projektu poglavje 1/12 (Ema Umek), IV – tehnična vprašanja v arhivih (Peter Klasine), VI – organizacija strokovnega in znanstvenega dela ter v najkrajšem času imenije nosilce posameznih tem.

Ana Zaletež je razložila, zakaj smo v društvo pristopili k izdelavi sprememb in dopolnitev pravil društva. To smo storili zaradi boljšega poslovanja društva in uskladitve terminologije z novimi zakonodajo in Zakonom o naravni in kulturni dediščini. Pravila je bilo potrebno dopolniti tudi z določili s področja SLO in DS.

Nadalje smo obravnavali vprašanja v zvezi z mednarodno dejavnostjo ter posvetovanjem o strokovnih in tehničnih vprašanjih v arhivih. Posebno poglavje smo posvetili republiškim in zveznim posvetovanjem, ki so bila planirana v letu 1982.

Na drugi seji IO, dne 28.5.1982 smo obravnavali zadeve v zvezi s sejo predsedstva ZADJ ter njenimi finančnimi problemi. O sklepih te seje je poročal Peter Klasine: Določili smo kraj (Nemi) in čas (druga polovica oktobra) drugega zveznega posvetovanja arhivskih delavcev Jugoslavije in razpravljali o mednarodnih zvezah na arhivskem področju, predvsem z Italijo, SZ, CIBALOM itd. Pristopili smo k realizaciji načrta Učbenika za arhivistiko, katerega teze sta pripravila dr. Jože Žontar in mr. Sredoje Lalič. Obravnavali smo tudi Projekt modernega arhiva v Jugoslaviji, katerega osnutek je pripravil Dragan Činović. ADS je zadruženo za pisanje četrtega poglavja, določen del pa ho moralo prispevati tudi v poglavju 1/12 in v poglavju šest.

Potrdili smo poročilo predsednika društva o izvedbi IV. posvetovanja o strokovnih in tehničnih vprašanjih v arhivih ter sprejeli zaključke. Obravnavali smo tudi poročila o medrepubliškem posvetu arhivskih delavcev Srbije in Makedonije v Protu, kjer je bila glavna tema profil modernega arhiva v Jugoslaviji. Med poročevalci so na tem IO bili še: Peter Klasine o popisu arhivskih fondov in zbirke ter o poteku dela; Ema Umek o postopku pridobivanja finančnih sredstev za popis ter izvajanje uredniških in ostalih del pri izdaji našega glasila Arhivi IV. Viri II in pri delu komisije za šolanje; Marjan Zupančič o delu sekcije, predvsem pa o predlogu njene aktivizacije. IO je obravnaval osnutek novih pravil društva

ter glavne teme za drugo zvezno posvetovanje v Neumu (formiranje fonda). Komisija za šolanje je podala predlog arhivskega strokovnega srečanja za konec leta v Novi Gorici z generalno temo: Strokovna obdelava arhivskega gradiva. Kolege v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici smo zaprosili za izvedbo tega srečanja. V nadaljevanju se je IO obravnaval delegatsko ureditev KSS in bil mnenja, da si ADS zeli tako delegatsko mesto, kjer bo lahko enakopravno sodelovalo pri kreiranju kulturne politike. Mnenja smo bili, da bi nam bilo nujno dodeliti delegatsko mesto v odboru za skladen razvoj kulturnih dejavnosti pri KSS. IO je prav tako sprejel sklep, v katerem je predlagal sklicatelju koordinacijskega odbora slovenskih arhivov, da na sejo odbora vabi tudi predstavnike društva zaradi boljše povezanosti in medsebojnega obveščanja. IO je na koncu ponovno obravnaval predlog ZADJ o pomoči v potresu prizadetim arhivom v Črni Gori ter odobril svojemu predsedniku urleležbo na arhivskem posvetu kolegov iz BiH.

Na tretji seji IO ADS smo potrdili pomočilo o delu društva do 3.9.1983. Posebno skrb smo posvetili formiranju in problemom KSS, kjer smo dobili delegatsko mesto v odboru za SLO in DS. Posebno poglavje je bilo poročilo predsednika o urleležbi na posvetu arhivskih delavcev BiH ter o ideji o organiziranju razstave Zakladi v arhivih Jugoslavije.

Posebno skrb je IO posvetil vprašanju priprave slovenskega vodnika, tako izvedbi del, konzultaciji s člani ter zveznim urednikom, predvsem pa usklajevalni postopkom in popravkom navrdil, ki jih je že leta 1974 pripravila ZADJ in ki smo jih zaradi stanja fondov v slovenskih arhivih morali v soglasju z zveznim redaktorjem dopolnjevati in spreminjati. Za pokritje finančnih stroškov je ADS poslalo nekaj posebnih vlog in opravilo posebne postopke tako, da smo pridobili sredstva za začetno normalno delo. Ugledno so bile rešene vlogne na KSS in RSS. Popis obsega 6388 fondov, kar je največ od doslej izdanih popisov republik in pokrajin.

V zvezi z izdajo glasila Arhivi IV sta Ema Umek in Vladimir Krošša poslala poročilo o izdaji in finančni konstrukciji ter izplačilu avtorskih honorarjev. Isto sta storila tudi v zvezi z Viri 2. Na tej seji IO smo ponovno razpravljali o spremembah in dopolnitvah naših pravil ter v daljši diskusiji, pri kateri so sodelovali vsi udeleženci ter po razlagah Anc Zaletelj izdelali končno obliko novih pravil, katere smo pozneje dali v javno razpravo in jih tudi sprejeli.

Sprejeli smo tudi predloge referentov za udeležbo na zveznem posvetovanju v Neumu. Referate so prijavili Marjan Drnovšek, Vladimir Zumer, Liljana Cigler in Peter Klasine. IO je sprejel tudi sklep, da v profilu naslednjega arhiva sodelujejo še Ema Umek skupaj s tovaršini Božič iz Zgodovinskega arhiva Split v poglavju I/12, Andrej iz Fekunja in Franc Serlnak skupaj s kolegi iz SR Hrvaške v poglavju VI in Peter Klasine v poglavju IV. Tako smo zagotovili zahtevo ZADJ o imenovanju slovenskih arhivskih delavcev za izdelavo tega projekta.

V nadaljevanju je IO obravnaval poročilo o delu komisije za šolanje in njeno prizadevanje, da se organizira strokovno srečanje arhivskih delavcev v Novi Gorici. Tej komisiji in Pokrajinskemu arhivu v Novi Gorici pa je IO izrekel svojo podporo pri izvedbi tega posveta.

IO je na ta obravnaval finančno konstrukcijo društva in ugotovil, da se dokaj neredno plačuje članarina, da pa arhivski zavodi dokaj zadovoljivo poravnajo svoje ob-

veze do društva. Ema Umek je nato poročala o mednarodnih zvezah v ZADJ ter o možnostih, ki jih imamo sejalci Slovenci na tem področju. Predsednik društva pa je poročal o seji koordinacijskega odbora slovenskih arhivov, ki je dal svojo podporo društvu in tudi predlagal, da naj arhivi uredijo finančno situacijo za izrlanje našega glasila Arhivi in naj se najde možnost izdatnejše pomoči s strani arhivov za delovanje v zveznih komisijah.

IO je sprejel tudi sklep, da se za 20. oktober, dan arhivov, organizira predstavitev vseh publikacij, ki so izšle na področju arhivske dejavnosti od 20.10.1981 dalje. Za organizacijo je bila imenovana delovna skupina Ema Umek, Marjeta Arlanič in Marjan Drnovšek. Poleg predstavitve je bila na iniciativo IO za dan arhivov v Arhivu SR Slovenije odprta tudi razstava vseh doslej izdanih publikacij z arhivskega področja v Sloveniji, ki so jo pripravili delavci tega arhiva ob sodelovanju delavcev ZA Ljubljana. Ob razstavi je bil izdan tudi katalog, ki sta ga pripravila Vladimir Krošša in Milček Komelj.

Četrta seja IO ADS, dne 8.2.1983, je po poročilu predsednika o tekočem delu obravnavala poročilo o poteku zaključne faze popisa fondov. Tov. Klasine se je zahvalil vsem, ki so pri realizaciji tega popisa sodelovali tako v komisiji kakor tudi v arhivih. IO društva je tudi ugotovil, da so sredstva za popis zadovoljiva, da pa bo za samo tiskanje in obveznosti po izdaji potrebno zagotoviti še dodatna finančna sredstva.

Ana Zaletelj je poročala, da na osnutek društvenih pravil v preteklih mesecih ni bilo pripomb, in predlagala, da ta nova pravila sprejmemo na prvem običnem zboru. IO je zatrdil sklenil sklicati občni zbor konec meseca februarja, kjer bi opravili vse potrebne naloge, ki nam jih narekuje normalno delo: predvsem sprejetje poročil oziroma zaključnega računa ter sprejetje planov za leto 1983. Pri obravnavi poročil, ki so bila kasneje predložena običnemu zboru, je IO obravnaval predlog ZADJ, da je Slovenija nosilka uvodnega referata na 3. zveznem posvetovanju arhivskih delavcev Jugoslavije na temo: Gospodarski arhivi.

Glavna tema našega XI. zbornovanja, ki ga nameravamo organizirati konec letošnjega leta na območju Zgodovinskega arhiva v Celju, pa je: Arhivsko gradivo družbenopolitičnih organizacij in društev v Sloveniji. Za vsebinsko pripravo je bila imenovana delovna skupina v sestavi: Darinka Drnovšek, Marjeta Arlanič, Liljana Cigler in Mateja Jeraj ter Vladimir Krošša.

IO je imenoval v komisijo za izdelavo navodila za formiranje fonda pri ZADJ dr. Jožeta Žontarja ter potrdil poročilo predsednika in tajnika s seje predsedstva ZADJ. ADS bo, potem ko je ugotovilo, da ZADJ ne pošilja zapisnikov s sej predsedstva, opravilo to za našo republiko samo. Tako bo članstvo bolj obveščeno o delu ZADJ in bo lahko dajalo na posamezna vprašanja tudi odgovore in sugestije za njihovo rešitev.

Na koncu moram v imenu arhivskega društva ugotoviti, da se aktivnost društvenih članov počasi, vendar le dovolj intenzivno izboljšuje in da se posamezni člani pogostje prijavljajo kot nosilci posameznih nalog. Več intenzivnosti bi si v društvu želeli tudi v sredinah – delovnih kolektivih posameznih arhivov (zgodovinskih ali pokrajinskih ter v Arhivu Slovenije), od katerih imamo v društvu tudi največ članov. Počasi bo morala zaživeti trditev, da so dela in opravila za namene društva tudi sestavni del profesionalnega arhivskega dela vsakega arhivskega strokovnega delavca v naših arhivih.

Posebna zahvala pa gre tistim arhivskim sredinam, kjer smo že doslej našli na vso možno podporo, predvsem Arhivu Slovenije, kjer je zaposlen tajnik in v Pokrajinskem arhivu v Mariboru, kjer je zaposlen predsednik društva.

Uredniška odbora glasila Arhivi in edicije Viri

V letu 1982 je izšel julija četrti letnik ARHIVI, glasila Arhivskega društva in arhivov Slovenije, na 240 straneh. V njem smo obdržali vse dosedanje rubrike in na novo začeli objavljati tudi predpise, ki urejajo arhivsko dejavnost. Tako smo ponatisnili Zakon o naravni in kulturni dediščini in pravilnike, ki slone na njem, in so izšli v letu 1981 ter določbe iz Kazenskega zakona SRS in Kazenskega zakona SFRJ, ki se nanašajo na kulturno dediščino. V rubriki Članki in razprave smo objavili referate X. zborovanja arhivskih delavcev Slovenije v Ankaranu od 21. do 23. oktobra 1981, ki obravnavajo arhivsko gradivo s področja gospodarstva, zlasti njegovo urejanje, ohranjenost v arhivih, kategorije gradiva in njegovo pomembnost kot zgodovinskega vira ter zakonodajo, ki je urejala področje gospodarstva. Objavili smo komentar k novemu zakonu o naravni in kulturni dediščini ter k predpisom, ki urejajo arhivsko dejavnost, ter ponatisnili zaradi aktualnosti članek Boga Grafenauerja o izvajanju sporazuma za vračanje arhivskega gradiva z Avstrijo. V rubriki Obvestila o pomembnejšem gradivu v domačih in tujih arhivih so objavljeni prispevki, ki govorijo o arhivskem gradivu v Vojnem in Finančnem arhivu na Dunaju in v Slovenskem šolskem muzeju v Ljubljani. Rubriko Iz prakse v prakso smo posvetili opremi arhivskih skladišč, mikrofilmanju dokumentarnega gradiva in navodilom za odbiranje in izročanje arhivskega gradiva. V ostalih rubrikah smo spremljali delo arhivov in arhivskih organizacij, nove publikacije, pridobitve arhivskega gradiva v arhivih in bibliografijo arhivskih delavcev. Na Dan arhivov, 20. oktobra, smo četrti letnih predstavili javnosti, o publikaciji je govoril član izdajateljskega sveta dr. Peter Vodopivec.

Uredniki rubrik Ema Umek, Marjan Drnovšek, Vladimir Kološa, Marija Oblak Čarni in Boris Rozman so pripravili dispozicijo petega letnika glasila ARHIVI, ki jo je sprejel izvršni odbor Arhivskega društva Slovenije. Obdržali smo vse dosedanje rubrike in nadaljevali s prakso, da na koncu dodamo še zakonske in druge predpise, ki zadevajo arhivsko dejavnost. Številko smo posvetili predvsem strokovni obdelavi arhivskega gradiva in valorizaciji dokumentarnega gradiva. V preteklem letu je tudi nastala sprememba v uredniškem odboru. Zaradi odhoda Mirana Kafola na drugo službeno mesto, ga je nadomestil Boris Rozman iz Zgodovinskega arhiva Ljubljana, ki je prevzel posle tehničnega urednika in urednika rubrik Iz prakse za prakso, Nove pridobitve arhivov, Bibliografija arhivskih delavcev in Osebnosti. Uredništvo je o svojem delu obveščalo izdajateljski svet in članstvo Arhivskega društva tako pismeno, kakor tudi s poročanjem na članskih sestankih.

Uredniški odbor za edicijo Viri se je sestel v preteklem letu dvakrat, obravnaval je pripravo drugega zvezka Virov in program edicije Virov. Septembra 1982 je izšel drugi zvezek, in sicer Politično preganjanje Slovencev v Avstriji 1914–1917, priloge k poročilom vladne komisije (izbor), ki ga je pripravil dr. Janko Pleterški, dodani sta mu kazali krajev in oseb, ki ju je pripravil Vladimir Kološa. Tudi drugi zvezek Virov smo predstavili na Dan arhivov, publikacijo je predstavil glavni urednik Virov dr. Vasilij Melik.

Komisija za šolanje in strokovno izobraževanje arhivskih delavcev

Komisija se je v preteklem letu večkrat sestala in razpravljala o težah dr. Jožeta Žontarja o strokovni obdelavi arhivskega gradiva in izdelavi inventarjev in drugih pripomočkov za uporabo, ki so bile pripravljene za strokovni seminar arhivskih delavcev v Novi Gorici, decembra 1982.

Spremljala je nastajanje pravilnika o strokovnih izpitih in pravilnika o strokovni usposobljenosti delavcev družbeno-političnih organizacij in društev, ki delajo z dokumentarnim gradivom. Dajala je tudi pobude in predloge Republiškem komiteju za kulturo in Zavodu za šolstvo glede nazivov delavcev v arhivih in programov usposabljanja in izobraževanja na visokih šolah.

Komisija za popis arhivskih fondov in zbirk v SR Sloveniji

Pred dobrimi dvema leti je zvezni redaktor publikacije za popis arhivskih fondov in zbirk v SFRJ mr. Sredoje Lalič predlagal predstavniku Arhivskega društva Slovenije v zvezni redakciji, da organizira republiško komisijo, ki bi izvedla popis arhivskih fondov in zbirk v SR Sloveniji. Povedati moram, da so slovenski arhivi prva dela na popisu (pregled) opravili že pred več leti, razen enega arhiva, zaradi katerega je nato delo zaostalo. K zaustavitvi dela pa je pripomogel tudi nekdanji republiški redaktor, ki je odšel iz arhivske službe. Prvi opravljen in delno pripravljen pregled je bil izhodišče za nadaljnje delo. Republiški redaktor se je pismeno obrnil na vse slovenske arhive in na tri arhivske službe. Po določeni časi so vsi

odgovornili ter predlagali svoje predstavnike, in sicer: Pokrajinski arhiv v Mariboru Antuš Leskovca, Zgodovinski arhiv v Ptujih Marijo Hrenja-Masten, Zgodovinski arhiv v Celju Rudijsa Koželja, Zgodovinski arhiv v Ljubljani Marjana Drnovška, Arhiv SR Slovenije Eno Umek, Pokrajinski arhiv v Novi Gorici Ljodmilo Bezljaj-Krevel natn pa Jurija Roso, Pokrajinski arhiv v Kopru Vando Bezek, Arhiv Inštituta za zgodovino delavskega gibanja Marjeta Adamič, Nadškofjski arhiv v Ljubljani dr. Franceta Dolinaja, ki je pozneje iz komisije izstopil zaradi prezaposlenosti in Zgodovinski arhiv CK ZKS Darinko Drnovšek.

Komisija je imela v omenjenem obdobju več enodnevnih konzultacijskih sestankov, kjer smo predvsem reševali probleme, ki so se pojavljali zaradi nedorečenosti v zveznem navodilu in zaradi tega, ker nismo imeli definitivno rešenega vprašanja, kaj je in kdaj se lahko formira fond. Ker smo v slovenskih arhivih ta problem reševali tudi različno, je prihajalo do težav pri kronoloških razvstitvah in pri ustaljeni periodizaciji. V želji, da bi izpopolnili in podali predvsem o obširnejših fondih čim več informacij, smo se poslužili razširjenega opisa fondov. Zaradi tega je imel republiški redaktor več sestankov z zveznim redaktorjem, ki je dajal predloge in napotke za preinstitutev nastalih problemov. Po sklepi zvezne komisije smo lahko tudi spremenili nekatere zahteve zveznega navodila. Te spremembe smo uveljavili zaradi naše arhivske prakse predvsem v oddelku javne službe (arhivi uprave) in v gospodarstvu. Delo je potekalo nato v posameznih arhivih in v obeh arhivskih oddelkih. Pri tem delu so sodelovali mnogi arhivski delavci, ki so pomagali kolegom, ki so popis vodili. Prva naloga je bila torej pripraviti kolikor toliko enoten pregled fondov in zbirk. Prav pri tem pa smo imeli največ težav, ki pa smo jih s stalnim dogovarjanjem in večkratnim spreminjanjem končno premostili. Vzporedno so arhivi pripravili tudi kartice ter so proti koncu pristopili k izdelavi kazal. Pripravili so časovno in krajevno kazalo. Ko je bilo to delo opravljeno, je Arhivsko društvo imenovalo redaksijsko komisijo v sestavi Peter Klasinc, Marjeta Legat, Marija Hrenja-Masten in Vladimir Kološa, ki je v kratkem času izdelala skupne krajevne, časovne in predmetne indekse. Po dokončanju tega dela je gradivo pregledal zvezni redaktor ter določil nadaljevanje postopka. K našemu popisu moramo v zaključnih delih dodati še pregled razvoja arhivske službe v SR Sloveniji in izdelati navodilo za uporabo vodnika ter karto arhivske mreže. Čeprav se je delo za popis arhivskih fondov in zbirk v SR Sloveniji zavleklo za nekaj več kot pol leta, lahko danes ugotovimo, da smo ilelo v redni opravi in, če se bo tiskarna držala pogodbe, bomo še pred koncem leta dobili popis. Iz njega bo med drugim razvidno, da imajo slovenski arhivi in oba arhivska oddelka hranijo v svojih skladiščih 6388 arhivskih fondov in zbirk in da je tega gradiva okoli 42000 tekočih metrov. Popis arhivskih fondov in zbirk bo tudi prepotrben pripomoček uporabnikom in raziskovalcem naše zgodovine.

Na koncu se moram zahvaliti vsem arhivskim delavcem, imenovanim in neimenovanim, ki so s svojim delom pripomogli k realizaciji tega popisa. Vsa zahvala pa gre seveda delovnim kolektivom, kjer so zaposleni ti delavci, ker so jim omogočili izvesti akcijo, ki si jo je že pred mnogimi leti zastavilo Arhivsko društvo Slovenije. Zahvaliti pa se moram tudi kolegu in prijatelju zveznemu

redaktorju mag. Sredoju Laliću za pomoč pri realizaciji popisa arhivskih fondov in zbirk v SR Sloveniji.

Sekcija arhivskih delavcev izven arhivov

Pred nekaj leti je že bila ustanovljena Sekcija arhivskih delavcev izven arhivov v okviru Arhivskega društva Slovenije. Že takrat je pripravila program dela, izvedla anketni med delavci, ki delajo z dokumentarnim gradivom, ugotovila njihove probleme, vzpostavila evidenco članov in podobno. Zaradi različnih težav, ki so se pojavile pri njenem delu, je prenehala delovati. Kljub temu so ostali nekateri pozitivni rezultati dela Sekcije. V Arhivsko društvo Slovenije se je tedaj včlanilo veliko novih članov, ki so društvu ostali zvesti do danes. Povečala se je tudi prodaja društvenega glasila Arhivi. Prav tako se je pokazala upravičenost delovanja Sekcije.

Na posvetovanju o tehničnih in strokovnih vprašanjih arhivov v Radencih leta 1982 je prišlo do ponovne iniciative za nadaljevanje dela Sekcije. S pomočjo nekaterih članov starega vodstva in drugih članov Arhivskega društva Slovenije, predvsem predsednika društva Petra Klasinca, je prišlo do ustanovitve novega predsedstva. Do izvolitve predsedstva in potrditve programa Sekcije, kar je predvideno za članski sestanek Sekcije na V. Posvetovanju o tehničnih in strokovnih vprašanjih v Radencih leta 1983, je vodstvo Sekcije prevzel Marjan Zupančič.

Predsedstvo je imelo v tem obdobju dve seji. Kot prvo nalogo si je zadalo, da vzpostavi evidenco članov. To evidenco bo vodil tajnik Sekcije. Prvi rezultati tega dogovora so že realizirani. Vsi člani predsedstva so dobili posebne obrazce, s katerimi bodo evidentirali stare in nove člane.

S strokovno pomočjo Ane Zaletelj je predsedstvo sekcije pripravilo pravilnik, s katerim je urejeno njeno delovanje. Ta je usklajen s pravili Arhivskega društva Slovenije in bo sprejet na članskem sestanku Sekcije v Radencih.

Prav tako je predsedstvo obravnavalo program V. Posvetovanja v Radencih in bilo mnenja, da naj bo en del posvetovanja namenjen dopolnilnemu izobraževanju članov sekcije. Organizacijskemu odboru posvetovanja v Radencih so bili predlagani predavatelji in teme za posvetovanje v letu 1983. Organizacijski odbor je predlog v celoti sprejel.

Predsedstvo sekcije je tudi obravnavalo Pravila Arhivskega društva Slovenije in dalo svoje pripombe. Prav tako smo obravnavali predlog Pravilnika o strokovni usposobljenosti delavcev, ki delajo s dokumentarnim gradivom in smo posredovali svoje pripombe predlagatelju. Sekcija je v letu 1982 izpolnila svoj program, ki je bil predvsem usmerjen v vzpostavljanje pogojev za njeno normalno delovanje.

POROČILA O DELU KOMISIJ ZVEZE ARHIVSKIH DELAVCEV JUGOSLAVIJE

Svet za znanstveno raziskovalno dejavnost

Jože Žontar

Svet je imel v preteklem letu dve seji, 8. februarja in 7. junija, drugič skupaj s Komisijo za mednarodne stike in z redakcijo za pripravo Učbenika iz arhivistike. V okviru svojih splošnih nalog je svet obravnaval delovne načrte komisij, delovnih skupin in redakcij, ki jih je imenovala Zveza arhivskih delavcev Jugoslavije. Pri tem je predlagal predsedstvu Zveze, da ob sprejemanju delovnih načrtov komisij in drugih delovnih teles oceni, kakšne so realne možnosti, da bodo načrti tudi izvedeni. Prav tako je predlagal svet komisijama za konservacijo oziroma restavracijo arhivskega gradiva in za mikrofilmanje, da pripravita svoje predloge dokumentov v obliki standardov, kjerkoli je to mogoče.

Svet ima nalogo, da v strokovnem oziru pripravlja zvezna posvetovanja arhivskih delavcev. Zato je določil teme za II. zvezno posvetovanje, ki je bilo v Neumu v začetku novembra 1982, obravnaval teze referata Danice Gavrilović „Metodologija dela pri oblikovanju arhivskega fonda“ in imenoval delovno skupino za pripravo tega referata. Načelno je obravnaval tudi vsebinsko usmeritev III. zveznega posvetovanja, ki bo v letu 1983 in X. kongresa arhivskih delavcev Jugoslavije, ki bo leta 1984. Posebno pozornost je posvetil svet pripravi Učbenika iz arhivistike. Obravnaval in sprejel je vsebinsko zasnovo ter metodologijo priprave. Redakcija Učbenika pa je na seji 7. junija imenovala tudi delovno skupino, sestavljeno iz treh članov, ki ima nalogo, da operativno vodi dela pri pripravi Učbenika.

V delovno področje sveta sodijo tudi posamezna strokovna vprašanja. Zato je obravnaval načela o objavljanju arhivskega gradiva, ki jih je pripravil dr. Miloš Milošević in ki bodo objavljena v časopisu Arhivist. Obravnaval je nadalje predlog navodila o mikrofilmanju arhivskega gradiva in o standardih ter predlog samoupravnega sporazuma o zadevah enotnega jugoslovanskega arhivističnega informativnega sistema. Pri zadnjem so bila v ospredju vprašanja nadaljnjega postopka sprejemanja samoupravnega sporazuma.

Člani sveta so bili seznanjeni tudi z delom in problemi nekaterih drugih komisij Zveze, tako komisije za mednarodne zveze in komisije za varstvo arhivskega gradiva izven arhivov. Posebej je svet opozoril še na dve vprašanji, ki bi jih moralo predsedstvo čimprej rešiti. To je vprašanje realizacije sporazuma o razmejitvi arhivskega gradiva med pokrajinama, republikami in federacijo in vprašanje, povezano s pripravo in objavo jugoslovanskih zvezkov v mednarodni seriji Vodnikov virov za zgodovino narodov.

Komisija za mednarodne zveze

Ema Unek

V preteklem letu se je komisija sestala trikrat. Na svojih sejah je obravnavala stike s tujimi arhivi in arhivskimi organizacijami, zlasti izmenjavo arhivskih delavcev na podlagi pogodb o kulturni menjavi ter o izmenjavi arhivistov s Sovjetsko zvezo in Italijo. Komisija je uskladila program kulturne izmenjave za leta 1983–1985 med republikami in pokrajinama. Predlog izmenjav za l. 1983–1985 so arhivi v Sloveniji posredovali Arhivu SR Slovenije, ta ga je dalje predložil v obravnavo komisiji za mednarodne zveze in Zavodu za mednarodno kulturno, tehnično in znanstveno sodelovanje SRS.

Z Direkcijo italijanskih arhivov je bil l. 1981 podpisan poseben sporazum o izmenjavi arhivskih delavcev. Komisija je predlagala, da se evidentira gradivo v centralnem državnem arhivu v Rimu za vse ozemlje SFRJ in se tako izognemo večkratnemu pregledovanju istega fonda. Najprej naj se gradivo evidentira v fondih notranjega in zunanjega ministrstva, na katerih gradivu so zainteresirani vsi arhivi. Istočasno pa naj bi evidentirali gradivo tudi na drugih tleh, pri čemer naj bi tudi tu skušali uskladiti interese. Koordinator za izmenjavo arhivskih delavcev z Italijo je Arhiv Jugoslavije. Izmenjava v letu 1982 ni bila realizirana, njena realizacija je prestavljena v leto 1983. Za arhive iz SR Slovenije je na razpolago 21 dni. Na sejah sveta za koordinacijo slovenskih arhivov v preteklem letu je bilo dogovorjeno, da se evidentirajo inventarji fondov in zbirk in pregleda gradivo notranjega ministrstva v Rimu. Glede na finančne zmožnosti in pristojnosti arhivov je bilo predlagano, da evidentirajo gradivo Pokrajinska arhiva Nova Gorica in Koper ter Arhiv SR Slovenije. Izmenjavo arhivarjev s Sovjetsko zvezo koordinira Arhiv Srbije. Komisija je razpravljala tudi o mednarodnem arhivskem kongresu v Bonnu leta 1984 in bila mnenja, da je potrebno pravočasno zagotoviti diskusijske prispevke, s katerimi bodo sodelovali na kongresu jugoslovanski arhivisti. Razpravljala je tudi o mednarodnem združenju arhivarjev ter o tednu arhivov v letu 1984, za katerega naj bi pripravili poseben film o arhivski dejavnosti.

Komisija za konservacijo in restavracijo arhivskega gradiva

Nada Majcen

Dejavnost komisije za konservacijo in restavracijo arhivskega gradiva pri ZADJ je v letu 1982 potekala preko pisem, telefonov in dveh sestankov. Težave zaradi neurejenega načina financiranja dela posameznih komisij in splošnih ukrepov stabilizacije se stopnjujejo tudi na področju konservacije, zato tudi razvoj te specifične

dejavnosti v arhivski službi v posameznih republikah stagnira.

Vendar je nekaj rezultatov, ki govorijo o dejavnosti komisije v letu 1982, pred nami:

1. Sodelovanje z Inštitutom za celulozo in papir v Ljubljani:

Da bi naše konservatorsko delo postavili na trdne strokovne temelje, oblikovali enotne postopke konservacije na osnovi analize kvalitete, trajnosti in lastnosti dragocenega pisanega gradiva, se je sektor za konservacijo arhivskega gradiva pri Arhivu SR Slovenije, vodja katerega je tudi predsednik komisije, povezoval z Inštitutom za celulozo in papir v Ljubljani in pripravil večletni plan dela in sodelovanja. Konec leta 1982 smo dobili tudi prve preliminarne rezultate.

Program skupnega sodelovanja je zelo obsežen, vendar zelo potreben, saj brez nstreznih dragih aparatov ni mogoča nstrezna konservatorska analiza oziroma aplikacija nstreznih zaščitnih in konzervatorskih postopkov. Skupno sodelovanje naj bi zajelo naslednja področja:

- analiza mineralnih polnilcev in premazov papirja starejše dobe,
- škrob v papirju,
- pepel v papirju,
- mehansko testiranje papirja,
- raziskave madežev in izbira nstreznih topil ali mešanic topil za odstranjevanje le-teh na pisanem gradivu starejše dobe,
- zaščitni premaz vodotopnih pisav na gradivu,
- načini oživiljanja pisave na starejšem gradivu,
- merjenje spremenib dolžine celuloznih molekul oziroma merjenje stopnje polimerizacije,
- merjenje pH — papirja površinsko in primerjava s standardizirano metodo,
- pomoč pri nvaianju metode beljenja dokumentov in grafik s ClO_2 ,
- pomoč pri nvaianju metode konservacije s pomočjo papirne pulpe,
- pomoč pri nvaianju analiz metod s pomočjo spektrofotometra za potrebe konservacije,
- nvaianje in pomoč pri mikroskopskih analizah na lastnem mikroskopu,
- lepilni trakovi na vrednostnih listih in njihovo odstranjevanje,
- mikrobiološka obdelava gradiva,
- mokro čiščenje gradiva s pomočjo ionske prevodnosti,
- xerox, ali je trajnost zagotovljena.

Moramo pa opozoriti, da so naši plani uresničljivi le, če bomo imeli podporo celotne arhivske dejavnosti. Količ-kaj resno delo na področju kemije oziroma tehnologije, ki je vezano na konservacijo, stane zelo veliko. Naj omenimo, da samo osnovna analiza enega vzorca stane skoraj stari milijon dinarjev. 20–30 analiz nam pa daje le delno objektivni rezultat. V letu 1982 nam je ob finančni pomoči Arhiva SR Slovenije uspelo realizirati nalogo v zvezi z merjenjem stopnje polimeriziranja vzorca, kar nam posredno daje podatke o spremembah dolžine celuloznih vlaken oziroma o stopnji razkroja gradiva. Vendar so to še vedno zelo, zelo skromni začetki, ki niso rezultat kreativne finančno raziskovalne intencije. V letu 1983 nam je obljubljena finančna pomoč tudi od Arhiva Makedonije. Zanimivo je, da je že leta 1971 prišlo do pogovorov med Inštitutom za celulozo in papir ter Arhivom Hrvaške oziroma dipl. ing.

Tatjano Ribkin. Na žalost do sodelovanja ni prišlo. Takrat je šlo med drugim za akcijo nabave opreme za zaščito arhivskega gradiva s pomočjo Unesca.

2. Raziskovalno-inovacijska dejavnost je tudi zajeta v programu dela komisije do 1985, vendar se tudi tukaj kažejo težave ne samo v manjkajočih kadrih, ki bi izvajali raziskovalne programe, temveč tudi zaradi zelo slabo finančno ovrednotenih programov, ki po svojem delu spadajo v telnično področje, namensko pa so priključeni v posebne raziskovalne skupnosti za kulturo, kjer je pa priliv finančnih sredstev zelo nizek.

Kot vidimo, je povezovanje z znanstvenimi inštituti, ki imajo na razpolago ustrezno opremo za kemijske raziskave in analize konservatorskih postopkov nujno in potrebno. Vendar nam kronično pomanjkanje finančnih sredstev in tudi pomanjkanje ustreznih profilov delavcev tudi v tej stabilizacijski dobi ne bo prineslo tako potrebnih povezav, o katerih je bilo opozorjeno že pred desetimi in več leti. Čeprav obstojajo določeni obojestranski interesi povezave konservatorske dejavnosti z Inštitutom za celulozo in papir, zahteva tudi financiranje raziskovalnih projektov od vseh zainteresiranih, ki jim je skrb pravilno hranjenje, zaščita in konservacija gradiva, maksimalno angažiranost.

3. V letu 1982 so v okviru komisije (samo za interno uporabo) prevedena navodila o hranjenju in zaščiti knjig in dokumentov, ki jih je izdalo združenje angleških bibliotekarjev. Ta material skupaj z B.S.I. standardi nam je lahko med drugim pripomoček za izdelavo naših navodil o hranjenju pisanega gradiva.

4. Mednarodna dejavnost: V lanskem letu je v komite za konservacijo in restavracijo pri mednarodnem arhivskem svetu izvoljen tudi predstavnik Jugoslavije. Sestanka v Brislju, oktobra 1982, se je udeležila predsednica naše komisije. Težišče dela komiteja v naslednjem mandatnem obdobju bo na naslednjih področjih:

- Delo na pripravi slovarja in specifičnih pojmov z pojasnili, ki se nanašajo na področje konservacije in restavracije arhivskega gradiva. Slovar bo v angleškem, nemškem in španskem jeziku.
- Delo na zbiranju in posredovanju podatkov o mikroklimatskih pogojih shranjevanja arhivskega gradiva v deželah z različno klimo. Vodja je Indijec dr. Kishore.
- Analiza postopkov laminacije in spremljanje trajnosti laminiranega gradiva.

Problemi v letu 1982

- Glavni problemi v preteklem letu so bili glede kvalitete materialov, ki jih uporabljamo pri našem delu. Osnovno načelo konservacije o uporabi najbolj kvalitetnih snovi je iz leta v leto težje ohraniti. Zadnje čase so posebej nekvadratna adhezivna sredstva. Tudi koordinacija nabave vseh materialov med posameznimi ustanovami še ni zadovoljivo zaživela in bo potrebno, tudi čas in pogoji dela nas bodo pritisnili, da se bolj organiziramo.

Program dela za 1983. leto

- Nadaljevanje sodelovanja z Inštitutom za celulozo in papir v Ljubljani. Financiranja nalog, ki so s tem v zvezi, se pridružnje poleg Arhiva SR Slovenije tudi Arhiv Makedonije.
- Medsebojno sodelovanje konservatorskih delavnic Jugoslavije ne glede na pripadnost (arhiv, knjižnica). Pripravlja se sestanek v Ljubljani marca 1983.

Kljub vidnim rezultatom dela komisije v preteklem letu je

potrebno opozoriti na vrsto nerešenih vprašanj. Ta so življenjskega pomena za pravilen razvoj konservatorske dejavnosti papirnega gradiva v celi Jugoslaviji in tudi v posameznih republikah in pokrajinah.

V letu 1983 zato nameravamo organizirati pogovor o potrebi, razvojnih poteh, usmeritvi in načinu financiranja konzervatorske dejavnosti papirnega gradiva v republiki Sloveniji.

Komisija za spremljanje in pospeševanje zaščite arhivskega gradiva izven arhivov

Peter Ribnikar

Komisija za spremljanje in pospeševanje zaščite arhivskega gradiva izven arhivov šteje devet članov in ji predseduje tovarišica Olga Giler iz Arhiva Jugoslavije. Komisija je delala v okvirih srednjeročnega programa oziroma po programu, sprejetem na sestanku komisije meseca oktobra 1981. Program je vseboval tri skupine aktivnosti, ki so se nanašale na izdelavo enotnih list kategorij arhivskega in registraturnega gradiva, ki nastaja pri delu organov in teles Zveze komunistov Jugoslavije in Zveze sindikatov Jugoslavije, liste za občinska sodišča v SR Srbiji ter enotne liste spremljajočih dejavnosti v delovnih organizacijah in skupnostih na področju gospodarstva in negospodarstva.

Realizacija zastavljenega programa je slonela na aktivnosti in angažiranju posameznih članov komisije, ki so prevzeli posamezne zadolžitve. Največje breme na realizaciji delovnega programa je opravila predsednica komisije Olga Giler, ki je sodelovala pri izdelavi list kategorij gradiva, ki nastaja pri delu Zveze komunistov Jugoslavije in pri Zvezi sindikatov Jugoslavije. Obe listi sta bili v razpravi v okviru članov komisije in v okviru republik in pokrajin, ki so liste pregledali in dali pripombe, s katerimi se bodo same liste izboljšale oziroma se bodo odpravile določene pomanjkljivosti predloženi list. Poudariti velja, da je bilo pri sestavljanju list opravljeno odgovorno in pionirsko delo na področju ugotavljanja kategorij registraturnega gradiva, ki nastaja pri najpomembnejših družbenopolitičnih organizacijah v Jugoslaviji in da sestavljenci teh list zaslužijo vse priznanje.

Predsednica komisije Olga Giler je pripravila predlog liste kategorij registraturnega gradiva z roki hranjenja za občinska sodišča v Srbiji, Ivan Aleksov iz Arhiva Makedonije pa načrt arhivskih znakov za razpoznavanje rešenih zadev ter listo kategorij gradiva za pomožne dejavnosti v delovnih organizacijah in samoupravnih interesnih skupnostih, torej listo registraturnega gradiva, ki nastaja v okviru gospodarstva in negospodarstva. Obe listi sta bili obravnavani na sestanku komisije 2. novembra 1982 v Neumu ter sta predloženi v javno obravnavo po republikah in pokrajinah.

V okviru komisije se je obravnavalo tudi teze projekta sodobnega arhiva v Jugoslaviji. Konkretno zadolžitve za realizacijo tega programa niso bile razdeljene med posamezne člane komisije.

Iz poročila predsednice komisije Olge Giler je razvidno, da se delovni program komisije v glavnem izvaja in da njegovo izvajanje sloni le na posameznih članih komisije. V poročilu je nadalje poudarjeno, da nastajajo pri delu določene motnje, zlasti tiste, ki so vezane na finančna sredstva. To se najbolj vidi pri razmnoževanju obsežnega gradiva – zajetnih elaboratov z listami kategorij registraturnega gradiva, ki ga je treba razmnožiti za obravnavo po republikah.

Pripomniti velja, da bi bilo delo komisije oziroma članov komisije bolj povezano in koordinirano, če bi se člani komisije večkrat sestali in bi se na sestankih pogovorili o vseh problemih dela te komisije. Eni sestanek komisije, in še ta se je vršil v okviru zborovanja v Neumu, je očitno precejšnjo zagotovilo za koordinirano delo komisije. V tem je tudi razlog, da nosi teže dela komisije njen predsednik.

Uredništvo portala Sistory nima soglasja avtorja za objavo članka

Komisija za strokovne knjižnice v arhivih

Marjetka Legat

Komisija se je formirala v letu 1981 in je ob imenovanju štela 7 članov. Sprejela je določene naloge, ki so zajete v

skupnem programu dela ZADJ. V teku mandata je prišlo v komisiji do spremenb oziroma do zmanjšanja števila članov iz objektivnih razlogov (odhod v drugo DO in preselitev).

Upravičena je tudi ugotovitev, da nekatere republike niso pravilno delegirale svoje predstavnike.

Na sestanku v Neumu v mesecu novembru 1982 smo ugotovili, da večina članstva te komisije svoje funkcije v republiki sploh ne opravlja in ne izvršuje sklepov komisije. Zato tudi konkretne naloge, ki smo si jih zadali v jeseni 1981, po večini niso bile izvršene. Prioritetna naloga, Popis periodičnega strokovnega tiska in monografij arhivske stroke v arhivih, je bila narejena samo v republiki Sloveniji in Makedoniji ter delno še v republiki Hrvaški. V vseh ostalih republikah so bili člani pasivni oziroma niso pravočasno organizirali sodelovanja bibliotekarskih delavcev v arhivih. Nekateri člani so se tudi pritoževali, da za delo nimajo podpore v svojem arhivu. V BiH po odhodu članice v drugo republiko niso bili do sedaj v stanju imenovati novega člana. Veliko težo za nedelavnost te komisije v letu 1982 nosi tudi neurejenost arhivskih knjižnic in pomanjkanje strokovnega kadra. Ovir za realizacijo konkretnih nalog je bila tudi nekaj

mesečna študijska odsotnost predsednice komisije.

Nadalje smo v Neumu ugotovili, da po republikah niso urejene matične službe v okviru arhivskih knjižnic. Med temi republikami je tudi Slovenija, ker Arhiv SR Slovenije, ki bi naj opravljal to službo, ni imel oziroma nima samostojnega bibliotekarja. Mnenje komisije je bilo, da bi ta arhiv moral imeti bibliotekarja, ki bi opravljal matično službo za ostale arhivske knjižnice v Sloveniji. Če tega ne more realizirati, se je treba pogovoriti z ostalimi arhivi.

Komisija je sprejela tudi sklep o realizaciji popisa strokovnega periodičnega tiska in monografij za tiste republike, ki tega niso izvedle, in sicer z rokom do konca junija letošnjega leta.

Nadalje se priporoča vsem arhivskim knjižnicam, da koordinirajo nabavo publikacij in izkoristijo vse možnosti zamenjave s sorodnimi organizacijami v tujini. Več se naj poslužujejo medbibliotečne izposoje, ki bi naj izhajala iz koordinirane nabave.

Na koncu se želim zahvaliti vsem delavcem, ki delajo v slovenskih arhivskih knjižnicah, za razumevanje in sodelovanje, ki sem ga bila deležna ob izvedbi popisa v letu 1982.

Želim, da bi še naprej aktivno sodelovali in si pomagali.

ARHIVI 1982 – IV. POSVETOVANJE O STROKOVNIH IN TEHNIČNIH VPRAŠANJIH V ARHIVIH

Peter Klasinc

Arhivsko društvo Slovenije in sekcija za arhivske delavce izven arhivskih zavodov sta skupaj s Pokrajinskim arhivom iz Maribora 25. in 26. marca 1982 pripravila že četrto posvetovanje o strokovnih in tehničnih vprašanjih v arhivih. Organizator vseh posvetovanj, Pokrajinski arhiv v Mariboru, je pripravil to posvetovanje v hotelu Radin v Radencih. Pokrovitelj posvetovanja je bil Elkon – Primat, Maribor, sponzor pa DO Radenska iz Radencev.

Arhivsko društvo Slovenije posveča zadnja leta vse večjo skrb vprašanjem, ki zadevajo pravilno varstvo arhivskega in dokumentarnega gradiva tako pri ustvarjalcih oziroma imetnikih tega gradiva kot pri poklicnih arhivskih ustanovah. Izkušnje so potrdile, da dobro urejena dokumentacija v organizacijah združenega dela bistveno pripomore k boljšemu in hitrejšemu poslovanju delovne organizacije. V glavnem so organizacije združenega dela probleme, nastale v zvezi z arhivskim in dokumentarnim gradivom, reševale po svoje, največkrat stihajsko. Uvajanje sistematičnega varstva arhivskega gradiva pred prevzemom v arhiv oziroma zunanje arhivske službe je ta odnos malo izboljšalo. Delovne organizacije so v glavnem ali hranile vse arhivsko in dokumentarno gradivo ali pa so ga po preteku določene dobe v celoti škartirale. Na podoben način so tako reševale tudi razne tehnične probleme,

zlasti vprašanje primerne in samo za dokumentacijo namenjenega prostora ter njegove opreme kakor tudi opreme gradiva.

Želja organizatorja je bila, da bi z enotnim poslovanjem z arhivskim in dokumentarnim gradivom poenostavili in izboljšali stike med organizacijami združenega dela in poklicnimi arhivskimi zavodi (arhivi). Po mnenju organizatorja pa se to lahko doseže predvsem z dodatnim izobraževanjem delavcev (arhivarjev, dokumentalistov) v organizacijah združenega dela.

Glavni namen IV. posvetovanja o strokovnih in tehničnih vprašanjih v arhivih je bil izobraževalni proces oziroma seminar za arhivske delavce (arhivarje, dokumentaliste) iz organizacij združenega dela, kakor tudi želja, seznaniti poklicne arhivske strokovne delavce z nekaterimi aktualnimi problemi v arhivski teoriji in praksi.

Poudarek IV. posvetovanja je bil v glavnem na podzakonskih aktih – pravilnikih, ki so bili izdani na osnovi Zakona o naravni in kulturni dediščini. Posebno skrb pa je posvetovanje posvetilo tistim problemom, ki se direktno nanašajo na strokovno delo z arhivskim in dokumentarnim gradivom v organizacijah združenega dela. Vzporedno pa je posvetovanje omogočilo udeležencem, da z delom in sodelovanjem v sekcijah podrobneje pretrsejo tiste probleme, s katerimi se srečujejo na svojih delovnih mestih.

Organizator posvetovanja je izdal publikacijo z vsemi referati že pred začetkom posvetovanja, tako da so jo udeleženci dobili ob prihodu na posvetovanje.

Publikacija z naslovom: ARHIVI '82 – strokovna in

tehnična vprašanja arhivov; IV. Posvetovanje (Savjetovanje, Conference) sta izdala Arhivsko društvo Slovenije in Pokrajinski arhiv Maribor v Mariboru 1982. Publikacijo je uredil Peter Klasinc, uredniški odbor pa so sestavljali: Peter Klasinc — glavni in odgovorni urednik, Marjetka Legat, tajnica publikacije, Ludvik Jerčič, tehnični urednik, Jože dr. Mlinarič, Valter Žizek, Ivo Marovt, Boris Batič kot člani. Tekste je lektoriral Viktor Vrhjak. Publikacija je bila razmnožena v 500 izvodih in je bila izdana s pomočjo Kulturne skupnosti Slovenije preko Arhivskega društva Slovenije, DO Primata iz Maribora, Radenske iz Radencev, Gorenja iz Mute, Sladkogorske iz Sladkega vrha ter drugih, ki so objavili svoje propagandno gradivo v publikaciji. Brošura ima format A 4 in 149 strani in 12 strani prilog. Vsak referat ima sinopsis v slovenščini in angleščini ter povzetek v nemščini ali angleščini.

V uvodnem in pozdravnem govoru predsednik organizacijskega odbora in predsednik Arhivskega društva Slovenije utemeljuje usmeritev posvetovanja kot način izpopolnjevanja arhivskih delavcev, tako tistih, ki delajo v poklicnih arhivskih institucijah, kakor tudi tistih, ki delajo v organizacijah združenega dela oziroma v njihovih arhivskih službah. V uvodnem tekstu Klasinc podaja tudi pregled vseh referatov in predavateljev na prvih treh posvetovanjih ('79, '80, '81) ter opiše v kratkem vsa predavanja četrtega posvetovanja. Povzetek (resumé) tega uvodnega referata je preveden v nemščino in angleščino. Dr. Jože Žontar s svojim referatom posega v ohranitev podzakonskih aktov — pravilnikov, ki so izšli na osnovi Zakona o naravni in kulturni dediščini. Posebej se ustavlja pri tistih določilih, ki se direktno nanašajo na ustvarjalce oziroma imetnike arhivskega in dokumentarnega gradiva v organizacijah združenega dela. V referatu je obdelal pravilnik o sestavi in vodenju evidenc, pravilnik o pogojih za uporabo arhivskega gradiva in pravilnik o obiranju in izročanju arhivskega gradiva arhivu.

Valter Žizek iz DO Primat je v imenu generalnega pokrovitelja podal v referatu opis kovinske opreme, ki je v glavnem namenjena za hranjenje arhivskega in dokumentarnega gradiva v pisarnah, arhivih, knjižnicah ter povsod tam, kjer imajo probleme z odlaganjem dokumentacije. DO Primat si zato prizadeva, da bi bila njihova oprema funkcionalna in estetska, zato radi prishli nejevo zahtevam uporabnikov njihovega proizvodnega programa, za posebne naročnike pa naredijo tudi opremo po individualnih zahtevah.

Dragan Čirović je v svojem referatu posvetil posebno pozornost svobodni menjava dela kot obliki socialnoekonomskega razmerja za izboljšanje in racionalizacijo varstva in uporabe arhivskega in dokumentarnega (registrarnega) gradiva. Ko arhivi vstopajo v to menjava, morajo prej točno določiti svojo osnovno dejavnost, predvsem pa tehnologijo in metodologijo svojega strokovnega dela, normative in standarde, kot tudi elemente družbene dogovorjenega nadomestila.

Peter Klasinc poskuša v svojem referatu opisati vrednotenje del in nalog arhivarjev (dokumentalistov) v organizacijah združenega dela. Klasinc na osnovi izkušenj, ki si jih je pridobil pri opravljanju zunanje službe, želi bolje ovrednotiti in opisati delovno mesto arhivarja. V referatu ugotavlja, da so arhivarji zelo slabo plačani in da so njihova delovna mesta zaradi slabih opisov del in opravil temu primerno slabo ocenjena. Zato ponuja osnovne

smernice za izboljšanje tega stanja ter nekatere glavne opise delovnih operacij.

Dr. Hermann Rumschöttel iz ZR Nemčije je podal v začetku svojega referata zgodovinski pregled razvoja arhivskega poklica ter v nadaljevanju opozoril na možnosti dopolnilnega izobraževanja arhivarjev v Zvezni republiki Nemčiji. V ZR Nemčiji v glavnem delujeta dve arhivski šoli, ena v Marburgu druga v Münchenu. Ti dve šoli izobražujeta arhivske delavce vseh stopenj.

Jovan Popović v svojem obširnem, vendar preglednem referatu obravnava razlike v naši pozitivni zakonodaji v odnosu do normative ureditve varstva arhivskega in dokumentarnega gradiva. Bralcu referata se ponudi prilika spremljati to problematiko zbrano na enem mestu, spremlja pa lahko tudi prakso obravnavanja tega problema v vseh naših republikah in obeh pokrajinah.

Martin Modrušan, strokovnjak za vprašanja mikrofilma, poskuša v svojem referatu ugotoviti npravičenost uvajanja mikrofilma v arhive. Mikrofilm se počasi, vendar vztrajno uveljavlja kot nosilec informacij tudi v arhivski teoriji in praksi. Modrušan poudarja, da je mikrofilm danes edini medij, ki prihaja v poštev za varno in pravilno hrambo arhivskega gradiva, posebej ko gre za akcije splošnega ljudskega odpora in družbene samozastite.

Jozef Hanus iz Čehoslovaške je plastično prikazal prizadevanja kolegov za boljše pogoje varstva arhivskega gradiva v arhivih. Višek teh prizadevanj je gradnja osrednjega državnega arhiva Socialistične republike Slovaške v Bratislavi. V referatu podrobneje opiše to 12 nadstropno stavbo za 90.000 tekočih metrov gradiva, opremljeno s sistemom Compactus polic ter mnogo vrstno opremo vseh laboratorijev.

Ludvik Jerčič se je lotil posebno zanimive teme vprašanja uvajanja arhivov v sistem družbenega informiranja ter ugotavlja, da mora biti vloga arhivov bolj poudarjena, ker so arhivi tudi nosilci mnogih informacij. Organizatorji informacijsko dokumentacijskih centrov pa jih največkrat izpušajo ali celo iz njih trgajo posamezne kategorije.

Gerald Günsel iz Avstrije je kot arhivski strokovni delavec z dolgoletno prakso dela z uporabniki prispeval referat z naslovom: Arhiv kot uslužbna ustanova, arhiv in uporabniki. Avtor ugotavlja, da postaja zaradi naraščanja zanimanja za zgodovinsko delo z uporabniki arhivskega gradiva zmeraj bolj obsežno in se sprašuje, do kakšne mere lahko arhivski strokovni delavec še pomaga uporabniku, da ne bo prizadeto njegovo osnovno poslanstvo. Vsekakor pa izhaja iz stališča, da se arhivi morajo odpirati javnosti bolj, kakor so se do sedaj.

Viktor Vrhjak, strokovnjak na področju arhivskega gradiva šol, je svoj referat v glavnem namenil udeležencem posvetovanja, ki so prišli iz šol in kulturnih ustanov. Obdelal je vprašanja v zvezi s šolsko zakonodajo na Slovenskem in arhivskim gradivom od časa Marije Terezije do danes. Posebno se je zadržal pri tistem gradivu, ki je pomembno za prikaz krajeve in šolske zgodovine, s katerim pa na žalost odgovorni na šolah zelo slabo ravnaajo, tako da je edina možnost za ohranitev, da se to gradivo čimprej prevzame v pristojni arhiv.

Publikacijo zaključijo oglasi delovnih organizacij, ki so direktno, ali tudi ne, povezani z opremo arhivskega in dokumentarnega gradiva ter z opremo arhivskih skladišč.

KONSERVACIJA IN RESTAVRACIJA ARHIVSKEGA IN KNJIŽNIČNEGA GRADIVA V NEKATERIH ITALIJANSKIH USTANOVAH

(Poročilo o študijskem obisku)

Nada Majcen

Na osnovi programa o kulturnem sodelovanju med SFRJ in Italijo sem bila od 19. do 27. aprila 1982 na desetdnevni študijski obisk v Rimu in Firencah, v ustanovah, ki se ukvarjajo s konservacijo in restavracijo arhivskega in knjižničnega gradiva. Seznanila sem se z delomi in konservatorskimi postopki v naslednjih ustanovah:

- Istituto per patologia del Libro „Alfonso Gallo“,
- Archivio di Stato - Laboratorio Centrale di Analisi, Centro di Fotoriproduzione, Legatoria e Restauro degli Archivi di Stato,
- Biblioteca Nazionale,
- Biblioteca Vaticana,
- Archivio Segreto Vaticano (vse v Rimu) in
- Archivio di Stato v Firencah.

Poleg izmenjave izkušenj, literaturnih podatkov in strokovne literature, katere nimamo pri nas, sem se veliko pogovarjala o tehničnih vprašanjih shranjevanja dragocene pisane kulturne dediščine, o mikroklimatskih pogojih, o tehnični opremlitvi v skladiščih in o problemih in dilemah, s katerimi se srečujemo strokovnjaki s tako specifične dejavnosti.

- a) Istituto per patologia del Libro „Alfonso Gallo“ je bil ustanovljen leta 1938 v Rimu.

Danes je inštitut eden od vodilnih znanstveno raziskovalnih inštitutov na svetu na področju konservacije in restavracije dragocene pisane dediščine.

Inštitut sestavljajo:

1. oddelek za dokumentacijo, informatiko, izobraževanje (temu oddelku je priključen tudi muzej),
2. laboratorij za higieno in zaščito pisanega gradiva,
3. laboratorij za konservacijo in restavracijo,
4. tehnološki laboratorij,
5. fizikalni laboratorij,
6. kemični laboratorij,
7. biološki laboratorij,
8. oddelek skupne službe (administracija).

Poleg tega, da se inštitut ukvarja s problemi konservacije in restavracije dragocenega zgodovinsko in umetniško pomembnega gradiva že na znanstveni ravni, saj ima na razpolago ustrezno opremo in strokovni kader — 40 ljudi, kemiki, fiziki, biologi, etnologi — je inštitut svetovni center za izobraževanje strokovnjakov s tega področja. Tako vsako leto sprejmejo do 20 učencev iz Italije in drugih držav.

- b) Sektor za konservacijo, restavracijo in reprodukcijo pri Državnem arhivu v Rimu se je pred nekaj leti preselil v novo stavbo v via Constanza Bandanno 141. V tej štirinadstropni novi stavbi je zaposleno 36 strokovnjakov in je poleg laboratorija za konservacijo zelo razvit biološki oddelek, kjer se dva biologa ukvarjata s problemi in analizami preprečevanja in uničenja bioloških škodljivcev in mikroorganizmov v pisanih gradivih, in knjigoveznica za vezavo in pravo dragocenega knjižničnega gradiva. Oddelek za reprodukcijo je opremljen „samo“ s šestimi kamerami za mikrofilmanje, naj omenim samo bežni vtis, da ne

govorim o skladišču, kjer imajo na razpolago vse vrste materialov kot so pergament, posebne vrste usnja, katere potrebujejo knjigovezi pri vezavi inkunabul, kodeksov, lepila in ostala pomožna sredstva za katera pri nas pri nabavi izgubimo zelo veliko dragocenega časa ali pa jih sploh ni mogoče nabaviti. Vemo pa, da je pri našem delu eden od prvih aksiomov uporaba najbolj kvalitetnih materialov in materialov, ki naj bi bili podobni originalu.

Sektor za konservacijo pri Državnem arhivu v Rimu se ukvarja tudi z konservacijo in kaštranjem zemljevidov, načrtov, plakatov velikih površin — nekaj metrov dolžine in širine — in zato ima primerno prostore v kletnih prostorih.

- c) Začetki Bibliotece Nazionale segajo že v leto 1873. Danes ima 2.300.000 enot in 1.893 inkunabul. Biblioteca Nazionale v Rimu je od leta 1975 v novo zgrajeni stavbi na robu mesta in je zgrajena po najbolj sodobnih principih, ki omogočajo, da je knjiga čim bolj dostopna bralcu. V vertikalnem delu stavbe — 9 klimatiziranih nadstropij — so skladišča knjižničnega gradiva, ki so povezana z 8 ločenimi zvezdasto razporejenimi nizkopritličnimi čitalnicami paviljonskega tipa. Vsako čitalnico obdaja s treh strani zelena površina.

V čitalnicah, mene je posebej zanimala čitalnica za starejše gradivo in inkunabule, je del prostora namenjen študijskemu iskanju virov, desni del čitalnice pa je opremljen s policami, kjer se nahajajo literaturni pripomočki, leksikoni, slovarji, ki so dostopni vsakemu bralcu. Tako sem dobila nekaj virov in podatkov o zgodovini in načinu vezav zgodnjega in srednjeveškega obdobja v Italiji, Franciji, Evropi, kar nam bo vsekakor koristil napotek v odkrivanju in spoznavanju načina starih vezav pri obnavljanju dragocenih primerkov v naši knjigoveški delavnici.

Nacionalna biblioteka v Rimu zaposluje okoli 400 delavcev, vendar je njihov konservatorski laboratorij majhen, samo 7 ljudi, ki opravljajo tekoča dela, vse ostalo kar je pomembno dajejo v konservacijo drugim specializiranim ustanovam v Rimu.

- d) Konservatorski oddelek Vatikanske biblioteke šteje nekaj več kot deset ljudi. Pri svojem delu uporabljajo popolnoma enake postopke kot so jih uporabljali v času nastanka dragocenih pisnih zakladov. Celotno pri uporabi lepila se izogibajo škroba in kot dezinfekcijsko sredstvo uporabljajo živosrebrni klorid, ki, kot danes vemo, s časom razpada in pušča rumene madeže, da ne omenjamo še njegovih toksičnih lastosti.

- e) S posredovanjem slovenskega rojaka — bibliotekarja sem si lahko ogledala tudi nove arhivske prostore v vatikanskem arhivu kapacitete 50.000 m in s površino 4.500 m². Sistemi osvetlitve, varnosti in skladiščenja so izdelani po najnovejših standardih.

Mimogrede sem si ogledala tudi oddelek s pečati.

- f) V Državnem arhivu v Firencah je Direzione Generale degli Archivi di Stato ustanovil oddelek za konservacijo arhivskega gradiva po poplavi reke Arno leta 1967, ko je voda zalila tudi prostore Arhiva v višini nad 1 m. V konservatorskem oddelku je 18 ljudi skupaj s knjigovezi. Laboratorij ima 900 m² površine in je opremljen z običajno opremo, potrebno za rutinsko opravljanje konservatorskih po-

stopkov in vezavo rokopisnih knjig. Imajo tudi laminator Strojetehtne iz Zagreba.

Bolj zahtevne konservatorske posege opravljajo v sodelovanju z inštituti v Rimu, ki na osnovi analize

materiala s sodobno opremo in pripomočki svetujejo najbolj primerne metode konservacije za posamezne vrste gradiva.

KRATEK OBISK ARHIVOV V BOLGARIJI

Peter Klasinc

S pomočjo dr. Radeta Bogdanovića, člana predsedstva Zveze arhivskih delavcev Jugoslavije in vodje komisije za sodelovanje s CIBALOM, sem v času od 23. do 28. aprila 1982 v lastni režiji obiskal arhivske kolege v Bolgariji. Po začetnih razgovorih mi je bil dodeljen sogovornik in spremljevalec prof. Venčeslav Velčev, uslužbenec generalne direkcije, s katerim sva nato izoblikovala program kratkega obiska.

Prva tema razgovora so bila vprašanja tehnične opremljenosti bolgarskih arhivov. S sogovornikom sva pregledala generalne načrte za nova arhiva v Šumenu in Mihajlovgradu. Seznanil sem se z obstoječo literaturo, predvsem pa z Navodilom za projektiranje in opremljanje arhivov, ki so ga izdali 1972. leta v Moskvi in ima 32 strani. Arhivski kolegi se v glavnem poslužujejo že znane publikacije avtorja Michela Duehaina, ki jim je bila navodilo pri projektu arhiva v Mihajlovgradu in v Šumenu. Odložili so se za centralno pravokotno obliko stavbe, sedaj še enonadstropne, z možnostjo nadgradnje. Prevzemna skladišča in laboratoriji so v kleti, centralno skladišče pa v sredini stavbe. Kolega Velčev me je posebej opozoril na izkušnje, ko so si jih pridobili bolgarski kolegi, pri na videz nepomembnih zadevah, kot so npr. dvojni vhodi; eden samo za uslužbence arhiva drugi za javnost in uporabnike. Pri dvigalih (transportnih) predlagajo izvedbo tako, da so le-ta uporabna tako v skladiščih kakor tudi na hodniku oziroma direktno v prostorih za obdelovanje gradiva. Tudi skladišča sama naj imajo vrata za osebni in transportni promet.

Ob obisku mikrobiološkega oddelka me je Valentina Harijeva, ki je končala specializacijo na oddelku za mikrobiologijo na univerzi v Sofiji, presenetila s študijsko raziskovalnim delom v zvezi z mikroorganizmi. V projektu, ki je potekal v času mojega obiska, je izločila 25 mikroorganizmov iz dokumentov iz leta 1870 do 1924. Raziskovala je razvoj teh mikroorganizmov ter iskala sredstva ki bi zatrla njihovo rast, istočasno pa ne bi poškodovala pisne podlage — papirja.

Arhivska skladišča so me po pravici povedano močno razočarala, tako zaradi svoje lokacije, opreme skladišč (police) in opreme gradiva (arhivske škatle), kakor tudi načini odlaganja gradiva na police. Pozitivno je to, da vsaka kolona polic nosi veliko tablo, na kateri so podatki o gradivu oziroma o fondih, ki se na tem mestu hranijo. Moj sogovornik me je nato obvestil, da priprav-

ljajo vsi arhivi, locirani na teritoriju mesta Sofije, skupno arhivsko zgradbo, ki bi naj imela celo 12. nadstropij in katere glavne in idejne osnutke sem si pozneje tudi ogledal.

Željku Sandef, šef mikrofilmskega oddelka, me je ljubezno povedel po tem oddelku, v glavnici opremljenim z opremo iz NDR (Karl Zeis). V tem oddelku dela sedem ljudi in opravljajo usluge za vse arhive v Sofiji, delno pa tudi za tuje naročnike. Obstojajo zelo dobri seznami opravljenega dela in efektnosti (jasnost, ostrina) mikrofilmanja.

V nacionalnem arhivu me je sprejel direktor Dimitar Mintcev in sva v glavnem govorila o pripravi za izdajo slovarja arhivske terminologije, ki ga pripravlja vzhodni svet. Mintcev je član te komisije in mi je pokazal predlog osnutka iz leta 1973 z naslovom *Materialien zur Wörterbuch der Archivterminologie der Sozialistischen Länder*, ki so ga izdali Poljaki v Varšavi. Na osnovi teh in novih materialov naj bi v najkrajšem času izšel precej obsežen slovar arhivske terminologije (med drugimi tudi za Vietnam).

Ogled arhiva v Mihajlovgradu, nekaj manj kot dvesto kilometrov oddaljenem od Sofije, se je kljub dokaj utrudljivi vožnji sem in tja splučal. Ta arhiv je pravokotna, do sedaj enonadstropna stavba s centralnim arhivskim skladiščem, okrog katerega so razporejeni delovni prostori. V kletnih prostorih pa so razvrščeni oddelki: restavratski in konzervatorski, fotolaboratorij, aranžerstvo in družbena prehrana. Arhiv ima dokaj veliko čitalnico s priročno knjižnico, sobo za informativna pomagala, ki nastajajo precej podrobno na mnogoštevilnih karticah in kartotekah. Oprema skladišč je, enako kot v arhivih v Sofiji, na žalost dokaj skromna, nefunkcionalna ter nestabilna. Arhivske škatle so enake kot v Sofiji in so postavljene tako, da gradivo v njih leži. Vsaka škatla ima svojo vsekakor premajhno etiketo, ki se lahko vstavi v posebno zarezo in lahko pri nepazljivem premikanju arhivske škatle tudi izpade. Pozitivno pri tej arhivski škatli pa je to, da je iz dokaj dobre lepenke in je utrjena s knjigoveškim platnom.

Sama arhivska stavba je locirana dokaj blizu središča mesta in je v neposredni bližini tudi knjižnica in muzej ter center srednjih in nekaterih ostalih šol.

Po vrnitvi v Sofijo me je sprejel tudi direktor generalne direkcije Dojno Dojnov, ki se je predvsem pozanimal o rezultatih obiska ter z zanimanjem poslušal nekatere pripombe in sugestije z ozirom na tehnična in strokovna vprašanja arhivov. Poudarila sva, da je potrebno stalno sodelovanje arhivskih delavcev tudi na tem področju, ki

ga pa na žalost zaradi ostalih strokovnih zadolžitvev premalo upoštevamo in razvijamo. Rezultat tega pogovora je bil tudi zaključek, da povabimo v letu 1983 predstavnike arhivske službe Bolgarije na peto posvetovanje o strokovnih in tehničnih vprašanjih v arhivih, ki ga vsako leto na iniciativo Arhivskega društva organizirata Pokrajinski arhiv v Mariboru in organizacijski odbor posvetovanja.

V okviru arhivskega strokovnega dela sem si ogledal tudi mesto Sofijo in njene kulturno zgodovinske spomenike, predvsem Nacionalno opero in filharmonijo, Nacionalno

umetnostno galerijo, cerkev Svete Sofije, rotundo Sv. Jurija in Bojanino cerkev. Posebno pa ostane obiskovalcu v spominu obisk mavzoleja Georgija Dimitrova in obisk Rilskega samostana, ki je največji samostan v Bolgariji in je nastal v glavnem od 11. do 14. stoletja, z bogato knjižnico in arhivom.

Kljub kratkemu, a intenzivnemu obisku je bil let uspešen v vseh pogledih. Arhivski delavci bi si morali še bolj prizadevati, da bi si, posebno mlajši, dobivali več možnosti za širjenje svojega arhivskega znanja tudi izven naših občinskih, republiških ali državnih meja.

ŠTUDIJSKI ARHIVSKI OBISK V SOVJETSKI ZVEZI

Marija Oblak-Čarni

V dneh 18.—27. maja 1982 sem na osnovi programa kulturne menjave med SFRJ in Sovjetsko zvezo obiskala Sovjetsko zvezo. Bila sem gost Glavne arhivske uprave pri Svetu ministrov ZSSR. Predlog programa za obisk, ki je bil predložen z naše strani prek Zavoda SR Slovenije za mednarodno kulturno in tehnično sodelovanje, je bil naslednji: seznanjenje z organizacijo arhivske službe, valorizacijo in sprejemom gradiva v arhive, obdelavo gradiva, znanstveno informativni sredstvi, arhivskimi zgradbami. Oddelek za odnose z inozemstvom Glavne arhivske uprave je na podlagi sporočenih želja pripravil program obiska, ki pa je bil po mojem prihodu še dopolnjen in dokončno oblikovan na razgovoru pri načelniku Glavne arhivske uprave F.I. Dolgihu. Obsegal je dopoldne razgovore in delo v arhivih, popoldne ogled muzejev, galerij in kulturnozgodovinskih znamenitosti, zvečer obisk gledališč, v soboto in nedeljo pa obisk bolj oddaljenih kulturnozgodovinskih spomenikov kot sta dvorec — teater Šeremetjeva v Ostankinem, spomenik ruske kmečke ustvarjalnosti, in baročni Jusupovski dvorec v kraju Arhangelskoe.

Obiskala sem oddelek za organizacijo arhivske službe ter oddelek za kompletiranje arhivskih fondov in delo z registraturami pri Glavni arhivski upravi pri Svetu ministrov ZSSR, Centralni državni arhiv starih aktov, Centralni državni arhiv narodnega gospodarstva, arhivski računski center pri GAU, Glavno arhivsko upravo Ruske federacije, Državni arhiv Ruske federacije, Arhiv mesta Moskve in Vsevezni znanstvenoraziskovalni inštitut za dokumentalistiko in arhivistiko. Seznanila sem se v glavnih obrisih s konceptom sovjetske arhivske službe, načinom dela, nekoliko podrobneje z vprašanji, ki sem jih izpostavila v svojem predlogu programa, ogledala sem si arhivske zgradbe, arhivska skladišča — pri moskovskem mestnem arhivu tudi posebna skladišča za film, foto in fonozapise — opremo, pogovarjala sem se z arhivisti o njihovem delu in strokovnih problemih.

Arhivska služba v Sovjetski zvezi je urejena z zakonom.

Prek Glavne arhivske uprave je vezana na Ministrski svet. Arhivi so organizirani teritorialno, po obdobjih (pred oktobrsko revolucijo, po njej) in nekaj tudi po panogah (npr. geološki fond pri Ministrstvu za geologijo). Vsi arhivi so strokovno enotno obdelani in pod kontrolo Glavne arhivske uprave oziroma glavnih arhivskih uprav po republikah.¹ Strokovni center je Vsevezni znanstvenoraziskovalni inštitut za dokumentalistiko in arhivistiko (VNIIDAD) pri Glavni arhivski upravi, ustanovljen leta 1966. Njegova osnovna naloga so teoretične in uporabne raziskave na področju dokumentalistike, arhivistike, arheografije in zavarovanja dokumentov. Zaradi potrebe po urejenem pisarniškem poslovanju, ki je ena od osnov za urejeno arhivsko službo, se je že v času ustanovitve inštituta dokumentalistika oblikovala v eno glavnih smeri znanstveno raziskovalnega dela z dokumenti v pisarniškem poslovanju. Oblikoval se je predmet dokumentalistike kot znanstvene discipline, ki pisarniškega poslovanja ne obravnava več kot tehnično delo pomožnih delavcev z že oblikovanimi dokumenti, ampak preučuje celoten potek opravi z dokumenti kot enoten informacijski proces. Prva faza tega procesa je dokumentiranje dejavnosti družbe, tj. oblikovanje in sprejem dokumentov, druga faza pa je organiziranje dokumentov. Ta faza je že tesno povezana z delom arhivske službe. Mnenja so, da je doslej največji dosežek inštituta na področju dokumentalistike zbirka pravil, normativov in priporočil „Osnovni temelji enotnega sistema pisarniškega poslovanja“, ki so jo leta 1974 pripravili v sodelovanju z nekaterimi upravnimi organi. Z njo urejajo proces z dokumenti od tedaj, ko so ti v ustanovi napisani ali sprejeti pa do predaje v arhiv. Inštitut raziskuje tudi ekonomiko arhivske službe, organizacijo dela, učinkovitost, normative in drugo. Sistematično raziskuje lastnosti in obstojnost novih materialov, na katerih nastajajo sodobni zapisi (diski, razni trakovi) ter načine in sredstva za ohranitev, restavracijo in biološko zaščito dokumentov na klasičnih pisnih osnovah. Nova smer v raziskavah inštituta je znanstveno prognoziiranje razvoja arhivske službe v Sovjetski zvezi.

Pri raziskavah inštituta sodelujejo tudi arhivi, ki raziskujejo in preizkušajo rezultate raziskav na dokumentih, ki

jih hranijo. Veliko vlogo pri organiziranju raziskovalnega dela imajo znanstveni sveti pri Glavni arhivski upravi in državnih arhivih, ki vključujejo priznane strokovnjake z arhivskega področja, predstavnike akademije znanosti in visokih šol. V nekaterih republikah imajo še conske znanstveno metodične svete. Rezultate raziskav preverjajo na znanstvenih diskusijah, teoretičnih seminarjih in konferencah. Na ta način pripravljajo osnovne rešitve in navodila, ki jih uporabljajo – prilagojene svojim konkretnim potrebam – mreža arhivov po vsej Sovjetski zvezi (3200 arhivov).

Državni (zgodovinski) arhivi v Sovjetski zvezi sprejemajo danes le obrano, urejeno in popisano arhivsko gradivo in to le od ustvarjalcev, ki so jih valorizirali na podlagi ugotovitev, da pri njih nastaja gradivo trajne vrednosti. Arhivi vodijo tudi seznam ustvarjalcev, od katerih gradiva ne sprejemajo. Te občasno kontrolirajo, npr. ob reorganizacijah. Delo z gradivom do predaje v arhiv opravijo arhivi pri ustvarjalcih – tako imenovani *upravni* (vednostveni) arhivi. Enotni državni sistem pisarniškega poslovanja, ki ga uvajajo od leta 1974, predpisuje za ustvarjalce odlaganje dokumentov v „delih“², klasifikacijo dokumentov, fiksiranje v nomenklaturi „del“, ki nastajajo pri posameznem ustvarjalcu in pripravo „del“ za trajno hranjenje. Gradivo trajne vrednosti odberejo in ponovno folirajo „dela“, ki ostanejo vsebinske in tehnične enote hranjenja tudi v zgodovinskem arhivu. „Dela“ sešijejo (ne več kot 250 listov), popišejo (inventarizirajo), pripravijo zgodovinsko beležko o tvorcu fonda, ponekod opremijo tak inventarni seznam z indeksom in ga po preteku zakonskega roka ali po dogovoru z gradivom izročijo zgodovinskemu arhivu.³ Prizadevajo si, da bi dvignili raven obdelave gradiva pri ustvarjalcih, tako da bi ti v zgodovinske arhive izročali gradivo ne le popisano, ampak z že izdelanimi kataložnimi karticami in mikrofilmom. Valorizaciji in sprejemanju gradiva v zgodovinske arhive posvečajo veliko skrbi. Streme, da bi sprejemali le „nasičeno informacijo“. V arhivih so v zadnjem času opravili raziskavo na temo, kaj raziskovalci v arhivih žele, da bi preverili, ali arhivsko gradivo pravilno odbirajo, ali pa so potrebne korekture.

Zgodovinski arhivi sprejeto gradivo znanstveno obdelajo. Najprej uredijo inventarne sezname, ki v zgodovinskem arhivu ostanejo osnovno informacijsko sredstvo, ki ima tudi značaj evidence gradiva in že takoj omogočajo uporabo. Na njihovi podlagi pripravijo in objavijo kataloge, vodnike, pregledne, zbornike dokumentov. Veliko pozornosti posvečajo administrativno teritorialnim delitvam in zgodovini tvorcev fondov, ponekod imajo poseben katalog ustanov, kamor vlagajo kartice s podatki iz arhivskega gradiva ter uradnih listov. Take pregledne administrativno teritorialnih delitev in tvorcev fondov tudi publicirajo. Arhivi skrbijo za ohranitev arhivskega gradiva in posredovanje gradiva za znanstveno raziskovalne in druge namene. Dajejo tudi pismene podatke na prošnje posameznikov o delovni dobi, o dodelitvi stanovanj itd. Arhiv mesta Moskve reši npr. letno okrog 2000 prošenj za podatke. Podatkov za rodoslovne študije ne dajejo.

Kadri za zgodovinske in upravne arhive se praviloma šolajo na Inštitutu za zgodovino in arhivistiko. Le manjši upravni arhivi imajo samo kadre s srednjo izobrazbo.

Vse delo arhivske službe je planirano. O delu poročajo vsake tri mesece.

Prostorskih težav v večji meri zaenkrat nimajo, ker so po vojni zgradili vrsto novih arhivov. Samo v zadnjih 15 letih so zgradili preko 100 zgradb državnih arhivov. Arhivi imajo prostorna, sodobno opremljena skladišča s klimatskimi napravami in javljalcji požarov. V skladiščih vzdržujejo optimalno klimo. Upoštevajo normative, ki jih je na podlagi raziskav pripravil VNIIDAD: za papir temperatura 17°–20°C ob 50–55 % vlažnosti zraka, za kinodokumente in mikrofilme + 12°C za črno bele in pod + 5°C za barvne trakove ob 40–55 % vlažnosti, za fonodokumente na magnetnem traku, metalnih in plastičnih diskih pa 7–13 °C ob 50–60 % vlažnosti. Restavratorske laboratorije in knjigovoznice imajo pri Glavni arhivski upravi in Vseveznem inštitutu za dokumentalistiko in arhivistiko, zato jih arhivi, ki sem jih obiskala, nimajo. Le mestni arhiv Moskve ima manjši laboratorij za restavracijo in mikrofilmski laboratorij z dvema kamerama.

V čitalnicah je mogoče dobiti gradivo v originalih, posebno dragocene in unikalne dokumente pa v mikrofilmih. Zato so vse čitalnice opremljene z mikročitalci.

Glavna arhivska uprava ima svoj računski center, ki so ga začeli graditi leta 1975. Doslej so pripravili tri programe AOP: centralni katalog fondov za celo državo, gradivo leninskega obdobja, arhivski podatki o arhitekturnih spomenikih. Ta slednji program so pripravili na podlagi določil Zakona o zaščiti kulturnih spomenikov. Doslej so pripravili podatke za Leningrad. Poleg AOP razvijajo metodo računalniške restavracije fotografij, zvočnih zapisov in zabrisanih in obledelih tekstov. Nekaj uspelih poskusov restavracije so prezentirali.

Skrbno pripravljen program mi je onogoči ne le razgovore s številnimi strokovnjaki, ampak tudi vpogled v konkretno delo. Arhivska služba v Sovjetski zvezi je dobro organizirana in na visoki strokovni ravni. Rešitve, ki temelje na rezultatih raziskav, sproti preverjajo v praksi. Šole in inštituti zagotavljajo dobro izšolane in usposobljene kadre v arhivih. Koristni bi bili pogostejši študijski obiski in strokovni stiki. Tudi s sovjetske strani je bila izražena želja po redni menjavi arhivskih strokovnjakov. Predložena je bila tudi direktna menjava med SR Slovenijo in eno od sovjetskih republik.

Opombe

- 1 Organizacija arhivske službe v ZSSR, glej V. Kološa, Arhivi IV, str. 158, 159
- 2 Delo je skupina dokumentov, ki se nanašajo na isto usmerjenost ali isto vprašanje v dejavnosti ustanove in se hranijo v posebnem ovojju
- 3 O valorizaciji in odbiranju gl. V. Žumer, Valorizacija dokumentarnega gradiva v Sovjetski zvezi, str. 14–23

POSVETOVANJE ARHIVSKIM DELAVCEV BOSNE IN HERCEGOVINE

Peter Klasinc

Društvo arhivskih delavcev Bosne in Hercegovine je pripravilo svoje redno, vsakoletno posvetovanje, ki je bilo v Ljubuški 3. in 4. junija 1982. Po sklepu IO ADS sem se udeležil tega posvetovanja kot predstavnik Arhivskega društva Slovenije.

Po uvodnih in pozdravnih govorih predstavnikov SO Ljubuške, predsednika Društva arhivskih delavcev BiH in gostov je kolegica Marija Divčič podala uvodni referat z naslovom: Oblike prezentacije in popularizacije arhivskega gradiva. V njem je poudarila, da so v preteklosti v glavnem objavljali arhivsko gradivo drugi (zgodovinarji iz raznih ustanov ali celo drugi uporabniki arhivskega gradiva), da pa se stanje iz leto izboljšuje v korist arhivskih delavcev in arhivskih zavodov. V zaključkih referata je poudarila, da se morajo arhivi in arhivska teorija in praksa vedno bolj odpirati javnosti, kakor tudi aktivno sodelovati pri procesu demokratizacije kulture. Poudarila je, da bomo boljše rezultate dosegli le, če bomo našli tudi nove oblike prezentacije in popularizacije arhivskega gradiva kakor tudi arhivske dejavnosti.

Med koreferati je Nizara Mušević-Tadić podala predloge modernega prezentiranja arhivskega gradiva, kjer je poleg že klasičnih oblik omenila lepe, a večkrat neuporabne fotomonografije ali tematske monografije, predvsem pa je vztrajala, da se morajo arhivi tesneje povezati s tiskom (dnevnim ali občasnim), radijem in televizijo kakor tudi s filmsko produkcijo.

Emilija Jovanović je obravnavala vprašanje Teda arhivov kot oblike popularizacije arhivske službe v BiH. Spomnila nas je, da smo teden arhiva prvič v Jugoslaviji organizirali od 16. do 30. septembra 1956 in da se je ta teden pozneje v Jugoslaviji različno organiziral. Svoj koreferat je zaključila s predlogom o ponovni organiziranju tedna, ne samo v posameznih sredinah ampak tudi v celi Jugoslaviji.

Samija Sarić je načela vprašanje razstav arhivskih dokumentov ter podala široke možnosti le-teh. Poudarila je, da so razstave vsekakor najboljše oblike kulturno prosvetne dejavnosti arhivske službe.

Slavica Klarić se je v svojem referatu dotela vprašanja vloge masovnih medijev v modernih oblikah prezentacije arhivskega gradiva. Trdi, da se danes ne sme več čakati, da pride uporabnik do arhivskega gradiva, ampak se mora uporabniku gradivo ponuditi v taki obliki, da bo ta izževal zanimanje najširšega kroga ter da se moramo pri tem posluževati signalov, ki odgovarjajo skupnim izkušnjam komunikatorja in konzumenta.

V diskusiji o zgornjih referatih in koreferatih je Peter Klasinc predlagal, da se pri Zvezi arhivskih delavcev Jugoslavije imenuje in formira posebna komisija za prezentacijo in popularizacijo arhivske službe, arhivskega gradiva in arhivistike, ki naj bi organizirala razstavo

Zakladi v arhivih Jugoslavije, z namenom, da z njo opozorimo javnost na originalno arhivsko gradivo in predstavimo arhivsko službo Jugoslavije. Predlog je bil soglasno sprejet z vzporednim predlogom organizatorja posvetovanja, da predlagatelj Klasinc izdela tudi pismen elaborat in ga predlaga v diskusijo tudi predsedstvu Zveze arhivskih delavcev Jugoslavije.

V nadaljevanju posvetovanja je Nebojša Radmanović obdelal problem varovanja in strokovnega obdelovanja arhivskega gradiva družbenopolitičnih organizacij. Referata udeleženci, za razliko od drugih, niso dobili razmnoženega.

Rosa Cvijović je poskušala utemeljiti problem urejanja fondov Republiškega sveta Zveze sindikatov in Republiškega odbora strokovnih sindikatov v BiH v obdobju od leta 1945 do 1964.

David Davidović je podal svoje izkušnje, ki si jih je pridobil pri urejanju in obdelovanju arhivskega gradiva okrajnih, občinskih in krajevnih komitejev KP in ZK.

Seka Tomić je obravnavala izkušnje pri urejanju in obdelavi arhivskega gradiva fondov PK KPJ oziroma CK ZK BiH.

Stjepan Ivanković je podal pregled problemov pri urejanju fonda z naslovom „Narodni front“, ki ga hrani Arhiv Hercegovine v Mostarju.

Zadnji je bil na sporedni referat dr. Boža Madžara z naslovom Kompleksno arhivsko raziskovanje v domovini in inozemstvu z namenom dopolnjevanja arhivskega fonda, kjer je posebej opozoril na nujnost stalnega in sistematskega evidentiranja arhivskega gradiva kot edino možnost, da se izpolnijo bele liste v ohranjenosti naših fondov. Povedal je, da je bil v BiH podpisan samoupravni sporazum o enotnem sistemu evidentiranja arhivskega in knjižničarskega gradiva, vendar niso organizirani v zadostni meri INDOK centri, čeprav bi v njih morali delovati in biti vključeni tudi arhivi. Posebej je opozoril na težavo, ker ni zadostnih informativnih pomagal in ni mogoče gradiva naročiti na osnovi popisov. Stanje je na tem spodročju slabo tako pri nas kakor tudi v tujini. Avtor svojega referata ni pripravil v razmnoženi obliki.

Posvetovanje so spremljale vzporedne prireditve. Tako smo si ogledali dokumentarni film Hajrudina Krvavca z naslovom „Z golimi rokami“, ki ga je pripravila republika BiH. Udeležencem je bil omogočen ogled frančiškanskega samostana Humac, kjer smo si lahko ogledali bogate, vendar slabo zavarovane eksponate od rimskih časov do poznega srednjega veka. Vendar je bila postavitev samo začasna, ker ta čas poteka obširna obnovitvena akcija za usposobitev muzeja tega samostana. Blizu kraja ležijo tudi ostanki rimskega mesta, imenovanega Bigeste ter slapovi Kravica. Te znamenitosti smo si kljub odpovedanemu izletu najbolj vztrajni le ogledali. Organizator je namreč posebej organiziral prevoz nekaterih udeležencev z osebnimi avtomobili. Posebej se moram zahvaliti kolegom iz Društva arhivskih delavcev BiH, ki so mi zaradi bolezni organizirali prevoz do Ploč, da sem se tako lahko čimprej vrnil domov.

KULTURNA IZMENJAVA Z GENERALNO DIREKCIJO DRŽAVNIH ARHIVOV BAVARSKE

Peter Ribnikar

Na podlagi 25. člena programa kulturne izmenjave med Jugoslavijo in Zvezno republiko Nemčijo je bila opravljena kulturna izmenjava med Arhivom SR Slovenije in Generalno direkcijo državnih arhivov Bavarske. Izmenjava je bila sicer načrtovana že v letu 1981, a je bila na predlog Generalne direkcije državnih arhivov Bavarske preložena na leto 1982. V kulturni izmenjavi sva sodelovala arhivska svetnika Arhiva SR Slovenije Ima Umek in Peter Ribnikar. Izmenjava je bila v dneh od 13. junija do 18. junija 1982. V tem času sva po posredovanju Generalne direkcije državnih arhivov Bavarske obiskala naslednje arhive v Münchnu:

- Bavarski glavni državni arhiv,
- Državni arhiv München,
- Werner pl. Siemensov inštitut za zgodovino hiše Siemens München,
- Nadškofijski ordinariatski arhiv München,
- Mestni arhiv München.

V okviru obiskov so bili strokovni razgovori in ogledi posameznih arhivov, del obiska pa je bil odmerjen tudi za razgovore na Generalni direkciji, ki je bila organizator izmenjave.

V pripravi za izvedbo kulturne izmenjave je bil s strani predstavnikov Arhiva SR Slovenije predložen študijski program, ki je za razgovore z bavarskimi arhivskimi strokovnjaki vseboval naslednje teme:

- urejanje in obdelava arhivskega gradiva,
- izdelava popisov arhivskega gradiva,
- prevzemanje arhivskih fondov v arhiv,
- valorizacija dokumentarnega gradiva oziroma arhivskega gradiva,
- izobraževanje arhivskih kadrov,
- evidentiranje arhivskega gradiva za zgodovino Slovencev v münchenskih arhivih.

Navedeni študijski program je bil s strani organizatorja še dopolnjen s tem, da so nama omogočili še ogled arhivske razstave Bavarskega glavnega državnega arhiva ter naju še seznanili z delovanjem tehničnih služb v njihovem arhivu. Obisk Generalne direkcije državnih arhivov Bavarske je bil namenjen razgovoru o izobraževanju arhivskih kadrov in valorizaciji dokumentarnega in arhivskega gradiva ter delovanju in organiziranju arhivske službe na Bavarskem. O navedenih temah sva imela razgovore z dr. Rumschöttlein in dr. Uhlom. Prvi je strokovnjak za izobraževanje arhivskih kadrov, drugi pa za valorizacijo arhivskega gradiva. Dr. Uhl naju je tudi seznanil z delovanjem arhivske mreže na Bavarskem, o pristojnostih posameznih arhivov in o delokrogu arhivov. Posebej je bilo poudarjeno, da Generalna direkcija nima nobenih pristojnosti nad delovanjem gospodarskih in privatnih arhivov, da pa z njimi sodelujejo in da je rezultat takega sodelovanja tudi odobritev najinega obiska v Werner pl. Siemensovem inštitutu ter v Nadškofijskem ordinariatskem arhivu.

V razgovoru o šolanju arhivskih kadrov nama je dr. Rumschöttel približal dolgoletno prakso münchenske arhivske šole, ki jo je končala večina arhivskih delavcev na Bavarskem. Šolanje se izvaja v treh smereh, in sicer za kadre z visoko, višjo in srednjo izobrazbo. Študijski program je sestavljen iz teoretičnega in praktičnega dela.

Po dvoletnem študiju se opravljajo izpiti, ki imajo tudi značaj strokovnega izpita. Študijski program za kadre z visoko izobrazbo je enoten in arhivar, ki uspešno konča to šolanje je usposobljen za vsa opravila v arhivu in za delo na vseh vrstah arhivskega gradiva.

Iz razgovora z dr. Uhlom je ugotovljeno, da na Bavarskem še nimajo izdelanih kriterijev za odbiranje arhivskega gradiva. O teh problemih se veliko razpravlja, vendar dokončnih stališč še nimajo izoblikovanih, zlasti ne za gradivo njihovih upravnih organov. Z dr. Uhlom smo razpravljali še o problematiki klasifikacijskih načrtov, valorizaciji personalne dokumentacije, statističnega arhivskega gradiva in o valorizaciji spisov zapupnega značaja. Na Bavarskem je personalna dokumentacija opredeljena kot arhivsko gradivo in ga prevzemajo arhivi. V zadnjem času so se začeli soočati s problemi podvajanja personalne dokumentacije, vendar problema podvajanja gradiva zaenkrat še niso rešili. Statistično arhivsko gradivo državni arhivi na Bavarskem ne prevzemajo, ker to gradivo hranijo statistični uradi. Za statistično gradivo velja ocena, da to gradivo sodi med zapupno gradivo in ga tudi tako obravnavajo. Gradivo zapupne narave se na Bavarskem ohranja v svoji popolnosti. Na Bavarskem imajo štiri stopnje zapupnosti gradiva. Stopnja zapupnosti pogojuje rok za dostopnost gradiva za uporabo.

Pristop k valorizaciji arhivskega oziroma dokumentarnega gradiva na Bavarskem se precej razlikuje od naše prakse. Bavarski arhivi se tudi ne ukvarjajo s problemi valorizacije gradiva gospodarskih organizacij in društev ter drugih provenienc, ker morajo za svoje gradivo skrbeti sami ustvarjalci, državni arhivi pa prevzemajo njihovo gradivo le v primeru, če ga jim imetniki izročijo. Imetniki arhivskega gradiva na Bavarskem imajo interes za dobro varstvo svojega arhivskega gradiva.

Največ časa je bilo v Münchnu odmerjenega za obisk in razgovore ter za evidentiranje arhivskega gradiva v Bavarskem glavnem državnem arhivu, ki je nastanjen v novem arhivskem poslopiju, zgrajenem leta 1977. Ta arhiv sestavlja pet oddelkov, in sicer:

- I. oddelek, v okviru katerega se obdelujejo starejši arhivski fondi z gradivom nastalim do leta 1799,
- II. oddelek, ki zajema arhivske fonde 19. in 20. stoletja,
- III. oddelek, ki obsega tajni hišni arhiv hiše Wittelsbach,
- IV. oddelek, ki vsebuje arhivsko gradivo vojaških in policijskih provenienc,
- V. oddelek, v okviru katerega se hranijo in obdelujejo zapuščine in zbirke.

Bavarski glavni državni arhiv hrani okoli 41.000 tm arhivskega gradiva. Od tega je listin za okoli 5.000 tm, aktovnega gradiva za starejše obdobje je okoli 9.500 tm, za novejša obdobja pa 8.500 tm. Zelo dragocena je tudi zbirka kart in načrtov ter slik. Arhiv ima bogato zbirko mikrofilmov, ki jih hranijo v posebej urejenem prostoru za hranjenje mikrofilmov.

Za vodstvo po arhivu in za koordinacijo razgovorov ter za izvedbo najinega študijskega programa v Münchnu je bila dodeljena gospa dr. Liebeherr, ki ima največ zaslug, da je bil program kar najboljšo izpeljan. Dr. Liebeherr naju je seznanila z delom njihove čitalniške in skladiščne službe, z delom restavratorske, konservatorske delavnice in mikrofilmskih laboratorijev, z delom bogate biblioteke ter naju je vodila po izredno zanimivi arhivski razstavi „Pravna zgodovina Bavarske“. Razstava je bila izrazito

študijska, obenem pa zelo pomembna tudi za nestrokovnjake, hkrati pa je bila tudi likovno odlično pripravljena. Zaradi svoje aktualne vsebine jo bo arhiv postavil v vseh večjih mestih na Bavarskem.

Razgovor o problemih urejanja in obdelave arhivskega gradiva 19. in 20. stoletja sva imela z dr. Busleyem. Z njim sva razpravljala o njihovih smernicah za urejanje arhivskega gradiva, zlasti o pojmu arhivski fond. Na Bavarskem imajo dva pojma, „Bestand“ in „Fond“, pojem „Bestand“ ima širši pomen in pod tem pojmom imamo lahko več arhivskih fondov. Na Bavarskem je bila tudi poenotena razmejitev arhivskih fondov, kar je za arhivsko službo na Bavarskem zelo pomembno. V zvezi z urejanjem arhivskega gradiva smo razpravljali o urejanju gradiva po provenienčnem principu ter o principih urejanja načrtov, plakatov in drugega podobnega gradiva, ki je priloženo posameznim spisom. Stališče Bavarskega glavnega državnega arhiva je, da sodi tako gradivo v posamezen spis, ker je njegov sestavni del. Dr. Busley nam je tudi prikazal prakso pri izdelavi popisov arhivskega gradiva pri inštitutih. Na Bavarskem namreč inštituti arhivskega gradiva napravijo zelo podrobne popise arhivskega gradiva, ki jih ob predaji gradiva izročijo pristojnemu arhivu. Ti popisi so izdelani tako natančno, da v arhivu lahko služijo kot informacijsko pomagalo za iskanje posameznih dokumentov.

V oddelku za uporabo gradiva, ki ga vodi dr. Wild sva se seznanila s postopkom dela z uporabniki arhivskega gradiva v Bavarskem glavnem državnem arhivu. Z dr. Wildom sva razpravljala o izdelavi arhivskih pomagil in njihovi uporabi na sploh ter o vlogi in pomenu popisov in seznamov arhivskega gradiva ter drugih pomagil za iskanje dokumentov v posameznih arhivskih fondih. Bavarski glavni državni arhiv ima za obiskovalce na razpolago popise arhivskega gradiva in kartoteki s podatki o arhivskih dokumentih. Spravljeni so v dveh velikih prostorih. Nadzor nad uporabo tega gradiva opravlja strokovni delavec, ki daje uporabnikom tudi strokovno pomoč za iskanje podatkov o gradivu.

Uporabnik koristi naročeno gradivo v čitalnici, ki je ločena neposredno od arhivskega skladišča. V okviru arhivske čitalnice spadajo še manjši prostori, v katerih je možno uporabljati pisalni stroj za prepisovanje dokumentov ter prostori za branje mikrofilmov. Dajanje informacij o gradivu uporabnikom zaračunavajo po posebni tarifi.

Arhivska skladišča so locirana v dvoriščnem poslopju in so naslonjena na arhivsko čitalnico. Skladišča so sodobno opremljena za hranjenje vseh vrst pisnega gradiva. Listine hranijo nerazgrnjene v posebnih škatlah. Zavite so v posebni ovojji. Ocena arhivskih strokovnjakov omenjenega arhiva je, da je tak način hranjenja listin najprimernejši.

V konservatorsko-restavratorskem laboratoriju opravljajo vse posege pri obnovi poškodovanega gradiva. V laboratoriju imajo tudi poseben oddelk za obnavljanje, konserviranje in restavriranje pečatov. Konservatorsko-restavratorski laboratorij v Münchenu se ne ukvarja z raziskovanjem o uvajanju novih postopkov pri konserviranju in restavriranju gradiva, ki ga opravljajo v njihovem laboratoriju.

Mikrofilmski laboratorij je sestavljen iz dveh oddelkov, in sicer iz oddelka, v katerem opravljajo mikrofilmanje gradiva za potrebe uporabnikov ter oddelka za varnostno mikrofilmanje arhivskega gradiva. Mikrofilmski laboratorij razpolaga tudi s premično kamero za mikrofilmanje

arhivskih dokumentov zelo velikega formata. Mikrofilmanje gradiva je organizirano tako, da vsak delavec opravi tudi pregled mikrofilmskih posnetkov. Mikrofilmanje gradiva opravljata dve delavki, ki se pri delu izmenjujeta, s tem pa je kamera maksimalno izkoriščena. Za hranjenje mikrofilmov imajo posebna arhivska skladišča ter prostor za evidence o mikrofilmanem arhivskem gradivu.

Strokovna biblioteka Bavarskega glavnega državnega arhiva obsega okoli 100.000 enot. V biblioteki so na razpolago domala vsi arhivski časopisi in strokovne revije ter izdaje knjig s področja arhivistike, zgodovinskih poročilnih ved, objave arhivskega gradiva, zakoniki, zgodovinske knjige ter druge publikacije s področja pravne in upravne zgodovine Bavarske in Nemčije.

Eno dopolnilno sva bila gosta Državnega arhiva München. Z direktorjem arhiva dr. Audrianom pl. Werburgom sva razpravljala o problemih pristojnosti tega arhiva, ki pokriva ozemlje Zgorajnje Bavarske ter je pristojen za prevzem gradiva, ki nastaja pri državnih organih in sodiščih na srednji in nižji stopnji. Arhiv prevzema tudi gradivo gospodarskih organizacij, društev in političnih strank, če le-ti svoje gradivo odstopajo arhivu kot darilo ali depozit. Arhiv ima zelo bogato zbirko letakov, plakatov in podobnega gradiva, ki ga hrani ločeno od spisov.

Obisk arhiva in muzeja Werner pl. Siemensovega inštituta za zgodovino hiše Siemens je bil namenjen vpogledu v delo arhiva te velike gospodarske organizacije, ki je imela svoj odmev tudi na naših tleh. Pri ogledu arhiva sva ugotovila, da pri tem arhivu dajejo zelo velik poudarek na shranjevanje dokumentacijskega gradiva, nekoliko manjšo pozornost pa posvečajo arhivskemu gradivu. To se je videlo že po načinu opremljanja gradiva. Inštitut hrani okoli 1.200 ton arhivskega gradiva od 19. stoletja dalje. Za arhivsko gradivo imajo izdelane evidence, zlasti je pregledna kartotečna evidenca za del gradiva, ki je dostopen za zgodovinske raziskave. Del gradiva je še pod zaporo in ni dostopen za uporabo brez izrecnega dovoljenja lastnika gradiva. Inštitut se z valorizacijo gradiva ne ukvarja. Prav tako nima razvite zunanje službe, ki bi imela nadzor nad gradivom, ki nastaja pri Siemensovih obratih. Inštitut hrani le tisto gradivo, ki ga izroči uprava koncerna po svoji presoji Inštitutu v varstvo. Arhivsko gradivo je uporabnikom na razpolago za preučevanje v pisarni Inštituta. Gradivo je zelo bogato za dokumentiranje gospodarske zgodovine 19. in 20. stoletja.

V zvezi z izvedbo programa evidentiranja virov za zgodovino Slovencev sva obiskala še Nadškofijski ordinariatski arhiv München in Mestni arhiv München. V Nadškofijskem arhivu sva si poleg evidentiranja virov za nekdanjo freisinsko posest na Kranjskem ogledala še tamkajšnja arhivska skladišča in njihovo opremljenost ter ureditev arhivskega gradiva. V Mestnem arhivu München sva dobila na vpogled inventarje njihovega arhiva, vendar zaradi skopo odmerjenega časa pregleda inventarjev nisva mogla dokončati.

S kulturno izmenjavo v Münchenskih arhivih so bili vzpostavljeni stiki z uglednimi arhivskimi strokovnjaki Bavarske. Izmenjali smo arhivske publikacije in se dogovarili za nadaljnje sodelovanje med slovenskimi arhivi in Bavarskim glavnim državnim arhivom, zlasti na področju konservacije in restavracije arhivskega gradiva ter na področju izobraževanja arhivskih kadrov. Začetne kulturne izmenjave bi bilo treba nadaljevati in s tem strokovno dvigati raven slovenske arhivistike.

OBISK V NACIONALNEM ARHIVU V WASHINGTONU

Marjeta Čampa

Junija 1982 sem se mudila v Nacionalnem arhivu kot nenajavljena obiskovalka: želela sem najti materiale, ki so blizu narodnoosvobodilnemu tisku in njegovemu odmevu v evropskem odporniškem gibanju.

V arhivu je delo z obiskovalci poverjeno posebni informativni službi, ki res dobro usmerja raziskovalce po tem ogromnem kompleksu Nacionalnega arhiva, katerega osrednja in mikrofilmska čitalnica sta odprti 6 dni v tednu (od 9. do 22. ure), torej tudi ob sobotah (do 17. ure). Ostali prostori so odprti od ponedeljka do petka (od 9. do 17. ure). Sprejemajo naročila oziroma želje obiskovalcev tudi po pošti. Arhiv je del National Archives and Record Service. Arhiv sam pa ima tri lokacije, v Washingtonu, Marylandu in v Virginiji, ki so lepo povezane s posebnim prevozom. Arhiv je dostopen vsem raziskovalcem, ki so stari vsaj 16 let.

Pri glavnem vhodu v arhiv stoji policist, ki vestno opravlja pregled prtljage oziroma sprejem obiskovalcev. Le-ti se morajo vpisati v dnevni register obiskovalcev in navesti seveda tudi čas prihoda in odhoda; sodeč po obsežnem registru je veliko obiskovalcev arhiva. Predložiti je treba izkaznico (ki jo ni težko dobiti in velja dve leti) ali pa potni list (npr. tuje).

Arhiv ima več čitalnic; vhod v osrednjo čitalnico je prav tako kontroliran kot glavni vhod, saj je tudi tukaj policist in obvezen vpis v register obiskovalcev. Raziskovalec se mora ponovno izkazati z izkaznico, ko prevzema gradivo od arhivista. Na gradivo se naj ne bi čakalo več kot 30 minut. Obiskovalcem so na voljo pisalni stroji, kar v istem prostoru, to moti, saj čitalnica le ni tako velika, niti ne posebno moderno opremljena.

Posebne čitalnice so še urejene za mikrofilmsko gradivo, fotografije in filme ter za zvočne zapise in kartografsko gradivo.

Obiskovalec lahko sam poskrbi za reprodukcijo dokumentov z različnimi aparati, če to ne moti drugih raziskovalcev. Seveda pa je treba aparate prijaviti že pri glavnem vhodu v arhiv in dobiti potem potrebno dovoljenje od vodje oddelka.

Sprejemajo pa tudi naročila za preslikavo dokumentov po običajni ceni.

Obiskovalcem je na voljo poleg telefona tudi prva medicinska pomoč, okrepčevalnica, toaletni prostori itd. Za posebne namene so na razpolago prostori za razstave itd., med njimi je tudi dvorana, grajena v polkrožni obliki, ki spominja na gledališče, je pa zelo praktična za razne prireditve.

Prav imponantni so prostori, v katerih je zelo pregledno urejena stalna razstava, ki je odprta vse dneve v tednu za najširšo publiko. Tu lahko vidimo deklaracijo neodvisnosti iz 1776. leta, ustavo iz 1787. leta in lepe primerke listin iz družinskih arhivov (dostikrat napisane še v Evropi).

Arhiv organizira ogled svojih prostorov in razstav tako za široko publiko kot za raziskovalce. Imela pa sem vtis, da je tudi ogled za zgodovinarje bolj na splošno izobraževalnem nivoju, saj pokažejo stalno razstavo dokumentov, razstavo o črnem vprašanju v ZDA, o zadevi „Watergate“, pa tudi konservacijski oddelk, mikrofilmski oddelk itd. Odgovori na vprašanja niso bili preveč izčrpn.

Naj naštejem najpomembnejše priročnike arhiva:

Guide to the National Archives of the United States, 1974.

Select List of Publications of the National Archives and Records Service, 1977 (objave inventarnih seznamov, virov itd.).

Catalog of National Archives Microfilm Publications, 1974; Supplementary list, 1981.

Guide to the Genealogical Records in the National Archives.

Arhiv izdaja svojo revijo Prologue. (Ima jo tudi knjižnica Arhiva SRS v Ljubljani).

Arhiv je izdal vrsto brošur in drugega gradiva, ki na dokaj popularen, informativen način seznanja obiskovalca o različnih materialih, vezanih za posamezno obdobje ali pa temo: Photographs of Indians in the United States, Photographs of the American City, Pictures of the Civil War, Pictures of the Revolutionary War, Documents from America's Past, Cartographic Archives Division, Genealogical Records in the National Archives itd.

Naj omenim še pregledno napisano brošuro za raziskovalce, ki jim ponudi vse potrebne splošne informacije za delo v arhivu: A Researcher's Guide to the National Archives, 1977.

Moja tema je bila res specialna, kar precej časa sem porabila za iskanje gradiva.

Preko informacijske službe in ob pregledovanju Guide to the National Archives of the United States (1974) sem prišla do dveh arhivistov (Jolina Taylorja in Sally Marksove), ki sta mi lahko vsak na svoj način in v svojih oddelkih posredovala podatke in gradivo, in sicer v War Record Branch ter v State Department Diplomatic Branch.

V prvem oddelku, ki hrani tudi gradivo za vojaške informacije in propagando sem pred vstopom v čitalnico morala spraviti vso ročno prtljago v posebno zaklenjeno omarico, se legitimirati ter vpisati v knjigo obiskovalcev z navedbo časa. Smela sem imeti le svinčnik, notes in pisalni stroj na mizi! Čitalnica je bila majhna in dokaj enostavno opremljena, z nizkim stropom in mnogimi cevmi centralne kurjave. Zaradi specialne teme mi je arhivist Taylor odprl depo in pomagal iskati prave kartoteke dokumentov. Opazila sem, da hranijo gradivo v ležečih skatlali na kovinskih policah, ki pa niso bile nove. V čitalnici sem smela prenesti odgovarjajoče kartoteke, ki so vsebovale sumaren popis in vsebino dokumenta. Vsebina je bila včasih dokaj dobro popisana, drugič spet ne. Vendar pa kartoteke niso smela prepisovati, temveč le številke dokumentov! Nato sem morala izpolniti za vsak željeni dokument svoj formular, ki je vseboval ime, priimek, datum, uro, številko dokumenta. (Arhivist mi je povedal, da hranijo kopije teli formularjev – naročilnic kar 15 let!). Občasna kontrola po telefonu je veljala le za uslužbenca, a je delovala kot izjemen varnostni ukrep. Na dokumente sem čakala en dan z obrazložitvijo, da ima zadolženi manipulant dopust.

Morda omenim, da sem na primer dobila izčrpano poročilo (dokument štev. 92497, ki ga je Office of Strategic Services – OSS, t.j. ameriška vojaška obveščevalna služba, prejela 15.9.1944) o partizanski propagandi in kulturi v Sloveniji. Le-tega je 25. julija 1944 odposlal ameriški poročnik in napisal, da se je tudi sam udeležil I. kongresa slovenskih kulturnih delavcev na osvobojenem ozemlju januarja 1944. Poimensko je navedel Jakca, Pirnata in Doreta Klemenčiča-Maja, posebej polivalil naše

folklorne plese, omenjal partizanske tiskarne itd. (V arhivu IZDG, PC fasc. 453/II sem našla njegovo ime – George Wuchinich). Zanimiva sta tudi dokumenta iz istega leta (štev. 57680 – 10. februar ter štev. 51326 – 20. december), ki hvalita učinkovitost partizanske propagande oziroma obravnavata pouk tujih jezikov – ruščine ter angleščine na slovenskih gimnazijah itd.

Arhivistka Sally Marksova mi je dala vrsto koristnih informacij in pomagala iskati gradivo, ki bi se dotikalo moje problematike. Dala mi je tudi katalog publikacij o mikrofilmih (1974 in 1981).

RAZSTAVA 20 LET DELAVSKIH SREČANJ BRATSTVA IN PRIJATELJSTVA

Nada Jurkovič

V septembru 1982 je Zgodovinski arhiv v Ptuj pripravil razstavo 20 let delavskih srečanj bratstva in prijateljstva. Razstavo smo pripravili iz gradiva, ki smo ga po podpisu sporazuma prevzeli od občinskih sindikalnih svetov Čakovca, Koprivnice, Krapine, Pregrade, Varaždina, Lendave, Maribora, Ormoža, Ptuja, Slovenske Bistrice in Šmarj pri Jelšah.

Razstava je postavljena kronološko in je razdeljena na 21 enot. Za začetek smo izbrali gradivo iz let 1960, 1961 in 1962, ko so se začeli stiki med slušatelji sindikalnih političnih šol Ptuja in Varaždina ter sodelovanje med občinskima sindikalnima svetoma Ptuja in Varaždina.

Sledi gradivo vseh dvajsetih tednov oziroma srečanj, ki so se odvijala od 1962. do 1982. leta. Na začetku enote je plakat tedna oziroma srečanja, na katerem je program vseh prireditev v okviru srečanja. V prvem tednu bratstva in prijateljstva so sodelovala kulturno prosvetna društva Čakovca, Ptuja in Varaždina. Z leti se je sodelovanje razširilo iz kulturnega tudi na druga področja. Posebno pozornost so posvečali sodelovanju na gospodarskem področju. Povezovali so se sorodne delovne organizacije, sodelovali so pionirji in prosvetni delavci osnovnih šol bratskih občin in različna društva, od gasilskih do ribiških.

Razstava je potujoča in bo do konca junija 1983 obiskala vseh enajst sodelujočih občin Slovenije in Hrvaške. Z razstavo smo skušali prikazati različne oblike sodelovanja delovnih ljudi bratskih občin obeh republik. Ob otvoritvi razstave je izšel tudi katalog.

Uredništvo portala Sistory nima soglasja avtorja za objavo članka

DRUGO ZVEZNO POSVETOVANJE ARHIVSKIH DELAVCEV JUGOSLAVIJE

Peter Klasinc

Zveza arhivskih delavcev Jugoslavije je od 1. do 3. novembra 1983 pripravila svoje drugo zvezno posvetovanje v Neumu. Organizacijo posvetovanja je prevzelo Društvo arhivskih delavcev Bosne in Hercegovine. Generalna tema posvetovanja je bila: Formiranje arhivskega fonda. Uvodni referat je pripravila Danica Gavrilović iz Arhiva Srbije v Beogradu že dober mesec pred samim posvetovanjem, tako da so nanj lahko arhivski delavci iz vseh krajev Jugoslavije podali svoje referate in koreferate. V dveh dneh so se nato zvrstili mnogi referenti in koreferenti, okoli 30 po številu. Ti so med drugim obdelali tudi kriterije za formiranje fondov v republikah in pokrajinah.

Trajkó Zajkovski se je tega problema lotil z referatom: Kriteriji za formiranje fonda oblastnih in upravnih organov na nivoju republike. Peter Klasinc: Vprašanje arhivskega fonda v SR Sloveniji ter Nikola Nikolić: Kriterij za formiranje fondov organov oblasti in uprave na nivoju pokrajine. Nato so sledili referati, ki so obravnavali probleme formiranja fondov iz obdobja do leta 1945 s posebnim ozirom na gradivo uprave v Hercegovini (Enisa Marić) in kriterij za formiranje fonda MNO iz dobe NOB in NOV 1941 do 1945 (Konstantin Sekulic). Večinoma so se referati v nadaljevanju lotevali problemov pri formiranju arhivskih fondov gradiva, nastalega po letu 1945. To je seveda razumljivo, če vzamemo na znanje dejstvo, da posebno arhivi v južnih republikah in obeh pokrajinah hranijo največ gradiva, ki je nastalo po letu 1945 oziroma po letu 1950. Tako je Dragomir Živanović obdelal gradivo lokalnih uprav socialističnega obdobja. Dr. Naum Celakovski in Vladimir Marković sta podala

probleme formiranja arhivskega fonda narodnih odborov v Makedoniji, s posebnim ozirom na oliridsko področje v obdobju od leta 1945 do 1952. Samija Sarić se je lotila vprašanja kriterijev za formiranje fondov, ki so nastali v zvezi z reševanjem agrarnega vprašanja v Bosni in Hercegovini iz let 1918 do 1945. Radovan Srdić se je zadržal na nekaterih posebnostih formiranja fonda samoupravnih interesnih skupnosti. Verica Stošić pa na problemih fondov sodišč lokalnih provenienc v BiH iz dobe od 1878 do 1945. Vera Trujić in Milan Djukanov sta se lotila gradiva izobraževanja, znanosti in kulture oziroma osnovnih šol od nastanka do danes.

Mr. Boro Majdanec je podal nekatere izkušnje v Arhivu Srbije v Beogradu z ozirom na iskanje in potrjevanje kriterijev za formiranje arhivskih fondov zdravstvenih in socialnih organizacij. Božidar Draškić pa se je istega vprašanja lotil za fonde gospodarskih provenienc. Podobno temo je obdelal Vladimir Žmjer.

Olga Giler se je lotila na osnovi izkušenj formiranja arhivskega fonda organizacij s področja bančništva, predvsem od leta 1918 naprej. Vladimir Ilijašević je podal problematiko fonda združenih organizacij Srbije iz časa od leta 1894 do 1962. Kalmar F. Karoli se je v svojem referatu zadržal pri arhivskih fondih trgovskih in gostinskih delovnih organizacij iz socialističnega obdobja.

Liljana Ciglar je obdelala vprašanje formiranja arhivskih fondov družbenopolitičnih organizacij na nivoju občin in mesta. Nenad Predojević pa problem pri fondu OK ZK v Vojvodini.

Marjan Drnovšek je na osnovi bogatih izkušenj podal vprašanje formiranja fonda, ko ne obstajajo prvotne celote, posebej pri privatnih fondih, medtem ko je Milić Petrović podal nekatera razmišljanja v zvezi s kriteriji spremljanja registraturno dokumentarnega gradiva kot izvora za osnovne postavke pri formiranju tega ali onega fonda.

Več diskutantov in koreferentov je na posamezne referate dodajalo svoje pomisleke in predloge.

Miljenko Pandžić iz Zagreba je podal drugi glavni referat z naslovom: Struktura informativnega arhivskega sistema. Na ta referat so podali nato nekateri koreferenti svoje pripombe, med njimi mag. Sredoje Lalić in dr. Miroslav Luketić.

Vzporedno s strokovnimi referati so udeleženci posvetovanja poslušali tudi uvodni, z zgodovinsko tematiko obarvani referat o prvem zasedanju AVNOJ v luči zgodovinskih virov.

Pred pričetkom posvetovanja so člani Zveze arhivskih delavcev Jugoslavije imeli svojo konferenco (občni zbor) kjer so za predsednika predsedstva z enoletnim mandatom izvolili predsednika arhivskega društva Slovenije Petra Klasinca iz Pokrajinskega arhiva v Mariboru. Prav tako pa so sklenili potegovati se za podelitev zveznega priznanja Zvezi arhivskih delavcev Jugoslavije za njeno več kot tridesetletno delo, kakor tudi za odlikovanje sekretarja zveze Radomira Jemuovića.

Zadnji dan so gostitelji, Arhivsko društvo BiH, pripravili lep izlet v Čapljino, Stolac, Počitelj in Mostar.

14. ZBOROVANJE CERKVENIH ARHIVARJEV V RIMU

France M. Dolinar

S simpozijem od 3. do 6. novembra v Rimu je združenje cerkvenih arhivarjev (Associazione Archivistica Ecclesiastica) praznovalo petindvajseto obletnico delovanja. Združenje je bilo ustanovljeno 4. februarja 1956 na Gregorijani v Rimu z namenom združevati vse tiste, ki varujejo in urejajo dragoceno arhivsko gradivo, ki je nastalo pri posameznih cerkvenih ustanovah. Na srečanjih vsaki dve leti naj bi izmenjavali izkušnje in izdelali principe za ureditev cerkvenih arhivov. Bilanco opravljenega dela nam je podal v uvodnem predavanju direktor škofijskega arhiva v Milani msgr. Ambrogio Palestra (il venticinquesimo dell'Associazione Archivistica Ecclesiastica).

Letošnje zborovanje je bilo posvečeno problemu inventarja (L'inventario — un problema sempre aperto), o katerem je spregovorilo 21 priznanih arhivskih strokovnjakov iz Italije. Iz njihovih predavanj je bilo moč razbrati njihove dolgoletne izkušnje pri delu v arhivih cerkvenih ustanov v Italiji. Posebej bi rad omenil pred-

vanje vodje škofijskega arhiva v Ivrei, D. Ilo Vignono (Inventarizzazione e schedatura generale dell'Archivio storico Diocesano di Ivrea). Sodeč po predavanju, je njihov arhiv eden najbolj urejenih škofijskih arhivov v Italiji in se ponaša že z vrsto pripomočkov, ki raziskovalcem olajšajo delo v arhivu. Po njegovih izjavah je arhiv obdelan do te mere, da lahko vsak trenutek dajo podatke v računalniško obdelavo.

V petindvajsetih letih organiziranega dela so cerkveni arhivarji v Italiji brez dvoma opravili veliko delo. Gledano v celoti pa prof. Salvatore Palese, delegat pri škofovski konferenci za cerkvene arhive Puglie, s stanjem ni bil zadovoljen (Iniziativa per gli archivi ecclesiastici e loro prospettive. Risultati di un'indagine nelle varie regioni d'Italia). Poleg objektivnih razlogov (naravne nesreče, pomanjkanje strokovno usposobljenega osebja, nezasedene župnije), je tudi pri odgovornih osebah še vedno veliko nerazumevanja za to dragoceno kulturno dediščino preteklosti. V Italiji še vedno ni enotnih načel in zakonodaje, ki bi urejala in sankecionirala odnos do arhivskega gradiva, čeprav so po posameznih pokrajinah tudi častne izjeme.

Predavatelji so svoje delo večinoma opravilo zelo dobro. Njihova predavanja bodo izšla v posebnem zborniku

Archiva Ecclesiae, Bolletino dell'Associazione Archivistica Ecclesiastica. Do sedaj je izšlo že deset zvezkov tega zbornika, ki hranijo dragocene prispevke s področja arhivistike in še posebej glede na problematiko cerkvenih arhivov. S pomočjo ljubljanskega nadškofa dr. Alojzija Šuštarja se je nadškofijskemu arhivu v Ljubljani posrečilo

za svojo priročno knjižnico nabaviti celotno serijo, ki bi vsekakor zaslužila podrobnejšo predstavitev.

Zadnji dan zborovanja smo člani združenja izvolili novo vodstvo. Za novega predsednika je bil ponovno izvoljen prof. cerkvene zgodovine na papeški univerzi Gregoriana v Rimu, p. Vincenzo Monachini.

ZNANSTVENO SREČANJE OB 670-LETNICI ZAŠČITE ARHIVSKEGA GRADIVA V SPLITU IN TRIDESETLETNICI ZGODOVINSKEGA ARHIVA SPLIT

Peter Klasinc

V dneh 4., 5. in 6. novembra 1982 je bilo v Splitu organizirano znanstveno srečanje, ki ga je ob jubilejih pripravil Zgodovinski arhiv Split v sodelovanju z DPO, Zvezo arhivskih delavcev Hrvaške in Društvom arhivskih delavcev Splita.

Srečanje se je začelo dan po končanem 2. zveznem posvetovanju arhivskih delavcev Jugoslavije, ki je bilo v Neumu od 1. do 3. novembra. Po uvodnih in pozdravnih govorih in po predaji srebrnega grba mesta Splita Zgodovinskemu arhivu, je predsednik Zveze arhivskih delavcev Jugoslavije Peter Klasinc v imenu predsedstva Zveze in v imenu delegacije zveze čestital slavljenecem ter poudaril, da se v Jugoslaviji le redko katero mesto lahko pohvali s tako dolgo tradicijo zaščite arhivskega gradiva. Ta jubilej pa seveda obvezuje današnje rodove, da tradicijo nadaljujejo. Čestital je delavcem arhiva v Splitu ob tridesetletnici in jim zaželel veliko arhivskih uspehov. V imenu zveze se je zahvalil vsem arhivskim delavcem, ki so v preteklosti delovali v telesih zveze, posebej pa v komisiji za popis fondov, v delovni skupini za izdajo učbenika za arhivistiko, pri projektu modernega arhiva in informativnem sistemu. Poudaril je, da se Zgodovinski arhiv v Splitu nahaja v slabem položaju zaradi neprimerne lokacije delovnih in skladiščnih prostorov, kadrovske strukture. Poudaril je, da bo arhiv moral dobiti širšo družbeno podporo kljub stabilizaciji. V imenu ZADJ je podaril arhivu vse do sedaj izdane publikacije Arhivskih fondov in zbirk v SFRJ.

Direktorica Zgodovinskega arhiva v Splitu, mag. Nada Jaman, je nato podala uvodni in slavnostni referat o možnostih za napredek in razvoj arhivske službe v srednjedalmatinskem področju, Petar Strčić, direktor Arhiva Hrvatske pa je govoril o aktualnih problemih arhivske službe v SR Hrvaški. Dr. Danica Božić-Bužančić je v svojem referatu opisala pomembnejše fonde in zbirke v Zgodovinskem arhivu v Splitu.

Antun Cvitančić je predaval o odredbah starega splitskega statuta, o zaščiti arhivskega gradiva ter o pomenu raziskovanja arhivskega gradiva za pravnozgodovinske studije. Cvito Fisković je opozoril na pomen arhivskega

gradiva na področju Zgodovinskega arhiva Split kot vira za zgodovino umetnosti in varovanja kulturnih spomenikov.

Vesna Čulinović-Konstantinović je obravnavala pomen arhivskega gradiva tega arhiva za raziskave etnografsko sociološke problematike na srednjedalmatinskem področju.

Nevinka Bezić-Božanić je poskušala odgovoriti na vprašanje, koliko je lahko arhivsko gradivo v ZAS pomembno za raziskave življenja in običajev prebivalstva Splita in okolice.

Tomislav Rankar iz Zagreba je v svojem referatu opozoril na arhivsko gradivo splitskega arhiva kot vir za gospodarsko zgodovino Dalmacije v 14. in 15. stoletju.

Božo Madžar, direktor Arhiva BiH iz Sarajeva je v svojem preglednem referatu opozoril na arhivsko gradivo v arhivih BiH, ki prinaša podatke za zgodovinske raziskave srednjedalmatinskega področja. Tonka Župančić, iz Arhiva Jugoslavije v Beogradu, je predavala o arhivskem gradivu za Split in okolico v njenem arhivu.

Milovan Bosić iz Beograda je opozoril na arhivsko gradivo kot zgodovinski vir o revolucionarnem in komunističnem gibanju na srednjedalmatinskem območju v Arhivu CK ZKJ v Beogradu.

Martin Modrušan iz Arhiva Hrvatske v Zagrebu, je govoril o starejšem arhivskem gradivu, pomembnem za zgodovino srednjedalmatinskega območja, katero se nahaja v različnih fondih tega arhiva.

Josipa Paver iz Zagreba je označila novejšo arhivsko gradivo, pomembno za zgodovino splitske okolice v Arhivu Hrvatske v Zagrebu.

Tomislav Pašalić iz Beograda je kot dober poznavalec in delavec Arhiva Vojno zgodovinskega inštituta predaval o gradivu za narodnoosvobodilno vojno v Splitu in okolici. Fehim Spaho iz Sarajeva je kot izvedenec za turški jezik opozoril arhivske kolege iz Zgodovinskega arhiva v Splitu na arhivske dokumente v turščini, ki se nanašajo na srednjedalmatinsko območje in jih hrani Orientalni inštitut v Sarajevu.

Ema Umek iz Arhiva SR Slovenije v Ljubljani je v svojem referatu opozorila na gradivo, ki ga hrani ta arhiv in se nanaša na Split in okolico.

Vladimir Koščak iz Zagreba je opisal arhivsko gradivo, ki se za arhivsko območje Splita hrani v Arhivu JAZU v Zagrebu.

Miloš Milošević je podal nekaj podatkov o Splitu v kotrskih notarskih knjigah iz 15. in 16. stoletja, Stjepo

Obad iz Zadra, o Splitu v dubajskih arhivih (1880 do 1918) in Stanko Piplovič o gradivu v Vojnem arhivu na Dunaju.

Lucija Benyovsky iz Zagreba je predstavila arhivsko gradivo, ki ga hrani Muzej revolucije narodov Hrvaške in se nanaša na Split in okolico. Tomislav Marasović iz Splita je posebej obdelal arhivski fond Ejnar Dyggve. Vinko Foretič, nekdanji direktor arhiva v Dubrovniku pa fond Arneri iz Korčule. Oba sta seveda dala posebej poudarek na gradivo o Splitu. Mirko Petrić je v svojem problemskem referatu obdelal značaj arhivskih fondov v Centru za zaščito kulturne dediščine otoka Hvara ter opozoril na bogastvo arhivskega gradiva, ki se nahaja v cerkvenih ali privatnih rokah.

Ana Feldman in Nedjelka Kremzir iz Arhiva HIRP v Zagrebu sta podali nekatere značilnosti gradiva, ki se nanaša na Split in okolico v tem arhivu.

V nadaljevanju so posamezni predstavniki sosednjih arhivov podali podatke o arhivskem gradivu, ki ga hranijo in se nanaša na splitsko okolico: Mato Kapović za Dubrovnik, Ante Usmani za Zadar, Nikola Cinković za Reko, Dešo Diana za arhivsko zbirko Muzeja mesta Splita, Neda Anžlovič v knjižnici Arheološkega muzeja v Splitu ter Jelena Markovina o gradivu v Muzeju narodne revolucije v Splitu.

Vlado Sabolić je predaval o arhivskem gradivu, ki se nanaša na revolucionarno delavsko gibanje, narodnoosvobodilno vojno in izgradnjo socializma na obravnavanem teritoriju.

Dubravka Bošnjak je opozorila na arhivsko gradivo, ki ga hrani Znanstvena knjižnica v Splitu. Nataša Bajić-Zarko je v referatu obravnavala socialno strukturo prebivalstva Splita na prehodu iz 16. v 17. stoletje.

Tatjana Kovač iz Splita je opozorila na skrb narodne oblasti v Dalmaciji za pravilno varstvo in zbiranje arhivskega gradiva v času narodnoosvobodilnega boja.

Pleado referatov je zaključil Petar Čurin, arhivski delavec v zunanji službi Zgodovinskega arhiva v Splitu, ki je posebej opozoril na problematiko arhivskega in registra-turno-dokumentarnega gradiva na ozemlju, za katero je pristojen njihov arhiv.

Diskutantov in koreferentov ni bilo „podajene“ samo tri minute. Kljub kratkemu času so se oglasili mnogi diskutanti, največ iz vrst predavateljev, nekaj pa iz vrst gostov. Tako je Peter Klasinc opozoril na nekatere arhivske podatke, ki se nanašajo na Split in okolico in so v bogatih vatikanskih arhivih v Rimu. Arhivski kolegi iz AP Kosova in drugi so pripomogli še k dodatnim informacijam o arhivskem gradivu, ki se nanaša na Zgodovinski arhiv v Splitu. Sedaj je seveda na potezi ta arhiv, ki bo z objavo vseh teh referatov dobil izčrpano informacijo o arhivskem gradivu pri nas in v tujini. Z objavo bodo opravičeni vsi izdatki za organizacijo takih in podobnih znanstvenih srečanj, ki smo jim priča zadnje čase v jugoslovanskem prostoru.

STROKOVNI SEMINAR V NOVI GORICI

Edna Umek

Komisija za šolanje in strokovno izobraževanje arhivskih delavcev in Pokrajinski arhiv v Novi Gorici sta pripravila 6. decembra 1982 v Novi Gorici seminar o strokovni obdelavi arhivskega gradiva ter izdelavi inventarjev ter drugih pripomočkov za uporabo arhivskega gradiva. Za seminar je pripravil teze dr. Jože Žontar.

V njih je obdelal urejenost gradiva, evidence arhivskih enot, popisovanje arhivskega gradiva ter izdelavo informacijskih sredstev: inventar, katalog, vodnik. Na podlagi teh tez in dopolnil iz seminarja v Novi Gorici je nastal članek Urejanje in popisovanje arhivskega gradiva – temeljna vprašanja metodologije in postopka, ki ga objavljamo v tej številki. Delo seminarja je po uvodnem pojasnili dr. Jozeta Žontarja potekalo v štirih sekcijah, kjer so udeleženci seminarja razpravljali o težah in jih vzporejali z dosedanjjo prakso.

Sekciji za gradivo do srede 19. stoletja je prisostvovalo pet arhivistov iz Arhiva SR Slovenije, Zgodovinskega arhiva Ljubljane, Zgodovinskega arhiva Ptuj, Pokrajinskega arhiva Koper in Nadškofijskega arhiva Ljubljana.

Prikazali so stanje in mejenost gradiva in ugotovili, da je gradivo iz tega obdobja že delno strokovno obdelano in izdelanih že nekaj inventarjev in pripomočkov za uporabo. Za vse ostalo gradivo bi morali najprej izdelati seznam in nato ugotoviti, kakšne inventarje in pripomočke za uporabo potrebujemo. Inventarji in pripomočki naj bi bili čim bolj poenoteni. Pri specialnih fondih ali za posamezne vrste dokumentov bi prišli v poštev tudi tematski vodniki ali vodniki po posameznih fondih, kombinirani z objavami dokumentov. Udeleženci so opozorili na problem terminologije, ker je gradivo pisano v tujih jezikih. Za nekatere vrste gradiva kakor listine in rokopisne knjige so bile že doslej v rabi ustaljene oblike popisa, ki bi jih kazalo obdržati in morda izpopolniti. Sekcija se je zavzela za čim večje sodelovanje pri pripravi navodil za strokovno obdelavo arhivskega gradiva.

Sekcije za gradivo uprave, družbenih dejavnosti, družbenopolitičnih organizacij in sodstva od srede 19. stoletja do leta 1945 se je udeležilo 17 arhivistov iz vseh arhivov, v razpravi je sodelovalo osem udeležencev. Menili so, da je potrebno, da arhivi sprejemajo gradivo nastalo pred letom 1945 v celoti, ne glede na stanje mejenosti in da so naloge za delavce s sednjo izobrazbo, kakor jih postav-

ljajo teze, prezahtevne. Poudarili so potrebo, da bi vse strokovne izkušnje, nastale pri strokovni obdelavi gradiva, sproti objavljali v strokovnem glasilu. Menili so, da je predlog izdelave seznamov arhivskih enot in inventarjev sprejemljiv. V arhivih je potrebno doseči najprej to prvo stopnjo strokovne obdelave arhivskega gradiva. Teze naj se preizkusijo pri praktičnem delu v naslednjih šestih mesecih. Pri čemer naj evidentirajo probleme in rešitve, ki so jih uporabili. Nato naj bi se sekcija ponovno sestala in dopolnila predlog navodil za strokovno obdelavo gradiva.

Sekcije za gradivo uprave, družbenih dejavnosti, družbenopolitičnih organizacij in sodstva po letu 1945 se je udeležilo 19 arhivistov, v razpravi je sodelovalo 10 udeležencev. Ugotovili so, da je najbolj problematična strokovna obdelava arhivskega gradiva uprave in družbenih dejavnosti, nastalega v letih 1945 do 1962, ker je bilo v tem času poslovanje precej neurejeno in često brez evidenc. Kasneje nastalo gradivo ima že evidence, ki jih je treba ob prevzemu izboljšati, da postanejo začasno informacijsko sredstvo. Informacijskih sredstev naj bi bilo več vrst, tako inventarji kakor tudi katalogi. Zadnji so uporabni zlasti za fonde s pomembnejšo vsebino. Urejanje sodnih fondov je enostavnejše, ker je arhivsko gradivo urejeno po vpisnikih. Če vpisnikov ne prevzamemo v arhiv, jih pretipkamo. Za sodišča je potrebno obnoviti vnaprejšnje izločitvene sezname zaradi revalorizacije zneskov možne škode. V novem poslovniku za sodišča bodo navedeni tudi roki hrambe. Težja bo strokovna obdelava gradiva družbenopolitičnih organizacij, ker je bilo pisarniško poslovanje pri njih ncenotno.

Pri popisih tega gradiva bi morali uporabiti prakso iz obdelave partizanskega gradiva in sisteme ureditve na novo vzpostaviti. Po nepotrebnem naj se ne menja strokovna terminologija. Za gradivo društev so predlagali, da se ob predaji gradiva arhivu naredi popis.

Sekciji za gradivo gospodarstva je prisostvovalo 15 arhivistov. Ugotovili so, da je treba intenzivnejše odbirati gradivo gospodarstva, odbiranje gradiva naj bo na osnovi pravilnika. Terminologija informativnih sredstev naj bi ostala in naj se ne uvajajo novi termini. Posvetiti je potrebno večjo skrb strokovni obdelavi posebnih vrst arhivskega gradiva, kakor so na primer karte, načrti, fotografije in drugo.

Seminar je pokazal, da je bilo doslej v arhivih že mnogo arhivskega gradiva obdelanega. Za gradivo, za katerega še niso izdelani inventarji in pripomočki za uporabo, bi morali najprej narediti sezname gradiva, šele nato pa bi se lotili zahtevnejših pripomočkov za uporabo. Pri tem bi morali upoštevati pomembnost fondov in interes uporabnikov arhivskega gradiva. Elemente in obliko inventarjev in informacijskih sredstev bi morali poenotiti. Mnenja in izkušnje udeležencev bi kazalo upoštevati pri pripravi navodil za strokovno obdelavo arhivskega gradiva.

Drugi dan je bil članski sestanek Arhivskega društva Slovenije, na njem je Vladimir Žumer poročal o valorizaciji gradiva v Sovjetski zvezi. Na sestanku je bila tudi živalna razprava o osnutku pravilnika o pripravi in strokovnih izpitih za delavce v arhivih, o programu strokovnega izpita in o osnutku pravilnika o usposobljenosti delavcev za delo z dokumentarnim gradivom.

ocene, poročila o publikacijah

ARHIVSKI VJESNIK XXI–XXII, XXIII, 1978–1979, 1980, Zagreb

Darinka Drnovšek

Leta 1980 je Arhiv Hrvatske izdal XXI–XXII. letnik Arhivskega vjesnika. V rubriki Gradivo je najprej objavljeno nadaljevanje iz prejšnjega letnika o dokumentih za zgodovino ZAVNOH-a 1943–1944, katerega avtorja sta Mara Knopfmacher in Davor Gavrin. V precej obširnem, čez sto strani obsegajočem prispevku, je objavljenih 27 dokumentov, nastalih med II. in III. zasedanjem ZAVNOH-a, to je od 20. oktobra 1943 do 8. maja 1944. Med objavljenimi dokumenti je največ navodil, zapisnikov IO ZAVNOH-a ter poročil oblastnih in okrožnih NOO. Dokumenti so razporejeni kronološko. Na začetku je najprej popis dokumentov, kjer je tudi kratek regest, na koncu vsakega objavljenega teksta pa je tudi opomba, tehnični opis in signatura dokumenta.

Sledi objava dveh pisem delegata ZAVNOH-a in NKOJ-a Zorka Goluba iz Barija 1944. Najprej Mira Kolar-Dimitrijević naniza nekaj podatkov o dejavnosti Goluba, nato pa sledi objava dokumentov opremljenih z opombami, tehničnimi podatki in signaturami. Zlasti v opombah je veliko podatkov, ki omogočajo lažjo uporabo in razumevanje tekstov.

Zanimivo poglavje o šibenskem imenskem seznamu (onomatikon) po kugi 1649. leta je pripravil Ante Šupuk. Najprej se spoznamo z matičnimi knjigami, ki so nastale na področju mestnega župnega urada, sledita seznama priimkov preživelih družin po kugi in seznam iz krstne knjige iz let 1650–1659.

V osrednjem Državnem arhivu Slovaške v Bratislavi je Ivan Filipović raziskoval arhiv družine Erdödy v Bratislavi in v tem letniku objavil regeste iz več oddelkov tega fonda, največ iz korespondence.

Stjepan Krasić je objavil drugi del regestov pisem generala dominikanskega reda, poslanih na Hrvatsko v letih 1392 do 1600. Pisma so v latinščini. Objava ima osebno in krajevno kazalo. Sestava seznama je bila zelo zahtevna, ker so mnoge osebe imele znano samo redovniško ime ali so imele ob osebni imeli le naziv rojstnega kraja.

Iz serije „Miscellanea XIV. ex archivio Ragusii“ je dubrovniški arhiv (Josip Lučić) objavil štiri nepoznane dokumente o nabavi žita. Preskrba dubrovniškega prebivalstva z žitom je bila ena od pomembnejših nalog dubrovniške vlade, kajti dubrovniški teritorij ni imel pogojev za pridelavo žita. To vejo dubrovniškega gospodarstva sta proučevala D. Dinić-Knežević in B. Hrabak.

Za arhivske delavce je vreden pozornosti prispevek Stjepana Bačića o izvajanju novega zakona o zaščiti arhivskega gradiva in o arhivih v rubriki Članki in razprave. Leta 1978 je namreč hrvaška arhivska služba dobila tretji arhivski zakon v zadnjih petnajstih letih (prvi leta 1962, drugi 1965. leta, ko je bil dopolnjen prvotni z ustavnimi spremembami). V zadnjem zakonu so dopolnjena določila o hranjenju gradiva v „zbirkah arhivskega gradiva“, o osodi registraturnega gradiva v primerni reorganizaciji imetnika gradiva, o spremembi statusa

imetnika gradiva, o odbiranju in izločanju registraturnega gradiva, o obvezni dejavnosti arhivov in ostali dejavnosti, o odgovornosti arhivskih delavcev ter o samoupravljanju v arhivskih ustanovah. Nova so v tem zakonu določila o nazivih arhivskih delavcev in predpisani pogoji in način za doseg strokovne in sposobnosti za opravljanje arhivske dejavnosti. Članek ima namen pokazati na nove momente v arhivskem zakonu, npr. o nalogi ustvarjalcev gradiva, da v svoje samoupravne akte vnesejo določbe o ravnanju z arhivskim gradivom. Avtor tudi izčrpno prikaže napore, ki so bili vloženi v pripravo izločitvenih seznamov, predvsem z namenom, da ne bi ponavljali starih napak.

Za tiste, ki jih zanima konzervacija in restavracija dokumentov sta zanimiva članka Tatjane Ribnik-Puškadija o konzervaciji velike količine zmočenih dokumentov in knjig z globokim zmrzovanjem in Tatjane Mušnjak o zaščiti, hranjenju in možnosti restavriranja načrtov na paus papirju.

Leta 1924 in 1926 je mešana jugoslovansko-italijanska komisija izvršila delitev „zadrškega arhiva“ med kraljevino SHS in Italijo. Do nedavnega je zadrski arhiv imel le neznan del gradiva o delu te komisije, pred nekaj leti pa so dobili od dr. Boža Dulibića iz Šibenika šest zavrtkov korespondence, kar je omogočilo vpogled v delo te komisije. O tem piše Šime Peričić.

Bernard Stulli je preštudiral novi arhivski zakon Francije. Arhivska služba je bila najprej sodobno organizirana prav gotovo v Franciji, vendar kljub vsemu do leta 1979 Francija ni imela splošnega arhivskega zakona, ki bi normiral delo vsaj zgodovinskih arhivov. Namesto tega so imeli parcialne pravne rešitve za posamezne dele arhivske problematike. Toda življenje je vendarle zahtevalo celovito sodobno zakonodajo na tem področju. Stulli nam v članku prikaže najzanimivejše predpise oziroma rešitve, ki jih zakon prinaša.

Mato Kukuljica poroča o prvih korakih Kinoteke Hrvatske pri Arhivu Hrvatske. Taka institucija bi morala biti ustanovljena že davno prej, pa se ne bi uničili ali izgubili mnogi zanimivi in za narodno kulturo pomembni filmski zapisi.

O valorizaciji knjigovodske dokumentacije piše Davor Eržišnik. Zadnji del te rubrike je posvečen kmečkim odnosom na polotoku Pelješcu, kot nam jih kaže dokument iz leta 1741, ki jih obravnava Frano Glavina.

Rubrika Ocene in poročila prinaša poročilo o petem trienalnem posvetovanju ICOM – mednarodnega komiteja za konzervacijo (T. Mušnjak in T. Ribnik-Puškadija) in prispevek Bernarda Stullija „In zopet okrog Dubrovnika. Nove oblike ireidentistične kampanje in okrog drugih hrvatskih krajev“.

„Vesti“ nas seznani z delom arhivskih delavcev Hrvatske. Objavljen je Pravilnik o organizaciji in delu Kinoteke Hrvatske ter Zakon o zaščiti arhivskega gradiva in o arhivih iz leta 1978.

Spomin na bibliotekarko Arhiva Hrvatske Marijo Nemec je obudil Martin Modrušan.

Mislím, da je pričujoči letnik bogat po vsebini in zanimiv tudi za širši krog ljudi, ne samo za arhivske delavce,

le-tem pa lahko služi kot pripomoček pri vsakdanjem delu.

XXIII. letnik je drobna knjižica z naslovom „Bibliografija 1899–1979. Posvečena je 80. letnici izhajanja Arhivskega vjesnika, strokovnega glasila arhivskih delavcev Hrvaške. Na začetku se Miljenko Pandžić ozre na prehojeni pnt in

na uspehe, ki jih je časopis imel pri izpolnjevanju svoje naloge organiziranja čimširšega sodelovanja arhivistov in zgodovinarjev za ohranjanje in raziskovanje naše pisane kulturne dediščine. Sledi bibliografija člankov in razprav, objavljenih v „Arhivskem vjesniku“ od 1899–1979. Vsekakor koristen pripomoček.

MAKEDONSKI ARHIVIST, spisanje na sojuzot na društva na arhivskite rabotnici i arhivite vo SR Makedonija, letn X (1981), knjiga 11, Skopje, 1981, 188 strani.

Vladimir Kološa

Najobširnejši del enajste knjige – članki in razprave – prinaša referate na temo „Dosežki in naloge v zvezi z raziskovanjem in obdelavo arhivskega in memoarskega gradiva NOB in revolucije“, ki je bila predmet znanstveno-strokovnega zborovanja 1. in 2. aprila 1981 v Skopju.

Tema je obdelana v 16 referatih z različnih zrnih kotov. Značilno za zborovanje kot celoto je, da se pri obravnavanju arhivskega in memoarskega gradiva NOB in ljudske revolucije v Makedoniji ne omejuje le na dejavnost in dosežke arhivov, ampak poudari potrebo po širokem in sistematičnem sodelovanju pri ugotavljanju, zbiranju, obdelavi in objavljanju tega gradiva tako arhivov kot znanstvenih institutov, muzejev, družbenopolitičnih organizacij (posebno Zveze borcev), delovnih organizacij in posameznikov. Druga značilnost, ki je razvidna že iz naslova teme pa je, da zborovanje kot vir za zgodovinski NOB in revolucije obravnava enakovredno z arhivskim gradivom tudi memoarsko gradivo in tisk, kar referenti temeljujejo s posebnostmi obravnavanega obdobja, med katerimi sta na prvem mestu poseben pomen obdobja za makedonsko nacionalno zgodovino in specifične razmere, v katerih se je razvijala naša NOB in ljudska revolucija – posebno v Makedoniji (ilegalnost, konspiracija, racije in zaplembe). Posledica teh razmer je relativno majhna količina ohranjenega arhivskega gradiva glede na pomen dne.

Z našega vidika najpomembnejše referate so prispevali Pande Taškoski, Zvonimir Janev, Trajko Zajkovski, dr. Vlado Ivanovski, Mile Mihajlov in dr. Risto Kirjazovski. Pande Taškoski v referatu „Zveza borcev NOV Makedonije in arhivska, memoarska in izdajateljska dejavnost za NOB in revolucijo“ poudarja zgodovinsko dolžnost in obvezo Zveze borcev kot družbenopolitične organizacije, ki je preko svojih članov nosilec spominov in dokumentov, v prizadevanjih za uspešnost te akcije. Opozarja na številne probleme pri uporabi arhivskega gradiva iz tega obdobja v zamejstvu, kar je skupaj z relativno majhno količino ohranjenega arhivskega gradiva iz tega obdobja glavni razlog, da se to gradivo dopolni s spomini udeležencev in očividcev dogodkov. Pri tem je Zveza

borcev tudi v preteklosti izvajala uspešne akcije, ki so dale dobre rezultate.

Zvonimir Janev se v referatu „Raziskovanje arhivskega gradiva in kompletiranje fondov in zbirk NOB in revolucije“, tako kot številni drugi referenti, zavzema za sodelovanje čim več faktorjev pri zbiranju in evidentiranju tega gradiva. Zaradi neurejenih razmer so arhivi pričeli sistematično obdelovati to gradivo šele konec 50. in v začetku 60. let. Kljub temu predstavlja danes arhivsko gradivo NOB in revolucije najbogatejše izvorno gradivo iz tega obdobja. Tako ima danes samo Arhiv Makedonije 114 fondov in zbirk (100 skatel) tega gradiva, poleg tega pa še 26 fondov in zbirk gradiva okupatorskih organov, ki dopolnjujejo sliko razvoja in aktivnosti Komunistične partije, NOB in revolucije. Drugi makedonski arhivi imajo tega gradiva malo, pač pa ga lahko najdemo še v Arhivu sekretariata za notranje zadeve, v Oddelku za arhiv in dokumentacijo pri CK ZKM, v Inštitutu nacionalne zgodovine, v muzejih in drugih delovnih organizacijah. Veliko tega gradiva je že objavljenega v zbirnikih dokumentov.

Trajko Zajkovski obravnava arhivistično obdelavo in izdelavo znanstveno-informativnih sredstev za arhivsko gradivo NOB in revolucije v Arhivu Makedonije. Poudarja veliko zanimanje zgodovinarjev, raziskovalcev in tudi širše javnosti za to gradivo, ki ga Arhiv Makedonije hrani v dveh kompleksih, posebej za Vardarsko in posebej za Egejsko Makedonijo. Gradivo za Vardarsko Makedonijo je prevzel arhiv leta 1969 od Oddelka za delavsko gibanje in NOB Inštituta za nacionalno zgodovino, za Egejsko Makedonijo pa ga je zbral sam. V nadaljevanju govori le o gradivu za Vardarsko Makedonijo. Pri prevzemu v arhiv je bilo ugotovljeno, da gradivo na inštitutu ni bilo urejeno po arhivističnih principih (po provenienci) in so bili fondi razbiti. Zato so vse prevzeto gradivo preuredili v dve glavni grupi – gradivo narodnoosvobodilnih organov in gradivo okupatorskih organov. V okviru teh grup so ga uredili po fondih, po letih, kronološko in po zadevah. Izdvojili so kopije in prepise. Za fonde narodnoosvobodilnih organov so izdelali sledeča znanstveno-informativna sredstva: 1. pregled fondov po skatlah; 2. inventarno knjigo s podatki o prevzemu, količini, času nastanka, stopnji urejenosti in ohranjenosti in o načinu pridobitve gradiva; 3. regeste v obliki kartic za vsak dokument posebej, z vsemi podatki, običajnimi za regeste.

Dr. Vlado Ivanovski nas seznaja z nekaterimi problemi

in nspeli pri objavljajanju virov za NOB in revolucijo. Prvi viri za to obdobje so bili objavljeni že leta 1952, vendar so sistematično pristopili k temu delu šele po letu 1964 v Inštitutu za nacionalno zgodovino. Izdajati so začeli serijo dokumentov „Viri za osvobodilno vojno in revolucijo v Makedoniji 1941–1945“ v 7 tomih. Vendar tu ni vsebovano gradivo Egejske Makedonije. To vrzel je zapolnil Arhiv Makedonije s serijo dokumentov „Egejska Makedonija v NOB“. V letih 1971–1981 so izdali 5 tomov. V nadaljevanju obravnava avtor nekatere probleme pri pripravi teh dokumentov za tisk, predvsem z vidika opomb, signiranja, jezika in pisave.

Mile Mihajlov nas v referatu „Memoarsko gradivo kot zgodovinski vir in pristop k njegovemu zbiranju in obdelavi“ opozarja na velik pomen tega gradiva za proučevanje NOB in ljudske revolucije, ne glede na različna mnenja o vrednosti memoarskega gradiva za proučevanje zgodovine. Obravnava ga predvsem kot pomembno dopolnilo k dokumentom. V najzanimivejšem delu referata podaja metodologijo dela pri zbiranju spominov, ki imajo kot zgodovinski vir svoje posebnosti. Za najpomembnejši dejavnik smatra strokovnost kadrov. Zbiralci spominov morajo biti strovnjaki na področju, za katerega zbirajo memoarsko gradivo, poznati morajo vsa zgodovinska dejstva in arhivsko gradivo o določeni problematiki. Za razgovore s pripovedovalci morajo biti temeljito pripravljani, izdelan morajo imeti celoten koncept razgovorov, pravilno izbrati pripovedovalce spominov in med razgovorom heležiti vrsto na videz nepomembnih podrobnosti, pri tem pa pripovedovalcu ne smejo vsiljevati svojega mnenja. Avtor ločeno obravnava spomine posameznikov od spominov skupin oseb, pri čemer imata obe obliki svoje slabosti. V prvem primeru ohlajstvo nevarnost, da nam pripovedovalec namesto dejstev, ki nas zanimajo, pripoveduje svojo biografijo, v drugem pa, da se zaradi obzirnosti do sogovornikov o določenih dejstvih ne govori objektivno. Zaradi vsega tega je le malo ljudi strokovno dobro usposobljenih za zbiranje spominov. V Makedoniji ima le Inštitut za nacionalno zgodovino znanstveno strokovno službo za zbiranje memoarskega gradiva, arhivi, muzeji, družbeno-politične organizacije in posamezniki pa zbirajo memoarsko gradivo večkrat nestrokovno. Zato se avtor zavzema za izdelavo enotne metodologije za zbiranje, obdelavo in uporabo memoarskega gradiva v SR Makedoniji.

Na nam manj znano, zato pa še bolj zanimivo področje posega dr. Risto Kirjazovski v svojih izvajanjih o arhivskem gradivu NOB v Egejski Makedoniji. Gradivo je zbral Arhiv Makedonije, zajema pa obdobje NOB in državljanske vojne v Egejski Makedoniji v letih 1941–1949.

Avtor podaja zelo zanimiv zgodovinski oris te dobe, pri čemer zaradi lažjega razumevanja navedenih dejstev poseže tudi nazaj v predvojno obdobje. Dokumenti, ki jih je Arhiv Makedonije zbral z odkupi, z mikrofilmanjem in kopiranjem v drugih arhivih, z zamenjavami in darili, so uvrščeni v dve zbirki, ki nista urejeni po provenienci. V prvi z naslovom „Egejska Makedonija v NOB 1941–1945“ najdemo predvsem podatke o položaju Makedoncev pod trojno okupacijo in o njihovem odnosu do nje, o njihovi udeležbi v NOB, o delovanju makedonskih političnih organizacij, o odnosu Komunistične partije Grčije do makedonskega nacionalnega vprašanja, o zvezah med narodnoosvobodilnimi gibanji v Egejski in Vardarski Makedoniji, še posebej pa o borbi Egejskih Makedoncev za nacionalno osvoboditev in združitve. V drugi zbirki z naslovom „Egejska Makedonija v državljanski vojni v Grčiji 1945–1949“ pa priča gradivo o nastanku, ciljih in dejavnosti organizacij NOF (Narodnoosvobodilni front), NOMS (Makedonska mladinska organizacija) in AFŽ, o odnosih Komunistične partije Grčije in Bolgarske komunistične partije do NOF in makedonskega narodnega gibanja, o borbi NOF proti avtonomističnemu gibanju, ki so ga organizirale domača in tuja reakcija in Bolgarska KP, o terorju desnice nad Makedonci, o pridobitvah Makedoncev med bojem in o njihovih zvezah z brati v Vardarski Makedoniji. Obe zbirki sta strokovno obdelani in na razpolago raziskovalcem, deloma so izdelani tudi regesti dokumentov. Dokumenti iz prve zbirke so deloma že tudi objavljeni.

V nadaljevanju prinaša knjiga v rubriki Delo z registraturami poročila Koste Čingarovskega o strokovnem arhivskem posvetovanju Društva arhivskih delavcev Bitole, namenjenem delavcem v registraturah iz Bitole in okolice. Isti avtor tudi objavlja enega od treh predavanj s tega posvetovanja z naslovom „Zakonske obveze in pogoji za zaščito arhivskega gradiva v registraturah“.

Med knjižnimi poročili je poročilo o 2. tomu Avstrijskih dokumentov za zgodovino makedonskega naroda 1907–1908 Ksenije Džidrove-Makedonske ter o dveh tujih arhivskih časopisih, Sovetskie arhivy in Archeion (za leto 1980) Tronde Pejović.

Rubrika Kronika je v glavnem posvečena poročilom z zborovanja, katerega referati so objavljeni v prvem delu knjige in proslavi 30-letnice delovanja Arhiva Makedonije. Enajsta knjiga Makedonskega arhivista je torej tematsko skoraj povsem enotna in nam daje pomembne informacije o virih za proučevanje zgodovine NOB in ljudske revolucije v Makedoniji, tako o arhivskem kot o memoarskem gradivu.

obravnavo in objavo arhivskega gradiva, ki so jih prispevali Antun Giron, Ivo Kovačević, Dražen Vlahov, Ines Krota in Ive Zurak ter Jakov Jelinčič in Ivan Erceg. V poglavju z razpravi beremo prispevka Danila Klena in Nade Klaič. V naslednjem delu je med regesti in inventarji avtorica prvega Ines Krota, avtor drugega sumarnega inventarja pa Danilo Klen. Iz zadnjega dela zvezka izvemo nekaj več o delu samoupravnih organov v obeh arhivih. Na nekaj naslednjih straneh je objavljen seznam publikacij, ki sta jih v l. 1981 prejela oba arhivska zavoda.

Prvi članek Antona Girona nam z objavljenimi dokumenti osvetljuje položaj v KPII za Primorje po italijanski okupaciji. Že avgusta 1941 je prišlo do nesoglasij v okrožnem komiteju KPII, kar je oteževalo nadaljnji razmah NOB na tem področju. Zato je CK KPII ustanovil nov okrožni komitej za področje Primorja s sedežem v Crikvenici. Dotedanji okrožni komitej je postal okrajno partijsko vodstvo za Sušak. Nesoglasja v tem partijskem vodstvu so se razrešila šele novembra 1941 na razširjeni partijski konferenci za Sušak, katere zapisnik je objavljen v tem prispevku.

O delovanju vojaške komande na Reki v istem obdobju govori članek Ive Kovačevića. Računajoč na možnost protiitalijanske usmerjenosti jugoslovanske politike, so Italijani že v začetku 1940 prerazporedili svoje enote ob jugoslovanski meji. Po državnem udaru v Beogradu so italijanske enote na tem področju dobile ofenzivni razpored z nalogo obrambe Reke. Ob napadu na Jugoslavijo so imele dolžnost sodelovati z drugo armado in vršiti operacije do črte Lajče-Split. O stanju na Reki in v ostalih krajih Primorja in Gorskega kotarja izvemo iz poročila, ki ga je 7. maja 1941 general O.B. Dabbeni naslovil komandi V. armadnega korpusa. Dokument je v arhivu Vojnogodovinskega inštituta v Beogradu. Od 7. priloge k dokumentu so ohranjene 4.

V naslednjem članku nas z dokumenti za zgodovino partizanskega šolstva v Istri pričinja seznanjati Dražen Vlahov. Po kapitulaciji Italije je ljudska oblast v Istri dobila vidnejšo vlogo. NOO so prevzeli oblast in 13. septembra 1943 so določili, da se Istra priključi Hrvaški in se s tem omogoči boljše in hitrejše povezovanje z ostalimi predeli Jugoslavije ter pripravi in obnovi hrvatsko šolstvo v Istri tam, kjer je bilo pod italijansko oblastjo zatirano oziroma prepovedano. Organi ljudske oblasti so se zavzemali za čimprejšnje odpiranje hrvatskih šol. Pobudo so dale antifašistične organizacije in so igrale vodilno vlogo do februarja 1944, ko se je po okrožni prosvetni konferenci šolska dejavnost močnejše povezala z NOO. Maja in junija 1944 se je konstituiral prosvetni oddelek kot posebna organizacija znotraj NOO. Objavljeni so dokumenti od januarja do junija 1944. Objavljanje se bo nadaljevalo v prihodnji številki.

Ines Krota in Ive Zurak nadaljujeta z objavljanjem zapisnikov skupščin Delavske zveze za Reko in njeno področje tokrat za leto 1902. ~~Dodan~~ je tudi popis članov zveze za 1901 in 1902. Ista avtorja nadaljujeta tudi z objavljanjem gradiva fonda Delavske zveze za Reko. Zapisniki vodstva Delavske zveze iz 1901 in 1902, ki sta jih tokrat objavila, zajemajo širše časovno obdobje, kot je zajeto v delu skupščin zveze.

Jakov Jelinčič, tretjič in poslednjič objavlja korespondenco med G. Koblerjem in C. de Franceschom. Pisma so

pomembna in zanimiva, ker je v njih na ta način Kobler sporočal zbrane podatke o preteklosti Istre, Reke in okolice ter Slovenske Primorske svojemu prijatelju raziskovalcu. V zadnjem delu je moč prebrati pisma, nastala v obdobju od 10. 2. 1877 do 28. 2. 1888 ter dve pismi poslani kapelniku Volčiču v Zarečje 1873. leta. Na koncu je še popis pisem s podatki, katera pisma so ohranjena. Naslednji članek, o zdravstvenih razmerah v Istri v začetku 19. stoletja, se prav tako dotika slovenskega ozemlja — vključuje podatke o zdravstvenih razmerah v Slovenski Istri. O slabih sanitarnih pogojih prebivalstva in nizki ravni zdravstvenega osebja pričajo dokumenti, ki jih hrani Arhiv SR Slovenije in jih je v tem prispevku objavil Ivan Erceg. Isti avtor je prispeval tudi članek z viri za poznavanje življenja v Vinodolu in Gorskem Kotarju v fevdalnem obdobju. Kot vir za poznavanje razvoja in statusa Vinodola je objavil rokopise iz arhiva JAZU, popis svobodnjakov v Vinodolu od 15. do 18. stoletja ter dokumente o naselitvi Suhe Rečine, ki se hranijo v arhivu dvorne komore na Dunaju.

V drugem delu Vjesnika beremo najprej članek Danila Klena o glagoljaških dokumentih pavlinskega samostana v Crikvenici. Avtor na kratko prikaže nastop in razširjenost pavlinskega reda na Hrvaškem, njegovo kulturno in prosvetno dejavnost ter rezultate analiz njegovega dela, ki so jih do sedaj opravili različni avtorji. Pri pregledu glagoljaških dokumentov iz omenjenega samostana je avtor ugotovil, da so jih med 21 možnimi dokumenti 5 spisali pavlinci in le dva izvirata iz crikveniškega samostana. Objavil je tri glagoljaške dokumente iz prve polovice 16. stol.

Nada Klaič nam odkriva svoja nova dognanja o pomembnem viru za proučevanje vladanja kralja Zvonimira v obdobju pred kronanjem v Solunu — Bašćanski položci. Dokument je dragocen še posebej zato, ker so vsi drugi znani viri falsifikati in je ravno Bašćanska plošča originalni in najnatančnejši vir za proučevanje zgodovine Hrvatov do konca 12. stoletja.

V poglavju, kjer se nahajajo regesti in inventarji objavlja Ines Krota sumarni inventar arhiva okrajnega NOO Crikvenica, katerega ustvarjalec pa so v l. 1943–1959 različni. Tako je najprej zajeto gradivo NOO Crikvenica, nato okrajni Novi Vinodolski, NOO okraja Crikvenica, NOO mesta Crikvenica in provizorični inventar NOO Crikvenica. Poda kratek historiat ustvarjalcev gradiva, nas seznani z ustrojem in pristojnostmi ustvarjalcev, sledi historiat gradiva samega z dokumentacijo, ki je nastajala ob urejanju ter uporabljena literatura in nato inventar sam.

Naslednji je inventar arhivov občin Barban in Rakalj. Danilo Klen prikaže razvoj občin od 977 dalje. Občinski arhiv je zgorel 1893, ohranjen pa je njegov popis iz 1861, ki ga je izdelal J. Battel in popis, ki je bil objavljen v „Statistica degli archivi della regione Veneta“.

V tej številki je objavljen inventar občinskega arhiva, župnega arhiva, arhiva cerkvene uprave in kapitlja v Barbanu iz zapuščine J. Battela, ki se hrani v arhivu JAZU. Avtor poskuša na ta način poudariti pomembnost ohranjenega arhiva in njegovo vrednost za poznavanje stare organizacije podeželskih občin v Istri.

MITTEILUNGEN DES STEIERMÄRKISCHEN LANDESARCHIVS, Folge 31, Graz, 1981

Nada Jurkovič

Vsebina:

Gerhard Pferschy, Delovno poročilo Štajerskega deželnega arhiva za leto 1980

Heinrich Purkarthofer, Dodatek: V letu 1980 podeljeni štajerski občinski grbi

Gerhard Pferschy, Reiner Puschnig – 70 let

Ernest Matthäus Fürböck, Kaj mora arhivar vedeti o starih fotografijah

Walter Brunner, Viri za štajersko posest samostana Seitenstetten

Heinrich Purkarthofer, Grbi trgov in mest doline Ennsa na Štajerskem. Njihova zgodovinska in pravna osnova

Joseph Desput, K izvajanju tolerančnega patenta na Štajerskem

Reinhold Aigner, Reševanje opustošenega arhiva nadvojvode Johanna na gradu Stadl pri sv. Ruprechtu na Raabi po koncu vojne 1945

Oglas: Objave Štajerskega deželnega arhiva

Ta številka je posvečena Reinerju Puschnigu ob njegovi 70. letnici.

Na dvajsetih straneh je napisano delovno poročilo Štajerskega deželnega arhiva za leto 1980, ki ga je napisal direktor G. Pferschy in je razdeljeno na devetnajst poglavij.

II. Purkarthofer piše v Dodatku o štajerskih občinskih grbih, ki so bili podeljeni v letu 1980.

Znani arhivski delavec Reiner Puschnig je v letu 1981 praznoval svoj 70. rojstni dan. Ob tem jubileju je o slavlencu in njegovem delu napisal G. Pferschy krajši sestavek, K. Spreitzhofer pa je pripravil seznam Puschnigovih del.

Sledi prispevek Kaj mora arhivar vedeti o starih fotografijah, ki ga je napisal E. M. Fürböck. V prispevku avtor sistematično osvetljuje vprašanja, ki se porajajo v zvezi s starimi fotografijami. Tekst je razdeljen na štiri poglavja, ki govorijo o unikatih, o fotografskih srebrnih kopijah na papir, o fotografskih slikah iz barvil ter o negativih. Na koncu omenja avtor literaturo, ki omenjena vprašanja globlje obravnava.

W. Brunner obravnava v svojem prispevku vire za štajersko posest samostana Seitenstetten.

O grbih trgov in mest doline Ennsa na Štajerskem govori prispevek H. Purkarthoferja.

Evangelikiška cerkev je leta 1981 praznovala 200-letnico tolerančnega patenta v Avstriji. O tolerančnem patentu je napisal prispevek J. Desput.

R. Aigner je kot prostovoljec leta 1945 pomagal reševati arhiv nadvojvode Johanna, ki so ga med drugo vojno iz Gradca preselili na grad Stadl. Po zasedbi gradu je bil dragoceni arhiv opustošen. Aigner opisuje v kakšnem stanju so našli arhivalije in kako so jih reševali ter pripravljali za prevoz nazaj v Gradec.

SOVETSKIE ARHIVY, Naučno-teoretičeskij i naučno-praktičeskij žurnal glavnogo arhivnogo upravlenija pri sovete ministrov SSSR, Moskva, 1982, št. 1–5

Vladimir Kološa

Splošni podatki o reviji in njenem konceptu so bili predstavljeni že v IV. letniku Arhivov (poročilo Milčka Komelja), prav tako tudi pomembnejši članki v preteklih štirih letih, zato se v tem poročilu omejujem le na pet števil letnika 1982 (zadnja, šesta številka doslej še ni prispela).

Ob pregledu obravnavanega letnika opazimo, da prinaša najboljše rubrike – Članki in poročila – relativno malo čistih teoretičnih razprav s področja arhivistike, pač pa zavzemajo kar dobro tretjino prostora v tej rubriki razprave, ki opozarjajo zgodovinarje na pomen arhivskega gradiva kot vira za proučevanje določenih zgodovinskih tem ali obdobj. Pisane so na podlagi analiz arhivskega gradiva in večinoma, po našem pojmovanju nalog arhivista, posegajo na področje dela zgodovinarjev raziskovalcev. Avtorji so največkrat doktorji zgodovinskih znanosti, poudariti pa velja, da je skoraj v vseh razpravah

prisotna ozka povezanost med arhivistiko in zgodovino na eni ter družbenopolitičnim sistemom na drugi strani. Te vrste razprave najdemo v vseh petih zvezkih, večinoma v omenjeni rubriki, nekaj pa tudi v rubrikah Izmenjava izkušenj, Pregled arhivskih dokumentov ter Raziskovanja in odkritja v arhivih.

V prvem zvezku opozarja N.N. Mitrofanov v članku „Radiogrami kot vir za zgodovino Velikega Oktobra“, na podlagi analize številnih arhivskih dokumentov, na velik operativni, propagandni in organizacijski pomen radijskih sporočil v času oktobrske revolucije. Ta sporočila, ki so pomemben vir informacij za zgodovino revolucije, so bila doslej zelo malo raziskovana. L.I. Demina pa v članku „Memoaristika ruskih zgodovinarjev 19. in začetka 20. stoletja kot zgodovinski vir“ obravnava spomine, dnevnike, pisma in druge arhivalije, ki se nahajajo v osebnih fondih zgodovinarjev v arhivih in knjižnicah, kot pomemben vir za proučevanje zgodovine.

V drugem zvezku podaja V.A. Kondratev (O vprašanju osebnega sestava Moskovskega VRK) na podlagi arhivskih dokumentov, najdenih v zadnjih letih, natančen osebni sestav Moskovskega vojno-revolucionarnega komiteja, najvišjega vojaškega organa v Moskvi v oktobru in novembru

1917. M.G. Belogurov (Vprašanja proučevanja zakonodajnih aktov o kmečkih sovjetih kot zgodovinskih virov) pa na podlagi študija zakonodaje sovjetske vasi navaja posebnosti razvoja in organizacijskih oblik kmečkih sovjetov.

V tretjem zvezku obravnava E.S. Šarikova (Dokumenti CGANTD ZSSR kot vir za proučevanje sovjetske znanosti in tehnike) gradivo Centralnega državnega arhiva znanstveno-tehnične dokumentacije Sovjetske zveze in navaja vrste dokumentov, bogatih z informacijami o gospodarski dejavnosti s področja projektiranja, konstruiranja in strojegradnje. S.J. Smetanin (Obračuni uralskih rudnikov iz let 1800–1861 kot viri za zgodovino ekonomike proizvodnje) analizira glavne kategorije finančne dokumentacije rudnikov in navaja, kakšne vrste podatkov za proučevanje gospodarstva vsebujejo te kategorije. V četrtem zvezku V.S. Šandra (Iz zgodovine razvoja izobrazbe v 2. polovici 19. stoletja) analizira fond Uprave kijevskega šolskega okrožja in ocenjuje njegov pomen za proučevanje tega problema. V petem zvezku podaja V.V. Laševič (Dokumenti o socialno-ekonomskem razvoju Belorusije), pregled razvoja gospodarstva, kulture, znanosti in ljudske prosvete v Belorusiji v letih sovjetske oblasti na podlagi dokumentov, ki se nahajajo v partijskih in državnih arhivih te republike.

To je le nekaj značilnih primerov razprav, pisanih na podlagi študija arhivskih dokumentov.

Glede na zastopanost problematike v reviji bi lahko sodili, da posvečajo v Sovjetski zvezi precejšnjo pozornost tudi problemom v zvezi s pripravo in izborom gradiva za hrambo v državnih arhivih – za trajno hrambo. Tako na primer N.M. Solobaj (Razvoj dogovorjenih izhodišč pri delu državnih arhivov z upravnimi uradi) navaja ukrepe zadnjih let, ki so privedli do visoke stopnje obdelave in evidenc arhivskega gradiva v upravnih arhivih in tudi do izboljšanja organizacije pisarniškega poslovanja, s čimer je omogočeno bolj sistematično prevzemanje tega gradiva v državne arhive. A.G. Čerešnja (O odbiranju dokumentov planskih organov za trajno hrambo v državnih arhivih) podaja na temelju študija dokumentov planskih organov različnih nivojev predloge za njihov izbor za trajno hranjenje. Izbor naj bi omogočil pregled poteka izdelave državnih planov gospodarskega in socialnega razvoja Sovjetske zveze. J.P. Sirotinskaja (O odbiranju ustvarjalne dokumentacije za trajno hrambo) obravnava probleme avtorskih dokumentov. Zaradi doslej neizenačenih kriterijev za hrambo te vrste dokumentacije skuša ugotoviti njen obseg pri knjižnih založbah ter redakcijah revij in dnevnikov ter podati kriterije za njihovo trajno vrednost za razliko od začasnega praktičnega pomena.

Več prispevkov je posvečenih tudi pripravi dokumentarnih publikacij. Poudarek je izključno na dokumentih socialističnega obdobja. I.M. Volkov (Zgodovina združeno-kolhozne izgradnje v ZSSR in naloge v zvezi s pripravo publikacij dokumentov) v svojem članku najprej razlaga

potrebo po izdaji takih publikacij – zbornikov dokumentov, nato omenja, kaj je bilo na področju zgodovine kmetijstva že objavljeno, v glavnem delu članka pa razpravlja o izboru dokumentov za objavo ter o metodah in ciljih tega obsežnega dela. S.S. Ilromov (Priprava vsezvezne serije dokumentov o zgodovini industrije in delavskega razreda) razlaga projekt Zgodovine delavskega razreda v ZSSR, ki se že izvaja, in katerega del je tudi ta vsezvezna serija dokumentov, ki bo obsegala 5 knjig izbranih dokumentov iz 50 knjig dokumentov zveznih republik. Navaja kriterije za izbor iz republiških edicij in kaj je bilo doslej že storjenega v republikah na tem področju. M.P. Kim in S.A. Fedjukin (Priprava dokumentarnih izdaj o zgodovini sovjetske kulture) opozarjata na zamudo sovjetskih zgodovinarjev pri proučevanju tega področja in na povečano zanimanje v zadnjem času, ko se vedno ostreje postavlja zahteva po sistematičnem proučevanju zgodovine kulture. Razmišljata o obliki in vsebini dokumentov, ki naj bi bili publicirani, z vidika kompleksnosti področja, ter o pomenu takih publikacij ne le za raziskovalce posameznih vej kulture, ampak predvsem za dokumentami prikaz razvoja človekovega duha v obdobju socializma.

Ostala področja različnih dejavnosti arhivistike v najširšem smislu so v reviji zastopana z manj prispevki. Omeniti velja članek F.A. Gedroviča in E.V. Gerasimove O tehničnem stanju fondov varnostnih mikrofilmov. Avtorja podajata tehnična navodila za izdelavo in hranbo varnostnih mikrofilmov dokumentov posebnega zgodovinskega pomena, opozarjata na nepravilnosti pri izdelavi in hranjenju ter dajeta napotke za njihovo odpravo.

A.S. Krasavin in M.M. Šegal pišeta o problemih uvajanja enotnega sistema dokumentacije v organizacijah in navajata, kje ga že uporabljajo.

Posamezni članki so posvečeni tudi pripravi dokumentov za avtomatsko obdelavo informacij, pisarniškem poslovanju, arhivskim strokovnim kadrom in drugim temam. V.M. Magadov in O.N. Tjagunov poročata o izkušnjah arhivistov socialističnega tabora s področja ocenitve pomena filmskih, fotografskih in zvočnih zapisov, kriterijev njihovega odbiranja in o prizadevanjih za poenotenje strokovne terminologije.

Več člankov je posvečenih tudi dosežkom na področju arhivistike izven meja Sovjetske zveze, na primer reorganizaciji alžirske arhivske službe po priboritvi neodvisnosti, ali delu francoskih arhivistov na področju filmskega, fotografskega in fonografskega gradiva. Zanimiv je članek E.V. Starostina Arhivska služba v državah Zahodne Evrope v začetku 20. stoletja in začetki mednarodnega sodelovanja, kjer avtor opisuje vzroke in razmere, v katerih je prišlo do formiranja prvih mednarodnih arhivskih organizacij v času pred I. svetovno vojno.

Kot zanimivost naj iz rubrike Kritika in bibliografija omenim še knjižno poročilo O.F. Kozlova o publikaciji sovjetskih in jugoslovanskih avtorjev Prvi srbski upor 1804–1813 in Rusija, ki je izšla v Moskvi leta 1980.

LA GAZETTE DES ARCHIVES, Časopis Društva francoskih arhivistov, Pariz, 60, Rue des Francs-Bourgeois (3°)

Ivan Nemanič

Društvo francoskih arhivistov je že v tridesetih letih načrtovalo strokovno publikacijo. Zamisel sta uresničila arhivista Hyacinthe Chobaut in Jack de Font-Réaulx. V letu 1933 sta začela na lastne stroške izdajati arhivski časopis *La Gazette*, ki je izhajal na tri mesece, torej štiri številke na leto in je bil tiskan na formatu 8°. Naslednje leto je postala revija strokovno glasilo francoskih arhivistov. Od leta 1936 do 19. številke v letu 1939 so jo izdajali polletno. Dogodki v letu 1940 so preprečili njeno nadaljnje izhajanje. Obnovljena je bila šele v letu 1947 pod naslovom *Gazette des Archives*, nova serija. Prve številke nove serije so natisnili na neke vrste ciklostilu, ki ga v Franciji imenujejo „ronéo“ in so bile skromno opremljene. Sprva so vsako leto pripravili le po dve številki in šele od številke 19 (januar 1956) je začela izhajati štirikrat na leto in tako jo tiskajo še danes. Tudi njen format se po tem času ni več spremenil. Večjo obliko prvih številke nove serije je nadomestil manjši format. Na ovojni, ki so ga obarvali belo – zeleno, so vse do jubilejne številke 100 ohranili podobo enega izmed vhodov v Nacionalni arhiv z dvema stolpičema. Izboljšali so kvaliteto papirja in tiska in dodali številne reklame o arhivski opremi, aparaturah, skladiščih itd.

Do konca leta 1981 je izšlo 115 številke nove serije. Le v redkih primerih obsegajo posamezne številke dve trimesečji. V Sloveniji prejema revijo *Zgodovinski arhiv* Ljubljana in Arhiv SR Slovenije, ki je pa v preteklosti nista prejemale v celoti. Arhiv SR Slovenije hrani le tri izvode iz let 1953, 1954 (ko je revija izhajala polletno) in nato šele številke 56 iz začetka leta 1967 do 115, to je četrte številke leta 1981. Zaradi tega homi predstavil le tiste zvezke strokovne revije francoskih arhivistov, ki jih je Arhiv SR Slovenije prejel do vključno leta 1981. Razprave in članski so izvršeni v sledeče rubrike. Največ prostora so odmerili sestavkom o strokovnih vprašanjih od prevzemanja in predarhiviranja, urejanja do izdelave inventarjev in uporabe gradiva v čitalnici. Sledijo rubrike: varia, kronika, zapisi in razmišljanja ter na zaključku vsakega zvezka ocene francoskih in tujih arhivskih publikacij.

V rubriki „varia“ objavljajo krajše razprave o vprašanjih tujih arhivov, poročila o posvetovanjih Društva francoskih arhivistov, o ugotovitvah anket itd. Na straneh „kronike“ predstavljajo s statističnimi podatki in v obliki letnih poročil dejavnost Nacionalnega in departmajskega arhivov, vojaških arhivov za kopno vojsko, letalstvo in mornarico ter Direkcijo Dokumentacije Ministrstva za znanje zadeve. V administrativni kroniki seznanjajo arhiviste z okrožnicami in drugimi uradnimi obvestili. Končno društvena kronika pa prinaša novice o personalnih spremembah – o strokovnem napredovanju arhivskih delavcev, o arhivistih, ki so bili upokojeni ali pa so umrli, o porokah arhivistov in rojstvu njihovih otrok. Veliko pozornosti posveča *Gazette* ocenam novih arhivskih publikacij, ki so bile objavljene v Franciji ali pa v tujini. Članki in razprave v strokovni arhivski reviji *La Gazette des Archives* izpričujejo delo in problematiko francoskih arhivov, njih zavzetost pri reševanju strokovnih vprašanj in končno raven arhivske službe v Franciji pri varstvu

arhivskega gradiva od špitalskih, mestnih, občinskih, cerkvenih, departmajskega, vojaških do Nacionalnega arhiva, privatnih arhivov in arhivov podjetij.

Dejavnost francoskih arhivov temelji na zakonodaji, dekretih, odredbah, predpisih itd. V letu 1979 je bil sprejet nov arhivski zakon. Michel Duehein, Jacques Charpy, Chantal Bonazzi in Christian Guit pišejo obsežno o njem v člankih: *Novosti, ki jih prinaša zakon z dne 3. januarja 1979, zakon z dne 3. januarja in uporaba dokumentov* itd. (leto 1979, št. 107, str. 227–282). V povojnem obdobju se francoski arhivi srečujejo s skoraj nerešljivim problemom hitreba naraščanja spisovnega gradiva. Pri tem cenijo, da je polovica od vsega gradiva (1050 km), ki so ga hranili v letu 1976, nastalo v času po vojni. Ker pa tako velikih količin gradiva ne morejo prevzeti, posvečajo veliko pozornosti odbiranju, izločanju za zgodovino nepomembnih spisov, da pride v arhiv prečiščeno gradivo. Nepomembno gradivo odberejo in izločijo v prehodnih ali predarhivskih skladiščih takoj po prevzemu. Za gradivo ministrstev je bilo v Fontainebleauju zgrajeno „interministerialno arhivsko mesto“, kjer prevzeto gradivo zori. O predarhiviranju, odbiranju in izločanju v reviji *Gazette* pišejo: Michel Papy, *Priporočila k predpisom (pravilom) za odbiranje in izločanje arhivskega gradiva* (leto 1975, št. 89, str. 99–122), Marie-Thérèse Chabard, Xavier Des Boisrouvray, Jean-Yves Ribault, *Oblikovanje arhivov in predarhiviranje* (leto 1977, št. 99, str. 200–225), poročila redakcije revije o 22. kongresu arhivistov Francije, *Organizacija in izvedba predarhiviranja* (leto 1978, št. 103, str. 219–235), Michel Duehein, *Nekaj potrebnih pojasnil* (leto 1970, št. 71, str. 226–236), Alice Guillemin, *Razmišljanje o enem poglavju priročnika za arhivistiko* (leto 1970, št. 71, str. 251–258), Gerard Nand, *Predarhivirati?*, najprej analizirati (leto 1971, št. 75, str. 185–189), Michel Duehein, *Postopki odbiranja v departmajske arhive* (leto 1972, št. 77, str. 75–87) in Pierre Boisard, *Razmišljanje o praksi izločanja v arhivu na Seini* (leto 1967, št. 59, str. 205–238).

O urejanju in sestavi inventarjev govorijo sledeči članki: Michel Duehein, *Spoštovanje fondov v arhivistiki* (leto 1977, št. 97, str. 71–96), Jean Waequet, *Struktura urejanja, izločanje dokumentov, izdelava repertorijev v Nacionalnem in departmajske arhivih, dve različni koncepciji* (leto 1968, št. 60, str. 20–30), Marie-Thérèse Chabard, *Urejanje arhiva v centralni administraciji* (leto 1969, št. 66, str. 159–169), Ferréol Rebuffat, *Konzularni arhiv, osnovni podatki in okvirni načrt za urejanje* (leto 1969, št. 66, str. 179–187), Bernard Mahieu, *Arhivski inventarji v Nacionalnem arhivu* (leto 1954, št. 16, str. 16–22), Elisabeth Houriez, *Novi tip instrumentov za raziskave – numerični detajlirani repertorij* (leto 1969, št. 64, str. 9–16), Elisabeth Houriez, *Seznam arhivskih pomagal v departmajske arhivih* (leto 1969, št. 65, str. 102), Ariane Ducrot, *Nova oblika inventarjev departmajske, občinske in špitalske arhivov* (leto 1976, št. 95, str. 241–245).

Glavna oblika uporabe arhivskega gradiva je študij v čitalnici. O izposoji in uporabi gradiva nas seznanjajo v razpravah: André Chamson, *Nova uredba o javni uporabi dokumentov v Nacionalnem in departmajske arhivih* (leto 1968, št. 62, str. 189–197), Jean Pierre Babelon, *Odnosi med arhivi in obiskovalci* (leto 1972, št. 76, str. 9–22) in Bernard Mahieu in Gildas Bernard, *Dostop*

javnosti k arhivski dokumentaciji (leto 1975, št. 91, str. 215–232).

Francoski arhivi iščejo poti, da bi svoje gradivo predstavili javnosti in vzbudili zanimanje zanj. Tako prirejajo razstave o arhivski gradivi v Nacionalnem in v departmayskih arhivih. V vseh novih zgradbah departmayskih arhivov so predvideli tudi razstavne prostore. O tej dejavnosti arhivov je pripravil obsežen članek Guy Putfin, Razstave arhivov, nekaj problemov o organizaciji (leto 1980, št. 110, str. 177–187).

V notranji strukturi francoskih arhivov zavzemajo pomembno mesto mikrofilmski in fotografski oddelki. Zlasti o snemanju, izdelavi, hranjenju in uporabi mikrofilmov so objavljeni v Gazette sledeči članki: Poročilo o dnevu mikrofilma (razprave na sejah v Nacionalnem arhivu 4. decembra 1953. leta) (leto 1954, št. 15, str. 17–60), Michel Quélin, Mikrofilm in arhivska služba, material za snemanje (leto 1968, št. 61, str. 101–119), Henri Blaquiére in Ferréol de Ferry, Mikrofilm v arhivih, teoretični in tehnični aspekti (leto 1969, št. 67, str. 239–291), B. Delmas in F. Ferry, Mikrofilmi, večkratni izvodi in dubliranje filmov v arhivih (leto 1977, št. 98, str. 145–154), Georges Weill, Mikrofilm v departmayskih arhivih, 35 let izkušenj (leto 1981, št. 112, str. 9–32), Ferréol de Ferry in Anne Pérotin-Dumon, Fotografski arhivi in fotografije v arhivih (leto 1979, št. 103, str. 249–257).

Med pomembnejše razprave uvrstimo članke o informatiki v francoskih arhivih: François Burkard, Arhivi in informatika v Franciji, perspektive razvoja raziskav (leto 1971, št. 75, str. 159–176), Régis de Saint-Jouan, Informatika v arhivih: zakaj in kako (leto 1975, št. 91, str. 249–257).

Manjše število člankov obravnava problematiko in gradivo še nekaterih drugih arhivov: Jean Cavignac, Državna kovnica in njen arhiv (leto 1967, št. 58, str. 157–162), Marie Louise Marchand in Michel Duehein, Arhiv šolstva v Franciji (leto 1967, št. 57, str. 89–111), Felix Reynaud in G. Vinay, Arhiv Trgovinske zbornice Francije (leto 1967, št. 56, str. 27–42), Pierre Pierresson de Saint Aubin, Nadškofjski fondi v Cambraiju (leto 1968, št. 62, str. 171–180), Charles Molette, Arhivi redovniških kongregacij (leto 1970, št. 68, str. 25–43), Jean Vidalenc, Arhivi podjetij in njihova uporaba za zgodovino (leto 1971, št. 73–74, str. 83–91), Marcel Baudot, Mestni arhivi (leto 1970, št. 70, str. 145–158), Gabriel Desert, Špitalski arhivi – preveč pozabljeni zgodovinski vir (leto 1976, št. 94, str. 145–164), Suzanne d'Huart, Privatni arhivi (leto 1980, št. 110, str. 167–176).

Posebno skrb posvečajo francoski arhivi znanstvenemu delu in publikacijam arhivistov. O tem pričajo razprave: Vital Chomel, Problemi znanstvenih delavcev v arhivih Francije (leto 1968, št. 63, str. 235–257), O. de S.-B., Politika arhivov Francije do vprašanja znanstvenih publikacij (leto 1968, št. 63, str. 269–273), O. de Saint Blanquart, Problemi znanstvenega kadra v arhivih Francije (leto 1968, št. 66, str. 189–195).

Arhivski zakon z dne 3. januarja 1979 je v 1. členu opredelil za arhivsko gradivo dokumente ne glede na obliko, nosilca informacij, čas nastanka ali ustvarjalec. Glede na to štejejo v Franciji za arhivsko gradivo tudi zvočne zapise, slikovno gradivo in filme. Leta 1980 je izšla posebna številka Gazette, ki je v celoti posvečena audiovizuelnim medijem. Naslovili so jo Audiovizuelna dediščina. V njej so predstavili institucije, ki v Franciji

skrbijo za ohranitev fotografije, zvočnih zapisov in filma. Poleg arhivov zbira in hrani fotografije več ustanov. Zbirka fotografij pri oddelku za tisk in fotografijo Nacionalne biblioteke šteje okrog 15 milijonov posnetkov k čemur prištevamo še ilustrirane časopise in razglednice. Bogato zbirko fotografij najdemo pri Ministrstvu za kulturo. V njej se nahajajo kliseji priznanih ustvarjalcev francoske fotografije. Poskrbeli so zlasti za ohranitev barvnih klisejev.

Bogato zbirko fotografij hrani Direkcija Dokumentacije Francije. Zvočne zapise raznih oblik zbira in varujejo v Franciji številne institucije. V letu 1977 je bila na osnovi dekreta z dne 19. novembra ustanovljena Fonoteka pri Nacionalni biblioteki, ki je prva specializirana ustanova v Franciji za varstvo te vrste arhivskih zapisov. Sledi bogata zbirka Radija Francije. Ta je okrog leta 1950 ustanovil posebno sekcijo za zbiranje zvočnih zapisov. V obširnem članku pojasnjuje Georges Manal (Zvočni dokumenti Radija Francije: katalog in uporaba, leto 1980, št. 111, str. 299–305) lastnosti, nastanek, obdelavo in evidence zbirke, ki omogočajo uporabo posameznih zapisov.

Potem, ko je bil v letu 1977 ustanovljen pri Nacionalni biblioteki specializiran oddelk za varstvo audiovizuelnih dokumentov, je skrb za film prevzel Nacionalni center za kinematografijo in za video-zapise Nacionalni audiovizuelni inštitut. Filmsko gradivo predstavlja specifično arhivsko gradivo. Z njim se srečuje tudi naša arhivska služba. Zaradi tega boim dejavnost filmskega arhiva predstavil podrobneje. Nacionalni center za kinematografijo je bil ustanovljen že leta 1969, ko je Ministrstvo za kulturo sprejelo sklep o ustanovitvi filmskega arhiva, ki je dolžan ohraniti filme ne glede nato, če jih je sprejel v last ali le v hrambo. Sestavili so pravila o uporabi in določili pravice in možnosti uporabe za izročitelje. Do leta 1981 je Arhivu izročilo filme 872 inetnikov. Med njimi so državne ustanove, društva, producenti filmov, amaterji itd. Izročitelji so obdržali za filme vse pravice. Arhiv hrani prevzete filme brezplačno. Pri tem so izveti stroški za uporabo, ki jih morajo poravnati naročniki. Do srede leta 1981 je filmski arhiv prevzel 520.000 tehničnih enot za okrog 57.000 naslovov.

Francoski filmski arhiv se nahaja v manjšem kraju Bois d'Arey, v bližini Pariza. Gorljive filme hranijo v manjših prtiličnih celicah. Vsaki izmed njih je prostora za 1300 škatel. Medtem so za acetatni film zgradili novo petnadstropno skladišče, ki lahko sprejme 450.000 škatel. Vlago in temperaturo v skladiščnih prostorih uravnavajo po normativih Mednarodne federacije arhivov za film (FIAF).

Filmski arhiv vpiše ob prevzemu filmsko gradivo v predinventar, ki omogoča izločanje nekoristnih trakov. Nato prevzame filme oddelk za verifikacijo, ki ugotovi kemijsko in fizično stanje vsakega filmskega traku. Karton o identifikaciji posameznih filmov obsega 70 rubrik. Po pregledu, če je potrebno, filme očistijo, mehansko popravijo in kopirajo. Mnogokrat je potrebno obnoviti tonski zapis. Arhiv ima lastno kopirnico s šestimi kopirnimi aparaturami za kopiranje filmov različnih formatov.

Dokumentacija o filmih obsega kartoteko o sprejemu, evidenco filmov in vprašalnik o izročitelju. Pri obdelavi opredelijo filme po zvrsteh. Filme, ki so jih prevzeli brez dokumentacije, podrobno preučijo. Po literaturi in časopisnih virih ugotovijo čas nastanka in vsebino. Na ta način pripravlja filmski arhiv inventar za filmsko gradivo,

ki ga imenujejo katalog. V letu 1981 so obdelali filme za čas 1974–1978. Ta inventar ne obsega le kratke in celovečerne igrane filme tradicionalne filmske produkcije, temveč tudi dokumentarne filme iz podjetij, reportaže, publicistične filmske zapise in vse druge specialne filme.

Dokumentacija prevzema vse gradivo, ki pojasnjuje posamezne filme. Tako zbira fotografije, filmske letake, dokumente administracije in cenzure, ki dovoljuje predvajanje filmov. Strokovno in raziskovalno delo omogoča biblioteka (le za interno uporabo). Pripravlja publikacije o filmu. Filmski arhiv pa zbira tudi muzealije: stare snemalne kamere in projektorje. Filmsko gradivo pred-

vaja v obliki retrospektiv in drugih kulturnih manifestacij s težnjo, da bi ga javnosti čimbolj približal.

Uporabniki filmov morajo za izposojajo dobiti soglasje lastnikov filmskega gradiva. Arhiv pri tem dosledno nupoštevava avtorske pravice.

V članku sem predstavil le nekatera izmed vprašanj dejavnosti francoske arhivistike. Ob podrobnem branju člankov v *La Gazette des Archives* bomo našli mnoga nepotila za arhivsko delo. Ilkrtati se bomo prepričali o strokovni usposobljenosti, opremljenosti arhivov, varovanju arhivskega gradiva, povezovanju teorije in prakse in znanstveno-raziskovalnem delu in o visoki ravni francoske arhivske službe, katere začetki segajo daleč v preteklost.

SCRINIUM, Zeitschrift des Verbandes österreichischer Archivare, Wien 1969–1981

Majda Ficko

Glasilo Zveze avstrijskih arhivistov je začelo izhajati leta 1969 na Dunaju. Zveza je bila ustanovljena leta 1967. Člani zveze so lahko arhivisti, ki se ukvarjajo z znanstveno dejavnostjo in so še aktivni ali v pokoju, arhivisti višje stopnje, ali drugi, ki opravljajo arhivistične dejavnosti enake vrednosti. O vstopu posameznih članov v zvezo odloča njen odbor z večino glasov. Leta 1974 je npr. Zveza štela 2 častna člana, 9 dopisnih, 132 rednih in 56 pravnih članov.

Scrinium izide povprečno dvakrat letno. Skoraj kompletno revijo hrani knjižnica Arhiva SR Slovenije. V prvi številki so bile podane naloge revije: strokovno izobraževanje arhivistov v arhivih, arhivist v javni upravi, nekdanji avstrijski arhivist. V 25 številkah do konca leta 1981 je izšlo 114 prispevkov, ki zajemajo vsa področja arhivske dejavnosti. Nekatere članke so prispevali tudi tujji avtorji. Navajam pomenitnejše članke s področja arhivske teorije, arhivov, arhivskih fondov, konservacije, restavracije in mikrofilmanja ter izobraževanja arhivskih delavcev; ne navajam posebej člankov posvečenih zaslužnim arhivskimi delavcem in kronike, kjer obdelujejo v glavnem problematiko zveze same.

Leto 1969, številka 1: Walter Goldinger, Avstrijski arhivist v preteklosti.

Leto 1970, številka 2: Helmut Dahm, Razvoj in naloge poklicnega sodelovanja arhivistov v Nemčiji, Helmut Dahm, Problemi in izkušnje pri poklicnem izobraževanju nemških arhivistov, Walter Goldinger, Višja arhivska služba – pogoji za namestitve; številka 3: Gertruda Gerhartl, Mestni arhivi v Spodnji Avstriji, Wilhelm Rausch, Dokumentacijsko delo v Arhivu mesta Linz, Emil Puffer, Časopisna dokumentacija v Arhivu mesta Linz, Friedrich Mayhofer, Čemu arhivske biblioteke?, Catello Salvati, Italijanska arhivistika, Leopold Aner, Poklicno izobraževanje francoskih arhivistov; številka 6: Richard Blaas,

Predlogi k reformi poklicnega izobraževanja arhivistov, številka 9: Otto Friederich Winter, Arhiviranje modernega vojaškega spisovnega gradiva v Avstriji.

Leto 1971, številka 4: Richard Blaas, Medarhiv – funkcija in pomen, Hertha Wohlrab, Biblioteka Deželnega arhiva na Dunaju; številka 5: Rudolf Neck, Arhivi in upravna reforma, Rainer Egger, Vojni arhiv na Dunaju in njegovi genealoški viri.

Leto 1972, številka 6: Carl – Hermann Colshorn, K vprašanju gospodarskih arhivov; številka 7: Peter Broncek, Zapuščine in darovi – zbirka Vojnega arhiva na Dunaju, Walter Wagner, Matične knjige Akademije za upodabljanje umetnosti na Dunaju, Livius Fodor, Spisi avstrijskega vojaškega sodišča.

Leto 1973, številka 8: Eduard Widmoser, Oddelek za dokumentacijo Tirolskega deželnega arhiva, Alois Zauner, Nova stavba Gornjeavstrijskega deželnega arhiva, Harry Slapnicka, Časopisje kot vir za sodobno zgodovino; številka 9: Franz Pagitz, Deželni arhiv v Salzburgu kot vmesni arhiv deželne vlade; številka 10: Herbert Steiner, Dokumentacijski arhiv avstrijskega odpora.

Leto 1974, številka 11: Karl Menhart, Škofijski arhivi v Feldkirchu (Vorarlberg), Peter Broncek, Rokopisna zbirka Vojnega arhiva na Dunaju, Rudolf Neck, Avstrijska mirovna delegacija v St. Germainu in njen arhiv.

Leto 1976, številka 9: Eduard Widmoser, Mikrofilm v arhivu; številka 14: Andreas Cornaro, Obisk v indonezijskem državnem arhivu, Heinz Boberach, Moderne metode obdelave informacij in njihovi vplivi na arhive, Walter Goldinger, 30 let Druge republike – 30 let Avstrijskega državnega arhiva; številka 15: Wilhelm Neumann, Koroški deželni arhiv – njegov razvoj in naloge, Alfred Ogris, Delo zgodovinarjev in arhivistov Koroške.

Leto 1977, številka 16: Jakob Obersteiner, Arhiv krške stolnice, Walter Hummelberger, O čehoslovaških arhivih v Prvi republiki 1918–1939 in po 1945, Reinhold Wagnleitner, Novi Public record office v Kewu (London), Richard Blaas, K problematiki izobraževanja arhivistov. Leto 1978, številka 17: Hans Philipp, Arhivska šola v Marburgu, Hermann Rumschöttel, Izobraževanje arhi-

vistov na Bavarskem, Anton Gössi, Švicarski arhivist in njegovo izobraževanje, Heinrich Fichtenau, Izobraževanje arhivistov na Inštitutu za avstrijsko raziskovanje zgodovine; števil. 18; Angela Kaltenbrunner, Izobraževanje arhivistov v gospodarstvu, Giuseppe Pansini, Izobraževanje arhivistov v Italiji, Harald Jörgensen, Izobraževanje arhivistov v skandinavskih deželah; števil. 19; Wolfgang Mayer, Kartografska zbirka Mestnega in deželnega arhiva na Dunaju, Maren Seliger, Dokumentacija 20. stoletja — novi referan v Mestnem in deželnem arhivu na Dunaju, Renate Banik — Schweitzer, Referat „Mestni atlas“ v Mestnem in deželnem arhivu na Dunaju, Anemarie Fenzl, Cerkevni arhivi na Dunaju — naloge in problemi.

Leto 1979, števil. 20: Lorenz Mikoletzky, En teden v Zveznem arhivu v Koblenzu, Rudolf Zinnhobler, Župnijski arhivi, župnijske knjige, župnijske kronike; števil. 21: Peter Csendes, Uvedba mikrofila v Mestnem in deželnem arhivu na Dunaju.

Leto 1981, števil. 25: Otto Wachter, Vzdrževanje arhivskega gradiva, Gerhard Pferschy, Zaščita pred poškodbami — zahteve in možnosti, Karl Trobas, K sedanji situaciji restavriranja papirja v Avstriji.

Zaradi uporabnosti povzemam še nekaj podatkov, misli in napotkov iz članka Otta Wächterja z Inštituta za restavriranje Avstrijske nacionalne biblioteke na Dunaju, Vzdrževanje arhivskega gradiva (25/1981):

Kot primer velike preizkušnje za ohranitev gradiva navaja avtor poplavo leta 1966 v Firencah, požar v Državnem arhivu v Budimpešti leta 1956, „uničevalca črnila“ v arhivih Italije že od 1898. dalje, zahrbtno delo termitov v Italiji in južnih deželah, neizenačeno podnebje in smog v New Yorku. Neka knjiga v Avstrijski narodni knjižnici je npr. kljub veliki uporabi v dobrem stanju, listi enake knjige v newyorški knjižnici pa razpadajo pri obračanju. Papir izpred leta 1870 iz krp, ročno narejen je nesmrten, „kemija pa sama žre svoje izdelke“.

Konserviranje se deli na „aktivno“ in „pasivno“, na odpravo že vidne poškodbe in na „profilakso“.

Če se v depozu pojavijo škodljivi insekti, jih uničijo po navodilih, še sigurneje pa je, če jih odnesejo v moderne naprave v dunajski muzej ljudskih umetnosti, kjer jih obdelajo z etilenskim plinom, z dodatno vakuumsko napravo pa zapro vse insektne rove. Ker vsebuje etilenoksid tudi fungicidne lastnosti, ta naprava obvaruje gradivo tudi pred masivno plesnijo.

Omara, kjer si lahko Američani ogledajo „Deklaracijo neodvisnosti“, je napolnjena z mrtvim helijem zaradi varstva pred kislostjo v zraku. Kot temperatura za skladiščne prostore se priporoča 16–18°C, za papir bi bile ugodnejše še nižje temperature. Kanadski tehniki za papir so postavili tezo, da bi padec temperature za 10° Fahrenheita (približno 5,5°C) podvojil trajanje papirja, bi se že začetni destruktivni kemični procesi upočasnili, 23°C papirju že škoduje.

Na splošno se priporoča relativna vlaga 50 % pri temperaturi 18°C. Nek britanski ekspert pa kot primer pripove-

duje zgodbo o škotski biblioteki v starem gradu, v katere vlažni mrzli kleti knjige stojijo že desetletja brez najmanjše plesni ali vlažnih lis. Kar se vlage tiče, je še najbolj primerna v nekurjenih prostorih baročnih stavb z debelimi zidovi. Nevarno pa je, če arhivalije iz nekurjenega prostora na hitro prenesmo v toplo, presušeno čitalnico. To je šok za papirna vlakna. Najmanj en dan morajo biti odložene v prostoru z „vmesno klimo“. Isto velja za vračanje v depo.

Če so arhivalije dalj časa shranjene v trezorjih ali kovinskih predalčnikih, ne da bi bili ti redno odpirani, pride do ekstremne suhosti, ko postanejo pergamenti lomljivi kot steklo.

Navadni lasni higrometri merijo natančno le kratek čas, že čez pol leta pokažejo 10 enot preveč, zato morajo biti pogosto preverjeni. Za večje zbirke se priporoča nabava elektronskega higrometra. V depozih je pomembno gibanje zraka. Prepili občutijo ljudje kot organizmi enako neprijetno. Primer: v neko podzemeljsko skladišče je ventilator dovajal svež zrak. Skladišče je bilo suho in brez plesni. Po trimesečnem premoru v prezračevanju zaradi gradbenih del, so bile knjige prevlečene z belo plesnijo.

Najbolj smo še nemočni proti onesnaženosti zraka. Direktor deželnega muzeja v Linzu je npr. položil srebrne ploščice v vitrine muzeja. Srebro, ki se veže z žveplom in počrni, v vitrinah prestreže SO₂. Na najbolj enostaven način se rešimo pred „kislostjo“ umazanje iz zraka z upanjem depozov ali vlaganjem med papirje in pergamente s kalcijevim karbonatom napašenega svilene papirja. V klimatske naprave je mogoče vgraditi odgovarjajoč filter, ki lahko prestreže 95 % do 97 % SO₂ iz zraka.

Misliti je treba tudi na čistočo posameznih dokumentov. Tu ne gre le za vprašanje higiene. Prah uničuje usnje in pergament, ker vsrka zadnje ostanke naravne maščobe. Sredstva za melčanje so na bazi lanolina.

Poškodbe od vode. Če se ne da na hitro posušiti s pivniki ali fenom, je bolje mokro gradivo globoko zamrzniti v hladilniku, dokler ne pride v restavrator. Tako se ne razširijo mikroorganizmi in se ne razlije črnilo. Po daljšem zamrzovanju (1 leto) pride zaradi sublimacije do samodejne izsušitve listov.

Požar. Londonski gasilci so napravili preizkus in so kovinski zaboj in zaboj iz trdega lesa napolnili s knjigami in vtaknili v ogenj. Po sedmih minutah so knjige v kovinskem zaboju zoglele, lesen zaboj pa je sicer zoglel, knjige pa so bile popolnoma nepoškodovane.

Arhivist lahko sam restavrira s „Filmoplastom“ — P⁴. Ta nekisli brezlesni samolepilni trak lahko uporabljamo za odpravo mehaničnih poškodb na listinah iz papirja tako, da stisnemo raztrganine in podložimo cele strani. Zaradi alkaličnega delovanja trak tudi stabilizira in nevtralizira kislost papirja. Prevleku se z vlago lahko zopet odstrani, kadar se izvede boljši restavratorski postopek.

ARCHIVA ECCLESIAE. BOLLETTINO DELL'ASSOCIAZIONE ARCHIVISTICA ECCLESIASTICA

France M. Dolinar

Nadškofijski arhiv v Ljubljani je nabavil celotno zbirko *Archiva Ecclesiae*, ki jo izdaja Associazione Archivistica Ecclesiastica (okrajšano AAE). Zato gre zahvala ljubljanskemu nadškofu Alojziju Šuštarju. Pravzaprav gre za zbornike predavanj, ki jih organizira omenjeno združenje cerkvenih arhivarjev (AAE) na svojih strokovnih posvetovaljih vsaki dve leti. AAE (ustanovljena v Rimu, 4. februarja 1956) se je porodila iz potrebe organizirati bolj strokovno in telnično kar se da sodobno urejanje dragocenega arhivskega gradiva, ki ga hranijo cerkveni arhivi. Na letošnjem, jubilejnem zborovanju je sedanjí predsednik združenja in ustanovni član, prof. p. Vincenzo Monardino S.J. v uvodnem predavanju kratko opisal nastanek združenja in njegovo zgodovinsko vlogo pri čuvanju in urejanju dragocenega arhivskega gradiva, ki ga hranijo cerkveni arhivi. Posebej je poudaril dolgo in slavno preteklost cerkvenih arhivov. Njihov nastanek moramo iskati v samih začetkih Cerkev. Večina srednjeveških dokumentov izhaja iz škofijskih in samostanskih arhivov. Zbirke dokumentov (cartolari), ki so nastali v 11. in 12. stoletju so takorekoč že pravo arhivsko delo, seveda v skladu s duhom in potrebami časa v katerem so nastali. V 13. in 14. stoletju so tudi mnoge mestne arhive deponirali pri cerkvenih in samostanskih ustanovah, da bi jih bolje zavarovali in lažje uredili. Tako so prav v cerkvenih knjižnicah, ki so bile največkrat združene z arhivi, pozneje humanisti iskali in našli stare tekste. Ko je v 16. stoletju iskanje dokumentov zaradi zgodovinskih raziskav postalo bolj razširjeno, se je povečala tudi skrb za varnost dokumentov. 17. in 18. stol. predstavljata slavno dobo cerkvenih arhivov. Povsod so jih urejali, sestavljali nove inventarje, premeščali v primernejše prostore in nove omare. Francoska revolucija je skrb za arhive prinesla usoden udarec. Premestitve in zaplenba so razbile velik del arhivskega gradiva, nacionalizacija pa odvzela cerkvi sredstva za vzdrževanje arhivov in arhivarja. Nove razmere in nove skrbi so kler odtegnile od njegovega skritega in tihega dela v arhivu. Nastopila je statična doba z vsemi posledicami, ki so onemogočale aktivno skrb za arhive ravno takrat, ko so jo ti najbolj potrebovali.

Cerkveno vodstvo je sicer vedno opozarjalo na pomembnost in dolžnost urejanja cerkvenih arhivov, vendar največkrat ni bilo sredstev ne usposobljenih ljudi, da bi to delo opravili. Prav to pomanjkanje strokovno usposobljenih ljudi je v veliki meri narekovalo leta 1884 potrebo po ustanovitvi posebne šole za paleografijo in diplomatiko pri Vatikanskem arhivu, v kateri so med drugim obravnavali tudi različne sisteme urejanja cerkvenih arhivov. Poseben kurz arhivistike v današnjem pomenu besede je bil ustanovljen šele leta 1923 in razširjen ter dopolnjen leta 1953. Hud udarec je cerkvenim arhivom prizadela tudi druga svetovna vojna. Ni mogoče na tem mestu navajati vseh posledic naravnost barbarškega ravnanja z arhivskim gradivom. Prizadevanja za čim hitrejšo ureditev cerkvenih arhivov in vzgojo strokovno usposobljenega kadra cerkvenih arhivarjev so tako narekovala posebno združenje cerkvenih arhivarjev. Združila nas je potreba po skupnem soočanju s problemi, izmenjavi izkušenj, iskanja najprikladnejši re-

šitev, je zapisal prof. Battelli v svojem poročilu o ustanovnem sestanku združenja cerkvenih arhivarjev. Sklenjeno je bilo, da bodo strokovna zborovanja, ki naj omogočajo cerkvenim arhivarjem stalno izpopolnjevanje na področju arhivistike, izmenjavo mnenj in izkušenj, sodelovanje z ustvarjalci arhivskega gradiva in ne nazadnje tudi propagiranje arhivistike, vsaki dve leti. In to se je z redkimi izjemami tudi posrečilo. Do sedaj je bilo že štirinajst takih srečanj. Vsa predavanja so bila objavljena v zbirki *Archiva Ecclesiae*, ki tako predstavlja dragoceno gradivo za poznavanje cerkvenih arhivov in delo z njimi.

Verjetno bo sčasoma potrebno posamezne zvezke zbirke podrobneje predstaviti in analizirati. Naj na tem mestu tokrat opozorim le na teme, ki so jih obravnavali na posameznih zborovanjih in so nam danes dostopne v knjižni obliki. Ker sem se tu omejil na prikaz zbirke, navedena letnica pomeni izid zbornika (ne letnico zborovanja, ki je največkrat različna). Vsi zvezki so izšli v Vatikanu (Città del Vaticano).

1. Archivi e archivisti. Dokumenti e documentazione (Arhivi in arhivarji. Dokumenti in dokumentacija), 1958, 125 str. Na zborovanju je osem predavateljev, priznanih italijanskih strokovnjakov, spregovorilo o problemu ureditve in čuvanju cerkvenih arhivov, popisovanju papeških dokumentov in odgovornosti arhivarjev. 2. Classificazione degli atti e titolari (Klasifikacija aktov in titularji), 1959, 207 str. V predavanjih je prikazana klasifikacija vseh tipov cerkvenih arhivov in gesla, po katerih naj bodo urejena.

3. Gli archivi ecclesiastici e le fonti per la storia sociale e politico religiosa del sec. XIX. (Cerkveni arhivi in viri za socialno in politično versko zgodovino 19. stol.), 1961/62, 303 str. Na tem zborovanju so prvič v predavanjih nastopili tudi predstavniki drugih narodov (Irska, Francija, Španija, Anglija, Nemčija, Avstrija) in prikazali gradivo cerkvenih arhivov v teh deželah pod socialnim in politično cerkvenim vidikom, kot je bilo povedano v naslovu.

4. Archivi, biblioteche, musei, (Arhivi, knjižnice, muzeji); La formazione dell'Archivista. Scuole e corsi di Archivistica (Oblikovanje arhivarja, arhivske šole in kurzi), 1962/63, 183 str. V zborniku so združena predavanja dveh zborovanj. Prvo leta 1962 je bilo posvečeno problemom arhivskega gradiva v knjižnicah in muzejih ter kriterijem pri sestavljanju inventarja, drugo leta 1963 pa problemu šolanja arhivarjev v posameznih evropskih deželah.

5. Rapporti tra archivio e Cancelleria (Odnos med arhivom in pisarno), 1965, 141 str. Poudarki pri predavanjih so na dveh stvareh, dolžnosti arhivarja do urada, kjer gradivo nastaja in obratno.

6. Inchiesta e proposte per nuovi titolari (Poizvedovanje in predlogi za nove titularje), 1965/66, 207 str. O problemu gesel (titolo) so razpravljali že na drugem zborovanju v Milanu leta 1958. Nekajletna izkušnja je narekovala potrebo, da o tem problemu spregovore še enkrat in revidirajo nekatera načela.

7. Il concilio Vaticano II. e gli archivi della Chiesa (Drugi vatikanski cerkveni zbor in cerkveni arhivi), 1967/68, 271 str. To zborovanje je bilo izrazito usmerjeno v prihodnost, celotno tematiko bi lahko povzeli v predavanju, ki ga je imel sedanjí prefekt Vatikanskega arhiva, Cerkveni arhivi po drugem Vatikanskem cerkvenem zboru. Posebej pa velja opozoriti tudi na preda-

vanje B. Pandžića, Problemi in perspektive arhivov v Jugoslaviji po drugem Vatikanskem cerkvenem zboru (150–151).

8. Questioni culturali e rapporti giuridici degli archivi ecclesiastici (Kulturna vprašanja in pravni odnosi cerkvenih arhivov); Ricerca di fondi di archivi ecclesiastici conservati fuori della sede originaria (Iskanje fondov cerkvenih arhivov, ki se nahajajo izven prvotne ureditve), 1976, 269 str. Tudi ta zbornik prinaša predavanja dveh zborovanj. Leta 1972 je bilo zborovanje v Rimu, na katerem so spregovorili tudi o tehničnih pripomočkih pri urejanju cerkvenih arhivov. M. Pelozza pa je na tem zborovanju predstavil cerkvene arhive v Jugoslaviji. Dve leti pozneje (1974) je bilo zborovanje v Milanu, na katerem so bili bolj nakazani problemi, kot dane rešitve za tisti del arhivskega gradiva, ki je bil na ta ali oni način odtujen lastniku.

9. Condizione e problemi degli archivi parrocchiali (Stanje in problemi župnijskih arhivov), 1978, 350 str. Gre vsekakor za temo, ki najbolj direktno zadeva dušnega pastirja na terenu. Problemi so bili postavljeni zelo konkretno na podlagi izkušenj v posameznih deželah. Zaradi zelo dragocenega gradiva in aktualne teme bo potrebno tudi o tem zborniku še obširneje spregovoriti.

10. Le visite pastorali. Problemi archivistici e problemi storici (Pastoralne vizitacije. Arhivski in zgodovinski problemi), 1980, 520 str. Pastoralne vizitacije predstavljajo brez dvoma svojevrsten zgodovinski vir, ki ga ne kaže podcenjevati, čeprav ga moramo uporabljati zelo kritično. Tudi na tem zborovanju je spregovoril M. Pelozza o vizitacijah reške cerkvene province (škofije Reka, Senj, Krk in Poreč–Pula). Primerjaj BV 41(1981) 276.

11. Gli archivi ecclesiastici oggi (Cerkveni arhivi danes) 1982, 332 str. Poudarek zborovanja je bil na metodologiji urejanja posameznih cerkvenih arhivov. Pri tem niso prezrli seveda problemov s katerimi se cerkveni arhivar danes sooča pri urejanju in čuvanju arhivskega gradiva.

12. L'Inventario, un problema sempre aperto (Inventar, vedno odprt problem). O lanskem zborovanju cerkvenih arhivarjev v Rimu pa primerjaj posebno poročilo na str. 93.

Vsekakor je omenjena zbirka vredna vse pozornosti in nudi vsakemu, ki se želi podrobneje ukvarjati s cerkvenimi arhivi, vrsto dragocenega gradiva.

POLITIČNO PREGANJANJE SLOVENCEV V AVSTRIJI 1914–1917, PRILOGE POROČILOM VLADNE KOMISIJE (IZBOR). Pripravil dr. Janko Pleterški, Viri zv. 2, Ljubljana, 1982, izdalo Arhivsko društvo Slovenije, str. 92–196.

Vasilij Melik

Pred nami je drugi zvezek Virov, ki jih izdaja Arhivsko društvo Slovenije, obenem drugi zvezek gradiva, ki nosi naslov Politično preganjanje Slovencev v Avstriji 1914–1917. Prvi zvezek, ki je izšel pred dvema letom, je obsegal celotno poročilo komisije avstrijske vlade o teh priganjanjih, drugi zvezek pa prinaša izbor iz prilog k temu poročilu. Dr. Janko Pleterški, ki je pripravil oba zvezka, je iz obsežnega gradiva izbral 65 krajših in daljših poročil, okrožnic, zapisnikov in drugih spisov avstrijskih oblasti. Ti viri so izredno zanimivi, kažejo pa nam še precej več kot samo preganjanje Slovencev. Zanimivo je že spreminjanje stališč do Slovencev, kakor jih kažejo isti ljudje in uradi. Tako je c.k.r. namestnik v Gradcu 4. avgusta 1914 pisal podrejenim uradom, da je na Spodnjem Štajerskem cela vrsta veleizdajalskih protidinastičnih in protimilitarističnih izjav in incidentov s strani srbofilskih elementov in da je treba proti njim postopati z nepopustljivo strogostjo in brez

najmanjšega ozira na stan. 12. septembra je že pisal o obžalovanja vrednih napakah pri aretacijah in 20. septembra je opozarjal, da ni mogoče preganjati vsake slovanskoonacionalne usmerjenosti, da so šle oblasti mnogokje predaleč in da so škodovalle prav tistim strankam, ki so protisrbskega mišljenja in želijo razvoj Jugoslovancev na avstrijski podlagi. Izredno zanimivo je branje koroških dokumentov. Naj opozorim samo na dopis deželnega predsednika vojaškimi oblastem z dne 12. avgusta 1916, kjer je med drugim rečeno, da mnogi župniki oblastem in občinam pošiljajo slovenske dopise, da pa žal politične oblasti nimajo nobene zakonske osnove uspešno nastopati proti temu, ker 19. člen državnega temeljnega zakona z dne 21.12.1867 izrecno priznava enakopravnost vseh v deželi navadnih jezikov. — Po zanimanju in ugodnih ocenah, ki jih je doživel prvi zvezek v Avstriji in drugod, lahko sodimo, da bo tudi odmevnost drugega zvezka velika povsod, kjer se zanimajo za zgodovino habsburške monarhije v 19. in 20. stoletju. Za vse te uporabnike je seveda zelo dragoceno, da so viri objavljeni v originalnem jeziku, v nemščini. Res pa je, da bo zaradi neznanja jezika manj domačih bralcev. — Zvezek zaključujejo opombe k prvemu in drugemu zvezku ter kazalo v obeh zvezkih omenjenih krajev in oseb.

LE BRIGATE GARIBALDI NELLA RESISTENZA: documenti. Milano: Feltrinelli, 1979. 1. knjiga: avgust 1943—maj 1944, str. 1—441; 2. knjiga: junij—november 1944, str. 1—675; 3. knjiga, str. 1—813.

Boris Gombač

Knjige je izdal Vsedržavni inštitut za odpornišvo v Milanu ob koncu sedemdesetih let. Bili sta plod dolgotrajnega dela ekipe zgodovinarjev, ki so se zbirali okrog idejnega kroga odporniškega gibanja, okrog Inštitutov, ki sta jim Parri in Pertini dajala ton in tudi startno osnovo. Oba dela pričujoče zbirke ter sprenna knjiga sta uvodna podprta z izredno močno ideološko argumentacijo, ki postavlja meje historiografiji, pove pa kako, zakaj in iz česa je vzniknila nova Italija, Republika Italija katere „Magna Charta“ ustava sloni na rezistenci.

Obe knjigi sta bili zamišljeni in izpeljani, kot antologija dokumentov o italijanskem odporniškem gibanju, in to tako za generacije, ki so se udeležile rezistence, kot za mlajše, ki se borbe niso udeležili, ki pa morajo imeti do nje in z njo nek odnos, da ne gre v pozabo epoha, ki je ustvarila to državo tako, kot jo danes poznamo in skušamo pozabiti tisto, kar je bila. Glavna zasluga za to gre nedvomno odporniškenmu gibanju v Italiji! Iz te, skoraj bi rekli, imperativne politične zahteve je zrasla od leta 1949 dalje cela serija regionalnih odporniških inštitutov, ki so na znanstven in dokumentiran način doprinesli svoj delež pri osvetlitvi rezistence v vseh pokrajinah širini po Italiji. Kot je znano, je italijansko odpornišvo kazalo v različnih deželah različne oblike organiziranja. Ena izmed teh oblik je bila tudi strankarska pripadnost različnih formacij, ki so se sicer enotno združevale v odbori CLN, bile pa po transmisiji oblasti odgovorne različnim strankarskim vrhovom tam od desnice Partito d'azione, pa do levece, ki je svoje enote sintetizirala pod imenom Brigate Garibaldi (komunisti). Branje in študij dokumentov, ki so v obravnavani knjigi predstavljeni, nam danes odpirajo zaveso nad odločitvami, ki so bile takrat sprejete, in to tudi glede najbolj kočljivih problemov, s katerimi so se morali italijanski predstavniki levece spopadati v okviru rezistence (odnos do anglo-ameriških zaveznikov, sklop antifašizma, odnos do meja po osvoboditvi, bitka s Salosko vlado itd.). Avtorji so se v svojem delu poslužili tako deželnihi arhi-

vov, ki hranijo gradivo iz obdobja rezistence, kot centralnega fonda Arhiva Feltrinelli in ngotovili, da obstaja glede arhivskih virov prav taka razpršenost, kot je bila takrat politična razdrobljenost italijanskega odporniškega gibanja. V delu so objavljeni tudi viri, ki jih hrani Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani in sicer gradivo, ki se nanaša na delovanje brigade Garibaldi-Natisone v času po decembru 1944, ko je ta enota šla čez Sočo in postala integralni del slovenske partizanske vojske. Poleg že omenjenih arhivov so najbolj pomembna nahajališča gradiva za to publikacijo Inštitut Gramsci v Rimu, ki hrani partijsko dokumentacijo do leta 1945, ter Vsedržavni inštitut za odpornišvo v Milanu. Poleg strankarske razpršenosti je v delu zelo prisotna tudi upravno geografska različenost intenzitete boja po deželah, kar je avtorje postavljalo vseskozi v metodološke stiske, ki so se jih skušali reševati z je-manjem vzorcev — obšli so nevarnost, da bi bilo delo le seštevek lokalnih rezistence — ki so jih nato sistematizirali, obdelali in jih skušali sintetično predstaviti. Avtorji so tudi skrbeli za to, da delo ne bi bilo predstavljeno v idilični luči, skušali so se otrestiti vseh vezi avto-cenzure, glede nekaterih dokaj kočljivih tem, ki so še danes predmet političnega konteksta italijanskega političnega vsakdana. Iz zbrane dokumentacije o Garibaldinskih brigadah izhaja dejstvo, da je bolj ko se bližamo 1943. letu, vse manj dokumentov, ki te enote obravnavajo s strani partijske politike, ki skuša, v zadostitev tako imenovane državne enotnosti borbe, samo sebe zakriti, odpraviti zunanje znake neke razrednosti (rdeče zvezde, pozdrav s pestjo, itd.) ter samo sebe predstaviti kot masovne organizacije, ki nastopajo enakovredno, ali celo ob partiji. To so brigade, ki ... „jih vodi edino CLN“. Vzrokov za tako pojmovanje rezistence in vlogo Garibaldinskih brigad v njej je nedvomno več, omejujejo jih pa vzroki notranje in zunanje politike.

Delo, ki je bilo predstavljeno tudi v Ljubljani, prinaša nekaj izredno zanimivih podatkov, odpira vprašanja, ki še danes čakajo odgovora, spodbujajo k sodelovanju italijanskih in jugoslovanskih zgodovinarjev ter nam omogočajo vpogled v sosedno delavnico italijanskih proučevalcev rezistence, ki so se prav na modelili naše bogate historiografije o NOB učili in rasli, ter dosegli prav s to publikacijo zavidljive rezultate.

JOŽE PRINČIČ: PREDSEDSTVO SNOS, PREZIDIJ SNOS, PREZIDIJ USTAVODAJNE SKUPŠČINE LRS 1944—1947

Darinka Drnovšek

Oktober lansko leto je Arhiv SR Slovenije izdal že tretji zvezek inventarjev iz serije Arhivi državnih in samoupravnih organov in oblastev, in sicer inventar Predsedstva SNOS, Prezidija SNOS in Prezidija Ustavodajne

skupščine LR Slovenije, katerega avtor je arhivist Jože Prinčič.

Knjižica je sicer drobna po obsegu, pomeni pa pomemben prispevek za dostopnost dela gradiva iz najnovejše zgodovine. V prvem obsežnejšem delu avtor prikaže razvoj ljudske oblasti od kapitulacije Italije do konca vojne, torej graditev slovenske državnosti, ki je ena izmed najpomembnejših značilnosti narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem. Ta graditev je potekala hkrati z graditvijo nove, demokratične, na narodni enakoprav-

nosti temelječe Jugoslavije, kot bratske skupnosti vseh jugoslovanskih narodov in narodnosti. Sledi pregled organizacije najvišjih organov ljudske oblasti v Sloveniji od maja 1945 do januarja 1947, ko je bila sprejeta Ustava LR Slovenije in se je Ustavodajna skupščina preimenovala v Ljudsko skupščino LR Slovenije. Nato sledi arhivska obdelava gradiva, to je opis pisarniškega poslovanja in opis ureditve fonda in inventarja. Iz gradiva je razvidno, da je SNOS s pomočjo svojih ustanov, predvsem Znanstvenega inštituta, namenil veliko skrb urejenju pisarniškega poslovanja in ohranitvi dokumentarnega gradiva. Kljub težkim pogojem dela in nekajkratnim selitvam se je ohranila večina dokumentov in to v dobro urejenem stanju.

Arhiv SR Slovenije je prevzel junija 1966 od sekretariata skupščine SR Slovenije 8 fasciklov gradiva Predsedstva SNOS in Prezidija SNOS. Pri urejanju republiških upravnih organov po letu 1945 so našli še 6 fasciklov tega gradiva. Tako je danes gradivo urejeno v Arhivu SR Slovenije v 14 fasciklih oziroma arhivskih

škatlah. Toda to je le manjši del tistega kar je nastalo pri njunem poslovanju. Večina gradiva iz vojnega časa je v Arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja, nekaj dokumentov pra hranita tudi ZA CK ZKS in arhiv Republiškega sekretariata za notranje zadeve SRS. Želeli bi, da bi bil tak inventar izdelan za vse gradivo. Pri izdelavi inventarja se je avtor držal arhivske škatle kot temeljne enote in v okviru nje najprej ugotovil ohranjenost spisov v tem delu fonda, ki ga hrani Arhiv SR Slovenije, nato pa sledi tematski pregled teh spisov z navedbo ustrezne številke dopisa. Tako inventar služi kot informativni pripomoček pri uporabi tega gradiva. Pohvaliti moramo avtorjevo odločitev, da strokovno obdelala in pripravi inventar na enem od delov najnovejših fondov. Če imamo pred očmi naraščanje raziskovalnega interesa na proučevanju povojne zgodovine, se moramo arhivi bolj vključiti v tovrstne projekte z objavljanjem inventarjev in drugih arhivskih pripomočkov za fonde po letu 1945.

Uredništvo portala Sistory nima soglasja avtorja za objavo članka

Uredništvo portala Sistory nima soglasja avtorja za objavo članka

GUIDA GENERALI DEGLI ARCHIVI DI STATO ITALIANI, A – E, Roma 1981, Ministeri per i beni culturali e ambientali. Ufficio centrale per i beni archivistici, 1040 strani

Ema Umek

Leta 1969 je bila ustanovljena centralna redakcija pri Uradu za študije in objave Generalne direkcije državnih

arhivov, ki naj bi pripravila izdajo Glavnega vodnika italijanskih državnih arhivov. Sredi šestdesetih let (1966) so začeli s pripravljalnimi deli, izdelali so shemo, ki so jo arhivisti proučili. Na podlagi njihovih poročil o uporabi sheme so izdelali obsežen elaborat in leta 1969 so pripravili navodila za delo. Vodnik bo obsegal pet zvezkov. Prvi štirje zvezki bodo vsebovali popis fondov po posameznih arhivih, peti zvezek pa bo obsegal kazalo uradov, oseb in krajev. Leta 1981 je izšel prvi zvezek od načrtovanih petih.

Arhivska dejavnost ima v Italiji dolgoletno tradicijo. Ena prvih nalog mlade italijanske države po zedinjenju sredi prejšnjega stoletja je bila poenotenje arhivistične dejavnosti in priprava vodnikov po arhivih. Prvi poskusi izdelave vodnika po arhivih so bili že v prejšnjem stoletju. Leta 1876 so izdali *Notizie generali e numeriche degli atti conservati negli archivi giudiziari, amministrativi, finanziari del Regno* in v letu 1897 je izdal Giuseppe Mazzatinti delo *Gli archivi nella storia d'Italia*. Zadnjo večjo tovrstno publikacijo je izdal leta 1944 Glavni urad italijanskih arhivov pri notranjem ministrstvu pod naslovom *Gli Archivi di Stato italiani*.

Državni arhivi v Italiji danes prevzemajo zlasti gradivo, ki je nastalo pri poslovanju državne uprave in sodstva, in sicer prilaga to gradivo v arhive štirideset let po zaključku postopka. Sprejemajo tudi mlajše gradivo, kadar je nevarnost, da se gradivo poškoduje ali da se izgubi. Uporaba gradiva je v arhivih omejena pri gradivih zaupnega značaja, ki se nanašajo na zunanjo in notranjo politiko države. Tako gradivo je dostopno za uporabo šele po preteku 50 let, osebni dokumenti po preteku 70 let in spisi kazenskih procesov po preteku 70 let od zaključka procesa.

Namen vodnika je dati raziskovalcem prvo informacijo, ki naj bi bila čimbolj kompletna in homogena, o gradivu, ki ga hranijo arhivi, obenem pa naj vodnik informira tudi arhivsko službo o opravljenem delu na arhivskem gradivu in s tem olajša programiranje bodočega dela. Vodnik naj bi bil del generalnega kataloga italijanskih kulturnih dobrin.

Glavnemu vodniku po italijanskih državnih arhivih je dan primeren poudarek tudi s strani države. Predgovor je napisal takratni predsednik sveta ministrov Giovanni Spadolini, v njem govori o pomenu arhivov kot viru nacionalne identitete, nato so uvodne besede ministra za kulturne in ambientalne dobrine, kamor spadajo arhivi, Vincenza Scottija in generalnega direktorja italijanskih državnih arhivov Marcella Del Piazzo. Sledi razlaga okrajsav, pojasnjena so citirana dela, navedene zbirke zakonov, ki se citirajo v tekstu Vodnika in uvod, kjer je razložena metodologija Vodnika.

Fondi so razvrščeni glede na periodizacijo v tri skupine: I. fondi državnih organov in vlade, ustanov, lokalne uprave do zedinjenja Italije (stara oblastva, napoleonska doba, restavracija),

II. fondi organov združene italijanske države na stopnji pokrajine,

III. fondi, ki ne spadajo v nobeno od prvih dveh skupin. Pri prvih dveh skupinah se fondi grupirajo po naslednjem vrstnem redu: upravni organi (notranja politika, finance, ekonomija, sociala, šolstvo, vojska), sodstvo. Fonde, ki so razvrščeni v tretjo skupino periodizacije, razvrščajo sistematsko po naslednjem redu:

a) fevdi, b) občine, c) pokrajine, d) fašistični arhivi, e) komiteji narodne osvoboditve, f) notarski arhivi, g) katastri, h) Atti demaniali, ki nastajajo pri poslovanju raznih uradov, ki likvidirajo „usi civici“, i) matične knjige (te hranijo v dveh originalih, enega pri občini, drugega pri sodišču, ta pa jih izročajo državnim arhivom), l) univerze, umetnost, šole in poklicna združenja, m) trgovske zbornice, n) dobrodelne in socialne ustanove, bolnišnice, o) cerkveni zavodi, p) verske korporacije, q) arhivi družin in oseb, r) razni arhivi, s) zbirke (listine, karte, rokopisi, fotografije, pečati itd.) in razno.

Popis fonda obsega naslednje podatke: ime fonda, zgodovinsko in arhivistično beležko, obseg, dobo ohranjenosti

gradiva, informacijski pripomoček in bibliografijo.

Za ime fonda je naveden prvi naziv institucije, pri kateri je gradivo nastalo, če se je ime ustvarjalec gradiva spreminjalo. Vse ostale nazive institucije vsebuje zgodovinska beležka. V primeru, da gradivo ni nastalo organsko, obdrži ime, ki ga je dobilo, nakaže pa se, kje je nastalo, isto velja tudi za zbirke. Obseg fonda, izražajo v tehničnih enotah, pri čemer je redakcija različne tehnične enote unificirala na škatle, registre in knjige. Če gradivo ni kompletno ohranjeno, navajajo časovne posledke. Pri vsakem fondu so navedeni informacijski pripomočki: inventar, ki ima analitični značaj, sumarni inventar, prevzemni popis, kazala (osehna, krajevna itd.), tiskani inventar. Pri pripomočkih navaja vodnik večasil tudi datum nastanka, oziroma opozarja, koliko je še uporaben. Opozarja tudi na tiste dele fonda, ki so v drugih institucijah. Zgodovinska beležka govori o dejavnosti urada, kjer je nastajalo gradivo, njegovih kompetencah in organizaciji. Arhivistične beležke dajejo podatke o zgodovini gradiva, njegovi začetni strukturi, izločanju in izgubah gradiva ter o arhivistični ureditvi gradiva. V okviru fonda navajajo gradivo po serijah, če te so in to tako, kakor so nastajale. Bibliografija pri posameznem fondu je omejena na arhivistična dela. V pošteve pridejo le izdaje virov in inventarjev. Ne navajajo del, ki imajo splošen značaj, pač pa tudi tista dela, ki so nujna za poznavanje fonda, na primer pri privatnih fondih tudi vsa biografska dela. Krajevna imena dajejo v obliki, ki se pojavlja v najnizljem dokumentu v fondu, kazalke povezujejo z današnjimi imeni.

Prvi zvezek Vodnika po italijanskih državnih arhivih vsebuje popis fondov in zbirk Centralnega državnega arhiva v Rimu in državnih arhivov od črke A – E.

Centralni državni arhiv v Rimu je po obsegu gradiva največji, obsega cca 265500 tehničnih enot, ima biblioteko in laboratorij za fotoreprodukcije. Njegov popis obsega 210 strani. Predhodnik današnjega Centralnega državnega arhiva je bil leta 1875 ustanovljeni Archivio del regno. V današnje prostore na Piazzale degli Archivi se je preselil leta 1960 in v njih združil prej na raznih krajih vskladiščeno gradivo. Biblioteka Centralnega državnega arhiva v Rimu vsebuje predvsem publikacije Državnega arhiva v Rimu in notranjega ministrstva. Veliko je tudi dnevnikov (160 naslovov) in revij (1.350 naslovov), tiskov zakonov in dekretov pred zedinjenjem. Vsebuje še italijanske zakone in dekrete, uradni list (*Gazzetta ufficiale*), parlamentarne razprave, Koledar kraljevine (*Calendario del regno*), uradne publikacije ministrstev in drugih državnih organov. Biblioteko dopolnjujejo z deli moderne zgodovine in zgodovine javne uprave.

Uvod nas seznani z razvojem arhiva in centralne državne uprave od leta 1853 dalje ter z bibliografijo o arhivu, razstavah in njegovih vodnikih. Popis obsega fonde, ki so prišli v Centralni državni arhiv do 31. decembra 1980. Vsak fond ima historično beležko, ki sega do leta 1977. V njej opozore tudi na fonde, ki niso ohranjeni.

Razvrstitev fondov je sistematsko-kronološka, in sicer: arhivi zakonodajnih, posvetovalnih in kontrolnih organov (zakoni in dekreti, parlamentarne interpelacije, senat, državni svet, računski dvor), kraljeva hiša, generalni sekretariat predsedstva republike, arhivi izvršnih organov (predsedstvo sveta ministrov, ministrstva: za italijansko Afriko; aeronavtika; kmetijstvo; kmetijstvo in gozdarstvo; kmetijstvo, industrijo in trgovino; orožje in mu-

nicijo; povojno asistenco; bilanco in gospodarsko programiranje; zunanjo trgovino; komunikacije; korporacije; ljudsko kulturo; finance; sodstvo in pravosodje; vojsko; industrijo in trgovino; industrijo, trgovino in obrt; industrijo, trgovino in delo; notranje zadeve; javna dela; delo in socialno skrbstvo; mornarico; trgovsko mornarico; pošto in telegraf; vojno proizvodnjo; prosveto; osvobodjena ozemlja; zaklade; transport in civilno aviacijo; turizem in predstave), arhivi organov sodne oblasti (kasacijski dvor v Rimu, najvišji kasacijski dvor, visoki dvor za sicilsko regijo), vojaška sodišča, italijanska komisija za premirje s Francijo, italijansko jugoslovanska komisija za razdelitev arhivov, zaupna uprava Somalije, fašistični arhivi, centralni komite nacionalne osvoboditve, razni arhivi, zbrani do konca II. svetovne vojne, družinski in osebni arhivi, zbirke, fotokopije in mikrofilmi arhivskega gradiva ter inventarji arhivov javnih ustanov. Te morajo pripraviti inventarje za gradivo, starejše od 40 let in poslati po en izvod pristojnemu arhivu in Centralnemu državnemu arhivu. Na koncu je dodano še abecedno kazalo fondov.

Iz Vodnika je razvidno, da je Centralni državni arhiv že prevzel gradivo do leta 1976, na primer gradivo sveta ministrov, pri privatnih arhivih pa sega gradivo celo do leta 1979.

Za raziskovalce slovenske zgodovine je popis fondov Centralnega državnega arhiva nepogrešljiv vodnik po arhivskem gradivu, ki se nanaša na Slovensko Primorje v času med obema vojnama in na teritorij tako imenovane Ljubljanske pokrajine v času okupacije, zlasti po fondih ministrstev pa tudi po fondu računski dvor, kjer so v gradivu Pokrajinske delegacije Benečije (Delegazione regionale di Venezia) tudi obračuni uradov (1941–1948), ki so bili podrejeni ministrstvu financ, notranjih zadev in prosvete, iz teritorija današnje SR Slovenije. Pri sodnih fondih naj pozorim še na najvišje kasacijsko sodišče, specialna sekcija za nove pokrajine 1920–1934.

V prvem zvezku Glavnega vodnika je tudi popis gradiva Državnega arhiva v Bologni, katerega gradivo je delno zanimivo za našo starejšo zgodovino. V arhivu hranijo med drugim gradivo univerze od 14. stoletja dalje in gradivo Collegia illirico-ungarico 1561–1756.

Prvi zvezek Glavnega vodnika po italijanskih državnih arhivih nam predstavlja obsežni arhivski fond italijanskih državnih arhivov in pomaga zgodovinarju, ki raziskuje gradivo za našo zgodovino s popisom gradiva in s pregledom zgodovine institucij. Arhivistu pa pojasnjuje metodologijo in prakso pri sestavi vodnika; rešitve so zanimive, zlasti zato ker gre za državo, ki ima tako bogato kulturno dediščino.

FRANCE ŠUKL, KNJIGA HIŠ V ŠKOFJI LOKI I. Predmestja Karlovec, Trata, Studenec, Kapucinsko predmestje. Druga polovica 18. stoletja do 1980. Škofja Loka: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 1981, 183. str. + 1 karta (Gradivo in razprave 4)

Vinko Demšar

Arhivski delavec, mag. France Šukl, je v prvi svoji samostojni publikaciji Zapisniki in drugi izbrani dokumenti iz arhiva občine Škofja Loka 1861–1918 iz leta 1979 zapisal namen objavljanja „... da arhivi približajo stare spise tudi sodobnemu bralcu, ki ga zanima preteklost in se bi utegnil iz nje tudi kaj naučiti...“. Knjiga hiš v Škofji Loki je bila z zanimanjem in odobravanjem sprejeta med arhivskimi delavci in zgodovinarji. Neverjetno pa so brez vsake reklame zvedeli zanjo domačini, Ločani in jo množično kupovali. Očitno je zanimanje za našo zgodovino – za zgodovino „naše“ hiše – zajelo tudi naše kraje, ne samo druge bolj razvite kraje in mesta po svetu (prim. poročilo o izidu Navodil za uporabo katastrskih arhivov v Der Archivar. Mitteilungsblatt für deutsches Archivwesen 35 Jg. 1982, Heft 2, str. 198).

Redko se dogodi, da kandidat za dosego magistrskega predloži že kar tiskano nalogo. To je uspelo Šuklu tudi po zaslugi Zgodovinskega arhiva Ljubljana, ki je delo založil ob finančni podpori več zainteresiranih: Kulturne skupnosti in Muzejskega društva v Škofji Loki ter Odbora za prenovo in oživitev mestnih in vaških jeder pri Izvršnem svetu Skupščine občine Škofja Loka. Tolikšna

zainteresiranost več vrst institucij je pogojena z večstransko uporabnostjo objavljenih virov v knjigi. Avtor je z velikim poznavanjem obravnavane teme in loške lokalne zgodovine, primerjajoč jo s širšimi razmerami, 30. junija 1982 zagovarjal svoje delo in s tem tudi upravičeno prejel naziv magister arhivistike.

Glavni vir za Knjigo hiš sta bili dve seriji zemljiške knjige, in sicer tista, ki je že v arhivu v Škofji Loki in tista, ki jo hranijo in uporabljajo na sodišču v Škofji Loki. Mimo grede naj omenim, da takega opisa vsake hiše, kot je za mesto Škofjo Loko, za vasi na Loškem ni. Kateri in kakšni so prostori v posameznih hišah po vaseh zvemo delno, a ne vedno, iz serije listin, ki pripadajo zemljiški knjigi. Zemljiške knjige, včasih s prav čudnimi nemškimi nazivi, imajo več enot. Avtor je največ podatkov dobil iz glavne knjige z naslovom: Lagerbuch des Stadtdominium Lack. Sam pravi „... saj smo iz nje (sc. omenjene knjige op. V.D.) dobesedno prepisali opise hiš...“ (stran 6). Po daljšem uvodu in navajanju značaja virov (strani 3–14) predstavi posamezna predmestja oziroma dele okoli starega, obzidanega jedra Škofje Loke. Nekaterim na novo, drugim v spomin je prikladal nazaj nekaj starih imen za sedanje ulice. „Sem iz Trate! Sem iz Karlovca!“ Vsaka hiša ima nekakašno osebno izkaznico z navedbo prednikov lastnikov, staro in novo hišno številko, parcelno številko, domače ime in opis sanega doma skupaj s pripadajočimi gozdnimi deleži, gradbene in druge posege oziroma dogajanja (npr. požari). Za vsako hišo je ugotovil lastnike od konca 18. stoletja do leta 1980. Kjer je v viru navedeno je omenjen tudi poklic lastnikov hiš in način sprememb pravnega stanja.

Avtor je bil pred nelahko nalogo, kaj objaviti in kako. Ali naj bo bolj upoštevana objava virov ali zgodovina. Poudarek je dal bolj na objavo virov. Težko je marsikje prebrati nemški tekst v gotici. Kako prevajati nemške izraze, ko gre za pravno terminologijo? Z običajnimi, tudi starejšimi nemško-slovenskimi slovarji, si pri teh izrazih ne moremo kaj dosti pomagati. Bolje je z dvema slovarjema: Juridisch-politische Terminologie für die Slavischen Sprachen Österreich, Wien 1853 in Babnik J.: Nemško slovenska pravna terminologija, na Dunaju 1894. Med arhivskimi delavci ni enotnega mnenja koliko in kako vi objavljati. Menim, da je avtor sorazmerno dobro zadel. Podal je osnovne poteze za vsako hišo posebej; tisto kar je za vse zanimivo, kdo so bili predniki v posamezni hiši. Prebivalci hiš sedaj lahko za marsikateri prostor ugotavljajo čemu je služil. Skoraj vsaka hiša se je ukvarjala s kakšno obrtjo, v več primerih pa celo z več obrtmi, tekmo dveh stoletij. Avtor se je kot nefilolog lotil tudi zanimive razlage nekaterih domačih priimkov. Poleg hišnih je omenil tudi druge gradnje, zlasti mostove in Pušalsko brv ter nekaj zgodovine o drugih zemljiščih. Zanimive so tudi druge sociološke ugotovitve, namreč primerjava števila stanovalcev na eno hišo v razdobju stotih let; da ima praviloma vsaka starejša hiša svoj pripadajoči del gozda, itd. Delitev skupnih zemljišč je potekala očitno v želji, da vsaka hiša dobi nekaj boljšega in nekaj slabšega gozda, tako kot so poznane delitve skupnih zemljišč tudi drugod.

Pregledno in jasno sliko razvoja pokaže F. Štukl s sklepnimi ugotovitvami. Zelo poučne so primerjalne tabele raznih poklicev, števila živine, števila hiš v posameznih predmestjih. Iz podatkov je tudi razvidno, da je bilo leta 1840 v posameznih predmestjih še veliko lesenih hiš. Nekaj jih je ostalo še do danes. Tudi način kritine hiš je za vsako hišo poznan. Kdor se zanima za določene poklice, lahko le-te dobi v indeksu poklicev, ki so navedeni na koncu knjige za dobo dveh stoletij. Avtor je tako pokazal na podrobnosti predmestja in istočasno na širši sklop vprašanj, ki jih bo moč primerjati z drugimi tovrstnimi razpravami (Glej: Zontar J.: Zgodovina mesta Kranja, poglavje Meščanske hiše, str. 384–426; Polc J.: Kamniške meščanske hiše in njihovi lastniki v dvesto letih, str. 51–110, Kamniški zbornik, 1955; Dobronič L.: State numeracije kuća u Zagrebu, Zagreb, 1959; Benedik V.: Hiše na Vačah in njihovi prebivalci; Vače, 1979; Fabjančič, V.: Knjiga hiš za Ljubljano, rokopis v Zgodovinskem arhivu Ljubljana; Luschin-Ebengreuth A.: Häuser-und Gassenbuch der inneren Stadt Graz ter Pirchegger H.: Häuser-und Gassenbuch der Vorstädte am rechten Murofer, oboje v Band I oziroma Band II, Geschichte der Stadt Graz, Graz 1959–1960. Primerjava, v celoti gledano, pokaže da je avtor izbral svojo lastno pot. Poleg drugega je posebej vredno poudariti sistematičnost – preglednost skozi celo knjigo.

Pokazal je tudi na to, da čeprav ima vsaka hiša nekaj zemlje, je glavna dejavnost v obrti. Zemlja je le za priboljšek. Delo je tudi odlična osnova za preučevanje priseljencev. Nekateri podatki že sedaj dajo slutiti, da je bilo predmestje odskočna deska za mesto, oziroma naprej do višjega položaja in časti. Zato je tudi razumljivo, da v predmestju ni in ni moglo biti deagrarizacije oziroma urbanizacije. Poleg slovenskega, je tudi kvaliteten povzetek v nemščini.

Posebne vrednosti je priložena večbarvna karta. Natisnil jo je Institut za geodezijo in fotogrametrijo Ljubljana. Na

karti v merilu 1:2500 s sedanjim staujem hiš v Škofji Loki so s štirimi različnimi barvami označene hiše v predmestjih, ki so obstajale že leta 1941. Škofja Loka je s tem dobila prvi javni podrobni načrt mesta. Manjka samo še, na grobo rečeno, Podlubnik in mesto do Trate, kar pa je seveda v glavnem zgrajeno po vojni in ni spadalo v Štuklovo obravnavano temo. Sama po sebi se vsiljuje misel, naj bi tako pregledno karto izdalo Turistično društvo v Škofji Loki. Škoda da tega ni storilo lani ob izdaji svojega turističnega vodnika po Škofji Loki.

Ob prebiranju knjige, ko bralec še ne vidi celote, pa se vendarle pojavljajo nekatera vprašanja in pripombe. Tisti, ki ne bo začel s knjigo na prvih straneh in bo želel hitro ugotoviti lastnike neke hiše in od kod so podatki vzeti, bo moral odnehati in iti lepo po vrsti, saj okrajšave niso zbrane in pojasnjene skupaj temveč jih bo moral iskati med tekočim tekstem. Našel jih bo na straneh 7 in 8. Avtor je pojasnil odkod so nazivi Terezijanski, Jožefinski, Franciscejski kataster, rabi pa brez pojasnila nemška imena zemljiških knjig in termin arhivski operat (stran 7). Rječnik arhivske terminologije Jugoslavije tega izraza ne pozna kot samostojnega ali v povezavi z drugim terminom. Verjetno bi moralo biti „katasterski operat“. Izraz Laube ne pomeni samo lopa (stran 9), temveč tudi veža (gl. A.A. Wolf: Deutsch-Slowenisches Wörterbuch, Laibach 1860, str. 936). Potok nima področja, temveč povišje (stran 11). Na isti strani je govora o mestnem pomeirju. „Za zgradbami in mostovi zapis našteva občinske (srenjske) gozdove, in sicer smrekov gozd Za gradom, bukov gozd v Tošču, smrekov gozd v Kurniku in mestno gmajno Žovšče v vsem mestnem pomeirju“. Skoraj nemogoče je, da bi Škofja Loka, čeprav z mestnimi pravicami, kot druga srednjeveška mesta pri nas, imela tako veliko mestno pomeirje. Slovar slovenskega knjižnega jezika III, Ljubljana, 1979, str. 795 pozna kot zgodovinski termin pomeirj ozemlje pod mestno sodno oblastjo. Prav tako slovenski pravopis, Ljubljana 1962, str. 619 pojasnjuje pomeirj kot območje mestne občine. Menim, da je izraz napačno zapisan oziroma da pomeirje in pomeirje nista sinonima.

Milko Kos vedno rabi izraz pomeirje. Pravni zgodovinar Sergij Vilfan uporablja stalno samo pomeirje (prim. njegovo Pravno zgodovino Slovencev, Ljubljana, 1961, str. 559). Beseda je očitno prevod srednjeveške nemške oznake Burgfrid (gl. J.A. Schmeller, Bayerisches Wörterbuch, München 1872, Band I, str. 276). Po vseh razpravah v Slovenskem pravopisu je zanimiva uporaba „predmestencev“ in „mestencev“. Ne že omenjeni Slovenski pravopis, ne Slovar knjižnega jezika ne poznata teh terminov. Menim, da ko že imamo ustaljene in primerne izraze kot sta „predmeščan“ in „meščan“ ni potrebno kovati novih. Manjše pripombe imam glede fotografij. Avtor je sicer izbral dobre fotografije, tako tudi po kvaliteti vidljivosti, pri objavi pa so nekatere zelo slabe, posebej na strani 118. Nekaterim fotografijam manjkajo pojasnila, približna oznaka časa (strani 117, 118, 127, 129). Verjetno je samo tiskarska napaka, da je Peter Kavčič Jegorov, pravilno je Jegorov.

Ločani govorijo pri Firbarji, Firbar in ne Ferbar (npr. stran 103). Zanimivo bi bilo kaj več zvedeti o hišnih številkah kot takih, saj so le-te eden bistvenih elementov vsake hiše. Škoda, da v seriji listin, ki so ohranjene, niso bile vse uporabljene. Verjetno je v njih precej podatkov o hišah in razmerjih pravne in gospodarske vsebine (stran 5).

VLADO VALENČIČ, LJUBLJANSKA TRGOVINA OD ZAČETKA 18. DO SREDE 19. STOLETJA. Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 1981, 97 str. — (Gradivo in razprave 3)

Vinko Demšar

V ozjem oziru gre za nadaljevanje dela istega avtorja o ljubljanski trgovini v 16. in 17. stoletju, kar je bilo objavljeno v Publikacijah Mestnega arhiva ljubljanskega (sedaj Zgodovinskega arhiva Ljubljana). Razprave 2, str. 97–154. Avtor je hotel dati pregled, saj je o podrobnostih gospodarskega življenja v Ljubljani pisal že v številnih razpravah, kot je o sladkorni industriji, agrarnem gospodarstvu Ljubljane, žitni trgovini etc. Pet strani navajanja opomb nam pokaže, da je Valenčič delo zasnoval skoraj izključno na arhivskem gradivu, ki ga hranita Zgodovinski arhiv Ljubljana in Arhiv Slovenije. V omenjenih arhivih, zlasti v prvem, je sorazmerno dobro ulranjeno gradivo za zgodovino Ljubljane v novem veku. Po skoraj 24-letnem delu v Mestnem arhivu ljubljanskem in objavljenih razpravah je Valenčič najboljši poznavalec zgodovine Ljubljane v omenjeni dobi, od srednjega veka do srede 19. stoletja.

Prva štiri poglavja (str. 5–45) so bolj namenjena 18. stoletju, medtem ki so zadnja (str. 45–84), čeprav ne povsem, bolj prvi polovici 19. stoletja. Avtor nas preko uvoda (str. 5–6) popelje v širše razumevanje tiste dobe: merkantilizem in v tej povezavi prosti luki Trst in Reka, gradnja cest in s tem iverjavitev prevoznitva, zlasti žita v eni smeri in obratno kolonialnega in špecerijskega blaga v drugi. Delo končuje z uveljavitvijo železnice od Ljubljane do Trsta, ki le-ta vzame Ljubljani posredovalni pomen, zlasti v žitni trgovini. Z jasnostjo, kot smo jo navajeni pri drugih delih, nam tudi tokrat Valenčič kaže na razmerja in politiko notranje avstrijske vlade ter njenih uradnikov do cehovskih teženj ljubljanskih trgovcev, ki so bila v nasprotju z merkantilizmom in fiziokratizmom.

Prvič kaj več zremo o ljubljanski trgovski družbi oziroma o njenih sicer neuresničenih prizadevanjih leta 1724. Posebej je zanimivo, da je ta družba želela prevzeti precej trgovine z živim srebrom iz Idrije. To je bil včasih prevelik zalogaj za trgovce in družbe evropskega pomena. Zanimivi so podatki, da je švedsko železo že v začetku 18. stoletja s ceno in kvaliteto konkuriralo našemu v Italiji in ne šele z 19. stoletjem, ko je pri nas propad fužinarstva vsesplošen. V tretjem poglavju spoznamo trgovske stroke, trgovce in njih premoženjske razmere. Trgovske niti so imeli spredene skoraj v vse smeri, najmanj na sever. Takili, ki bi postali evropsko pomembni pa skoraj ni. Daleč pred vsemi trgovci pri nas je bil Michelangelo Zois s premoženjem v vrednosti en milijon goldinarjev. Znan je trgovec Perr, ki je imel kar tri obrate: v Ljubljani za predelavo tobaka, pri Mariji Gradec za pridobivanje pepelike in v Trstu za blagovni promet z Anglijo, Holandijo in Hamburgom. Večjega povezovanja kapitala med ljubljanskimi trgovci v tej dobi očitno ni. Dogajalo se je obratno. Poleg konkursov je vzrok za slabitev obratnega kapitala tudi v tem, da so ob smrti imetnika delili kapital na dediče. Zato je tudi razumljivo, da je ljubljanskim trgovcem manjkalo sredstev za prevzem trgovine s platnom na Kranjskem. To je bilo v glavnem

domena kmečkih trgovcev. Podobno je bilo s trgovino z živino. V zadnji je imel svojo besedo še apalt. V začetku 19. stoletja so bile tako v Ljubljani redke trgovine, ki so imele letno čez tisuč goldinarjev letnega dohodka.

Po krajši francoski dobi, ki pomeni določeno cezuro v trgovini oziroma preusmeritev, ni prišlo v celoti do obnovitve prejšnje trgovske zakonodaje in politike iz več razlogov. Omenimo samo dva: bilo je težko spremeniti prakso iz okupacijske francoske dobe; nekaj pa vlada sama ni hotela, zlasti potrditev vseh privilegijev. Cehovsko pojmovanje je bilo povsem nasprotno duhu svobodne obrti in svobodne konkurence. Ta proces se je sicer začel močnejše kazati že sredi 18. stoletja z državne strani po njenem aparatu — uradnikih, ki so bili skoraj v stalnem nasprotju s cehom in ljubljanskim magistratom, ki sta skušala varovati stare koristi cehovskih privilegijev. Omenjena dva sta skoraj zmeraj vložila rekurz proti novim podeljevanjem trgovskih pravic s strani gubernija, kot višje inštanice. V začetku 19. stoletja je trgovski celi celo uspel, da je preko svojih ljudi dosegel zapiranje in odvzemanje nekaterih vrst blaga kmečkim trgovcem ali zahteval odškodnino od gospostva, karor je bil pristojen tak podložnik. Ljubljanski magistrat se je še leta 1824 ukvarjal z načrtom cehovskih organizacij. Preden je kdo dobil trgovsko pravico, se je glede na potrebe in ugovore pretresalo kandidatovo trgovsko usposobljenost, vrsto blaga, s katerim je hotel trgovati, potreben obrtni kapital etc. Posebej so bili ljubljanski trgovci proti židovskim, ki so pridobili trgovske pravice v francoski dobi. Kljub pritožbam so tu tudi ostali.

Na pobudo zastopstva ljubljanskih trgovcev pri magistratu sta bili ustanovljeni Trgovska šola v Ljubljani in Podporno in bolniško društvo za trgovske pomočnike. Tekom stoletja in pol se je spremenila tudi vrsta blaga za trgovino. Nova sta sladkor, kava etc. Izdelki na novo ustanovljenih manufaktur — suknarne, parni mlini etc. — postajajo pomemben predmet trgovine. Valenčič jasno opredeljuje pojme kaj pomeni npr. manufakturno, kaj špecerijsko in kaj materialno blago. Žal pa v knjigi nisem našel pojasnila, kaj pomeni nürenberško blago. Ljubljanski trgovci niso bili vedno edini vir za kupce na Kranjskem. Številni kupci so sami ali pa preko kramarjev in voznikov imeli množnost nakupa blaga v Trstu. Platno pa zaradi tuje konkurence zgublja na pomenu kot trgovsko blago že pred sredo 19. stoletja.

Na koncu so na kratko predstavljeni posamezni trgovci ali tvrdke s svojo življenjsko, predvsem trgovsko potjo. Predstavljeni so tudi tabelarično in po vrstah dejavnosti v prvi polovici 19. stoletja. Knjiga ima daljše povzetke vsakega poglavja v neniščini.

Škoda, da je delo samo razmnoženo. Zato so zgubile precej na pomenu ilustracije virov in fotografije posameznih hiš oziroma oseb omenjene v knjigi. Tudi naklada 300 izvodov je premajhna. Menim, da bi tehnična oprema morala bolj odgovarjati tako kvalitetnemu delu s trajnim pomenom, kljub sedanjim težavam pri tisku. Knjiga je danes lahko aktualna tudi še z nehistoričnega vidika. Avtor nam namreč pokaže, kako sta Jožef II in njegov naslednik Franc priporočala trgovcem prodor in prodajo domačih izdelkov v tujino in kako ljubljanski gubernij podpre trgovca, „ki je domače proizvode prodajal v tujino in prinašal v državo tuj denar“ (str. 23).

ENCIKLOPEDIJA DRUGE SVETOVNE VOJNE 1939–1945. Založba Borec, Ljubljana, 1982, str. 522

Marjeta Adamič

Založba Borec se je odločila ponuditi slovenskim bralcem „drugačno knjigo o drugi svetovni vojni“. Ob vse večjem številu raznovrstnih zgodovinskih, dokumentarnih in drugih del o drugi svetovni vojni, ki so nam na voljo, se je po mnenju založbe pokazala tudi večja potreba po ustreznih strokovnih pripomočkih. Tako se je odločila za objavo prevoda Enciklopedije druge svetovne vojne 1939–1945 (*Encyclopedie de la Guerre 1939–1945*), ki je izšla v Belgiji leta 1977 pri založbi Casterman. Pri pripravi te enciklopedije je sodelovala cela vrsta zgodovinarjev, predvsem iz zahodnoevropskih držav, med njimi pa tudi eden iz Jugoslavije in sicer pokojni univ. prof. dr. Jovan Marjanović iz Beograda. Prav zato, ker so enciklopedijo sestavili predvsem zahodnoevropski pisci in jo namenili predvsem bralcem zahodne Evrope, saj so nekateri prispevki napisani precej enostransko, je založba menila, da samo prevod v slovenščino ne bi bil ustrezen. Zato sta s privoljenjem založbe Casterman za slovensko izdajo pregledala, preverila vsebino, popravila očitne napake in enciklopedijo dopolnila priznana slovenska zgodovinarja dr. Tone Ferenc in dr. Milan Ževart.

Pri pripravi slovenske izdaje sta urednika ugotovila, da ima knjiga kljub vrsti dobrih prispevkov in informacij o drugi svetovni vojni, kar nekaj pomanjkljivosti. O teh pomanjkljivostih – od prevelike vsebinske raznolikosti prispevkov, ko so nekatere teme oziroma gesla obdelana zgoščeno, pretehtano in pregledno, druga pa napisana kramljajoče, površno in celo hipotetično, časovni neusklajenosti, nesorazmerja obravnavanih tem, do nesorazmerja pri upoštevanju pomembnejših oseb iz druge svetovne vojne in obsegu prispevkov o njih itd. – sta urednika utemeljeno spregovorila v uvodu in jih z nekaj primeri tudi ponazorila. Urednika seveda nista mogla spreminjati in dopolnjevati vseh gesel, skušala sta vsaj delno odpraviti našete pomanjkljivosti z dodajanjem ali črtanjem, delnim spreminjanjem in popravljanjem netočnosti in protislovij v prispevkih in z dodajo nekaj novih gesel, ki jih v izvorniku ni bilo. Tako sta vključila v knjigo okrog 40 gesel o narodnoosvobodilnem gibanju v Jugoslaviji (npr. Narodnoosvobodilna vojska Jugoslavije – Jugoslovanska armada, Komunistična partija Jugoslavije v

narodnoosvobodilni borbi, Uzička republika, Bitka na Neretvi in Sutjeski, Sklepne operacije za osvoboditev Slovenije itd.) in okrog 90 osebnosti, za katere sta menila, da jim gre mesto v zgodovini druge svetovne vojne. Nasprotno sta črtala nekatera imena oseb, ki so bila za splošno zgodovino druge svetovne vojne le malo pomembna. Slovensko izdajo enciklopedije sta tako priredila bolj za slovenski oziroma jugoslovanski krog uporabnikov.

Pred osrednjim geslovnim delom knjige je še obsežen in praktičen kronološki pregled svetovnih dogodkov od leta 1931 do leta 1946 in uvodna beseda zgodovinarja Hendrika Brugmansa, kjer so podani najbistvenejši dejavniki, ki so vsak po svoje pripomogli k začetku svetovnega spopada – drugi svetovni vojni.

Osrednji del knjige zajema preko 1200 gesel, ki so razporejena po abecednem redu. Gesla ne obravnavajo samo vojaških dogodkov in problemov druge svetovne vojne, ampak tudi politične, gospodarske, družbene, ideološke, znanstvene in druge dejavnosti in probleme, ki so povezani s tem obdobjem. In prav v tem drugačnem obravnavanju, ko so upoštevani tudi drugi vidiki in pojmi iz druge svetovne vojne, je novost in vrednost te enciklopedije. Tako je na enem mestu obdelano vse o drugi svetovni vojni. Za boljši pregled in ponazoritev je v tekst vključenih okrog 40 zemljevidov in skic ter 20 razpredelnic.

Zgodovinar Hendrik Brugmans je tudi avtor sklepne besede, v kateri je podal dogodke po drugi svetovni vojni ter njene neposredne in poznejše posledice. Tako je prikazal poleg predzgodovine druge svetovne vojne tudi njen zaključek z vsemi posledicami, ki so sledile.

Na koncu sta dodana še kazalo osebnih imen in pregled stvarnih gesel, ki obsega 22 tematskih skupin kot npr. Fašistično nasilje, Bojišča, Obveščevalne službe, Jugoslavija, Vojne operacije in akcije itd. Stvarni register sta dodala urednika slovenske izdaje in s tem dodatno prispevala k uporabnosti knjige.

Enciklopedija druge svetovne vojne 1939 do 1945 je brez dvoma koristen pripomoček za vse, ki jih zanima problematika druge svetovne vojne, še posebej, ker je v njej pregledno in zgoščeno obravnavan tudi narodnoosvobodilni boj jugoslovanskih narodov ter njeni najpomembnejši dejavniki. Dobrodošla bo tudi arhivskim delavcem kot strokovni pripomoček pri obdelavi arhivskega gradiva iz druge svetovne vojne, tako okupatorskega kot gradiva iz narodnoosvobodilnega boja.

novе pridobitve slovenskih arhivov

ARHIV SR SLOVENIJE 1981

Ministrstvo za prosveto LRS (1919–1947, 26 tm)
Pokrajinska uprava za Slovenijo, oddelek za pravosodje (1918–1923, 3 tm)
Ministrstvo za pravosodje LR Slovenije (1949–1953, 100 tm)
Državni sekretariat za pravosodno upravo LRS (1953–1961, 100 tm, skupaj z Ministrstvom za pravosodje LRS)
Ministrstvo za industrijo in rudarstvo LRS (1945–1948, 1 tm)
Ministrstvo za kmetijstvo LRS (1945–1946, 0,1 tm)
Ministrstvo za kmetijstvo in gozdarstvo LRS (1946–1948, 2 tm)
Ministrstvo za kmetijstvo LRS (1948–1951, 1,5 tm)
Svet za kmetijstvo in gozdarstvo vlade LRS (1952, 0,2 tm)
Ministrstvo za finance LRS (1948, 0,1 tm)
Državni sekretariat za gospodarstvo (1955–1956, 11,8 tm)
Sekretariat Izvršnega sveta za kmetijstvo in gozdarstvo (1957–1963, 6,7 tm)
Sekretariat Izvršnega sveta za splošne gospodarske zadeve (1958–1963, 4 tm)
Sekretariat Izvršnega sveta za urbanizem, stanovanjsko izgradnjo in komunalne zadeve (1956–1963, 9,5 tm)
Uprava za gozdarstvo (1957–1965, 6,6 tm)
Državni sekretariat za blagovni promet (1958–1962, 4,8 tm)
Republiški sekretariat za industrijo (1956–1965, 20,8 tm)
Sekretariat Izvršnega sveta za trgovino in turizem (1962–1963, 2,2 tm)
Republiški sekretariat za turizem (1963–1965, 2,2 tm)
Republiški sekretariat za trgovino (1963–1965, 3,9 tm)
Republiški sekretariat za kmetijstvo in gozdarstvo (1963–1965, 5,2 tm)
Republiški sekretariat za splošne gospodarske zadeve (1963–1965, 6,5 tm)
Sekretariat Izvršnega sveta za promet (1963, 0,1 tm)
Komisija za pomilostitve Izvršnega sveta Ljudske skupščine LRS (1946–1961, 0,4 tm)
Planska komisija LRS (1945–1951, 2 tm)
Glavna uprava za plan pri gospodarskem svetu (1951–1952, 0,5 tm)
Republiški zavod za gospodarsko planiranje (1953–1961, 3,3 tm)
Gospodarski svet vlade LRS (1952–1953, 0,6 tm)
Republiška komisija za revizijo investicijskih programov (1957–1958, 1 tm)
Disciplinsko sodišče LRS (1955–1965, 0,3 tm)
Sindikalna podružnica republiških upravnih organov za gospodarstvo (1959–1962, 0,1)
Deželno sodišče v Ljubljani (1925, 1 spis)
Višje deželno sodišče Ljubljana (1924–1932, 0,2 tm)
Apelacijsko sodišče Ljubljana (1932–1939, 0,8 tm)
Vrhovno sodišče Ljubljana (1939–1945, 0,1 tm)

Oddelek B pri stolu sedmorice v Zagrebu (1920–1939, 0,1 tm)
Državno pravobranilstvo Ljubljana (1935, 1940, 1941, 0,02 tm)
Višje ljudsko sodišče Koper (1945–1954, 0,2 tm)
Rudarsko glavarstvo v Ljubljani (1919–1945, 1 tm)
Rudarski urad v Celju (1941–1945, 0,5 tm)
Zveza vodnih skupnosti Slovenije (1978, 0,02 tm)
Miran Jare (1919–1928, 0,01 tm)
Marijan dr. Förster (1955–1968, 1 knjiga)
Društvo Gospodinske šole za gostilničarske gospodinje (1935–1940, 1 knjiga)
Josipa Vodnika dediči Kisarna Ljubljana (1926–1939, 1 knjiga)
Dokumentarni filmi – kopije: Otroško igrišče v Tivoliju in Predelava lesa v celulozo; Most na Kolpi, Trening atletske reprezentance Jugoslavije v Celju; Kolonija pionirjev, Motociklistične dirke v Ljubljani
Plakat „Za nas“, 1981
220 fotografij iz 19. stoletja
1 magnetofonski trak posnetkov žalnih sej v Skupščini SR Slovenij, 1979–1981

ARHIV SR SLOVENIJE 1982

Izvršni svet Skupščine SR Slovenije s predhodniki (1945–1976, 125, 8 tm)
Gospodarska zbornica Slovenije (1961–1972, 67 tm)
Združene PTT organizacije Slovenije s predhodniki (1916–1976, 27 tm)
Zemljiška knjiga okrajnega sodišča Višnja gora (1793–1863, 25 knjig)
Občina Višnja gora (1932–1934, 2 knjigi)
Zbirka Jožeta Čopa (1945–1969, 0,1 tm)
Privatni arhiv; Ivana Mumika (1839–1913, 0,2 tm)
Jaroslava Foersterja (1890–1941, 10 tm)
Plakati: Preteklost Celja v arhivskih dokumentih, Bodočnost je v naših rokah, Iz roda v rod, Pričevanje o slovenskem jeziku, 9. kongres ZKS, Ob tednu zdravja, 1971, Ob 10. kongresu ZSS (7 kosov)
Karte reke Save 1804 (153 kart)
Prepis pesmi Franca Pireca, 1838
Poslovna knjiga Dvorske knjižnice, 1934–1945
Filmi: Lepotno teknovanje 1903, Veličan Bešter z družino, Pozimi na Triglav, Sledovi, Uničujemo koloradskega hrošča, Portret meniha, Smučarski skoki v Planici, Priprave sokolske vrste, Jurjevanje v Črnomlju, Pohorje, Rateče, Revija narodnih noš na Ljubljanskem velesejmu 1927, Odkritje spomenika Napoleona in Napoleonovi Iliriji, Vseslovanski gasilski kongres, Odkritje spomenika kralju Petru I. v Ljubljani 1931, Kozorogi, Bloški smučarji, Gorska pokrajina Ljubljane, Rudnik premoga Šentjanž na Dolenjskem (28 škatel), Filmi Božidarja Jakea (6 škatel)

Mikrofilmi: Načrt za pridigo 1450, Gorske bukve 1646, Opoldanska molitev 1624, Prisežni obrazci začetek 18. stol., Slovenska imena mesecev 1468 (5 posnetkov iz Nadškofijskega arhiva v Ljubljani), listine o Prekmurju (39 posnetkov iz Madžarskega državnega arhiva v Budimpešti)

Razglednice mest (52 kosov)

Lapljenka o Primožu Trubarju in Plečnikovem Ribjem trgu v Ljubljani (2 kseroks posnetka)

Osebnostne izkaznice iz časa italijanske okupacije. (15 kosov)

Matične knjige: župnija Zagorje ob Savi (1859–1901, 2 knjigi), župnija Šentjurj (1831–1885, 2 knjigi), župnija Čemšenik (1825–1893, 2 knjigi), župnija Kolovrat (1911–1918, 2 knjigi), župnija Šentlambert (1772–1891, 3 knjige), dvojniki 1875–1882, 1943–1975, 10 tm.

Župnija Šentlambert, status animarum (1815–1895), 1. knjiga)

ZGODOVINSKI ARHIV V CELJU 1982

Skupščina občine Celje (1962–1963, 45 tm)

POKRAJINSKI ARHIV KOPER 1981–1982

ObLO Postojna (1945–1962, 44 tm)

Veleblagovnica „DOM“ Koper – obrat trgovskega podjetja na veliko in malo „Nanos“ Postojna (1947–1971, 2 tm)

Društvo inženirjev in tehnikov Koper (1950–1960, 0,2 tm)

SO Sežana (1909–1965, cca 70 tm)

Istrska banka Koper (1947–1957, 10 tm)

Gospodarska banka za Istro, Reko in Slovensko primorje v Kopru (1945–1948, 0,2 tm)

Zbirka matičnih knjig (1923–1952, 4 tm)

Gradivo za zbirko Prekmurci (kserografije, 1944–1945, 0,15 tm)

Fotografije koncentracijskega taborišča na Rabu (1942–1953, 42 kosov)

Istrski OLO Koper – Urad za statistiko in evidenco (1945–1952) in OLO Koper – oddelek za statistiko (1953–1964, skupaj cca 40 tm)

Fotografije povojnega obdobja (217 kosov)

Turistična zveza Koper (1960–1975, 3 tm)

DPO Sežana (OF, SZDLO), (1948–1955, 2 tm)

ZGODOVINSKI ARHIV LJUBLJANA 1982

Oddelek za gradivo pred letom 1945

Ljubljana

Mapni arhiv Investicijskega zavoda za izgradnjo Trga revolucije, (1959–1980, 271 tulcev)

IX. gimnazija Ljubljana-Vič (1945–1959 (1968), 1,2 tm)

I. mešana meščanska šola na Viču (1929–1945, 0,6 tm)
Gimnazija Ljubljana-Šentvid (1945–1960 (1966), 1,2 tm)

III. mešana meščanska šola v Mostah (1933–1945 (1950), 0,4 tm)

Gimnazija Ljubljana-Moste ((1934) 1945–1959 (1978), 0,9 tm)

Društvo slovenskih vojnih dobrovoljcev iz vojn (1912–1918, Ljubljana, (1922) 1962–1981, 0,7 tm)

Električna cestna železnica Ljubljana ((1897) 1928–1931, 0,3 tm)

Skupaj s sodelavcem Zgodovinskega inštituta dr. Milka Kosa pri SAZU tov. Grando Stanetom smo evidentirali arhivsko zapuščino Ivana Hribarja, ki jo hrani hčerka Zlatica Hribar. Gradivo je grobo popisano.

(Gl. tudi oddelek za gradivo po letu 1945)

Oddelek za gradivo po letu 1945

Cerknica

Gospodstvo Snežnik (16. stol.–1924, 0,7 tm)

Peter Maležič – javni notar v Cerknici (1931–1937, 0,7 tm)

Tilen Levec – javni notar v Cerknici (1929–1931, 0,3 tm)

Janko Pliberšek – javni notar v Cerknici (1937–1944, 0,5 tm)

Viktor Poznik – javni notar v Ložu (1915–1942, 1,2 tm)

Domžale

Služba družbenega knjigovodstva SR Slovenije – ekspozitura Domžale (1967–1975, 4,5 tm)

Občinski ljudski odbor Domžale – serija zapisnikov (1952–1969, 1,8 tm)

Grosuplje

Občinski ljudski odbor – Skupščina občine Grosuplje ((1945) 1952–1963 (1967), 21,1 tm)

Idrija

Okrajni komite LMS Idrija (1946–1952, 0,7 tm)

Kamnik

Ivan Selan – kartograf Suhadole (1918–1980, 30 tokov, 6 skatel)

Kočevje

Osnovna šola Dolnja Briga ((1921) 1938–1959, 0,1 tm)

Osnovna šola Kočevska Reka (1938–1971, 0,1 tm)

Osnovna šola Morava – Štalcerji ((1941) 1944–1959, 0,1 tm)

Osnovna šola Polom ((1941) 1951–1971, 0,1 tm)

Osnovna šola Stara cerkev (1876–1965, 0,4 tm)

Osnovna šola Željne (1958–1972, 0,2 tm)

Sedemrazredna privatna ljudska šola Kočevje (1909–1919, 0,1 tm)

Zasebna dekleška meščanska šola Kočevje (1919–1945, 0,4 tm)
 Vajenska šola za razne stroke Kočevje (1923–1962, 0,2 tm)
 Gimnazija Kočevje (1782–1979, 1,8 tm)
 Osnovna šola Livold (1938–1981, 0,3 tm)
 Osnovna šola Mozelj (1939–1979, 0,2 tm)
 Osnovna šola Koprivnik (1953–1965, 0,2 tm)
 Osnovna šola Vinolj (1957–1966, 0,1 tm)
 Osnovna šola Kočevje (1872–1979, 2,8 tm)
 Osnovna šola Novi kot (1947–1967, 0,1 tm)
 Osnovna šola Podpreska (1922–1963, 0,2 tm)
 Osnovna šola Struge ((1855) 1973–1976, 0,5 tm)
 Zoo–veterinarska šola Kočevje (1947–1951, 0,1 tm)
 Osnovna šola Papeži ((1912) 1946–1959, 0,1 tm)
 Osnovna šola Osilnica ((1857) 1871–1964, 0,9 tm)
 Osnovna šola Vas–Fara ((1858) 1873–1973, 1,3 tm)
 Osnovna šola Kostelj ((1940) 1946–1962, 0,2 tm)
 Osnovna šola Bosljiva Loka ((1913) 1920–1960, 0,3 tm)

Litija

Osnovna šola Štangarske Poljane ((1877) 1940–1974, 0,1 tm)
 Osnovna šola Primskovo na Dolenjskem (1906–1981, 0,3 tm)
 Osnovna šola Marmolj (1954–1967, 0,1 tm)
 Osnovna šola Javorje ((1873) 1937–1974, 0,1 tm)
 Osnovna šola Gabrovka ((1870) 1939–1975, 0,6 tm)
 Osnovna šola Dole pri Litiji ((1941) 1945–1970, 0,4 tm)
 Osnovna šola Gradišče (1954–1970, 0,2 tm)
 Kmetijsko gospodarska šola Gabrovka (1953–1958, 0,1 tm)

Ljubljana

Medobčinska skupnost za zaposlovanje Ljubljana (1950–1975, 14 tm)
 Mestna konferenca SZDL Ljubljana (1966–1974, 1,4 tm)
 (gl. tudi oddelek za gradivo pred letom 1945)

Vrhnika

Občinski ljudski odbor – Skupščina občine Vrhnika ((1951) 1952–1974, 4 tm)
 Občinska konferenca SZDL Vrhnika (1954–1977, 2,2 tm)
 Okrajno sodišče Vrhnika (1856–1945, 13,5 tm)
 Občinski svet zveze sindikatov Vrhnika (1961–1974, 0,8 tm)
 Osnovna šola Bevke (1852–1972, 0,5 tm)
 Osnovna šola Drenov grič ((1800) 1908–1980, 0,2 tm)
 Osnovna šola Log–Dragomer (1913–1961, 0,4 tm)
 (gl. tudi oddelek za gradivo pred letom 1945)

Enota za Gorenjsko v Kranju

Kranj

Skupščina občine Kranj (zapisniki sej skupščine in izvršnega sveta), (1963–1978, 6,1 tm)

Žimarska in sitarska zadruga Stražišče (1907–1946, 0,2 tm)
 Puškarska šola Kranj (1922–1929, 0,1 tm)
 Janko Tišler (zapisniki okrajnega komiteja SKOJ Kranj) (1945–1946, 1 mapa)
 Franc Rojina Kranj (0,7 tm)

Radovljica

Občinska konferenca SZDL Radovljica (1952–1977, 2,1 tm)
 Občinska konferenca ZSMS Radovljica (do 1975, 1,7 tm)
 Občinski sindikalni svet Radovljica (1947–1975, 4,7 tm)
 Občinski odbor ZZB NOV Radovljica (1952–1977, 0,6 tm)
 Občinska konferenca ZRVS Radovljica (1970–1976, 0,1 tm)
 Sproti poteka zbiranje informacijsko-dokumentacijskega gradiva za območje štirih gorenjskih občin.

Enota v Škofji Loki

Škofja Loka

TVD Partizan Škofja Loka (1945–1975, 1,1 tm)
 Obrtno nadaljevalna šola Škofja Loka (1895–1897, 0,1 tm)
 OK ZSMS Škofja Loka (1961–1978, 0,5 tm)
 Zapuščina Milan Lorbek Škofja Loka (1909–1980, 1 mapa)
 Hišna zapuščina pri Stalaniku–Zadnik, Škofja Loka (1944–1978, 1 mapa)
 Zapuščina Slavka Flisa (1855–1921, 0,1 tm)

Enota za Dolenjsko in Belo krajino v Novem mestu

Novo mesto

Franjo Ivanetič Novo mesto (1914–1960)

POKRAJINSKI ARHIV MARIBOR 1980–1982

Občinska konferenca ZKS – Ravne na Koroškem (1961–1977, 11 tm)
 Občinska konferenca SZDL – Ravne na Koroškem (1969–1977, 4 tm)
 Osnovna šola „Slavko Šlander“ Maribor (1878–1941, 6,7 tm)

Osnovna šola Stogovci (1933–1945, 0,1 tm)
 Osnovna šola Apače (1909–1940, 0,3 tm)
 Osnovna šola Gornja Radgona (1940–1959, 1,2 tm)
 Osnovna šola Selnica ob Dravi (1884–1970, 4 tm)
 Osnovna šola Kamnica (1893–1946, 1,1 tm)
 Šolski center za oblačilno in frizersko stroko Maribor (1945–1980, 6,2 tm)
 Klub Koroških Slovencev (1946–1975, 0,6 tm)
 Glasbena matica Maribor (1914–1938, 0,1 tm)
 Jan Baukart – Maribor (1921–1973, 1,7 tm)
 Alojzij Trstenjak – Maribor (1807–1963, 0,6 tm)
 Jakob Žmavc – Maribor (1890–1922, 0,4 tm)
 Franjo Baš – Maribor (1926–1945, 1,6 tm)
 Javno pravobranilstvo Maribor (1970–1975, 10 tm)
 Skupščina občine Dravograd (1962–1969, 24,5 tm)
 Skupščina občine Gornja Radgona (1955–1961, 25 tm)
 Matični urad Kotoriba (1904–1906, 0,1 tm)
 Občinski ljudski odbor Maribor – Center (1955–1960, 0,5 tm)
 Skupščina občine Maribor (1952–1967, 1,5 tm)
 Občinska konferenca ZKS Dravograd (1960–1979, 8 tm)
 Učiteljske Maribor (1896–1972, 20 tm)
 Fran Rosina – Maribor (1912–1921, 0,1 tm)
 Franjo Baš – Maribor (dopolnilna koresp. – 15 kosov)
 Nada Kert – Maribor (1951–1953, 3 enote)
 Srednja vzgojiteljska šola Maribor (1947–1975, 3,5 tm)
 Srednja šola za telesno vzgojo Maribor (1960–1970, 5 tm)
 Okrajno sodišče Dolnja Lendava (1866–1914, 60 tm)
 Mercator–Univerzal Lendava (1947–1973, 1,2 tm)
 Okrajno sodišče Maribor (1910–1930, 16 tm)
 Okrožno sodišče Maribor (trgovski registri, 18 tm)
 Srednja tekstilna šola Maribor (1948–1981, 7 tm)
 Osnovna šola Oplotnica (1937–1963, 3,2 tm)
 Osnovna šola Jakobski dol (1871–1965, 1,2 tm)
 Obrtno nadaljevalna šola Maribor (1920–1940, 0,7 tm)
 Vajenska šola za kovinsko stroko Maribor (1946–1980, 10,8 tm)
 Poklicna kovinarska šola Slovenska Bistrica (1891–1970, 3,1 tm)
 Vajenska šola za razne stroke Ruše (1945–1969, 0,5 tm)
 Osnovna šola Lukanja (0,1 tm)
 Osnovna šola Kebelj (1879–1974, 1,7 tm)
 Melhior Rismal – Maribor (1900–1907, 0,2 tm)
 Josip Kostanjevec – Maribor (1922–1934, 0,1 tm)
 Radoslav dr. Pipuš – Maribor (0,5 tm)
 Ivan Mrmolja – Maribor (1903–1940, 0,1 tm)
 Karel dr. Grossmann (1877–1929, 0,1 tm)
 Milan dr. Goršek – Lenart (1908–1938, 0,1 tm)
 Bogo Teply – Maribor (izpiski iz gospodarske zgodovine, 1 tm)
 Franc Vogelšek – Maribor (1966–1979, 0,2 tm)
 Franc Lastavec – Maribor (1894–1945, 0,5 tm)
 Marija Rozman – Maribor (1919–1956, albumi)

POKRAJINSKI ARHIV V NOVI GORICI 1981–1982

Civilni komisariat za politični okraj Tolmin (1915–1920, 0,2 tm)

Knečka in obrtna posojilnica Tolmin (1939–1940, 0,1 tm)
 Mihael Malik, trgovec – Ajdovščina (1923–1963, 0,8 tm)
 Okrajno narodno sodišče Tolmin (1944–1947, 0,15 tm)
 Okrajna sodnija Bovec (1850–1945, 10 tm)
 Okrajna sodnija Kobarid (1902–1923, 19 tm)
 Okrajna sodnija Tolmin (1850–1945, 56 tm)
 Okrajni šolski svet Tolmin (0,10 tm)
 Dr. Karel Podgornik, odvetnik Gorica (2,5 tm)
 Registrski urad Kobarid (1932–1934, 0,2 tm)
 Registrski urad Tolmin (1923–1941, 2,5 tm)

ZGODOVINSKI ARHIV V PTUJU 1981–1982

Občinska konferenca SZDL Ptuj (1961–1979, 8,5 tm)
 Vajenska šola za trgovsko stroko, Ekonomska srednja šola in Administrativna šola Ptuj (1945–1965, 3 tm)
 Okrajno sodišče Ptuj (1880–1945, 108 tm)
 Skupščina občine Ormož (1957–1968, 13 tm)
 Plakati (1972–1980, 121 kosov)
 Matične knjige (1831–1919, 6 knjig v depo)
 Zveza sindikatov Jugoslavije, Medobčinski odbor občinskih sindikalnih svetov bratstva in prijateljstva – Slovenska Bistrica (1966–1980, 7 škatel)
 Zveza sindikatov Jugoslavije, Medobčinski odbor občinskih sindikalnih svetov bratstva in prijateljstva – Ormož (1965–1979, 1 škatla)
 Zveza sindikatov Jugoslavije, Medobčinski odbor bratstva in prijateljstva – Čakovec (1963–1979, 6 škatel)
 Tovarna Jože Kerenčič Ormož (1960–1979, 15 tm)
 Zveza sindikatov Jugoslavije, Medobčinski odbor bratstva in prijateljstva – Varaždin (1961–1981, 9 škatel)
 Zveza sindikatov Jugoslavije, Medobčinski odbor bratstva in prijateljstva – Koprivnica (1970–1981, 1 škatla)
 Kataster občine Ormož (1941–1945, 60 map).

ARHIV INŠTITUTA ZA ZGODOVINO DELAVSKEGA GIBANJA 1981–1982

Jugoslovanska strokovna zveza (1936–1940, 0,03 tm)
 Orožniški postajl Bled in Bohinjska Bela (1941–1945, 3 tm)
 Okrajno načelstvo Narodne zaščite (NZ) Barje (julij–december 1944, 0,05 tm)
 Glasili slovenskih izseljencev v Vrnjački Banji: Kronika 1941 in Zabavni list (14 listov)
 Brošure: Junjski dogodki v Sloveniji, julij 1937 in Zločini govore (Zgodovina nasilij slovenske JNS 1924–1937)
 Letaki: Jugosloveni! drago bračo Srbi, Hrvati i Slovenci! – Dr. Ante Trumbić, preds. Jugosl. Odbora, Kmetje in delavci! – lista dr. Vladimirja Mačka (11.dec. 1938).

Slovenci! Ljubljanci! -- Ban in Narodni svet za Slovenijo (april 1941), Slovenci! Ljubljanci! (ob bombardiranju Ljubljane marca 1944), Na delo za obnovo in izgraditev domovine! OF slov. naroda, Vabimo vas na veliko manifestacijsko zborovanje! -- MO ZZB NOV Ljubljana

Narodnoosvobodilni tisk (razno, 0,01 tm)

Blagajniški zvezek in blagajniška potrdila okrožja Novo mesto (oktober 1942–februar 1943, fotokopije, 30 listov)

Osební dokumenti in pisma Milene Jurkovič-Pizzato (1942–1943, 15 listov)

Beleznica – dnevnik Gorše Adolfa (1945, fotokopije, 23 listov)

Civilno-vojaška začasna bolnišnica na Sv. Križu pri Mokronogu (8 listov)

Kartoteka in seznam zapornikov v ital. zaporih v Parmi (1943, 0,5 tm)

Življenjepis: Narodni heroj Jože Gregorič–Gorenjc (5 listov), Milka Kerin – Pohorska Milka (3 listi)

Mlekuž Jožef-Dorijan, Kronika narodnoosvobodilnega gibanja na Bovškem (116 strani)

Uredništvo „Proletarca“ v Chicagu (1929–1938, 0,10 tm)

Dnevnik IX. Btg. Mob.R.G. Finanza (od 15.4.1941 do 27.5.1943, Vol I^c, 1 zvezek)

Koncentracijska taborišča Gonars, Treviso in Renicci (pisma, pesni, fotokopije, 1942, 57 listov in denarni boni, risbe, skice, božične čestitke, itd., 1942–1943, 33 listov)

Zapiski s sestanka 5.9.1944 v Kočevju na sedežu okrožnega NOO za Belo krajino (5 listov)

Grozilno pismo „Črne roke“ (prepis, 1 list)

Pesem Mitje Ribičiča-Cirila za miting v partijski šoli na Rogu (marca 1944, fotokopije, 6 listov)

Spomini: Drago Vahtar, Nastanek in delovanje celice OF v Narodnem muzeju v Ljubljani (1941–1945, 11 listov), dr. Luka Sienčnik, Moje življenje in dogodki, ki so nanj odločilno vplivali (44 listov)

Izjave: Izjava prvojunjskih borcev (Trbovlje, 1982), Izjave in sponini, ki so jih zbrali člani zgodovinskega krožka OŠ Jožeta Mihevc v Idriji na temo „Otroci v NOB“ (33 listov)

Življenjepis Vladimirja Vodopivca-Vita

Teksti televizijskih oddaj „Čas, ki živi“ (Partizanske smučine, Pionirski odred, Il. tržaški proces – V imenu časizna, 69 listov)

NADŠKOFIJSKI ARHIV LJUBLJANA 1982

ŽA Ljubljana – sv. Nikolaj: matice (1588–1850, 1,9 tm)

ŽA Ljubljana – sv. Jakob (1785–1919, 0,4 tm)

ŽA Ovshe (1730–1919, 0,7 tm)

ŽA Podlipa (1790–1919, 0,7 tm)

ŽA Predvor (1678–1919, 0,8 tm)

ŽA Šmartno pri Kranju (1685–1919, 4,7 tm)

bibliografija arhivskih delavcev 1981–1982

Marjeta ADAMIČ

Pregled pomembnejšega arhivskega gradiva o gospodarski dejavnosti med NOB v gradivu narodnoosvobodilnih organov in ustanov v arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, Arhivi IV, Ljubljana 1981, štev. 1–2, str. 93–95.

Železničarska in splošna stavka aprila 1920. Uredil uredniški odbor: Janez Kos, dr. Miroslav Stiplovšek, Magda Breznikar, France Filipič, Maruša Pleterski, Taja Čepič. Ljubljana, april 1980, Arhivi IV, Ljubljana 1981, štev. 1–2, str. 184–185.

Kronologija naprednega delavskega gibanja na Slovenskem (1868–1979). Uredniki dr. Tone Ferenc, France Filipič, dr. Jasna Fischer, mag. Boris Gombač, Metka Gombač, Martin Ivanič, dr. Milica Kacin-Wohinz, dr. Janko Prunk, dr. France Rozman, mag. Jera Vodusek-Starič, Štefka Zadnik, dr. Tone Zorn. Delavska enotnost, Ljubljana, 1981, Arhivi IV, Ljubljana 1981, štev. 1–2, str. 188–189.

Drugo posvetovanje o opremljenosti arhivskih skladišč in arhivskega gradiva v Mariboru 10. in 11. junija 1980. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, Ljubljana, XXI–1981/1–2, str. 265–267.

Arhivi, glasilo Arhivskega društva in arhivistov Slovenije. Letnik II, 1979, štev. 1–2, Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, Ljubljana, XXI–1981/1–2, str. 244–246.

Janez Gradišnik, Plamenica, Založba Borec, Ljubljana, 1981, Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, Ljubljana, XXII–1982/1–2, str. 290–291.

Jože CURK

O utrjevanju slovenještajerskih mest v 16. stoletju. Kronika 30/1, 1982, p. 5–11, Kronika, letnik 30, št. 1, leto 1982, str. 5–11.

Urbano-gradbena zgodovina Vitanja in njegove okolice. ČZN NV 17/1, 1981, p. 23–37 (izšlo 1982)

Podsreda in njena gospodščina (urbano-gradbena skica). ČZN NV 17/2, 1981, p. 219–227 (izšlo 1982)

Brežice, gradbena zgodovina gradu in mesta. ČZN NV 17/2, 1981, p. 228–251 (izšlo 1982)

Brestanica. Gradbeno-zgodovinski oris. Brestanica. Zbornik člankov in razprav. Brestanica 1982, p. 107–141

Pohorje – urbani in gradbeni razvoj pokrajine. Referat na simpoziju zgodovinarjev v Ribnici na Pohorju jeseni 1981 (v tisku)

Vloga fevdalne arhitekture pri oblikovanju urbaniziranih naselbin na slovenskem Štajerskem. Referat na posvetovanju konservatorjev v Celju spomladi 1982 (v tisku)

Gradbeni razvoj mariborskega mestnega jedra in njegove konstante. Elaborat. Zavod za spomeniško varstvo Maribor, Maribor, 1982

Urbano-gradbena in komunalna zgodovina Maribora II. Elaborat za Raziskovalno skupnost mesta Maribor, 1982

Tatjana BADOVINAC

Tatjana Badovinac, Rolanda Germadnik-Fugger, Rudolf Koželj, Marija Maček: Preteklost Celja v arhivskih dokumentih. Celje, Zgodovinski arhiv v Celju, 1982 (razstavni katalot).

Ljudmila BEZLAJ-KREVEL

Italijanska zakonodaja, ki je v času med obema vojnama urejala področje kmetijskega gospodarstva v Julijski krajini, Arhivi IV, Ljubljana 1981, štev. 1–2, str. 84–87. Arhivni časopis, vydává archivní správa ministerstva vnitra ČSSR, Letnik 31, št. 1–3, Praha 1981, Arhivi IV, Ljubljana 1981, štev. 1–2, str. 178–179.

Marjeta ČAMPA

Zbirka NOB tiska v Arhivu IZDG v Ljubljani, Arhivi IV, Ljubljana 1981, št. 1–2, str. 100–101.

Partizanski zdravstveni vestnik 1944–1945, Bibliografija prispevkov, Borec, XXXIV, 1982, št. 5, str. 301–304.

Mladinski in pionirski tisk med narodnoosvobodilnim bojem, Vzgoja in izobraževanje, XIII, 1982, št. 1, str. 67–68.

Dennison Rusinow: The Yugoslav Experiment 1948–1974, London, C. Hurst Company 1977. Zgodovinski časopis, XXXV, 1981, št. 1–2, str. 178–179.

Vinko DEMŠAR

Partizanski tisk na Škofjeloškem, Loški razgledi, 28, 1981, str. 140–141.

Kulturna društva na Škofjeloškem do prve svetovne vojne. – Loški razgledi, 28, 1981, str. 340–344.

France DOLINAR

Vaccano Franc Maksimilijau, v: SBL, 13. zvezek, Ljubljana, 1983, 315.

Tebe Boga hvalimo, v: Družina, 15. februar 1981, leto 30, št. 7, str. 4 (Razlaga 113. in 135. psalma).

Poročilo: Podatki o slovenskih misionarjih v nemškem zgodovinopisju, v: BV 41 (1981), 274–176 (ocena: R. Grulich, Der Beitrag der böhmischen Länder zur Weltmission des 17. und 18. Jhrs).

Izgnančeva pesem, v: Družina, 7. junij 1981, leto 30, št. 23, str. 4 (Razlaga psalma 137).

Blag in usmiljen je Gospod, v: Družina, št. 46, 30 (1981) 4, 29. november 1981. (Razlaga 145 psalma).
 Oris zgodovinske podobe ljubljanske (nad)škofije, v: Tvoja in moja Cerkev, Ljubljana, 1982, 61–67.
 Zgodovina slovenske metropolije, v: Tvoja in moja Cerkev, Ljubljana, 1982, 11–21.
 Ocena: Römische Kurie. Kirchliche Finanzen. Vatikanisches Archiv. Studien zu Ehren von Herman Hoberg, (v: Miscellanea Historiae Pontificiae, zvezek 45, in 46), Rim 1979, 1004 str., v: BV 41 (1981), 508–509.
 Poročilo: III. mednarodni kongres o kartuzijancih, v: BV 41 (1981), 511–513.
 Blagoslov in preklestvo (1 Mojz 9, 18–28; 10, 1–32), v: Družina, 21. marca 1982, št. 12, 31 (1982) 4.
 Zgodovina učiteljica? v: Poslednja revolucija (Zbornik predavanj s teološkega tečaja o aktualnih temah za študente in izobražence), Ljubljana, 1982, 59–78.

Marjan DRNOVŠEK

Ljubljana v arhivskem gradivu od začetka 14. stoletja do danes. – Ljubljana, Zgodovinski arhiv Ljubljana, 1982, 84. str. (razstavni katalog)
 Ljubljanski mestni statuti 1850–1934. – Kronika, 29. 1981, str. 126–136. Arhivi, Ljubljana 1981, št. 1–2, str. 126–136
 Poročilo o delu Hristo Andonov-Poljanski: Makedonija i Slovenija, Arhivi IV, Ljubljana 1981, št. 1–2, str. 192–193.
 Utrinek s 5. slovenskega kujižnega sejma v Ljubljani. Arhivi IV, Ljubljana 1981, št. 1–2, str. 170–171.
 Znanstveno srečanje slovenskih zgodovinarjev v Celju. Komunist, 15.10.1982.

Andrej FEKONJA

Igralska skupina „ODER 73“ iz Pliberka v Ptuj, Tednik, 8.4.1982, št. 14, str. 5
 Delavska srečanja bratstva in prijateljstva skozi 20 let, Katalog ZAP, 1982, št. 3, str. 18–53

Rolanda GERMADNIK-FUGGER

Tatjana Badovinac, Rolanda Germadnik-Fugger, Rudolf Koželj, Marija Maček: Preteklost Celja v arhivskih dokumentih. Celje, Zgodovinski arhiv v Celju, 1982 (razstavni katalog)

Metka GOMBAČ

Marežige – simbol upora 1921–1981 (krajevni zbornik), Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino, letnik XXIX, št. 3, 1981, str. 296–297
 Jadranski koledar 1982, Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino, Ljubljana, letnik XXX, št. 1, 1982, str. 57–58

Gradivo s področja gospodarstva PNOO za Slovensko primorje in Trst, goriškega in tržaškega okrožja ter okrajev, Arhivi IV, Ljubljana 1981, št. 1–2, str. 97
 Sedemdesetletnica tovarišice Lidije Šentjurs. Zgodovinski časopis, Ljubljana, Letnik 35, 1981, št. 1–2, str. 143
 Metka Gombač, Nada Kobal: Posvetovanje arhivskih delavcev v Ptuj 22. in 23. maja 1980, Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, Ljubljana, letnik XXI, 1981, št. 1–2, str. 242–244

Marija HERNJA-MASTEN

Brane Oblak, Marija Hernja-Masten, Kristina Šamperl-Purg: Vsebinska analiza, valorizacija in evidence prispelih računov – kategorije gradiva iz gospodarstva, in sicer trgovine z vinom na področju Ptuja na daljše časovno razdobje, Arhivi IV, Ljubljana, 1981, št. 1–2, str. 71–75

Mirjana ISAILOVIČ

Gradivo ekonomskega oddelka glavnega štaba Slovenije, Arhivi IV, Ljubljana 1981, št. 1–2, str. 96

Nada JURKOVIČ

Iz roda v rod, Tednik, 20.5.1982, št. 19, str. 3
 O postavitvi razstave 20 let delavskih srečanj bratstva in prijateljstva, Katalog 3, Ptuj, 1982, str. 84
 Razstava 20 let delavskih srečanj bratstva in prijateljstva, Tednik, 9.9.1982, št. 35, str. 7
 20 let delavskih srečanj bratstva in prijateljstva – Trdna vez med sodelujočimi občinami, Delavska enotnost, 28.10.1982, str. 6

Peter KLASINC

Arhiv ni star papir, zato ne more na odpad, Delo, 15.6.1982, letnik XXIV, št. 137, str. 9
 Dobro opremljen arhiv ni razkošje, Večer, 3.11.1982, letnik XXXVIII, št. 256, str. 6
 Uvod ... IV. Posvetovanje, ARHIVI'82, strokovna in tehnična vprašanja arhivov, Maribor, 1982, str. 1–9
 Vrednotenje del in nalog arhivarjev v organizacijah združenega dela, Posvetovanje, ARHIVI'82, strokovna in tehnična vprašanja arhivov, Maribor, 1982, str. 37–47
 Deset arhivskih zborovanj v Sloveniji, Arhivi IV, Ljubljana 1981, št. 1–2, str. 36–38
 Urejanje arhivskega gradiva s področja gospodarstva, Arhivi IV, Ljubljana 1981, št. 1–2, str. 46–49.
 „Arhivi'81“ posvetovanje o strokovnih in tehničnih vprašanjih arhivov, Arhivi IV, Ljubljana 1981, št. 1–2, str. 162–163
 Posvetovanje arhivskih služb SR Makedonije in SR Srbije, Arhivi IV, Ljubljana 1981, št. 1–2, str. 164–165.

800-letnica Varazdina – znanstveno srečanje, Arhivi IV, Ljubljana 1981, štev. 1–2, str. 165.
 Prvo zvezno posvetovanje arhivskih delavcev Jugoslavije, Arhivi IV Ljubljana 1981, štev. 1–2, str. 165–167.
 Znanstveno srečanje in posvetovanje Zveze društev arhivskih delavcev SR Hrvatske, Arhivi IV, Ljubljana 1981, štev. 1–2, str. 168–169.

Nada KOBAL

Poročilo o arhivskem posvetovanju v Opatiji, Prispevki VIII–XIX, 1978–79, štev. 1–2, str. 135–136
 Diskusija o arhivskem gradivu Visokega komisarja za Ljubljansko pokrajino, Arhivi II, Ljubljana 1979, štev. 1–2, str. 69–70
 Emona – Zavod za kmetijstvo in nepremičnine (Istituto agricolo immobiliare di Lubiana), Arhivi IV, Ljubljana 1981, štev. 1–2, str. 98–100
 Nada Kobal, Metka Gombač: Posvetovanje arhivskih delavcev v Ptuju 22. in 23. maja, Prispevki XXI, 1981, štev. , str. 242–244

Vladimir KOLOŠA

Arhivsko gradivo najvišjih upravnih organov v Sloveniji za področje industrije, obrti in trgovine 1918–1941, Arhivi IV, Ljubljana 1981, štev. 1–2, str. 49–53
 Arhivska ekskurzija v Sovjetsko zvezo (Informacija o arhivski službi v Sovjetski zvezi), Arhivi IV, Ljubljana 1981, štev. 1–2, str. 158–161
 X. zborovanje arhivskih delavcev Slovenije –Ankaran, 21.–23.10.1981, Arhivi IV, Ljubljana 1981, štev. 1–2, str. 167–168
 Makedonski Arhivist, spisanje na društvo na arhivskite rabotnici i arhivite vo SR Makedonija, leto IX.–X. (1980–1981), knjiga 9.–10., Skopje 1981, Arhivi IV, Ljubljana 1981, štev. 1–2, str. 174–175.
 Iz roda v rod, Pričevanja o slovenskem jeziku, Ljubljana, 1982. Razstava Arhiva SR Slovenije. Ljubljana, Arhiv SR Slovenije, 1982, 77. str. Publikacije Arhiva SR Slovenije. Katalogi, zv. 5 (soavtor).
 Vladimir Kološa, Milček Komelj: Razstava publikacij arhivov in arhivskih organizacij v Sloveniji, Ljubljana. Arhivsko društvo Slovenije (Bibliografija)

Uredništvo portala Sistory nima soglasja avtorja za objavo članka

Rudolf KOŽELJ

Tatjana Badovinac, Rolanda Germadnik-Fugger, Rudolf Koželj, Marija Maček: Preteklost Celja v arhivskih dokumentih. Celje, Zgodovinski arhiv v Celju, 1982 (razstavni katalog)

Antoša LESKOVEC

Guide to the Archives of Hungary, Budapest, 1976 (poročilo), Arhivi IV, Ljubljana 1981, štev. 1–2, str. 189–190
 Iz zgodovine Polskavskega od konca 18. stoletja do začetka druge svetovne vojne, ČZN 1981, 2, str. 303–318
 Opis rajhenburskega nabornega okraja iz l. 1810, Brestanica, Zbornik člankov in razprav, 1982, str. 183–209

Marija MAČEK

Tatjana Badovinac, Rolanda Germadnik-Fugger, Rudolf Koželj, Marija Maček: Preteklost Celja v arhivskih dokumentih, Celje, Zgodovinski arhiv v Celju, 1982, (razstavni katalog)

Nada MAJČEN

Komisija za konservacijo in restavracijo, Arhivi IV, Ljubljana 1981, štev. 1–2, str. 156

Simpozij o knjižničnili vezavah, zgodovinskem razvoju in konzervaciji, Arhivi IV, Ljubljana 1981, štev. 1–2, str. 169–170

Il laboratorio per la conservazione e il restauro dell'archivio della repubblica Socialista di Slovenia, Lubiana. La conservazione delle Carte Antiche, 4/1982, Milano. Razmišljanja o konservatorsko-restavratorski dejavnosti knjižničnega, arhivskega in grafičnega gradiva, Varstvo spomenikov, Ljubljana 1982

Jelka MELIK

Pravna ureditev gospodarstva na Slovenskem od srede 19. stoletja do konca stare Jugoslavije, Arhivi IV, Ljubljana 1981, štev. 1–2, str. 75–78

Slovenščina v pravosodju, Katalog k razstavi Iz roda v rod, Pričevanja o slovenskem jeziku, Katalogi, zv. 5, Ljubljana, 1982, str. 19–20

Jože MLINARIČ

Posest vetrinjskega samostana na Kranjskem (od leta 1147 do XVII. stoletja), ZČ XXXV, 1981, str. 101–119. Posest vetrinjske opatije na Štajerskem (ok. 1145–1786), ČZN LII, 1981, str. 38–59

J. Mlinarič–J. Rielter, Mariborski meščanski špital od ustanovitve v letu 1348 do srede 18. stoletja, ČZN LII, 1981, str. 252–272

Odnosi med šentpavelsko opatijo in gospodi iz Melja, gospodi Mariborskimi in mariborskimi meščani v srednjem veku, Kronika XXIX, 1981, str. 241–250. Kartuzija Pleterje 1403–1595, Ljubljana 1982

Ivan NEMANIČ

Filmsko gradivo v Arhivu SR Slovenije kot zgodovinski vir zlasti za zgodovino kmetijstva, gozdarstva in lesarstva, Arhivi IV, Ljubljana 1981, štev. 1–2, str. 62–65

Filmsko gradivo Arhiva SR Slovenije, 1. del, Dokumentarni filmi, 2. del, Igrani in animirani filmi, Ljubljana, Arhiv SR Slovenije, 1982, LX + str. 761. Publikacije Arhiva SR Slovenije, Inventarji, Serija Zbirke, zvezek 1.

Bran OBLAK

Bran Oblak, Marija Hrnja-Masten, Kristina Šamperl-Purg: Vsebinska analiza, valorizacija in evidence prispelih računov – kategorije gradiva iz gospodarstva, in sicer trgovine z vinom na področju Ptuj na daljše časovno razdobje, Arhivi IV, Ljubljana 1981, štev. 1–2, str. 71–75

Marija OBLAK-ČARNI

Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji, knjiga 6 (marec-april 1943), Partizanska knjiga, 1981, 390 str., Prispevki za zgodovino delavskega gibanja XXII, 1982, str. 292–294

Vsezvezni znanstveno-raziskovalni inštitut za dokumentalistiko in arhivistiko (VNIDAD) v Moskvi, Raziskovalec, 12, 1982, Ljubljana, str. 401–402

Arhivsko gradivo je temeljna informacija o razvoju držbe, Obveščanje in odločanje, 4, Ljubljana, 1982, str. Aktovoe istočnivoedenie, Zbornik člankov, Akademija Nauk Moskva, 1978, strani 72

Jože PRINČIČ

Predsedstvo SNOS, prezidij SNOS, prezidij ustavodajne skupščine LRS 1944–1947, Ljubljana, Arhiv SR Slovenije, 1982, str. 74. Publikacije Arhiva SR Slovenije, Inventarji, Serija Arhivi državnih in samoupravnih organov in oblastev, zv. 3

Albert PUCER

Zanimivosti iz zgodovine Koštabone, Primorske novice št. 99 z dne 11.12.1981

Ponjlan skozi zgodovino, Primorske novice št. 101 z dne 18.12.1981

Veli Jože, istrski upornik, Primorske novice št. 103 z dne 25.12.1981

Gravisi, Primorske novice št. 7 z dne 22.1.1982, Primorske novice, št. 9 z dne 29.1.1982, Primorske novice, št. 11 z dne 5.2.1982, Primorske novice, št. 13 z dne 12.2.1982

V Kopru pred 72 leti (Prva istrska deželna razstava v Kopru), Primorske novice, št. 21 z dne 12.3.1982

Sipar – kamen spotike, Primorske novice, št. 45 z dne 4.6.1982

Peter RIBNIKAR

Rudarsko glavarstvo 1858–1945 in pomen njegovega arhivskega gradiva za zgodovino, Arhivi IV, Ljubljana 1981, štev. 1–2, str. 53–59

Komisija za spremljanje in pospeševanje zaščite arhivskega gradiva izven arhivov, Arhivi IV, Ljubljana 1981, štev. 1–2, str. 155

Arhiv Socialistične republike Slovenije imetnik najobsežnejšega fonda, Kulturni poročevalci XIII, april, 1982, str. 55–56.

Iz roda v rod, Pričevanja o slovenskem jeziku, Ljubljana, 1982. Katalog razstave Arhiva SR Slovenije (soavtor)

Boris ROZMAN

Zapuščina kartografa Ivana Selana, Kamniški občan, 22.11.1982, str. 9

Marjan ROŽAC

Vojne med Izolo in Piranom, Primorske novice, št. 3 z dne 8.1.1982
Koprski sejmi, Primorske novice, št. 26 z dne 4.4.1980

Saša SERŠE

Slovenščina v uradih po 1848. letu. Katalog k razstavi Iz roda v rod, Pričevanja o slovenskem jeziku, Arhiv SR Slovenije, Katalogi, zv. 5, Ljubljana, 1982, str. 18–19

Vladimir SUNČIČ

Deželna komisija za agrarne operacije na Kranjskem, Arhivi IV, Ljubljana 1981, št. 1–2, str. 60–62

Kristina ŠAMPERL-PURG

Brane Oblak, Marija Hernja-Masten, Kristina Šamperl-Purg: Vsebinska analiza, valorizacija in evidence prispelih računov – kategorije gradiva iz gospodarstva, in sicer trgovine z vinom na področju Ptuja na daljše časovno razdobje, Arhivi IV, Ljubljana 1981, št. 1–2, str. 71–75
Srečanje arhivskih delavcev, Tednik, 1.10.1981, št. 38, str. 8
Dediščina – kaj je to? Tednik, 1. 10. 1981, št. 38, str. 7
France Mihelič in Ptuj, Tednik, 10.12.1981, št. 47, str. 7.

France ŠTUKL

Knjiga hiš v Škofji Loki 1. – Škofja Loka: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 1981, 183 str. + 1 karta
Posnemanje loške cerkvene baročne arhitekture in opreme na Dolenjskem – Loški razgledi, 28, 1982, str. 172–177
Še o loškem strelišču – Loški razgledi, 28, 1981, str. 287
Tri trate – Loški razgledi, 28, 1981, str. 340

Milica TREBŠE-ŠTOLFA

25 let delovanja Pokrajinskega arhiva Koper, Arhivi IV, Ljubljana 1981, št. 1–2, str. 39–41,
Primorska srečanja leto IV, št. 31, marec 1982

Vlasta TUL

Vjesnik Historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu, Svezak XXII, 1978, Svezak XXIII, 1980, 312. str., Arhivi IV, Ljubljana 1981, št. 1–2, str. 175–177

Ema UMEK

Gradivo v fondu Cr. kr. finančnega ministrstva na Dunaju, Arhivi IV, Ljubljana 1981, št. 1–2, str. 119–120
Uredniški odbor glasila ARHIVI, Arhivi IV, Ljubljana 1981, št. 1–2, str. 154
Uredniški odbor Virov, Arhivi IV, Ljubljana 1981, št. 1–2, str. 154
Komisija za strokovno usposabljanje delavcev v arhivih, Arhivi IV, Ljubljana 1981, št. 1–2, str. 154
Iz roda v rod, Pričevanja o slovenskem jeziku, Ljubljana, 1982, Razstava Arhiva SR Slovenije, Ljubljana, Arhiv SR Slovenije, 1982, 77 str. Publikacije Arhiva SR Slovenije, Katalogi, zv. 5 (soavtor).

Jože ŽONTAR

Pravilniki na osnovi Zakona o naravni in kulturni dediščini s posebnimi ozirom na organizacije združenega dela, Arhivi 1982
Predpisi, ki urejajo arhivsko dejavnost. – Arhivi IV, Ljubljana 1981, št. 1–2, str. 5–36
Problemi zgodovine mest na Slovenskem od srede 18. stoletja do leta 1848 s posebnimi ozirom na Ljubljano. – Kronika, 29, 1981, str. 91–95

Vladimir ŽUMER

Arhivsko gradivo gospodarskih organizacij od srede 19. stoletja dalje v slovenskih arhivih, Arhivi IV, Ljubljana 1981, št. 1–2, str. 41–45
Arhivsko gradivo Mlekarske zadruge na Vrhniki. – Naš časopis: Glasilo SZDL občine Vrhnike, št. 84, februar 1982
Navodila za odbiranje in izročanje arhivskega gradiva osnovnih in srednjih šol na območju Zgodovinskega arhiva Ljubljana. – Arhivi IV, Ljubljana 1981, str. 135–136
Razvoj občine Ribnica kot družbenopolitične in samoupravne skupnosti od osvoboditve do Ustave leta 1974, Kronika, letnik 30, št. 2, leto 1982, str. 170–180

osebne vesti

STANKO MUROVEC

Ljudmila Bezljaj

Prvega maja 1982 nas je nenadoma zapustil Stanko Murovec, človek, ki je svoje življenje globoko povezal s svojim ljubljenskim primorskim ljudstvom. Še pred nekaj dnevi smo ga srečevali in govorili z njim in nihče med nami ni niti slutil, da se bo s prvomajskih prslav in izletov vrnil naravnost na njegov pogreb.

Murovec je pripadal tistemu rodu primorskega ljudstva, ki je pretrpel eno izmed najtežjih obdobij njegove zgodovine. Rojen je bil leta 1906 v Podmelnu in komaj osem let je bil star, ko so se primorski kraji spremenili v bojišče. Konec vojne je pomenil silno razočaranje. Že samo ločitev od svojega naroda je bila težka za ozemlje, kjer se je slovenska narodna zavest utrdila med ljudstvom prej in globlje kakor kjerkoli v slovenskem podeželju. Še težje pa je bilo, da je tako hitro po končani vojni zavladovala v Italiji poleg gospodarskih težav še prenapeta mržnja proti vsemu, kar ni bilo italijansko, in da se je melagomanski italijanski fašizem v hlepenju po čimprejšnji izgradnji velikega imperija začel najprej znašati nad narodnimi manjšinami. Danes se kar težko vživimo v položaj mladega učiteljskega, ki se je takoj po končani prvi svetovni vojni z muko prebijal skozi študentska leta v Tolmini, Gorici in Vidnu in če se ni odločil, da pobegne čez mejo, v staro Jugoslavijo, je dokazal s tem, da hoče ostati zvest svoji primorski zemlji. Ta zvestoba je srž njegovega življenja in njegovega dela. Še dolgo se bomo morali zgodovinarji truditi, da bomo izbrskali in rešili pozabe vsa tista množica brezimnih rodoljubov, ki so svoje življenje posvetili prizadevanju, da bi v histeričnem besu raznarodovanja primorsko ljudstvo ne izgubilo svoje povezanosti s slovenskim jezikom in slovensko kulturo.

Stanko Murovec je lahko le malo časa učil v domačih krajih, kot zavednega slovenskega intelektualca so ga italijanske oblasti kaj hitro premestile v notranjost Italije, kjer je moral ostati celih petnajst let. Slovenske otroke je lahko učil spet šele po osvoboditvi.

Razmere, v katerih je živel, so samo utrdile njegovo razvijanje v najčistejšega humanista, ki so se mu upirale vse skrajnosti, ki se je vsakega dela polotil s srcem in temeljito in si je s svojimi širokim, enciklopedičnimi znanjem in iskreno nesebičnostjo pridobil na obeh straneh meje, med Italijani in Slovenci, veliko prijateljev, ki jih je obdržal do svoje smrti. Prebivalci obeh Goric ga poznajo kot odličnega prevajalca, prisotnega na skoraj vseh srečanjih obeh obmejnih mest v zadnjih letih.

Vedno prijazen, vedno uslužen do vseh, vedno vsakomur pripravljen priskočiti na pomoč, globoko strpen, pozoren do vsakogar, razumevajoč celo do človeških slabosti in zablod, je bil v vseh življenjskih situacijah pravi vzor delavca, ki ni razočaral na nobenem službenem mestu. Po štiridesetletnem delu v prosvetno-pedagoški službi je prevzel vodstvo sredi leta 1966 ustanovljenega oddelka za varstvo arhivskega gradiva pri Skupščini občine Niva Gorica, predhodnika leta 1972 ustanovljenega Pokrajinskega arhiva, katerega prvi ravnatelj je bil že po upokojitvi. Brez omahovanja lahko rečemo, da je uresničitev več kot dvajsetletnih teženj po ustanovitvi samostojnega arhiva v severnoprimorski regiji v veliki meri plod njegovih prizadevanj.

Bil je človek, ki ob svojih življenjskih jubilejih ni maral slovesnosti in ni trpel velikih besed ob priznanjih za svoje delovne uspehe, zato se njegovi delovni tovariši, ki nas je toliko naučil in živel z nami do zadnjih dni, poslednjih pismovimo od njega le s preprostimi besedami: Hvala! Hvala, ker si tako dobro napravil svoje delo.

dr. JOŽE ŠORN

Trante Sežim

Pokojni Jože Šorn je bil rojen v Ljubljani 3. marca 1921 kot zadnji otrok v številni železničarski družini. Matiniral je v Ljubljani na 1. državni gimnaziji leta 1941. Zaradi vojnih razmer ni mogel normalno nadaljevati študija. Tu je bila mogoče šele po osvoboditvi, nakar je januarja 1948 diplomiral na oddelku za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani. Že v istem mesecu se je zaposlil kot arhivar v tedanjem Mestnem arhivu v Ljubljani. Ko je junija 1950 postal upravnik arhiva Vladislav Fabjančič, je

Šorn za kratek čas, do septembra tega leta, ko je odšel k vojakom, prevzel tudi vodstvo arhiva.

V prvih letih svojega arhivskega delovanja je pokojni Šorn kot prvi zgodovinar po svojem poklicu v ljubljanskem arhivu, vpeljal nekaj pomembnih novosti. Že leta 1948 se je začel intenzivno ukvarjati s pregledovanjem dokumentarnega gradiva, ki je nastalo pri ustvarjalcih. To je bilo tedaj še toliko bolj potrebno, ker je prihajalo do neznatnih uničevanj. Drugo pomembno področje njegovega dela v tem času pa je predstavljala izdelava inventarja Mestnega arhiva, ki je upošteval celotno gradivo arhiva. To je bil prvi inventar Mestnega arhiva napravljen po Aškerčevi dobi. Šorn pa je videl pomen arhiva tudi

mnogo širše, saj je že leta 1950 vzpodbujal organizacijske priprave, katerih rezultat naj bi bila monografija Zgodovina Ljubljane.

Po odslužitvi vojaškega roka se je ponovno vmil v Mestni arhiv, ki se je leta 1953 preselil v nove prostore na Magistratu. Nove možnosti arhiva so nalagale tudi nove obveznosti. Arhivsko delo Jožeta Šorna je bilo odslej osredotočeno na urejevalna dela. Sam pa se je vse bolj usmerjal v zgodovinopisje. Marca 1962 je bil promoviran za doktorja zgodovinskih ved na podlagi disertacije Premogovništvo na Slovenskem od srede 18. do srede 19. stoletja. Naslednje leto je s pomočjo Knaflejeve štipendije proučeval gradivo za slovensko gospodarsko zgodovino v dunajskih arhivih. leta 1964 pa odšel na Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani kot znanstveni sodelavec.

Na tem mestu se spominjamo Jožeta Šorna kot arhiv-

skega delavca. Zato ne omenjamo njegove obsežne in pomembne znanstvene bibliografije. Dodamo pa naj le, da je sodeloval tudi pri vseh skupnih publikacijah arhiva, tako pri knjigi 60 let Mestnega arhiva ljubljanskega, Ljubljana 1959, pri izdaji Ljubljana, Podobe iz njene zgodovine, Ljubljana 1962, ter pri trojezični izdaji te publikacije, Ljubljana 1965. Posebej pa je treba omeniti še Šornovo delo v zvezi s Kroniko, Časopisom za slovensko krajevno zgodovino, ki je začela izhajati leta 1953 in za katere upravo je skrbel vse do svojega odhoda na Inštitut za zgodovino delavskega gibanja.

Jože Šorn je bil dober tovariš in sodelavec, ki je rad vsakomur pomagal po svojih močeh in možnostih. Znal je prenašati tudi težave, kar je še posebej dokazal v času svoje bolezni. Prerana smrt je zaključila njegovo plodno delo 11. julija 1982.

ZAKONSKI PREDPISI ZA PODROČJE ARHIVSKE DEJAVNOSTI

Uradni list SRS, št. 21/82

Na podlagi drugega odstavka 272. člena Zakona o sistemih državne uprave in izvršnem svetu Skupščine SR Slovenije ter o republiških upravnih organih (Uradni list SRS, št. 24/79) in 84., 90. in 96. člena Zakona o naravnih in kulturni dediščini (Uradni list SRS, št. 1/81) izdaja Republiški komite za kulturo in znanost

PRAVILNIK o strokovnih in tehničnih pogojih za začetek dela strokovnih organizacij

1. člen

Ta pravilnik določa minimalne strokovne in tehnične pogoje za začetek dela organizacij za varstvo naravne in kulturne dediščine, muzejev in arhivov.

A. ORGANIZACIJA ZA VARSTVO

2. člen

Organizacija za varstvo ima potrebne prostore za začetek dela, če ima takšne prostore za delavce, ki ustrezajo zahtevam splošnega pravilnika o higienskih in tehničnih varnostnih ukrepih pri delu (Uradni list FLRJ, št. 16/47 in Uradni list FLRJ, št. 36/50), ter prostore za dokumentacijo in register.

3. člen

Organizacija za varstvo ima potrebno opremo za začetek dela, če le-ta omogoča neoporečno hranjenje dokumentacije in registra, zavarovanje pred krajo in vseni škodljivimi vplivi, ki jih je mogoče predvidevati, in dostopnost registra javnosti.

Poleg opreme iz prejšnjega odstavka mora organizacija za varstvo imeti še opremo, potrebno za izdelavo strokovne dokumentacije (fotografij, načrtov, skic in podobnega).

4. člen

Organizacija za varstvo ima potrebne strokovne kadre za začetek dela, če z delavci v rednem delovnem razmerju ali drugače zagotavlja strokovno delo na področju varstva arheološke, zgodovinske, umetnostne, arhitekturne, etnološke, tehnične ter žive in nežive naravne dediščine v obsegu, ki ustreza stanju naravne in kulturne dediščine na območju, za katero je bila ustanovljena.

Neglede na določbe prejšnjega odstavka pa organizacija za varstvo ne more začeti z delom, če nima v rednem delovnem razmerju vsaj treh strokovnih delavcev z ustrežno visoko izobrazbo.

B. MUZEJI

5. člen

Muzej ima zbranega dovolj muzejskega gradiva za začetek

dela, če le-to omogoča tematsko ali teritorialno zaokrožen prikaz.

Neglede na določbo iz prejšnjega odstavka pa lahko muzej začne z delom, če je na območju, za katero je ustanovljen, dovolj premične naravne in kulturne dediščine, ki ima posebno kulturno, znanstveno, zgodovinsko ali estetsko vrednost, ne računajoč arhivskega gradiva.

6. člen

Muzej ima potrebne prostore za začetek dela, če ima take prostore za delavce, ki ustrezajo zahtevam iz 2. člena tega pravilnika ter razstavne prostore, muzejska skladišča, prostor za dokumentacijo in register ter prostor za vzgojno delo.

Razstavni prostori morajo zagotavljati varno in strokovno predstavitev gradiva in nemoten ogled.

Muzejska skladišča morajo zagotavljati varno hranjenje predmetov ter zaščito le-tih pred krajo in pred vseni škodljivimi vplivi, ki jih je moč predvideti.

7. člen

Muzej ima potrebne strokovne kadre za začetek dela, če ima z delavci v rednem delovnem razmerju ali drugače zagotovljeno strokovno delo na področju, za katero je bil ustanovljen.

Neglede na določbe prejšnjega odstavka pa muzej ne more začeti z delom, če nima v rednem delovnem razmerju vsaj dveh strokovnih delavcev z ustrežno visoko izobrazbo.

C. ARHIVI

8. člen

Arhiv ima potrebne prostore za začetek dela, če ima take prostore za delavce, ki ustrezajo zahtevam iz 2. člena tega pravilnika, skladiščne prostore za arhivsko gradivo in prostore za arhivsko gradivo in prostore za uporabo in za prezentacijo arhivskega gradiva, inventarjev in drugih pripomočkov zanj.

Skladiščni prostori morajo omogočati ustrezna strokovna pravila, varovanje arhivskega gradiva pred krajo in vseni škodljivimi vplivi, ki jih je moč predvideti, ter prevzem arhivskega gradiva, ki ga je v smislu 66. člena Zakona o naravnih in kulturni dediščini (Uradni list SRS, št. 1/81) treba izročiti arhivu, pa tudi arhivskega gradiva, ki bo predvidoma nastalo v naslednjih petih letih.

9. člen

Arhiv ima potrebno tehnično opremo za začetek dela, če ta oprema omogoča strokovno neoporečno vzdrževanje in varovanje arhivskega gradiva pred poškodbami, uničenjem in izgubo in ustrezno hrambo in dostopnost prevzetega arhivskega gradiva.

10. člen

Arhiv ima potrebne strokovne kadre za začetek dela, če z delavci v rednem delovnem razmerju ali drugače zagotavlja strokovno delo na območju, za katerega je ustanovljen.

Neglede na določbe prejšnjega odstavka arhiv ne more začeti z delom, če nima v rednem delovnem razmerju najmanj treh strokovnih delavcev z ustrežno visoko izobrazbo.

11. člen

Ta pravilnik začne veljati osmi dan po objavi v Uradnem listu SRS.

Št. 63-19/81.

Ljubljana, dne 16. marca 1982.

Predsednik
Republiškega komiteja za
kulturo in znanost
dr. Izток Winkler l.r.

Uradni list SRS, št. 46/82

Na podlagi 69. člena Zakona o naravni in kulturni dediščini (Uradni list SRS, št. 1/81) izdaja Republiški komitej za kulturo

P R A V I L N I K o pripravnstvu in o opravljanju strokovnih izpitov za delavce v arhivih

1. SPLOŠNE DOLOČBE

1. člen

Ta pravilnik ureja pripravništvo, program strokovnih izpitov (v nadaljnjem besedilu: izpit), sestavo in oblikovanje izpitnih komisij, način opravljanja izpitov, vodenje evidence o izpitih in druga vprašanja v zvezi z opravljanjem izpitov za delavce, ki se usposablajo za področje arhivistične, konservatorsko-restavratorske, knjigoveške in fotografske dejavnosti v arhivih.

Za pripravništvo in opravljanje izpitov delavcev, ki se usposablajo za področje knjižničarske dejavnosti v arhivih veljajo določbe pravilnika o pripravništvu in o opravljanju strokovnih izpitov knjižničarske dejavnosti.

2. člen

Arhivi morajo skrbeti za strokovno usposabljanje svojih delavcev, zlasti pripravnikov ter zagotavljati materialne, kadrovske in druge možnosti za izvajanje pripravništva.

II. PRIPRAVNIŠTVO

3. člen

Namen pripravništva je, da se pripravnik v skladu s programom pripravništva seznani z deli in nalogami, za katere se glede na stopnjo svoje strokovne izobrazbe

pripravlja ter da se pripravi za izpit in za poznejše samostojno delo.

Pripravništvo se opravlja pod neposrednim vodstvom in nadzorstvom mentorja.

4. člen

Program pripravništva obsega splošni in posebni del.

Splošni del programa je enoten za vse pripravnike in obsega spoznavanje družbenoekonomske ureditve, osnov političnega sistema socialističnega samoupravljanja, samoupravne organiziranosti, upravljanja in pridobivanja dohodka v strokovnih organizacijah za varstvo naravne in kulturne dediščine ter vloge in nalog strokovnih organizacij s področja kulture.

Posebni del programa obsega praktično usposabljanje pripravnikov za dela in naloge, za katere se usposablajo. Arhiv SR Slovenije določi programi pripravništva.

5. člen

Na podlagi programa pripravništva se za vsakega pripravnika pripravi program dela, v katerem se določi:

dela, ki jih bo pripravnik opravljal, in njihovo časovno razporeditev,

druga načine za praktično usposabljanje,

predviden čas za individualni študij,

konzultacije z mentorjem in drugimi delavci arhiva.

Za pripravnika, ki prvič ne opravi izpita, se pripravi dodatni program dela.

Program dela pripravi mentor, potrdi pa ga organ arhiva, pristojen za delovna razmerja.

Pripravnik mora biti seznanjen s svojim programom dela ob nastopu pripravništva.

6. člen

Mentorja določi organ arhiva, pristojen za delovna razmerja.

Mentor je praviloma delavec v arhivu, v katerem je pripravnik zaposlen, lahko pa se določi na podlagi sporazuma z drugim arhivom za mentorja delavca v drugem arhivu.

Za mentorja ne more biti določen, kdor ima nižjo stopnjo strokovne izobrazbe, kot je izobrazba pripravnika in kdor nima pet let delovnih izkušenj v arhivu.

7. člen

Mentor ima predvsem naslednje naloge: pripravi program dela pripravnika in skrbi za njegovo izvajanje, uvaja sam in po drugih delavcih pripravnika v delo, mu daje strokovne nasvete, navodila in pomoč pri praktičnem delu, dodeljuje delo oziroma posamezna opravila pripravniku, ga seznani o pravilni uporabi delovnih sredstev, naprav in delovnih postopkov, obravnava s pripravnikom praktična vprašanja, usmerja pripravnika v študij strokovne literature in delovne dokumentacije, nadzira in preizkuša pridobljene delovne izkušnje ter poda poročilo o pripravnikovem usposabljanju.

8. člen

V poročilu o pripravnikovem usposabljanju mentor oceni:

- celotno delo pripravnika,
- praktična dela, ki so bila pripravniku naložena, posebej še pisne izdelke,
- samostojnost pripravnika pri delu,
- odnos pripravnika do dela.

9. člen

Pripravnik vodi dnevnik dela, v katerega splošno vpisuje vsa pomembnejša praktična dela, ki jih opravi. Mentor mora v dnevniku vsaj enkrat mesečno potrditi, ali pripravnik uspešno opravlja navedena dela.

10. člen

Če je za usposabljanje pripravnika potrebno poznavanje dela v drugem arhivu, se lahko arhiv dogovori z drugim arhivom, da pripravnik v njem opravi del pripravništva.

11. člen

Pripravnška doba traja za dela in naloge, za opravljanje katerih je potrebna:

- srednja strokovna izobrazba – 6 mesecev,
- višja strokovna izobrazba – 9 mesecev,
- visoka strokovna izobrazba – 12 mesecev.

Pripravnška doba se ustrezno podaljša, če je bil pripravnik začasno odsoten z dela več kot 30 dni, razen zaradi letnega dopusta in izdeležbe na mladinskih delovnih akcijah.

12. člen

Po končani pripravniški dobi opravlja pripravnik izpit. Pripravnik, ki izpita ne opravi, ga ima pravico ponovno opravljati v roku, ki ga pri razglasitvi negativnega izpitnega uspeha določi izpitna komisija. Ta rok ne sme biti daljši kot en mesec za kandidata s srednjo, dva meseca za kandidata z višjo in tri mesece za kandidata z visoko strokovno izobrazbo.

13. člen

Pripravniku, ki je sklenil delovno razmerje za nedoločen čas in ki po končani pripravniški dobi ne opravi izpita v roku, ki je enak polovici predpisane pripravniške dobe, preneha delovno razmerje.

14. člen

Arhiv SR Slovenije:

- spremlja delo mentorjev in ga usklajuje,
- organizira seminarje in tečaje za pripravnike.

III. PROGRAM ZA IZPIT

15. člen

Izpit obsega splošni in posebni del in se opravlja po programu, ki je objavljen v prilogi tega pravilnika in je njegov sestavni del.

Izpit se opravlja istno, pripravnik z visoko ali višjo strokovno izobrazbo, ki opravlja posebni del izpita iz področja arhivistične dejavnosti, opravlja izpit iz tujega jezika tudi pisno.

16. člen

Program splošnega dela izpita je enak za vse pripravnike iste stopnje strokovne izobrazbe in obsega družbenoekonomsko ureditev, osnove političnega sistema socialističnega samoupravljanja, samonpravo organiziranost, upravljanje in pridobivanje dohodka v strokovnih organizacijah za varstvo naravne in kulturne dediščine ter vloge in naloge strokovnih organizacij s področja kulture.

17. člen

Pripravnik opravlja posebni del izpita iz področja dejavnosti, za katerega se je usposabljal.

18. člen

Arhiv SR Slovenije vodi seznam ustrezne strokovne literature za opravljanje izpitov.

IV. IZPITNA KOMISIJA

Kandidat opravlja izpit pred komisijo, ki ima predsednika in najmanj dva člana.

Predsednik in člani izpitne komisije se določijo izmed izpraševalcev, ki jih imenuje republiški upravni organ, pristojen za kulturo, za posamezne dele izpitnega programa in posamezne stopnje strokovne izobrazbe.

20. člen

Sedež izpitnih komisij je pri Arhivu SR Slovenije.

Arhiv SR Slovenije določi izpitno komisijo, pred katero opravlja kandidat izpit v skladu z drugim odstavkom prejšnjega člena, ter čas opravljanja izpita.

Zapisničarja, ki vodi zapisnik o izpitu, določi Arhiv SR Slovenije izmed svojih delavcev.

21. člen

Arhiv SR Slovenije:

- spremlja in usklajuje delo izpitnih komisij,
- skrbi za nemoteno delo izpitnih komisij,
- opravlja strokovna in administrativno-tehnična dela za izpitne komisije.

V. PRIJAVA K IZPITU

22. člen

Kandidat, ki želi opravljati izpit, vloži prijavo pri arhivu, kjer je zaposlen. Prijavi mora biti priloženo dokazilo o kandidatu strokovni izobrazbi. Kandidat, ki ima visoko ali višjo strokovno izobrazbo in opravlja posebni del izpita iz področja arhivistične dejavnosti, mora v prijavi tudi navesti, iz katerega izmed jezikov, ki so predvideni v izpitnem programu, bo opravljal izpit.

Arhiv, v katerem je kandidat zaposlen, pošlje Arhivu SR Slovenije prijavo za izpit takoj, najkasneje sedmi dni pred izpitom pa tudi dokumentacijo o pripravnikovem usposabljanju.

Dokumentacija o pripravnikovem usposabljanju vsebuje:

- program dela pripravnika,
- poročilo mentorja o pripravnikovem usposabljanju (8. člen),
- dnevnik dela pripravnika.

Kandidat lahko pošlje prijavo za izpit tudi neposredno Arhivu SR Slovenije.

Kandidatu, ki se prijavi k izpitu, mora Arhiv SR Slovenije omogočiti, da opravlja izpit najpozneje 60 dni od prijave. Kandidat se lahko prijavi k izpitu najprej 30 dni pred iztekom pripravniške dobe.

23. člen

Arhiv SR Slovenije ugotovi, ali kandidat izpolnjuje pogoje za opravljanje izpita in o tem izda odločbo.

Kandidatu, ki izpolnjuje pogoje, se pošlje odločba in obvestilo o času opravljanja izpita najmanj 15 dni pred dnem, ki je določen za izpit.

VI. OPRAVLJANJE IZPITA

24. člen

Izpit začne predsednik izpitne komisije tako, da kandidatu pojasni namen in potek izpita.

25. člen

Kandidat najprej odgovarja na vprašanja iz splošnega dela izpita. Kandidat, ki opravi splošni del, lahko nadaljuje s posebnim delom izpita. Če izpitna komisija oceni kandidatovo znanje iz splošnega dela izpita negativno, kandidat ne more nadaljevati s posebnim delom in se šteje, da izpita ni opravil.

26. člen

Kandidat z visoko ali višjo strokovno izobrazbo, ki opravlja posebni del izpita iz področja arhivistične dejavnosti, opravlja najprej pisni izpit iz tujega jezika. Naloga za pisni izpit obsega prevod teksta iz tujega jezika v slovenščino.

Kandidat mora oddati pisno nalogo po poteku dveh ur. Pri pisnem izpitu lahko uporablja slovar.

Član izpitne komisije, ki je izpraševalec za tuj jezik, mora predsedniku izpitne komisije pred začetkom izpita posredovati tekst za pisno nalogo.

27. člen

Splošni del izpita traja največ 40 minut, ustni del posebnega dela izpita pa največ 60 minut.

28. člen

Uspeh kandidata ocenjuje izpitna komisija za vsak del izpitnega programa posebej z oceno „uspešno“ ali „neuspešno“.

Na podlagi ocen za posamezne dele programa izpitna komisija oceni, ali je kandidat izpit opravil, ali izpita ni opravil.

Izid izpita razglasi predsednik izpitne komisije ob navzočnosti članov takoj po končanem izpitu.

29. člen

Kandidatu, ki je izpit opravil, se izda spričevalo o izpitu na obrazcu, ki ga predpiše republiški za kulturo pristojni upravni organ. Spričevalo podpiše predsednik izpitne komisije. V spričevalu se navede področje dejavnosti ter stopnja strokovne izobrazbe, za katero je kandidat opravil izpit.

Spričevalo se vroči kandidatu v osmih dneh od dneva, ko je izpit opravil.

30. člen

Če kandidat brez opravičenega razloga ob določenem času ne pride na izpit ali če odstopi, ko je že začel opravljati izpit, se šteje, da izpita ni opravil.

O upravičenosti razlogov iz prejšnjega odstavka odloči izpitna komisija.

31. člen

Predsednik izpitne komisije, pred katero opravlja kandidat izpit, skrbi za pravilen potek izpita.

32. člen

O poteku izpita se vodi zapisnik.

Zapisnik mora obsegati: ime in priimek, rojstni datum ter stalno bivališče kandidata, sestavo izpitne komisije, datum izpita, vprašanja in oceno.

Zapisnik podpišejo predsednik in člani izpitne komisije.

33. člen

Izpit je javen.

VII. EVIDENCA O IZPITU

34. člen

Arhiv SR Slovenije vodi za vsakega kandidata evidenco, ki obsega prijavo k izpitu s prilogami, odločbo iz 23. člena tega pravilnika, obvestilo o času opravljanja izpita, zapisnik o poteku izpita in spričevalo o opravljenem izpitu.

35. člen

Arhiv SR Slovenije vodi knjigo izpitov. Obrazec knjige je sestavni del tega pravilnika.

VIII. PREHODNE IN KONČNE DOLOČBE

36. člen

Ne glede na drugi odstavek 1. člena tega pravilnika veljajo za delavce, ki se usposablajo za področje knjižničarske dejavnosti v arhivu, določbe 11. do 13. člena tega pravilnika.

Neglede na drugi odstavek 4. člena in 16. člena tega pravilnika opravljajo delavci v Arhivu SR Slovenije splošni del izpita po programu za strokovne izpite delavcev v državni upravi.

37. člen

Delavec, ki se po preteku pripravniške dobe zaposli v arhivu na področju dejavnosti, za katerega ni opravil izpita, mora opravljati izpit po tem pravilniku, in sicer po dobi, ki je določena v 11. členu tega pravilnika, računa pa se od pričetka dela v arhivu oziroma na novem delovnem mestu. Poleg tega veljajo zanj tudi določbe drugega odstavka 12. in 13. člena tega pravilnika.

Delavca s srednjo strokovno izobrazbo, ki v času zaposlitve v arhivu pridobi višjo stopnjo strokovne izobrazbe, ni mogoče razporediti na dela in naloge, ki odgovarjajo pridobljeni izobrazbi, če ne opravi izpita po tem pravilniku za pridobljeno izobrazbo.

Izpitni program za delavce iz prvega in drugega odstavka tega člena je enak programu, ki je objavljen v prilogi tega pravilnika. Delavec iz prvega in drugega odstavka tega člena, ki je že opravil drug izpit, ne opravlja splošnega dela izpita.

38. člen

Delavec, ki do uveljavitve tega pravilnika še ni opravil izpita, ga mora opraviti po določbah tega pravilnika najpozneje v roku enega leta od njegove uveljavitve.

Delavec iz prejšnjega odstavka, ki ima visoko ali višjo strokovno izobrazbo in opravlja posebni del izpita iz

področja arhivistične dejavnosti, lahko opravlja posebej izpit iz tujega jezika v roku, ki pa ne sme biti daljši od dveh let od uveljavitve tega pravilnika. Delavec, ki želi odložiti izpit iz tujega jezika, mora to v prijavi za izpit navesti in se posebej prijaviti za izpit iz tujega jezika.

39. člen

Šteje se, da je delavec iz prvega odstavka prejšnjega člena, ki več kot pet let pred uveljavitvijo tega pravilnika uspešno opravlja glede na svojo strokovno izobrazbo ista dela in naloge v arhivu, usposobljen za samostojno opravljanje teh del in nalog; tak delavec se oprosti opravljanja izpita po sklepi arhiva, kjer je zaposlen. Ta arhiv pošlje sklep Arhivu SR Slovenije, da ga vpiše v evidenco.

40. člen

Predsedniku in članom izpitne komisije pripadajo plačila za delo in povračilo stroškov v zvezi z delom v izpitni komisiji. Stroški izpitne komisije gredo v breme Arhiva SR Slovenije.

41. člen

Ta pravilnik začne veljati osmi dan po objavi v Uradnem listu SRS.

Št. 63.13/78.

Ljubljana, dne 8. decembra 1982

Predsednik

Republiškega komiteja za kulturo
dr. Matjaž Kmecl, l.r.

Priloga I. — Program za strokovni izpit

A. SPLOŠNI DEL PROGRAMA

Za kandidate z visoko in višjo strokovno izobrazbo

1. Družbenoekonomska ureditev
2. Osnove političnega sistema socialističnega samoupravljanja
3. Samoupravna organiziranost, upravljanje in pridobivanje dohodka v strokovnih organizacijah za varstvo naravne in kulturne dediščine
4. Vloga in naloge strokovnih organizacij s področja kulture.

Za kandidate s srednjo strokovno izobrazbo

1. Družbenoekonomska ureditev
2. Osnove političnega sistema socialističnega samoupravljanja
3. Samoupravna organiziranost, upravljanje in pridobivanje dohodka v strokovnih organizacijah za varstvo naravne in kulturne dediščine
4. Vloga in naloge strokovnih organizacij s področja kulture.

B. POSEBNI DEL PROGRAMA

a) Za kandidate, ki so se usposabljali za področje arhivistične dejavnosti

Za kandidate z visoko strokovno izobrazbo

1. Arhivsko pravo

2. Valorizacija dokumentarnega gradiva
3. Strokovna obdelava arhivskega gradiva ter izdelava informacijskih sredstev
4. Strukture institucij
5. Zvrsti dokumentarnega gradiva
6. Sistemi poslovanja s spisi
7. Tuj jezik (branje in prevod tekstov v enem izmed tujih jezikov, v katerem je pisano arhivsko gradivo v arhivu, kjer je kandidat zaposlen, in sicer nemščina, italijanščina, madžarščina ali latinščina).

Za kandidate z višjo strokovno izobrazbo

1. Arhivsko pravo
2. Strokovna obdelava arhivskega gradiva ter izdelava informacijskih sredstev (za gradivo iz časa po letu 1850)
3. Strukture institucij (za čas po letu 1850)
4. Zvrsti dokumentarnega gradiva (za čas po letu 1850)
5. Sistemi poslovanja s spisi (za čas po letu 1850)
6. Tuj jezik (branje in prevod tekstov iz časa po letu 1850) v enem izmed tujih jezikov, v katerem je pisano arhivsko gradivo v arhivu, kjer je kandidat zaposlen, in sicer nemščina, italijanščina ali madžarščina).

Za kandidate s srednjo strokovno izobrazbo

1. Zakonska ureditev arhivske dejavnosti
2. Odbiranje arhivskega gradiva (za gradivo iz časa po letu 1945)
3. Osnovna dela na arhivskem gradivu (za gradivo iz časa po letu 1945)
4. Splošni pogoji shranjevanja in ravnanja z arhivskim gradivom
5. Poznavanje arhivskih fondov
6. Uporaba arhivskega gradiva.

b) Za kandidate, ki so se usposabljali za področje konservatorsko-restavratorske dejavnosti

Za kandidate z visoko in višjo strokovno izobrazbo

1. Arhivsko gradivo in njegovo varstvo
2. Snovi, ki sestavljajo arhivsko gradivo, knjigo, grafično gradivo
3. Bolezni gradiva in preventiva
4. Konservacija in restavracija gradiva

Za kandidate s srednjo strokovno izobrazbo

1. Arhivsko gradivo in njegovo varstvo
2. Snovi, ki sestavljajo arhivsko gradivo, knjigo
3. Bolezni gradiva in preventiva
4. Konservacija in restavracija gradiva

c) Za kandidate, ki so se usposabljali za področje knjigovodske dejavnosti

Za kandidate s srednjo strokovno izobrazbo

1. Arhivsko gradivo in njegovo varstvo
2. Knjižnične vezave
3. Konservacija gradiva

d) Za kandidate, ki so se usposabljali za področje fotografske dejavnosti

Za kandidate s srednjo strokovno izobrazbo

1. Arhivsko gradivo in njegovo varstvo
2. Mikrofilmanje arhivskega gradiva
3. Priprava na mikrofilmanje
4. Jugoslovanski standardi za mikrofilm
5. Fotografska optika
6. Fotokemija.

Priloga II. – Obrazec

Knjiga strokovnih izpitov (35. člen pravilnika)

Zaporedna številka	Ime in priimek kandidata	Arhiv, kjer je kandidat zaposlen	Področje dejavnosti in stopnja strokovne izobrazbe, za katero je kandidat opravil izpit	Datum opravljanja izpita in izpitni uspeh	Datum ponovnega opravljanja izpita in izpitni uspeh	Podpis predsednika izpitne komisije
1	2	3	4	5	6	7

Marjeta Čampa, bibliotekar specialist, Arhiv IZDG v Ljubljani, 61000 Ljubljana, Trg osvoboditve 1, YU

Narodnoosvobodilni tisk v Sloveniji

Avtorica podaja dokaj izčrpen prikaz problematike narodnoosvobodilnega tiska, njegovega nastanka, urejanja; navaja njegova glavna nahajališča. Na koncu je dodana bibliografija ponatisov in bibliografij narodnoosvobodilnega tiska.

Jože Žontar, dr. docent za arhivistiko, Zgodovinski arhiv Ljubljana, 64000 Kranj, Moša Pijade 30, YU

Urejanje in popisovanje arhivskega gradiva – temeljna vprašanja metodologije

Prispevek obravnava medsebojni odnos urejanja in popisovanja arhivskega gradiva, ureditve arhivskega gradiva, zahteve do ustvarjalcev glede urejenosti arhivskega gradiva, urejevalna dela, oblikovanje notranje strukture arhivskega fonda, signature arhivskih enot, izdelavo seznama arhivskega gradiva, dokumentacijo o delih na arhivskem fondu, popisovanje spisovnega arhivskega gradiva, redakcijo popisnih lističev zaradi priprave besedila za katalog, sestav arhivskega kataloga, popisovanje kart, načrtov in fotografij, zajemanje vsebine uradnih in poslovnih knjig ter urejanje in izločanje spisov v okviru arhivskih enot.

Janez Kos, kustos, Mestni muzej Ljubljana, 61000 Ljubljana, Gosposka 15, YU

Lucij Publicij Apro, emonski arhivar

Latinski napis osvobojenca Lucija Publicija Apra, arhivarja mestne skupnosti v Emoni iz razdobja od leta 70 do nekako 130 našega štetja, najden v Ljubljani okrog 1677, je prva omemba arhivske dejavnosti na ljubljanskem območju.

Vladimir Žumer, arhivist, Zgodovinski arhiv Ljubljana, 61000 Ljubljana, Mestni trg 27, YU

Valorizacija dokumentarnega gradiva družbenih pravnih oseb in društev, katerih arhivsko gradivo prevzema Zgodovinski arhiv Ljubljana

Zakon o naravni in kulturni dediščini ter Pravilnik o odbiranju in izročanju arhivskega gradiva arhivu nalagata družbenim pravnim osebam in društvom odbiranje dokumentarnega gradiva na podlagi pismenih navodil za odbiranje, ki jih je dolžan pripraviti vsak arhiv. Prispevek obravnava problematiko v zvezi s pripravo navodil za odbiranje v Zgodovinskem arhivu Ljubljana, s poudarkom na kriterijih valorizacije dokumentarnega gradiva.

Jože Žontar, Dr. University Lecturer of the Archive Science, Record Office of Ljubljana, 64000 Kranj, Moša Pijade 30, YU

Records Classification and List – Elementary Methodology Questions

In his contribution the author deals with the mutual relation of records classification and list, records arrangement, demands from the creators concerning the records classification, the arrangement works, formation of the inside structure of the archive fond, documentation of the work on the archive group, signature of the archive units, elaboration of the records list, the list of documentary archives, the wording of the list leaflets in order to prepare the text for the catalogue, composition of the archive catalogue, list of the cards, plans and photographys, the contents summing up of the official and business books, as well as classification and elimination of the acts in the frame of the archive units.

Marjeta Čampa, Librarian Specialist, Record Office of the Institute for History of the Workers' Movement, 61000 Ljubljana, Trg osvoboditve 1, YU

The Press during the National Liberation War in Slovenia

The authoress describes rather exhaustively the problems of the press during the national liberation war, as well as its rise and organization. The main places where it is stored, are quoted. At the of the contribution there is the reprints bibliography as well the bibliographies of the press during the national liberation war.

Vladimir Žumer, Archivist, Record Office of Ljubljana, 61000 Ljubljana, Mestni trg 27, YU

Appraisal Archive Value of the Documentary Material of the Social Legal Entities and Associations whose Archive Material has been taken over by the Record Office of Ljubljana

The Natural and Cultural Inheritance Act as well as the Statute about the Weeding and Handing Over of the Archive Material to the Record Office oblige the social legal entities and associations to weed the documentary material on the basis of the written weeding instructions which every record office has to prepare. The contribution treats the problems in connection with preparation of weeding instructions in the Record Office of Ljubljana, with the emphasis on the criteria of the appraisal archive value of the documentary material.

Janez Kos, Custodian, Town Museum of Ljubljana, 61000 Ljubljana, Gosposka 15, YU

Lucij Publicij Apro, the Emona Archivist

The Latin inscription of the freedman Lucij Publicij Apro, the archivist of the Emona Town Community in the period 70 untill approximately 130 A.D., which was found in Ljubljana about 1677, is the first mention of the archive activity in the Ljubljana district.

Ratomir Mladenović, arhivar, DO Sava Kranj, 64000 Kranj, Škofjeloška 6, YU

Informacija o gradivu Sitarske in žinarske zadruge v Stražišču pri Kranju

Avtor informacije je pri svojem delu odkril omenjeni fond, ki ga je uredil in predal kompetentnemu arhivu. V prispevku citira nekatere zanimivosti iz gradiva.

Peter Ribnikar, arhivski svetnik, Arhiv SR Slovenije, 61000 Ljubljana, Zvezdarska 1, YU

Dve novi pridobitvi Arhiva SR Slovenije

Članek vsebuje poročilo o pridobitvi privatnih arhivov Lojzeta Umeta in Ivana Murnika, dveh pomembnih slovenskih kulturnih in političnih delavcev, delujočih v zadnjih sto letih.

Dušan Bahun, arhivist, Zgodovinski arhiv Ljubljana, 61000 Ljubljana, Mestni trg 27, YU

Arhivsko gradivo o vodnih napravah na kamniškem in domžalskem območju

Prispevek opisuje del arhivskega gradiva Okrajnega glavarstva Kamnik, ki se nanaša na gradnje in popravila vodnih naprav, vodopravne spore ter regulacije rek in potokov na kamniškem in domžalskem območju od začetka 19. stoletja do leta 1941.

Vladimir Žumer, arhivist, Zgodovinski arhiv Ljubljana, 61000 Ljubljana, Mestni trg 27, YU

Valorizacija dokumentarnega gradiva v Sovjetski zvezi

Osnovni cilj valorizacije dokumentarnega gradiva v Sovjetski zvezi je zagotoviti optimalno kompletiranje „državnega arhivskega fonda ZSSR“. Prispevek opisuje bistvene teoretične in praktične izkušnje sovjetskih arhivistov v zvezi s kriteriji valorizacije gradiva, selekcijo ustvarjalcev in pripravo tipskih seznamov, ki določajo arhivsko gradivo za prevzem v državne arhive in roke hrambe dokumentarnega gradiva.

Peter Ribnikar, Archive Councillor, Record Office of the Socialist Republic of Slovenia, 61000 Ljubljana, Zvezdarska 1, YU

Two New Acquisitions of the Record Office of SR Slovenia

The author reports about the acquisition of the private archives of Lojze Ude and Ivan Murnik, two important Slovene cultural and political workers, who were active in the 19th and the 20th century.

Ratomir Mladenović, Archivist, Working Organization Sava Kranj, 64000 Kranj, Škofjeloška 6, YU

Information about the Archive Material of the Sieve and Horsehair Co-operatives in Stražišče by Kranj

At his work the author of the information discovered the mentioned archive group which he classified and handed over to the competent record office. In his contribution he quotes some of the interesting facts from the material.

Vladimir Žumer, Archivist, Record Office of Ljubljana, 61000 Ljubljana, Mestni trg 27, YU

Appraisal Archive Value of the Documentary Material in Soviet Union

The main purpose of the appraisal archive value of the documentary material in Soviet Union is to assure the optimal complement of „the state archive group of SSSR“. In his contribution the author describes the essential theoretical and practical experiences of the Soviet archivists concerning the criteria of the appraisal archive value of the material, selection and preparation of the lists defining the records to be taken over into the state archives, as well as the terms of storing of the documentary material.

Dušan Bahun, Archivist, Historical Record Office of Ljubljana, 61000 Ljubljana, Mestni trg 27, YU

Records of Water-Works in the Kamnik and Domžale Districts

The author describes a part of the records of the Kamnik Administrative District referring to the water-works construction and repairs, „water“ litigations, as well as the amelioration of the river and brook courses in the Kamnik and Domžale Districts from the beginning of the 19th century till 1941.

Marija Grabnar, arhivistka, Arhiv SR Slovenije, 61000 Ljubljana, Zvezdarska 1, YU

Ali se lahko arhiv vključi v vzgojnoizobraževalni proces mladega človeka?

Avtorica na podlagi izkušenj Arhiva SR Slovenije poudari pomen arhiva v celotnem vzgojnoizobraževalnem procesu in opozori na možne izboljšave in popestritve v tej smeri.

Liljana Ciglar, arhivist, Zgodovinski arhiv Ljubljana, 61000 Ljubljana, Mestni trg 27, YU

Navodilo za odbiranje arhivskega gradiva iz dokumentarnega gradiva družbeno-političnih organizacij

V sestavku je predstavljeno delo oziroma postopek, katerega končni rezultat je splošno navodilo za odbiranje arhivskega gradiva iz dokumentarnega gradiva družbenopolitičnih organizacij. Navodilo vsebuje seznam dokumentarnega gradiva, ki ima lastnosti arhivskega gradiva in kriterije za odbiranje.

Ivan Komelj, dr. svetovalec v Zavodu SR Slovenije za varstvo naravne in kulturne dediščine, 61000 Ljubljana, Plečnikov trg 2, YU

Haaška konvencija o varstvu kulturnih dobrin v luči zakonov o splošnem ljudskem odporu in o naravni in kulturni dediščini

Avtor analizira Zakona o naravni in kulturni dediščini ter o SLO v luči haaške konvencije.

Liljana Ciglar, Archivist, Record Office of Ljubljana, Ljubljana, Mestni trg 27, YU

Instructions for Weeding of the Records from the Documentary Material of the Socio-Political Organizations

In her contribution the authoress describes the work respectively the procedure whose final result are general instructions for weeding of the records from the documentary material of the Socio-Political Organizations. The instructions comprise the list of the documentary material having the characteristics of the records, as well as the weeding criteria.

Marija Grabnar, Archivist, Record Office of the Socialist Republic of Slovenia, 61000 Ljubljana, Zvezdarska 1, YU

Can the Record Office be Included into the Training and Educational Process of the Young?

On the basis of experiences of the Record Office of SR of Slovenia the authoress emphasizes the meaning of the Record Office in the training and educational process as a whole and points out the possible improvements.

Ivan Komelj, Dr., Adviser to the Institution of SR of Slovenia for Natural and Cultural Inheritance Protection, 61000 Ljubljana, Plečnikov trg 2, YU

The Haag Convention about the Cultural Goods Protection in the Light of the Total National Defence and the Natural and Cultural Inheritance Acts

The author analyses the Cultural and Natural Inheritance and the Total National Defence Acts in the light of the Haag Convention.

